Kalman Mikszath

Umbrela Sfântului Petru

CUPRINS:

LEGENDA 3
PLEACĂ VERONKA 4
GLOGOVA ÎN TRECUT 7
NOUL PAROH ÎN GLOGOVA 11
UMBRELA ŞI SFÂNTUL PETRU 21
FRAŢII GREGORICS 37
GREGORICS PAL, PRÂSLEA CEL LIPSIT DE TACT 38
SEMNE ÎNGRIJORĂTOARE 50
MOARTEA ŞI MOŞTENIREA LUI GREGORICS PÁL 60
LĂCOMIA FRAŢILOR GREGORICS 72
URMELE 95
APARE UMBRELA 96
ROZALIA NOASTRĂ 108
CERCELUL 125 „INTELIGHENŢIA” BÁBASZÉK-ULUI 146
CINA DE LA FAMILIA MRAVUCSÁN 147
TRANDAFIRUL MARIEI CZOBOR, PRĂPASTIA ŞI PĂRUL CEL BĂTRÂN 179
TREI TĂCIUNI 195
PLEACĂ VERONKA 211

Partea întâi.
LEGENDA.
PLEACĂ VERONKA.

La Haláp murise văduva dascălului.

De obicei, nici la moartea dascălului nu se prea varsă lacrimi, darmite când pleacă după el văduva lui, cine s-o plângă? Mai ales că, în afară de o capră, o gâscă pusă la

îngrăşat şi o fetiţă de doi ani, nu mai lăsa nimic pe lume. Gâsca nu mai trebuia îndopată decât vreo săptămână, dar pesemne că bietei dăscăliţe nu i-a fost hărăzit să-i ajungă sorocul. Pentru gâscă, a murit prea devreme; pentru copilă, prea târziu. De fapt, pentru copilă era mai bine dacă n-o năştea deloc. Mai bine o lua Dumnezeu o dată cu răposatul ei soţ. (Doamne, ce glas frumos avea!). Mogâldeaţa s-a născut curând, cam la o lună sau două, după moartea tatălui ei. Aş merita să mi se taie limba dacă m-aş încumeta la vreo clevetească. De-aceea nu spun şi nu gândesc nimic de rău.

A fost o femeie bună şi cumsecade, dar ce i-o fi trebuit ei plodul ăsta? Ar fi plecat mult mai uşor pe lumea cealaltă dacă şi-ar fi putut duce povara cu ea, în loc s-o lase aici.

Şi-apoi, Dumnezeu s-o ierte, nici nu se cădea să mai aibă un copil, când avea un fecior mare, preot. Bun băiat, păcat că nu apucase s-o ajute nicicum pe maică-sa, din pricină că până de curând nu fusese decât un biet capelan pe lângă un paroh foarte, foarte sărac din fundul Slovaciei. Acum însă se zvoneşte ca de vreo două săptămâni i s-a dat o parohie într-un sătuleţ, Glogova, undeva printre dealurile de la Selmecbánya şi Beszterce. De altfel, un om din Haláp, un ins umblat, pe nume Kapiczány János, care pe vremuri, când rătăcea prin ţară cu vitele, nimerise o dată pe-acolo, spune că e o aşezare omenească prăpădită din cale-afară.

Şi iată ca tocmai acum, când fiul ei, popa, ar fi putut s-o ajute oleacă, biata dăscăliţă şi-a dat sufletul.

Dar oricât ne-am jelui, nu mai putem s-o înviem. De-aceea mă mărginesc să spun că (spre cinstea nobilei comune Haláp) buna femeie a fost înmormântată aşa cum se cuvine. Ce e drept, nu se strânseseră destui bani, aşa încât, pentru a acoperi cheltuielile de înmormântare, au fost nevoiţi să scoată în vânzare capra. Gâsca însă a rămas; dar, întrucât porumbul se isprăvise, orătania începu să slăbească şi, astfel, în loc să gâfâie greoi, îşi recăpătă răsuflarea normală, şi, în loc să-şi bălăbănească pântecele mătăhălos, începu să umble

sprintenă ca o domnişoară; cu alte cuvinte, a scăpat de moartea iminentă, prin moartea altei făpturi. Pentru că Domnul, în dreapta-i judecată, curmând viaţa unei fiinţe, poate să salveze viaţa alteia, căci, vă rog să mă credeţi, în catastifele cereşti dobitoacele necuvântătoare sunt înscrise întocmai ca şi cele cuvântătoare şi pare-se că sunt ţinute în seamă ca regii şi ca prinţii.

Dumnezeul nostru preaslăvit e bun. E înţelept şi atotputernic – dar nici cu judele satului nu-i de glumit. Chiar atunci, îndată după înmormântare, a poruncit ca fetiţa (pe nume Veronka) să fie adăpostită de-a rândul la fiecare gospodar, urmând ca „tatăl de vecini”[1] s-o ducă în fiece zi de la o casă la alta unde să i se dea îngrijirea cuvenită.

— Şi cât o să dureze asta, domnule primar? Întrebară, îngrijoraţi, cei din sfatul sătesc.

— Până ce voi catadicsi să iau altă hotărâre, răspunse, scurt, Nagy Mihály.

Şi-aşa au mers lucrurile vreo zece zile; când, deodată, se zvoni că Billeghi Máté şi Koczka Ferencz pleacă la Banská-Bistrica să-şi vândă grâul (cică pe-acolo evreii încă nu sunt atât de vicleni ca pe la noi).

Nagy Mihály nu pierdu prilejul:

— Apoi, dacă vă duceţi grânele acolo, să duceţi şi fetiţa la fratele ei, la popa din Glogova. Pe-acolo pe undeva e şi Glogova.

— Da de unde, nici vorbă să fie pe-acolo! I-o întoarseră oamenii.

— Pe-acolo trebuie să fie! Am spus! Zise cu hotărâre primarul.

---

[1] *Vecinătatea*, condusă de un „tată de vecini” ales de săteni, era o formă de organizare socială a familiilor unui sat, în scop de întrajutorare şi de solidaritate în faţa obligaţiilor obşteşti. Această formă de organizare a existat în satele săseşti şi în unele sate româneşti şi ungureşti din Transilvania.

Dumnealor se codiră, bălmăjiră câte şi mai câte, ba că e ocol mare, ba că asta înseamnă multă bătaie de cap pe drum, dar nu fu chip să scape. Porunca e poruncă, şi pace! Aşa încât, într-o zi de miercuri, pe stiva de saci din căruţa lui Billeghi puseră un coş, iar în coş pe Veronka şi gâsca, întrucât gâsca, fiind moştenire, trebuia s-o însoţească. Femeile din capul de sus al satului au copt turte şi plăcinte pentru sărmana orfană care pleca atât de departe printre străini, i-au aşezat alături o desagă plină cu pere şi cu prune uscate, iar când căruţa încărcată se urni, începură să plângă după biata fetiţă care nu ştia nici unde pleacă, nici pentru ce, şi râdea cu toţi dinţii văzând cum căluţii pornesc, iar ea rămâne nemişcată în coşul de pe stiva de saci, în timp ce casele, grădinile, câmpul şi copacii veneau din ce în ce mai aproape de ea.

GLOGOVA ÎN TRECUT.

Kapiczány János nu era singurul om care văzuse Glogova; autorul acestor rânduri a trecut şi el cândva pe acolo. Într-un ţinut ars, uscat, sătuleţul zace pe-o vale îngustă, sugrumat între nişte munţi pleşuvi.

Până hăt departe nu există nici măcar un drum cum se cade; cât despre cale ferată, nici nu poate fi vorba. Se pare că în ultima vreme circulă un fel de râşniţă între Beszterce şi Selmecbánya, dar nici ea nu trece prin hotarul Glogovei. Cinci sute de ani ar trebui să mai treacă până să ajungă Glogova asemenea satelor de prin ţinuturile în care a pătruns civilizaţia.

Pământul e argilos, sterp şi îndărătnic. Nu pare dispus să hrănească decât anume plante, cum ar fi orzul şi cartofii, de celelalte nu vrea să se îngrijească. Dar şi-acestea cresc numai smulgându-şi pe furiş şi-n silă hrana din glia-mumă.

De fapt, pământul acesta nu e mumă, ci mai degrabă ciumă. Pe dinăuntru e plin cu pietre, brăzdat de crăpături şi

şanţuri adânci; pe deasupra se leagănă o iarbă albă ca nişte fire cărunte împrăştiate pe bărbia unei băbuţe gârbove.

Să fie oare pământul acesta bătrân din cale-afară? Oricum ar fi, nu poate să fie mai bătrân decât altul. Dar, pesemne, s-a sleit mai repede. De mii şi mii de ani, jos, pe câmpia cu spice aurite, n-a crescut decât iarbă, pe când aici, sus, au crescut ceri şi stejari uriaşi.

Aşa că nu e de mirare că s-a vlăguit mai devreme.

Cât vezi cu ochii e numai sărăcie şi mizerie; şi totuşi, ţinutul are un anumit farmec, o dulce poezie a lui. Urâtele cocioabe parcă sunt mai frumoase sub stâncile uriaşe întoarse cu privirile spre ele. Aproape c-ar fi păcat să se înalţe aici castele ale căror turnuri împodobite să le ascundă vederii.

Atmosfera e numai mireasmă de ienupăr şi de soc. Alte flori nici nu sunt prin partea locului. Doar ici şi colo, prin vreo grădină, înfloreşte câte-o nalbă roşie ori albă, pe care fetişcanele slovace, desculţe, cu păr ca de cânepă, le udă cu apă din urcior.

Parcă văd aievea sătuleţul slovac, aşa cum arăta în 1873 (când am fost eu acolo): căsuţe mărunte, grădini semănate cu păpuşoi, înconjurate de un covor de lucernă, iar în mijlocul lor câte un prun cu crengile sprijinite în prăjini. Pentru că aici pomii roditori îşi fac datoria din plin, ca şi cum toţi ar fi primit consemnul: „Să-i hrănim pe bieţii copii slovaci”.

Murise preotul şi mă dusesem la Glogova cu pretorul să facem inventarul moştenirii. N-am avut prea mult de lucru: nu rămăseseră în urma lui decât nişte mobile uzate şi câteva sutane vechi.

Sătenii l-au plâns pe bătrânul lor popă.

— A fost om bun, dar nu era gospodar. Adevărul e că nici nu prea avea ce gospodări, spuneau unii.

— De ce nu vă plătiţi preotul mai bine? Le-a reproşat şeful meu.

Un slovac trupeş, cu chică, săltându-şi ţanţoş chimirul pe burtă, i-a răspuns:

— Popa nu e sluga noastră, el e slujitorul lui Dumnezeu. Fiecare să-şi plătească sluga!

După ce am întocmit procesul-verbal al moştenirii, până să înhame vizitiul caii, am trecut peste drum să vizităm şcoala – pentru că domnului pretor îi plăcea grozav să facă pe pedagogul.

Şcoala se afla într-o căsuţă joasă, dărăpănată, măcinată de vremi şi, bineînţeles, acoperită cu snopi de paie – la Glogova numai Dumnezeu izbutise să-şi facă acoperiş de şindrilă, dar şi casa lui era foarte modestă, fără turlă, doar cu o clopotniţă.

Învăţătorul ne aştepta în curte. Dacă ţin bine minte, îl chema Majzik György. Era un bărbat vânjos, puternic, în plină maturitate, cu figură isteaţă, inteligentă, deschis şi sincer la vorbă. Din prima clipă îţi devenea simpatic. Ne-a poftit în clasă; la stânga erau aşezate fetele, la dreapta băieţii, toţi frumos pieptănaţi. Cu un foşnet scurt, s-au ridicat toţi în picioare şi-au strigat în cor:

— *Vitajte, pani, vitajte!*[2]

Copiii, frumuşei, bucălaţi la obraji, ne priveau foarte miraţi cu ochii de culoarea nucii larg deschişi. Toţi aveau ochii de culoarea nucii. Întrebările – fireşte, nu prea grele: dacă există un singur Dumnezeu sau mai mulţi, cum se numeşte ţara asta şi alte asemenea – le-au dat totuşi oarecare bătaie de cap.

Şeful meu însă, nefiind om aspru, i-a spus învăţătorului bătându-l prieteneşte pe umăr:

— Sunt mulţumit, amice.

Învăţătorul s-a înclinat şi, cu capul descoperit, ne-a condus în curte.

Ajunşi afară, pretorul, pe un ton glumeţ, a spus:

---

[2] Bine aţi venit, domnilor! (slovacă)

— Drăguţi copii, dar cum se face, domine frater, că toţi seamănă leit la chip?

Învăţătorul a părut întâi cam încurcat; apoi, faţa lui rumenă, sănătoasă, s-a luminat de o voioşie deschisă:

— Păi, să vedeţi, domnule pretor, cum devine cazul: vara, toţi bărbaţii din Glogova coboară în pustă la muncile câmpului, iar eu rămân aici singur cuc până toamna. (Un zâmbet şăgalnic i s-a ivit în colţul buzelor.) E limpede?

— Şi de câţi ani eşti aici? L-a întrebat pretorul, cu şi mai mult interes.

— De paisprezece ani, mă rog dumneavoastră. Văd din întrebare că m-aţi înţeles.

Până-n ziua de azi n-am uitat acest scurt dialog de la Glogova. După ce ne-am suit în trăsură, l-am repetat de câteva ori şi de fiecare dată am râs cu pofta.

Şi ani de-a rândul, când era în vreo societate, pretorul istorisea cu multă plăcere această întâmplare plină de haz.

Peste vreo două săptămâni am auzit că glogovenilor le-a venit paroh un tânăr capelan. Un oarecare Bélyi János. Ţin minte ca azi observaţia pretorului:

— Ei, de-acum încolo învăţătorul nu va mai fi în timpul verii singurul bărbat din sat.

NOUL PAROH ÎN GLOGOVA.

S-a instalat preotul cel nou. Glogovenii şi-au adus popa cu un car hodorogit tras de două juncane cu coarnele pleoştite. Pe drum, enoriaşul Szlávik Pétor le-a şi muls într-o oală pe care i-a oferit-o tânărului preot zicând:

— E foarte bun laptele ăsta; Bobocica dă un lapte straşnic. E bun ca mierea.

Noul preot avea foarte puţine bagaje: o ladă de lemn nevopsită, un balot cu aşternuturi, două bastoane şi câteva lulele legate laolaltă cu sfoară.

Prin satele pe unde treceau, oamenii se legau mereu de glogoveni:

— Cum de n-aţi fost în stare să găsiţi o căruţă şi dobitoace mai acătării pentru preotul vostru?

Ce mai încoace şi-ncolo, glogovenii erau cam ruşinaţi de purtarea lor şi, ca să se apere, aruncau vina pe tânărul capelan.

— Las' că e bine şi-aşa... Boarfele astea le putea trage şi-o viţeluşă!

E adevărat că părintele Bélyi János n-a venit cu zestre mare la Glogova, dar nici aici n-a găsit decât o casă parohială gata să se dărâme. Rudele predecesorului său pustiiseră totul, lăsând în urma lor doar pe favorita răposatului paroh, o căţea care, la înfăţişare şi la păr, era, ca orice câine, dar care, din pricina firii ei păcătoase, ajunsese într-o situaţie neobişnuită, atrăgându-şi hula satului. Fiind cam lacomă din fire, zi de zi, pe la amiază, colinda pe la toate casele, aruncând câte-o privire în fiecare bucătărie, pentru că răposatul său stăpân îşi făcuse obiceiul să se poftească în fiece zi la alt gospodar la masă şi întotdeauna îşi ducea şi câinele cu el.

Căţeaua, pe nume Vistula (nu ştiu de ce-o fi fost nevoie să se caute atât de departe un nume de râu, când la hotarul satului şerpuieşte strălucitoare Biela Voda), a început să constate cu amărăciune că pe vremea când trăia preotul avea mai multă trecere – cu toate că pe-atunci, cu filosofia ei câinească, i se păruse că părintele îi ia mâncarea de la gură. Acum însă pricepea că părintele era cel ce se bucura de cinste şi de trecere! De când nu mai era el, toţi o goneau pe Vistula din bucătărie înainte de a putea să îmbuce ceva, ba uneori o mai şi loveau.

Astfel, Vistula ajunsese într-o stare mizerabilă şi era sfrijită cu totul când sosi tânărul preot căruia enoriaşul îi arătă noul cămin: patru pereţi pustii, grădina năpădită de lobodă, grajdul şi coteţele goale. Bietul capelan zâmbi:

— Şi toate acestea sunt ale mele?

— Tot, absolut tot ce vezi aici şi pe deasupra şi câinele ăsta, spuse Szlávik Péter cu oarecare umor.

— Ce-i cu câinele?

— Pai, să vedeţi, e moştenire de la părintele răposat. Atâta a rămas de pe urma lui. Noi ne gândisem să omorâm javra asta care nu mai are nici un rost pe lume, dar nimeni nu cutează, oamenilor le e teamă ca nu cumva bătrânul preot să vadă din cer fapta noastră şi să ne ceară socoteală.

Căţeaua ridică ochii spre preot, parcă implorându-l cu privirea-i blajină şi tristă. Pesemne că sutana o adusese în această stare de adâncă melancolie.

— O iau, zise tânărul paroh aplecându-se şi bătând-o uşor pe coastele uscate. Aşa o să am şi eu măcar o fiinţă vie prin preajmă.

— Bine faci, părinte, zise enoriaşul înveselit. (Ţăranilor le cam place să-i ia peste picior pe preoţi.) Omul trebuie să înceapă într-un fel sau altul. S-ar fi cuvenit să-ţi agoniseşti mai întâi bunurile ce urmează să fie păzite şi pe urmă să-ţi iei paznic. Dar bine e şi cum face sfinţia-ta.

Preotul zâmbi, cu un zâmbet gingaş ca de fată. Vedea el bine că bătrâna Vistula n-o să aibă prea multe griji pe cap şi că va trăi ca o adevărată rentieră în societatea câinească.

Între timp se strânseseră mai mulţi oameni în curtea casei parohiale; tinerele femei îl priveau de departe şi spuneau: „Doamne, ce tânăr e şi a şi ajuns popă”. Bărbaţii se apropiară şi dădură mâna cu el:

— Bine aţi venit! O să vă meargă bine la noi.

O babă se băgă şi ea în vorbă strigând:

— Poţi să rămâi la noi până la moarte!

Una dintre femeile mai vârstnice spuse:

— Frumuşel bărbat. Straşnică mamă trebuie să fi avut!

Într-un cuvânt, noul preot le plăcu tuturor. Prietenos, binevoitor, schimbă câteva vorbe cu cei mai bătrâni, apoi le spuse că e obosit şi trecu peste drum, la învăţător, unde avea

să locuiască până ce va repara cât de cât casa parohială şi până ce vă, începe să înjghebe câte ceva.

La învăţător l-au condus câţiva gospodari de frunte, pricepuţi în treburi bisericeşti: Szlávik Péter, Gongoly Mihály, bogătanul Glogovei, şi Klincsok György, morarul.

De la aceştia, căută să afle mai îndeaproape despre deşertăciunile pământeşti ale parohiei sale, notându-şi totul în carneţel pentru a-şi face oarecare socoteli:

— Câte suflete sunt în sat?

— Aproape cinci sute.

— Şi cam ce-i plătesc preotului?

Oamenii, cu toată seriozitatea cuvenită, îi spuseră la cât se ridică zeciuiala, câte lemne, câte baniţe de secară i se cuvin şi cât este *zlevka*[3].

Tânărul preot deveni din ce în ce mai trist.

— Cam puţin, zise posomorit.

Pe urmă:

— Şi cât primeşte pentru slujbă?

— Suma e măricică, îi răspunse Klincsok György, priceput în toate cele; la înmormântare, depinde de mort; la cununie, depinde de starea mirilor (pentru că la asemenea ocazii oamenii îşi dezleagă punga); în schimb, la eliberarea certificatului de botez se plăteşte peşin un fiorin… Asta-i ceva!

— Şi cam câte căsătorii se fac într-un an?

— Hm, asta depinde de cantitatea de cartofi recoltată. Cartofi mulţi – cununii multe. Recolta hotărăşte. Dar vreo patru-cinci tot se fac.

— Destul de puţine. Dar cu decesele cum staţi?

— Păi, asta depinde de calitatea cartofilor. Dacă se fac cartofi răi, bolnavi de-o molimă sau alta, mor mai mulţi; dacă însă cartofii sunt sănătoşi, aproape că n-avem morţi. Nimeni nu-i nebun să moară în asemenea împrejurări. Nu-i vorbă că tot mai pică unu, doi pe an, omorâţi în pădure de câte-un

[3] Vinul ce i se cuvine preotului de la ţăranii care au vie.

copac retezat cu fierăstrăul. Sau se mai întâmpla vreo năprasnă, se mai răstoarnă vreunul cu carul în şanţ şi moare pe loc. Aşa că, în anii buni, numărul poate să ajungă până la opt.

— Numai că ăştia nu sunt ai popii! Zise cel mai mare bogătan din Glogova, aranjându-şi fălos chica împletită şi prinsă cu un pieptene la ceafă.

— Cum adică? Întrebă preotul, nepricepând.

— Unii nu mai ajung în ţintirim. Iarna îi mănâncă lupii fără să-i mai declare la parohie.

— Alţii dau ortul popii vara, prin străini; iar primarului nu-i vine decât o hârtie, adăugă Klincsok György zelos.

— Triste perspective, n-am ce zice; dar cu pământul parohiei cum stăm? Cât pământ are parohia?

La aceasta întrebare ar fi vrut să răspundă deodată toţi trei. Klincsok György îl dă la o parte pe Szlávik Péter şi înaintează în faţa slujitorului lui Dumnezeu.

— Pământ? Cât pământ are parohia? Cât pofteşti! Vrei o sută de iugăre? Ce o suta de iugăre? Cinci sute! Strigă cu entuziasm Klincsok. Doar n-o să ne zgârcim când e vorba să-i dăm pământ preotului nostru!

Pe chipul preotului începu să mijească o oarecare bucurie, dar pe Szlávik, hain la suflet nu-l răbda inima şi adăugă:

— Pentru că, ştiţi dumneavoastră, pământurile Glogovei nici până în ziua de azi n-au fost hotărnicite. N-avem o carte funciară ca lumea; s-a făcut o dată un fel de conscripţie a pământurilor, dar în 1823 a ars lada comunală şi împreună cu ea şi conscripţia. Aşa că fiecare poate să ia din hotar atât pământ cât poate lucra cu vitele şi cu mâinile lui. Fiecare îşi ară pământul şi, dacă cu vremea se secătuieşte, crapă sau se surpă, îşi caută alt loc de arat. Jumătate din hotar e totdeauna fără stăpân; bineînţeles, jumătatea a mai rea, care nu merită să-ţi iroseşti vremea cu ea.

— Înţeleg, zise suspinând preotul, în această jumătate se află pământul parohial.

Slabe perspective de viitor! Totuşi, cu timpul, s-a deprins, iar când îl năpădeau grijile, le alunga cu câte o rugăciune. Moşia lui era rugăciunea, cu pământul ei veşnic roditor; oricând putea să recolteze de pe ea toate cele trebuincioase: răbdare, nădejde, mângâiere, mulţumire. Apoi a început să-şi repare locuinţa, ca să fie şi el, în sfârşit, stăpân în casa lui. Numai un capelan ştie ce înseamnă asta. Din fericire, a descoperit în satul vecin, la Kopanica, un fost coleg de şcoală, pe Úrszinyi Tamás – un om înalt, corpolent, dur, drept la vorbă şi bun la suflet. Acesta l-a ajutat împrumutându-i ceva bani.

— Glogova e un sat păcătos, i-a spus Úrszinyi. Dar n-ai ce să faci! Nu e eparhia de la Nitra. Turmă slabă, păstor slab. Trebuie să înduri. Groapa cu lei în care a fost Daniel era un loc şi mai rău. La urma-urmei, ăştia nu-s decât nişte berbeci.

— Care n-au nici măcar lână, a adăugat râzând părintele.

— Ba au; dar n-ai tu foarfece să-i tunzi.

În câteva zile, cu banii împrumutaţi, şi-a mobilat locuinţa şi, într-o după-amiază frumoasă de toamnă, s-a mutat în casa parohială. Ah, cât se simţea de fericit foindu-se şi dereticând prin casa lui, şi cât de dulce-i era somnul în propriul său pat, pe pernele umplute cu pene smulse de mâinile mamei lui! Cuprins: de nostalgie, rămânea pierdut în gânduri… înainte de a adormi, numără grinzile odăii ca să nu uite ce-o să viseze.

Şi, de fapt, iată că n-a uitat: visul a fost foarte frumos. Se făcea că alerga după fluturi pe pajiştile satului său natal, căuta ouăle din cuiburi, pândea popândăi împreună cu prietenii săi de joacă; ajunsese aproape să se încaiere cu Szabo Páli şi era gata să-i tragă o bătaie, ridicase chiar băţul, când cineva de afară zgâlţâi fereastra.

Preotul se trezi speriat şi, frecându-şi ochii, se strădui să se scuture de somnul dulce. Era dimineaţă şi razele soarelui pătrundeau în odaie.

— Ce este? Strigă.

— Deschide uşa, Jankó!

Jankó! Cine-o fi de-l strigă Jankó, îi zice „tu” şi-i vorbeşte pe ungureşte? Parcă ar fi unul dintre ortacii din vis de care abia se despărţise. Sări în grabă din pat şi fugi la fereastră.

— Cine-i acolo? Cine mă strigă?

— Eu sunt, badea Billeghi Máté, de-acasă. Ieşi afară, Jánoska, adică poftiţi puţin până afară, domnule părinte, v-am adus ceva.

Preotul se îmbrăcă în fugă. Inima îi bătea înfiorată. Sufletul său simţitor părea că aşteaptă vântul unor veşti rele. Descuie uşa tindei şi ieşi sub streaşină.

— Iată-mă, bade Billeghi Máté. Ce mi-ai adus?

Dar Billeghi Máté nu mai era acolo, sta în drum lângă căruţa încărcată cu saci şi dezlega coşul în care se afla Veronka şi gâsca. Toropite, cele două iepe, Presura şi Rândunica, îşi lăsaseră capetele în pământ. Presura s-ar fi culcat oleacă, ba chiar şi încercase, dar nu putuse de oişte. Se lăsă pe-o parte, dar simţi şleaurile cum o ţin strâns şi situaţia ei de cal nu-i îngădui să stea mai comod atâta vreme cât era înhămată. Trebuie să se întâmple ceva cu totul ieşit din comun, pentru ca un cal înhămat să vrea să se culce. Caii au un simţ al datoriei foarte dezvoltat.

Billeghi Máté se întoarse şi-l văzu pe preot în pragul casei.

— Hei, Jankó! Da' mare-ai crescut! Lungan te-ai făcut! Ce s-ar minuna maică-ta, dacă ar mai trăi! Fire-ar a dracului funia ăsta, ca tare am mai înnodat-o.

Preotul înainta câţiva paşi spre căruţa unde Billeghi Máté se căznea să dezlege coşul. Cuvintele „dacă ar mai trăi” îl izbiră ca o piatră ascuţită în frunte; capul începu să-i vâjâie, picioarele i se înmuiară.

— De mama vorbeşti, bade? Bâlbâi, alb ca varul la faţă. A murit mama?

— Şi-a dat sufletul, sărmana. Da' iată (între timp scoase din buzunar briceagul cu mâner de lemn şi tăie sfoara) ţi-am adus-o pe surioara ta, adică, Doamne iartă-mă, nu m-ajută capul, mereu uit că am de-a face cu domnul părinte... V-am adus surioara, părinte. Unde s-o pun?

Acestea zise, luă de pe saci coşul în care fetiţa dormea liniştită lângă gâscă. Gâsca îi purta de grijă ca o dădacă; mişcându-şi gâtul când la stânga, când la dreapta, nu sta locului o clipă, gonind muştele care cu multă plăcere s-ar fi aşezat pe guriţa roşie, dulce ca mierea, a fetiţei.

Razele ostenite ale soarelui de toamnă învăluiau coşul şi copilul adormit. Billeghi Máté, fixându-şi întrebător ochii de culoarea apei asupra preotului, aştepta să-i spună ceva.

— A murit? Întrebă într-un târziu. Nu se poate. N-am avut nici un semn.

Ducând mâna la frunte, strigă sfâşiat de durere:

— Nimeni, nimeni nu mi-a dat de veste. Nici măcar n-am fost la înmormântare!

— Nici eu n-am fost, zise Billeghi, vrând parcă să-l consoleze. Pe urmă adăugă duios: Domnul nostru atotputernic a luat-o la el, a chemat-o la tronul său. Nu ne lasă el pe niciunul aici. Fir-ar sa fie broaştele-astea hâde, iată că am şi călcat una!

În curtea casei parohiale, acoperită cu lobodă şi ciumăfaie, broaştele ieşite din temelia umedă plină de crăpături, a bisericii, să se încălzească oleacă la soare, săreau şi pleoşcăiau în voie.

— Unde să pun copilul? Întreba din nou Billeghi, care, neprimind nici un răspuns, aşează încetişor coşul sub streaşină.

Preotul, încremenit, cu sufletul zdrobit, rămăsese cu ochii pironiţi în pământ. I se părea că pământul, cu casele, cu gardurile, cu Billeghi Máté şi cu coşul, îi fug de sub picioare,

iar el stă, stă nemişcat, neînstare să se mai urnească din loc. În spatele lui, codrii de la Ukrica vuiau, iar vuietele lor se amestecau cu un zgomot de nepătruns, sfâşietor, asemănător cu glasul mamei lui. Tremurând, asculta atent vuietul şi se străduia să desprindă sunetele; dar când parcă era aproape să desluşească ba un sunet, ba altul, un şuierat straniu spinteca văzduhul şi le înghiţea. Totuşi asculta, asculta... Glasul mamei sale răzbătea prin tumultul pădurii: „Jankó, Jankó, să creşti copilul!”

Dar, pe când părintele János căuta să prindă din aer glasurile venite din altă lume, Billeghi Máté se simţi ofensat de muţenia lui... pentru ca merita şi el măcar o răsplată călugărească (prin partea locului asta înseamnă: „mulţumesc”).

— Dacă s-a întâmplat, s-a întâmplat, n-ai ce-i face, zise mânios, pocnind din bici. Rămâi cu Dumnezeu, domnule părinte! Di, Presură!

Nici acum popa János nu răspunse nimic; copleşit de durere, nu-şi mai da seama de cele ce se petreceau în jurul său; caii porniseră şi, pe lângă ei, întrucât drumul suia la deal, mergea pe jos Billeghi Máté, bombănind despre rânduielile lumii acesteia: puiul, când ajunge păun, uită c-a fost odată pui. Sus pe colină, mai aruncă o privire în urmă şi, văzându-l pe feciorul dascălului de la Haláp încremenit în acelaşi loc, vroi parcă să aibă confirmarea că şi-a îndeplinit misiunea şi mai strigă o dată:

— Eu ţi-am predat ce-am avut de predat!

La acest strigăt, preotul tresări şi se dezmetici. Sufletul i se întoarse din trista rătăcire. Fusese plecat departe, pe urmele mamei sale, s-o caute şi să retrăiască iar clipele petrecute lângă ea în trecut, să retrăiască împreună, măcar în închipuire, zilele pe care depărtarea i le-a răpit. I se părea că se aflase la patul de moarte al mamei lui, că îngenunchease şi se rugase acolo, iar gândurile, vorbele pe care ea ar fi vrut să le rostească, ultimul ei suspin fuseseră încredinţate aerului,

aerul le predase vântului, iar vântul, prin vuietul pădurii, i le strigase: „Creşte copilul, Jankó!”

Un fiu poate să afle vrerea mamei lui din clipa morţii, şi ultima ei dorinţă, chiar dacă nu se află lângă ea. Gândul ei nu e nevoie să fie aşternut pe hârtie, nu e nevoie să fie transmis prin cabluri electrice, există alte forţe, mai mari şi mai presus decât ele pentru aceasta. În prima clipă. János se simţi ispitit să fugă după badea Billeghi Máté, să-l roage să se oprească şi să-i povestească tot ce ştia despre mama lui, să-i spună cum a trăit ea în ultimii doi ani, cum a murit, cum au înmormântat-o, adică tot, tot. Dar căruţa lui Haláp era departe… Zărind coşul, toate gândurile părintelui János se îndreptară către el în coş dormea surioara lui. Tânărul paroh n-o cunoştea, n-o văzuse niciodată. Pentru ultima dată fusese acasă la înmormântarea tatălui său; mama lui trimisese o căruţă după el; acum nimeni nu i-a dat de veste. Atunci Veronka nu venise încă pe lume; din scrisorile mamei lui aflase că se născuse, dar epistolele ei erau întotdeauna atât de sfioase şi atât de scurte.

János se apropie de coş şi privi obrăjorii buclaţi şi drăgălaşi. Are ceva din mama, îşi zise; apoi, pe măsură ce o privea, faţa fetiţei începu să crească, să se schimbe şi înaintea ochilor săi tremurători apăru deodată mama lui. Doamne-Dumnezeule, ce minune, ce nălucire! Dar totul nu ţinu decât câteva clipe. Din nou văzu chipul fetiţei. Oh! De-ar deschide ochitorii! Tare ar fi vrut János să-i vadă ochii deschişi, dar ea nu-i deschise, numai genele lungi mijeau din orbite ca nişte ciucuri negri de mătase.

„Şi-acum eu trebuie s-o cresc?” gândi János şi un val de căldură nemărginită îi cuprinse inima. „Şi-am s-o cresc. Dar cu ce, Dumnezeule, cu ce, când nici eu n-am ce să mănânc? Ce să mă fac, Doamne? Ce să mă fac?”

Ca întotdeauna când deznădejdea îi cuprindea inima şi nu ştia încotro să se îndrepte, preotul se gândi la Dumnezeu; astfel şi de data aceasta, intră în Biserica să se roage. Casa

Domnului era deschisă; două bătrâne tocmai spoiau pe dinăuntru.

Popa János nu se apropie de altar, din pricină că cele două bătrânele trebăluiau chiar pe-acolo, ci se opri la intrare, lângă vasul cu apă sfinţită, şi îngenunche în faţa chipului lui Isus din lemn şi tablă.

UMBRELA ŞI SFÂNTUL PETRU.

Da, preotul căzu în genunchi în faţa lui Isus. Apelă la Isus, la Domnul nostru Isus Cristos.

Ce fericire este pentru omenire acest Isus, acest Dumnezeu care a fost om. Eu nu ştiu cum este Dumnezeu, ştiu însă cum este Isus. Isus îmi este cunoscut şi este cunoscut tuturor. Ştiu ce-a făcut, ştiu ce-a făcut, cea gândit, ba îi cunosc şi chipul. Sufletul mi se umple de linişte nu atât la gândul că el e Domnul meu, cât la gândul că este cunoscutul meu.

Faptul că acum două mii de ani a trăit pe pământ un cunoscut de-al meu parcă întăreşte unitatea lumii. Oamenii de atunci şi cei ce au trăit în urma lor, toţi au devenit ţărână, din ţărână a crescut iarbă, din iarbă numai Dumnezeu ştie ce s-a făcut dar el cunoscutul meu, el a trăit întotdeauna, a fost întotdeauna şi va fi întotdeauna.

Când călătoresc în ţări străine, printre popoare străine, unde chipurile oamenilor sunt altfel, animalele sunt altfel, ierburile sunt altfel, unde chiar şi cerul e altfel, acolo, în înstrăinarea înspăimântătoare, unde mă simt singur ca într-un deşert, sunt ispitit să cred că nu mă mai aflu în lume şi, deodată, în preajma unei aşezări omeneşti, pe marginea drumului, dau cu ochii de o cruce pe care zace răstignit un om de tablă cu răni sângerânde: e cunoscutul meu.

Ah, iată-l! Şi aici îl întâlnesc! Şi nu mai sunt singur, nu mă mai simt părăsit. Cad în genunchi în faţa lui şi, asemenea preotului János în biserică, îi spun ce-mi apasă inima.

— Ajută-mă, Doamne Isuse! Se ruga tânărul paroh. Mama a murit; mi-au adus surioara şi eu trebuie s-o cresc. Sunt sărac, sunt neajutorat, nu ştiu să îngrijesc de un copil. Luminează-mă, Isuse! Şi aruncă-mi din cornul belşugurilor tale nesfârşite cele ce sunt trebuincioase ca s-o pot hrăni, s-o pot îngriji. Fă, Doamne Isuse, o minune!

Fiul lui Dumnezeu, zugrăvit pe tablă, parcă asculta glasul celui ce se ruga, iar umbrele zidurilor şi fâşiile de lumină ce străbăteau prin ferestre se împreunau tremurând asupră-i, când deodată chipul greu îndurerat începu să zâmbească şi, dând din cap, spuse:

— Bine. Am înţeles. Ştiu tot. Am să te ajut.

Preotul rămase multă vreme adâncit în rugăciune, luând-o iarăşi şi iarăşi de la început, aşa încât uitase de tot ce-l înconjura. Între timp, cum se întâmplă adesea toamna, după o căldură înăbuşitoare, aproape nefirească, deodată cerul se întunecă, se strânseră nori negri şi se dezlănţui o furtună. Când ieşi din biserică, ploua cu găleata. De pe munţii învecinaţi curgeau la vale şuvoaie năvalnice de apă, iar vitele mugind alergau pe uliţi.

János se îngrozi.

— Am lăsat copilul sub streaşină. Vai, să ştii că s-a prăpădit!

Ca ieşit din minţi fugi spre casă şi rămase uluit în faţa priveliştii pe care o văzu.

Coşul era în acelaşi loc. Copilul în coş, gâsca lipăia prin curte, potopul nu mai contenea; sub streaşină, puhoiul de apă curgea gârlă pe sub coş, dar fetiţa era uscată, neatinsă, peste coş fiind deschisă o uriaşă umbrelă roşie, decolorată. Era plină de petice, încât abia se mai putea distinge pe margine chenarul cu flori mărunte, după moda veche.

Tânărul paroh, plin de recunoştinţă, ridică privirile spre cer, scoase fetiţa din coş, o sărută pe obraji şi, la adăpostul umbrelei, o duse în casa sărăcăcioasă.

Acum fetiţa avea ochii larg deschişi; erau albaştri şi, plini de uimire, îl priveau pe preot.

— Mare noroc am avut, mormăi el; dacă s-ar fi udat, putea să se aleagă cu o răceală din care să i se tragă moartea, căci n-aveam să-i dau schimburi uscate.

Dar de unde să fi apărut umbrela asta deasupra ei? E de neînţeles! În Glogova nimeni n-are umbrelă.

Pe la casele vecine, ţăranii săpau şanţuri prin curţi ca să se scurgă apa. Părintele îi întrebă pe toţi de-a rândul:

— Nu cumva aţi văzut cine-a fost la copil?

Pe copil îl văzuseră, dar, după câte ştiam, nimeni nu fusese prin preajma lui.

Bătrâna văduvă a lui Adamecz Mátyás, fugind de pe câmp cu un cearşaf pe cap, văzuse cum tocmai atunci pogora din cer un fel de glob roşu. Stană de piatră să se facă (zicea bătrâna Adamecz), dacă nu e adevărat că însăşi Fecioara Maria în persoană, a trimis pe pământ acest obiect întru ocrotirea orfanei.

Bătrâna Adamecz pălăvrăgeşte verzi şi uscate! Îi cam place să tragă la măsea, nu e de mirare că vede mai multe decât ar trebui. Şi în vara trecută, în ajun de sân-Petru şi Pavel, noaptea, uşile raiului s-au deschis în faţa ei şi-a auzit cântând oştile îngereşti, îndreptându-se în procesiune spre Domnul Dumnezeu care şedea pe tronul său de rubine. Printre cei din alai mergea şi nepotul ei, Plachta Jankó, mort acum trei ani, îmbrăcat cu izmenuţele lui albe de giulgiu şi cu ilicelul roşu (pe care chiar bătrâna Adamecz i-l cususe); printre ei a zărit şi câţiva dintre glogovenii morţi în ultimele decenii, păşind încet, solemn, în acordurile muzicii cereşti, toţi îmbrăcaţi în veşmintele cu care fuseseră îngropaţi.

Nu e de mirare că, după acea zi de sân-Petru şi Pavel, de îndată ce vestea vedeniei s-a răspândit, văduva sfântă a ajuns foarte căutată: unul după altul veneau sătenii ai căror răposaţi zăceau sub pământ s-o întrebe dacă nu cumva i-a văzut pe cei dragi acolo sus în cer. „Pe fetiţa mea n-ai văzut-

o?” „Dar pe tăicuţul?” „Pe bărbatul meu, sărmanul, nu l-ai văzut?” Şi credeau – deoarece aveau motive să creadă – că bătrânei Adamecz forţele cereşti îi dezvăluiesc mai multe decât altor muritori. Au nu cu Flinta András, răposatul ei tată, căruia i se dusese faima, de tâlhar ce era, au nu cu el se întâmplase o adevărată minune? Acum opt ani, când s-a construit şoseaua, s-a tăiat o bucată de teren din cimitirul Glogovei; dezgropându-l cu acest prilej pe Flinta ca să-l mute în altă parte, oamenii au văzut cu mare mirare că cel dezgropat avea barbă, cu toate că, atunci când îşi dăduse duhul, văcarul Gundoros Tamás – după cum cinci martori mărturisesc – îl bărbierise şi-l perdăfuise straşnic.

Prin urmare, faptul că bătrânul Flinta se află acuma în ceruri este tot aşa de neîndoielnic ca şi „doi şi cu doi fac patru”; iar dacă dumnealui, care a fost un şarlatan fără pereche, a ajuns în rai, nu mai încape îndoială că, din când în când, lasă uşa cerurilor deschisă, pentru ca fiică-sa, Agnisa, să tragă cu coada ochiului pe-acolo…

Însă nu-i mai puţin adevărat că Kvapka Pál, clopotarul, pretindea altceva. Kvapka Pál pretindea că, după izbucnirea furtunii, când trăgea clopotele ca să risipească norii, întorsese puţin capul şi văzuse pe drum un moşneag, ce semăna a evreu, păşind trudit spre casa parohială şi ţinând în mână uriaşul taler de pânză roşie pe care părintele l-a găsit deasupra coşului. Kvapka nu dăduse prea mare atenţie întâmplării, pe de-o parte pentru că era somnoros, pe de alta pentru că vântul îi aducea praful în ochi, aşa încât ceea ce văzuse nu i-a rămas în minte decât vag; dar pentru ceea ce i-a rămas în minte, e gata oricând să jure. (Şi Kvapka Pál e om de cuvânt.)

Omul acela care semăna a evreu mai fusese văzut şi de alţi săteni. Era bătrân, înalt, cu păr cărunt, cu spatele gârbovit şi ţinea în mână un baston al cărui mâner era răsucit ca o coadă de purcel. În dreptul fântânii Pribileştilor, vântul îi

smulsese pălăria din cap şi-i dezvăluise în creştet o chelie albă, mare cât un taler.

— Să mor eu, zicea paracliserul (el îl văzuse fără pălărie), dacă nu arăta ca sfântul Petru din icoana de la biserică. Era leit sfântul Petru, numai cheile îi lipseau din mână.

De la fântâna Pribileştilor, pornise de-a dreptul spre câmpul de lucernă al lui Stropov István, în care scăpase vaca cea împungace a lui Krátki; fusese cât pe-aci să-l ia în coarne pe bătrânul evreu. Acesta o lovise cu bâta şi de-atunci (familia Krátki e martoră) vaca dă unsprezece căni de lapte pe zi. Până atunci era o minune dacă dădea patru.

Bătrânul necunoscut ajuns în capul satului, o întrebase pe slujnica morarului care e drumul spre Lehota. Erzsi îl îndrumase, iar el pornise la deal pe cărarea bătătorită. Acum, după atâta vreme, lui Erzsi i se pare că, aşa cum suia dealul, parcă i se făcea în jurul capului un cerc luminos strălucind…

De bună seamă că a fost sfântul Petru! La urma-urmei, de ce n-ar fi fost? Doar odinioară umblase destul pe-aci, bătuse destul drumurile astea împreună cu Domnul nostru Isus Cristos. De altminteri au rămas atâtea cronici despre faptele săvârşite de el pe pământ, încât şi după o sută de generaţii oamenii le mai povestesc. Iar ce s-a putut întâmpla o dată, nu e imposibil să se întâmple şi a doua oară. Din om în om s-a răspândit în sat vestea minunată că-n ceasul năprasnicei ruperi de nori Domnul a trimis din cer un cort de pânză ca s-o ferească de ploaie pe surioara preotului. Ocrotitorul orfanilor şi celor neajutoraţi îi dăduse poruncă chiar bătrânului sfânt Petru să dea o fugă până jos pe pământ.

După cele întâmplate, fetiţei a început să-i meargă tare bine. Muierile s-au aşternut pe frământat colaci, pe fiert păsat cu lapte, pe copt cornuri cu mac ca să le ducă micuţei. Părintele abia mai pridídea să-ntâmpine-n prag femeile ce aduceau în blide acoperite cu ştergare albe ca zăpada

plocoane care de care mai gustoase. Se minuna popa János văzându-le năboind fără contenire.

— Părinte dragă, v-am adus nişte prăjiturele. Am auzit c-a sosit surioara dumneavoastră şi m-am gândit c-o să-i cadă bine câteva îmbucături alese. Ar putea fi ele şi mai bune, nu-i vorbă, dar omul sărac coace din ce poate. Inimă avem foarte bună, părinte dragă, dar făina noastră nu e de soi; hoţul de morar a ars-o niţel, mai bine zis a ars partea pe care n-a furat-o, nemernicul, arde-l-ar focul! Îmi daţi voie să văd îngeraşul? Zice lumea că e frumoasă ce nu s-a mai pomenit.

Cum să nu le-o arate? Cum să nu le lase pe toate să se apropie de Veronka, s-o mângâie, s-o giugiulească, să-i sărute obrajii! Unele îi sărutau şi picioruşele.

Preotul adesea întorcea capul, ca să nu i se bage de seamă lacrimile de emoţie care i se prelingeau din ochi, în timp ce, ros de mustrări de conştiinţă, îşi reproşa: „Greşit i-am mai judecat eu pe oamenii aceştia. Nu se află pe lume oameni mai buni decât glogovenii, şi cât ţin ei la mine! Nu-mi vine a crede că mă iubesc atâta de mult!”

Către seară sosi şi bătrâna Adamecz care până acum nu făcuse prea mare caz de noul preot şi care, pe motiv că lui tătâne-său îi crescuse barba în mormânt (întrând astfel şi el oarecum printre sfinţi), socotea că e-n dreptu-i să se amestece în treburile bisericeşti.

— Părinţele dragă, îi spuse, fetiţei i-ar trebui o dădacă.

— I-ar trebui, nu-i vorbă, zise preotul îngândurat, dar parohia e cam săracă.

— Sărac e diavolul, izbucni bătrâna Adamecz, pentru că n-are suflet. Noi însă avem. Şi, la urma-urmei, părintele nu ştie nici s-o îmbrace, nici s-o spele şi nici să-i împletească fetiţei codiţele. Şi-apoi, copilul cere de mâncare şi-n timpul zilei, iar cantorul nu vă poate hrăni şi pe dumneavoastră şi pe copil. Trebuie să gătiţi acasă, părinţele. Asta v-o spun eu, bătrâna Adamecz. Clopotarul nu e harnic să vă facă decât

treburile gospodăreşti, de unde să se priceapă nătângul ăla să îngrijească un copil.

— Aşa e, ai dreptate, dar cum să găsesc pe cineva?

— Auzi vorbă, cum să găseşti? Păi eu unde sunt? Pe mine Dumnezeu m-a făcut anume să slujesc la parohie, cu mine nu se stârneşte nici un fel de bănuială.

— Da, da, zise popa şovăind, dar de unde să iau eu banii de simbrie?

Bătrâna Adamecz îşi puse mâinile în şolduri:

— De asta ne îngrijim noi doi, părinte: adică eu şi cu Dumnezeu. Are să-mi plătească el în locul dumitale, părinţele. Chiar seara asta intru în slujbă şi-mi aduc şi vasele de bucătărie.

Preotul era din ce în ce mai uimit. Dar şi mai uluit fu Úrszinyi când veni spre seară la prietenul său şi află toate cele petrecute în cursul zilei; iar când preotul îi povesti oferta bătrânei Adamecz, îşi împreună mâinile zicând:

— Bătrâna Adamecz? Hârca aia bătrână? Fără leafă? Pe nădejdea că-i va plăti Dumnezeu? Ei, János, o minune ca asta, anume ca un glogovean să-l ia pe Dumnezeu drept chezăşie a unei plăţi, încă nu s-a mai pomenit. Să ştii că i-ai vrăjit pe glogoveni.

Preotul zâmbea în tăcere, inima îi tremura de evlavie. Vedea şi el că se întâmplase o minune. Totul era atât de neobişnuit, de neînchipuit. El însă cam bănuia de unde izvorau asemenea schimbări. Ruga, pe care îngenuncheat pe piatra rece a bisericii, o înălţase către Isus, i se împlinise. Isus deschisese inimile aspre ale glogovenilor şi le trimisese o parte din inima lui. Spiritul lui Isus se simte pe chipul şi în purtarea acestor oameni… S-a petrecut într-adevăr o minune!

Poveştile despre umbrelă ba nu i-au ajuns la ureche, ba le-a primit zâmbind neîncrezător când a auzit vreuna. E drept că nu pricepea cum ajunsese umbrela deasupra coşului, un timp chiar s-a mirat, pe urmă însă nu i-a mai dat nici o atenţie şi-a rezemat-o într-un colţ s-o aibă la îndemână dacă s-o

prezenta proprietarul să şi-o ceară. Cu toate că nu făcea nici cinci parale.

Dar întâmplările acelei zile nu s-au oprit aici. Seara, cu iuţeala fulgerului s-a răspândit vestea că nevasta lui Gongoly Mihály, bogătanul Glogovei, s-a înecat în Biela Voda care, din cauza ruperii de nori, s-a umflat de era să iasă din albie. Biata femeie a vrut să treacă podeţul ca să-şi aducă gâştele rămase pe celălalt mal. Adusese sub braţ gâscanul şi-o gâscă cu moţ negru, dar, când să mai treacă o dată să le ia şi pe celelalte două, i-a alunecat piciorul şi-a căzut în torentul spumegând. În dimineaţa acelei zile râul avea atâta apă câtă ar fi băut o capră dintr-o singură înghiţitură, dar pe la prânz se umflase de-ajunsese ca un şuvoi sălbatic; şi, întrucât nimeni nu era prin apropiere, sărmana femeie a fost înghiţită pe veci. Toată după-amiaza au căutat să-i dea de urmă, au răscolit şura, podul, pivniţa, şi tocmai seara, lângă Lehota, apa i-a aruncat leşul la mal. Acolo au găsit-o lehotenii şi, recunoscând-o, unul dintre ei a alergat să-l vestească pe Gongoly Mihály.

Această nenorocire făcuse mare vâlvă în sat. Oamenii se strânseră pâlcuri, pâlcuri prin faţa porţilor.

— Eh, Dumnezeu nu-i cruţă nici pe cei bogaţi!

Klincsok György bătu şi la uşa popii:

— Poimâine avem înmormântare mare!

Apoi clopotarul trecu şi pe la cantor, nădăjduind un păhărel de rachiu pentru vestea cea bună:

— Ei, domnule cantor, îi spuse, gândeşte-te bine la ce ai de făcut. Avem mort gras. O să trebuiască stihuri frumoase.

Într-adevăr, a treia zi a avut lor înmormântarea. De mult nu mai fusese o înmormântare ca asta în Glogova. Domnul Gongoly l-a chemat şi pe popa de la Lehota, ca să slujească doi preoţi; coşciugul l-a adus de la Beszterce, schimbând mai multe rânduri de cai, iar crucea o dusese la Kopanica ca s-o vopsească în negru dulgherul şi să scrie cu litere albe numele răposatei şi ziua când s-a înecat. A venit foarte multă lume, cu toate că n-a fost vreme bună; tocmai

când preotul, înveşmântat în odăjdiile cuvenite, însoţit de ministranţi[4], a pornit spre casa moartei, a început iarăşi o ploaie torenţială, aşa încât a fost silit să-l trimită pe Kvapka acasă:

— Dă fuga, te rog, şi adu-mi umbrela. E sprijinită în colţul de lângă scrin.

Kvapka Pál a holbat ochii la părinte. Habar n-avea ce-i aia „umbrelă”.

— Ei, omule, a zis părintele nerăbdător, vreau să spun roata aia mare de pânză, pe care am găsit-o alaltăieri deasupra coşului în care era sora mea.

— Aha, acum înţeleg.

Părintele, ca să nu-l plouă, s-a adăpostit sub streaşina casei lui Majgó Péter până când, fără zăbavă, Kvapka, iute de picior cum era, a sosit cu umbrela pe care sfinţia-sa, spre uluirea tuturor, dintr-o singură mişcare a mâinii a deschis-o, rotundă şi mare, de parcă erau sute de aripi de liliac lipite una de alta. Apoi, prinzând-o de mâner, a ridicat-o deasupra capului şi a pornit încet, măreţ, neatins de picăturile de ploaie care cădeau pocnind mânioase pe această construcţie ciudată şi se scurgeau uşor, liniştit, pe margini.

La înmormântare toată lumea căscase ochii la umbrelă. Femeile, bărbaţii şuşoteau între ei:

— Pe asta a adus-o sfântul Petru!

Numai stihurile frumoase ale cantorului le mai stârniseră oleacă atenţia. Hohotele de plâns izbucniseră ici şi colo în trista adunare, când, în numele moartei, cantorul rostise cele mai sfâşietoare vorbe de bun-rămas:

Rămâneţi cu bine, vecini buni şi dragi, Lajkó Pál cumetre, Klincsok György cumnate!

Ai lui Lajkó Pál, toţi, s-au pus pe plâns, iar nevasta lui Klincsok, încântată, a exclamat:

---

[4] *Ministrant*, în bisericile catolice, băiat îmbrăcat în alb care-l ajută pe preot în timpul slujbei religioase.

— Doamne-Dumnezeule, cum de-a putut zice atât de frumos?

Această exclamaţie a sporit elanul cantorului care, ridicând vocea, a pomenit, în numele moartei, în stihuri şi mai pline de sentiment, toate rudele şi toţi cunoscuţii, aşa încât nimeni nu a rămas cu ochii neînlăcrimaţi.

Abia au îngropat-o pe soţia lui Gongoly, bătrânele din sat nici nu isprăviseră comentariile despre frumoasa înmormântare şi despre văduvia lui Gongoly – iartă-le, Doamne, cleveteala – că şi începu să se vorbească de Gongoly care, încă de la înmormântare, urmărea cu ochii lui de uliu pe frumoasa Tyurek Anna, aşa încât şi orbii ar fi putut să pună rămăşag că vestita scurteică[5] a nevestei lui Gongoly nu va sta multă vreme fără stăpână. Şi, cum vă spuneam, abia se dezmeticiră glogovenii după rachiul pe care-l băuseră la pomana moartei, că fură nevoiţi să sape din nou o groapă. După nevasta lui Gongoly, muri Srankó János, care îi dădea târcoale femeii încă de pe vremea când era nevastă tânără. Iar acum parcă s-ar fi învoit, au plecat împreună. Aproape că era firesc sa se întâmple aşa. De altfel lumea zicea că uneori, când lucra pe câmp, nevasta lui Gongoly pierea printre lanurile de orz, pentru ca în curând să răsară de pe undeva şi Srankó şi să piară şi el în orz. Of, şi orzul ăsta blestemat! Atâta de înalt creşte, de acoperă toate zmintelile oamenilor!

Şi de data aceasta, cele două umbre dispărură una după alta în nesfârşita nimicnicie… A doua zi după înmormântare, dimineaţa, îl găsiră pe Srankó mort în pat; se vede că îl lovise damblaua, „trăsnetul morţii”.

---

[5] Fiecare slovac înstărit îi cumpără soţiei sale o haină cu guler de blană; acest veşmânt scump pe care femeile nu-l poartă decât la biserică, aruncat peste umeri, rămâne în familie timp de patru-cinci generaţii.

Srankó era şi el om înstărit, „magnaci”[6], avea trei sute de oi pe păşunea din hotarul satului şi mult pământ bun, prin urmare şi lui i se cuvenea înmormântare cu alai mare. Aşa a şi fost; văduva lui nu se scumpi, se duse în persoană la învăţător şi la popă şi ceru să fie totul ca la înmormântarea nevestei lui Gongoly. Să coste cât o costa, căci nici neamul Srankó nu e mai prejos decât al lui Gongoly.

Să aibă la înmormântare doi preoţi, patru copii ministranţi în haine negre, să se tragă clopotele fără încetare. Şi toate celelalte, după datină.

Părintele János, mulţumit, dădu din cap:

— Totul va fi cum doriţi.

Apoi părintele socoti cât are să coste.

— Vra să zică aşa, zise văduva lui Srankó, dar, părinte, vă rog să puneţi la socoteală şi pe *aia roşie*, să vedem cu cât are să coste mai mult.

— Care *aia roşie*?

— Aia pe care la înmormântarea nevestei lui Gongoly aţi ţinut-o deasupra capului. Era minunată.

Preotul nu se putu stăpâni: îl umflă râsul.

— Asta nu e cu putinţă!

Văduva lui Srankó, jignită, ridicând mândră capul, se răsti la el:

— De ce să nu fie cu putinţă? Banii mei nu sunt la fel ca ai lui Gongoly? Spuneţi şi dumneavoastră!

— Dar, femeie dragă, la înmormântarea de ieri a plouat, iar mâine, după toate semnele, va fi vreme frumoasă.

Văduva lui Srankó însă una ştia şi bună; şi fiind mai vrednică de gură decât părintele, n-a fost chip să se lase convinsă.

— Ei, şi ce dacă atunci a plouat? Cu atât mai mult o puteţi aduce acum, părinţele dragă, pe *aia roşie*, că nici nu se

---

[6] În Slovacia, primii doisprezece ţărani dintr-un sat, în ordinea avuţiei, se numesc „magnaci”; denumirea derivă, bineînţeles, din cuvântul unguresc *magnat*.

udă, draga de ea. Şi-apoi, sărmanul meu răposat merită să i-o aduci. N-a fost el, săracul, mai prejos de nevasta lui Gongoly. Bărbatul meu a fost şi primar în sat, a făcut şi ctitorie, acum cinci ani el a adus de la Banská-Bistrica, lumânările alea tărcate de la altar, iar velinţa cea mare din biserică a lucrat-o nepoata lui. Aşa că trebuie s-o aduci şi pe *aia roşie*.

— Nu poţi să-mi ceri să mă fac de râs, să prohodesc de sub umbrelă când e vreme frumoasă şi cer senin. Renunţă la toana asta, femeie dragă!

Văduva lui Srankó însă începu să se bocească, întrebându-se cu ce-o fi greşit ea să păţească asemenea ruşine, să-i refuze slujitorul lui Dumnezeu cinstea ce se cuvine unui mort, cinste ce le cade bine şi celor vii. Ce-o să zică satul? O să se spună că văduva lui Srankó nu i-a făcut bărbatului ei nici măcar o îngropăciune ca lumea, l-a aruncat în groapă ca pe-un cerşetor.

— Vă rog, domnule părinte, vă rog mult, îl imploră ea, şi, în timp ce-şi ştergea ochii cu năframa, atâta răsuci cu degetele un colţ încoace şi-ncolo, încât se dezlegă nodul şi căzu o hârtie de zece fiorini.

Văduva lui Srankó ridică hârtia de pe jos şi, sfioasă, o puse discret pe masa preotului.

— Dau asta pe deasupra, numai să fie cu toată fala cuvenită, vă rog frumos.

La această scenă interveni şi bătrâna Adamecz, venind din bucătărie ca, o vijelie, cu şorţul dinainte şi cu o lingură de lemn în mână:

— Are dreptate, părinte; Srankó a fost dreptcredincios. Nu sunt adevărate toate câte se clevetesc pe seama lui. Şi chiar de-ar fi adevărate, ruşinea ar fi a nevestei lui Gongoly – Dumnezeu s-o odihnească. Şi dacă la ea a fost de faţă umbrela sfântă, nu văd de ce n-ar fi şi la el. Iar dacă Dumnezeu e mâniat pentru cele petrecute între ei, atunci e tot una dacă se mânie şi mai tare; şi dacă nu e mâniat, apoi n-o să se mânie nici de data asta.

— Ia cată-ţi de treabă, mătuşă Adamecz! Nu ţi-e ruşine să spui asemenea vorbe necugetate? Să mă lăsaţi în pace cu prostiile astea! Ceea ce vreţi voi este pur şi simplu o prostie.

Dar cele două femei nu se lăsară. „Noi ştim ce ştim şi pe noi domnul părinte nu ne poate amăgi”. Şi-atâta l-au rugat să-l prohodească şi pe Srankó János tot de sub umbrelă, atâta au stăruit, că până la urmă părintele s-a învoit, adăugând:

— Dacă până atunci nu vine stăpânul ei s-o ceară. Pentru că, de bună seamă, cineva a lăsat-o aici şi, dacă vine după ea, trebuie să i-o dau.

Bătrâna Adamecz, privind-o cu coada ochiului pe văduva lui Srankó, zise:

— Pe nădejdea asta, putem dormi liniştite. Cel care a adus umbrela, vine o dată la o mie de ani pe pământ.

Întrucât nimeni nu veni să ceară umbrela, a doua zi, deşi era o după-amiază frumoasă, senină, fără urma de nor pe bolta cerească, tânărul preot deschise umbrela şi, la umbra ei, porni în urma coşciugului spre cimitir.

Patru bărbaţi vânjoşi: Szlávik, Lajkó şi cei doi fraţi Magát, cât nişte huidume, duceau pe umeri năsălia cu coşciugul. Dumnezeu a vrut ca în dreptul fierarului unul dintre fraţii Magát să se împiedice de un bolovan şi să cadă. Lajkó Pál, care mergea agale în urma lui, se sperie, se cutremura, se pierdu cu firea, năsălia se înclină într-o parte şi coşciugul căzu pe pietrele de pe drum.

Pârâind cumplit, coşciugul crăpă, se sparse, linţoliul de dantelă se rupse, apoi se văzu şi mortul care, de straşnica zguduitură se trezi din moarte, respiră adânc, se mişcă şi zise suspinând:

— Dumnezeule, unde sunt?

Mare fu mirarea tuturor, întreg alaiul rămase înmărmurit. Între timp, aduseră degrabă din casa fierarului o pilotă şi nişte perne, le aşternură în căruţa la care tocmai lucra meşterul, aşezară acolo mortul înviat prin minunea Domnului şi, transformând cortegiul funerar într-o procesiune

de preamărire a lui Dumnezeu, intonară cântece de slavă şi-l duseră acasă pe bietul Srankó János, care pe drum îşi reveni atât de bine, încât ajuns acasă ceru îndată de mâncare.

Îi aduseră o ulcică de lapte. Srankó clătină din cap. Atunci Lajkó îi întinse clondirul cu rachiu umplut pentru pomană şi Srankó zâmbi.

De la acest eveniment neobişnuit se trage de fapt legenda umbrelei, legendă care s-a răspândit, zburând peste păduri de brad, peste stâncile cu frunţile proptite-n cer, tot mai departe, mai departe, tot mai bogată, mai proaspătă şi mai împodobită cu alte şi alte amănunte.

Dacă se afla vreo scobitură pe vreo stâncă – era urma piciorului sfântului Petru; dacă undeva în hotarul satului înflorea o floare de culoare neobişnuită – locul fusese atins de toiagul sfântului Petru. Totul, absolut totul vestea că sfântul Petru trecuse de curând prin Glogova. Şi, zică cine ce-o vrea, asta-i mare lucru!

Astfel, umbrela se înveşmântă în lumina fermecată a misticismului. Chipul în care ajunse ea deasupra coşului Veronkăi era învăluit într-o ceaţă misterioasă. Superstiţia caută ceaţa, iar ceaţa atrage superstiţia. Amândouă îşi înhăţară prada: prăpădita de umbrelă.

Şi vestea se duse departe, de-a lungul Bielei Voda; peste tot, în jurul focurilor de la stâne, la clăcile de prin sate, slovacii povesteau despre umbrelă, pentru că nemaipomenita întâmplare le îndestula închipuirea, le stârnea curiozitatea şi îi minuna. Li se părea că-l văd aievea pe sfântul Petru, chelarul raiului, coborând să aducă umbrela care s-o ferească de ploaie pe surioara preotului. Dar oare cum a pogorât din cer? De bună seamă s-a aşezat pe un nor care l-a adus până pe pământ şi l-a lăsat pe un vârf de munte.

Pe urmă povesteau despre puterile minunate ale umbrelei, pe care mortul, cum a zărit-o, a înviat, şi-astfel legenda pluteşte mereu mai departe, tot mai departe, ducând cu ea numele preotului din Glogova şi-al surioarei sale. (Halal

de flăcăul care o va lua de nevastă!). Iar când moare un om înstărit, până în al zecilea sat îl cheamă pe popa János la înmormântare cu dalmatica[7] şi cu umbrela devenită relicvă sfântă. Dar nu e chemat numai la înmormântări, ci şi să spovedească pe cei bolnavi, pe cei aflaţi pe patul de moarte, nevoit uneori să bată drumuri lungi, de două zile, cu condiţia să deschidă umbrela sfântului Petru la căpătâiul bolnavului în timp ce-l spovedeşte. Nu se poate să nu-i fie de folos bolnavului: dacă nu-l tămăduieşte de boală, măcar îi uşurează sfârşitul.

Tinerele perechi, de asemenea, dacă vor să facă nuntă mare – şi, de obicei, toţi vor – după ce îi cunună la ei acasă preotul din sat, se duc şi la preotul din Glogova, pentru ca acolo, sub umbrelă, să le unească mâinile încă o dată. Aceasta fiind unirea cea adevărată. Clopotarul Kvapka ţine deasupra lor sfânta ciupercă de pânză, adunând în schimb şi în chimirul lui câţiva bani de argint. În ceea ce-l priveşte pe popa din Glogova, banii şi darurile curg gârlă, de parcă-i sunt aduse cu sacul.

La început s-a codit destul, dar încetul cu încetul a început să creadă şi el că umbrela roşie, care din zi în zi devenea şi mai decolorată şi jerpelită, s-ar putea să fie de obârşie dumnezeiască. De fapt, el însuşi văzuse cum, după rugăciunea aceea, umbrela a răsărit ca o minune întru ocrotirea copilei şi cum de la ea i se trage lui şi bunăstarea şi norocul pentru care se rugase.

„Doamne Isuse, spusese în dimineaţa aceea tristă, fă o minune ca să pot creşte copilul.

Şi iată că minunea se făcu. Banii, bunăstarea, norocul se revarsă din această umbrelă zdrenţuită, de parcă ar fi mieluşeaua din poveste, din lâna căreia, când se scutura, cădeau salbe de aur.

---

[7] Odăjdii purtate de preoţii romano-catolici în timp ce oficiază slujba.

Vestea umbrelei ajunse până în cercuri înalte. Excelenţa-sa episcopul din Beszterce îl convocă pe preotul din Glogova cu umbrela şi, după ce o examina şi ascultă povestea ei, plin de evlavie îşi făcu cruce şi spuse:

— *Deus est omnipotens*[8].

Cu alte cuvinte, şi el credea în povestea umbrelei.

Peste câteva săptămâni, episcopul merse mai departe. Îi porunci părintelui János să nu mai ţină relicva sfântă în casa lui, ci în altar, printre obiectele bisericeşti. Părintele János însă îi răspunse că, de fapt, umbrela nu e a lui, ci a surioarei lui, Bélyi Veronka, şi deci el n-are dreptul să i-o ia şi să o treacă în avutul bisericii; dar că de îndată ce fetiţa va ajunge la majorat, fără îndoiala că o va dărui ea singură bisericii.

Dar de pe urma umbrelei nu se pricopsi numai popa – care curând îşi cumpără boi de jug, o trăsură cu doi cai, îşi înjghebă o gospodărie îmbelşugată, iar peste câţiva ani îşi zidi şi o căsuţă frumoasă de piatră – ci se ridică şi comuna Glogova. Vara roiau cucoanele venite de la băile de prin împrejurimi, de multe ori chiar şi contese (mai cu seamă contese bătrâne), ca să poată spune sub umbrelă o rugăciune. Pentru acestea se clădi, peste drum de casa parohială, un han cu firma „La Umbrela Făcătoare de Minuni”, într-un cuvânt, Glogova se ridica văzând cu ochii; de ruşinea numeroşilor vizitatori, localnicii dărâmară vechea clopotniţă şi înălţară în locul ei un turn frumos, cu acoperiş de plumb, şi aduseră două clopote noi de la Beszterce. Iar Srankó János, întru pomenirea întoarcerii lui din lumea morţilor, puse să se sculpteze o minunată statuie a Sfintei Treimi pe care o aşează în faţa bisericii. Guvernanta (pentru că, cu timpul, preotul luă lângă Veronka o guvernantă care purta pălărie) sădi în curtea casei parohiale gherghine şi cerceluşi, flori pe care ochi de glogovean nu le mai văzuse. Totul se lumina, totul se înfrumuseţa (în afară de bătrâna Adamecz care, între timp, se urâţise şi mai tare) şi glogovenii ajunseră atât de fuduli încât

[8] Dumnezeu e atotputernic (lat.).

duminica după-amiază, când oamenii au vreme să turuie câte-n lună şi-n stele, începură să discute de n-ar fi bine să zidească un schit la Glogova, cam aşa cum e la Selmec, pentru ca tot mai multă lume să vină în pelerinaj şi să-şi lase banii pe-aici.

Partea a doua.
FRAŢII GREGORICS.
GREGORICS PAL, PRÂSLEA CEL LIPSIT DE TACT.

Cu ani în urmă (adică înainte de începutul povestirii noastre) trăia în oraşul liber crăiesc Banská-Bistrica un om cu numele de Gregorics Pál, despre care toată lumea zicea ca e lipsit de tact, cu toate că el îşi întemeiase întreaga viaţă pe dorinţa de a fi pe placul oamenilor. Gregorics Pál jinduise întotdeauna „popularitatea”, care e ca o fată frumoasă şi cochetă, dar n-avusese parte decât de „aversiune”, o scorpie bătrână cu chip hidos şi cu ochi acri.

Gregorics Pál se născuse după moartea tatălui său, ba chiar exact la nouă luni de la ziua înmormântării lui, aşa încât şi prin acest fapt fusese oarecum lipsit de tact faţă de mama lui care, de altfel, era o femeie foarte cumsecade. Dacă s-ar fi născut cu câteva săptămâni mai devreme, n-ar mai fi încolţit sămânţa atâtor cleveteli. Dar, la urma-urmei, în aceasta privinţă Gregorics Pál n-avea nici o vină: necazul cel mai mare îl pricinui însă celorlalţi fraţi numai prin simplul fapt că se născuse şi, deci, moştenirea urma să se împartă în mai multe părţi.

Băiatul fiind pirpiriu, fraţii lui (Gregorics-ii mai mari) îi pândeau mereu moartea; dar Gregorics Pál nu muri (nu degeaba fusese el hărăzit dintotdeauna unor fapte lipsite de tact), ci crescu, ajunse la vârsta maturităţii, intră în stăpânirea părţii sale de avere, care în cea mai mare parte era constituită din bunurile rămase de la mama lui, moartă între timp, bunuri la care copiii din prima căsătorie nu puteau să ridice nici o pretenţie; aceasta era averea cea mare, cu

toate că nici moştenirea rămasă de la tatăl lor nu era de lepădat, întrucât bătrânul Gregorics strânsese câte ceva din negoţul de vin. Pe atunci, prin partea locului nu era greu să te îmbogăţeşti în branşa asta. Astăzi, lipsesc multe dintre cele trebuincioase negoţului de vin, numai apa Garamului a rămas aceeaşi.

Lui Gregorics Pál natura i-a dat obraji pistruiaţi şi păr roşcat; iar lumea pretinde că oamenii cu părul roşu sunt toţi răi. Gregorics Pál se hotărî să le arate că el va fi bun. Zicalele din bătrâni nu sunt decât nişte oale învechite în care şi-au fiert bucatele generaţii întregi. Aşadar, el, Gregorics Pál, va sfărâma una dintre aceste oale. Are să fie bun ca pâinea caldă. Are să fie moale ca untul ce se lasă întins la fel şi pe pâinea albă şi pe cea neagră.

Hotărî în inima lui să fie foarte bun, foarte cumsecade, iar scopul vieţii şi-l întemeie pe dorinţa de a se face iubit de oameni.

Şi de fapt era bun în fiecare gest al său; zadarnic însă, pentru că un geniu rău i-o lua înainte şi în aşa fel punea la cale minţile oamenilor încât toate acţiunile lui erau judecate exact de-a-ndoaselea.

Când, întors acasă de la Budapesta (unde studiase ştiinţele juridice), ieşi pentru prima dată în piaţă şi intră într-o tutungerie să-şi cumpere nişte havane fine, gura lumii îşi dădu drumul:

— Ia te uită! Filfizonul fumează ţigări de treizeci şi cinci de creiţari. Ehei! Aşa stau lucrurile? Păi, asta-i un risipitor fără seamăn! O să vedeţi că moare la azil! Oh, de s-ar scula taică-său, sărmanul, din mormânt, să vadă cum fumează ţigări de treizeci şi cinci de creiţar! Doamne-Dumnezeule! Şi când te gândeşti că bătrânul îşi amesteca tutunul cu frunze uscate de cartofi şi-şi stropea ţigara cu zaţ de cafea ca să ardă mai încet.

Gregorics Pál află că ţigările scumpe de foi stârniseră întreg orăşelul şi pe dată hotărî să fumeze ţigări obişnuite de doi creiţari.

Dar oamenii nu fură mulţumiţi nici de această schimbare.

— Gregorics Pál ăsta e un harpagon în toată legea. Are să fie şi mai câinos decât taică-său. Pfui, scârboasă zgârcenie!

Gregorics Pál fu foarte mâhnit aflând că lumea îl socoteşte avar şi, cu prima ocazie ce i se oferi, la un bal în scop de binefacere (dat de asociaţia pompierilor voluntari, sub patronajul doamnei Radvánszky, soţia prefectului, care scrisese pe invitaţii menţiunea: „se primesc donaţii benevole”), în loc să dea pe biletul de intrare doi fiorini, cât era preţul, plăti douăzeci de fiorini, zicându-şi: „Gregorics Pál vă va dovedi că nu e cărpănos”.

După acest gest, comitetul de organizare se strânse şi se pronunţă:

— Gregorics Pál e impertinent şi lipsit de tact.

De altminteri, aveau şi de ce să se indigneze.

Fusese o neobrăzare fără seamăn din partea lui Gregorics Pál să plătească mai mult decât însuşi prefectul, baronul Radvánszky.

Radvánszky plătise biletul cu zece fiorini, iar Gregorics, dintr-un condei, dăduse douăzeci. Asta e o adevărată insultă! Şi încă din partea cui? A fiului unui negustor de vinuri! Doamne, Doamne, ce vremuri trăim! Puricele cutează să strănute mai tare decât leul. Ce vremuri! Ce vremuri anapoda!

Orice iniţiativă ar fi luat bietul Gregorics Pál, până la urmă se întorcea tot împotriva lui. Dacă avea vreun conflict cu cineva şi nu se da bătut, îl învinuiau că e certăreţ, dacă ceda, îl considerau poltron.

La început, deşi absolvise facultatea de drept, nu-şi căută serviciu; din când în când, pleca la vânătoare cu trăsura pe moşia moştenită de la maică-sa, moşie situată la o milă

depărtare de oraş; alteori, se repezea până la Viena unde avea o casă de raport, moştenită de asemenea tot de la mama lui. Din pricina acestui huzur, societatea oraşului îl judeca foarte aspru.

— Gregorics Pál face umbră pământului degeaba. Trec săptămânile fără ca el să mute un fir de pai dintr-un loc într-altul. Pentru ce mai trăieşte pe lume un asemenea trântor?

Şi astfel de critici ajunseră la urechile lui Gregorics Pál, iar el le dădu dreptate: omul nu-şi poate petrece toată viaţa trândăvind. Drept este ca fiece om să muncească pentru pâinea pe care o mănâncă.

Gregorics Pál anunţă, deci, că e gata să pună la dispoziţia oraşului sau a judeţului capacităţile sale intelectuale.

Asta-i lipsea lui Gregorics Pál! Sute de glasuri se ridicară împotriva planurilor lui. Ce? Gregorics Pál vrea să intre în slujbă? Aici, la noi? Păi nu-i e ruşine să ia pâinea de la gura unui om sărac, când el se poate îndopa cu cozonac? Ia să lase mai bine cele câteva slujbuliţe care mai sunt pe seama celor nevoiţi să muncească.

Gregorics Pál, recunoscând şi de data aceasta că ei au dreptate, renunţă la ideea de a căpăta o slujbă, de a se amestecă în treburile obşteşti, şi încet-încet se retrase cu totul din societatea bărbaţilor şi hotărî să se însoare, să-şi întemeieze o familie.

În definitiv, şi asta e o menire frumoasă, respectabilă.

Aşadar, începu să se ducă în vizită pe la familiile cu domnişoare de măritat unde, fiind o partida bună, era bine primit. Dar fraţii săi maşteri – sperând mereu că băiatul sfrijit, care veşnic tuşea, o să moară totuşi într-o bună zi – urziră cu o abilitate şi o viclenie nemaipomenită intrigi aşa de reuşite (despre care ar merita să scriu o povestire separată), încât sărmanul Gregorics Pál primi atâtea refuzuri unul după altul de i se duse vestea în tot ţinutul. Mai târziu, poate s-ar fi găsit fete care ar fi vrut să-l ia, de frică să nu rămână nemăritate

(pentru că fecioria devine, de la o vreme, o podoabă cam apăsătoare), dar nici ele, de ruşine, nu cutezau s-o facă. Cum adică? Să se mărite cu un bărbat respins de-atâtea fete? Cine vrea să devină regina unui rege al refuzurilor? Nimeni! În noaptea de Sfântul Andrei, a fost topit şi a fost turnat mult plumb în apă rece pentru ca să se citească viitorul, dar în nici o casă de pe malul Garamului nu s-a desluşit statura de plumb a lui Gregorics Pál. Prin urmare, niciuna dintre aceste domnişoare visătoare nu-l voia de bărbat. Toate voiau încă poezie, nu bani. Poate doar vreo fată bătrână să fi acceptat verigheta oferită de el, pentru că fetele bătrâne sunt mai grăbite…

Dar de la domnişoare până la fetele bătrâne nu e doar un singur salt, sunt două: primul se opreşte la femeile tinere. Fetele bătrâne rămân la urmă.

O lume-ntreagă le desparte pe domnişoare de fetele bătrâne. Domnişoarei Karolina i se spune că Gregorics Pál scuipă sânge; micuţa Karolina se sperie şi, la a doua vizită, inimioara ei – care mai ieri bătea iute şi căuta să se convingă de frumuseţea caleştii cu patru cai – nu mai simte decât milă. Ah, săracul Gregorics Pál! Scuipă sânge, sărmanul Gregorics Pál! Ce nenorocire! Calul înhămat la sanie degeaba-şi scuturǎ nerăbdător coama în faţa casei, azi clopoţeii lui nu mai sună atât de gingaş. Că doar Gregorics Pál scuipă sânge…

Oh, prostuţă Karolină! Ştiu, ai dreptate, Gregorics Pál e urât şi pirpiriu, dar îţi dar tu seama cât e de bogat? Şi-apoi, la urma-urmei îşi scuipă propriul lui sânge. Ce-ţi pasă ţie?

Te asigur că Rozalia, care acum zece ani a fost în situaţia ta, n-ar fi atât de bleagă ca tine. Rozalia a ajuns filosoafă şi, dacă i s-ar spune despre Gregorics Pál că scuipă sânge, şi-ar zice în sinea ei: „Da, iată un om de valoare” şi ar exclama: „Am să-l oblojesc!”

Iar undeva, în adâncul creierului, unde vibrează şoaptele ce încă n-au devenit cuvinte, pentru că încă nu sunt gânduri, ci doar mâlul depus de sentimentele egoiste, acolo,

în profunzime, se ascunde socoteala: „Dacă Gregorics Pál scuipă sânge, înseamnă că se prăpădeşte mai curând”.

Ah, domnişoarelor! Voi încă nu cunoaşteţi viaţa! Mamele voastre v-au îmbrăcat cu fustă lungă, dar mintea va rămas tot scurtă. Să nu vă fie cu supărare că vă dojenesc, dar mă simt îndatorat s-o fac, pentru a-i explica cetitorului de ce nu şi-a găsit Gregorics Pál o soţie printre voi.

Lucrul e foarte simplu. Trandafirul deschis nu mai e neprihănit: albinele s-au scăldat şi gândacii au dormit în caliciul lui; dar în bobocul ce abia se deschide nu e nimic din cele pământeşti…

Iată pentru ce Gregorics Pál a fost refuzat de atâtea fete tinere. Încetul cu încetul a recunoscut (pentru că, vă spun, era un om foarte bun) că nu e pentru el căsătoria: fetişcanele astea au dreptate când nu vor să-l ia de bărbat din pricină că scuipă sânge.

Aşa că hotărî să nu se însoare niciodată. Nu se mai uită la fete, ci numai la nevestele tinere. Începu să le dea târcoale acestora. Frumoasei şi nobilei doamne Vozáry îi oferea buchete de flori comandate la Viena, iar în grădina arătoasei soţii a lui Muskélyi Mátyás aduse într-o seară cinci sute de privighetori pe care cu mare greutate le procurase de pe undeva din Transilvania. I le-a furnizat un negustor de pasări de la Aiud. Mare-i fu mirarea frumoasei doamne auzind, în timp ce-şi zvârcolea în perne trupul ca de spumă, cât de frumos cântau în noaptea aceea păsărelele.

Numai când faci curte femeilor tinere eşti preţuit la adevărata ta valoare. Fetişcanele nu ştiu să aprecieze bărbatul, iar fetele bătrâne cu atât mai puţin; şi unele şi celelalte îl privesc prin prisme false, pentru că visează cai verzi pe pereţi… Femeile tinere, în schimb, privind bărbatul de sub pomul „cunoaşterii binelui şi răului”, fără visătorie, nu mai sunt aşa de iscoditoare, şi ştiu să judece cu mintea limpede cât preţuieşte un bărbat. Astfel, greutatea adevărată e cea cântărită de ele.

Dar, ce mai încoace şi-ncolo, Gregorics Pál n-a avut prea mare succes nici la femeile măritate. De fiecare dată ele au rupt legătura, nu bărbaţii lor; deşi de obicei soţii sunt vizaţi şi din partea lor te aştepţi ca în cele din urmă să pună piciorul în prag.

Gregorics Pál se plictisea de moarte, neştiind de ce să se mai apuce, când tocmai izbucni revoluţia[9].

Nici aici n-avură nevoie de el. Îi spuseră că e mic şi sfrijit şi nu va rezista la ostenelile unei campanii, nefăcând decât să urâţească rândurile ostaşilor. Dar el, cu orice preţ voia să facă ceva.

Maiorul care se ocupa de înrolări, cunoscându-l îndeaproape, îi spuse:

— Eu n-am nimic împotrivă dacă vrei să lupţi alături de noi; dar alege-ţi o muncă mai puţin primejdioasă. În definitiv, o asemenea luptă presupune multă birocraţie. O să te repartizăm într-un birou.

Gregorics Pál, jignit, îşi umflă pieptul fălos, ca un huhurez imitând păunul.

— Eu vreau să-mi aleg cea mai primejdioasă misiune. După părerea dumneavoasră domnule maior, care e cea mai primejdioasă?

— Fără îndoială, serviciul de spionaj.

— Atunci, voi fi spion.

Astfel, Gregorics deveni spion. Se deghiza într-un fel de pelerin (asemenea indivizi decăzuţi existau cu duiumul în vremea aceea) şi umbla de la un lagăr la altul, aducând servicii mari armatei ungare. Şi astăzi încă, veteranii revoluţiei mai vorbesc despre „omuleţul cu umbrela roşie” care cu atâta curaj străbătea liniile inamicilor, luând o mutră atât de tâmpită de parcă nu era în stare să numere nici până la zece. Chipul lui prelung ca de pasăre, pantalonii suflecaţi, ţilindrul tocit, scămoşat şi turtit, precum şi umbrela roşie cu mânerul încârligat pe care o ţinea sub braţ nu-l lăsau să

[9] Este vorba de revoluţia din 1848-1849

treacă neobservat. Cine l-a văzut o dată, nu l-a mai uitat. Şi nu e om să nu-l fi văzut măcar o singură dată, pentru că n-avea astâmpăr, mereu umbla încoace şi-ncolo, ca o nălucă. În general, oamenii nu-i cunoşteau misiunea, dar Dembinszky probabil ştia, pentru că o dată, venind vorba despre el, a spus:

— Omuleţul cu umbrela roşie e dracu' gol, dar un drac din neamul celor buni.

După ce bătăliile se sfârşiră şi liniştea funerară se aşternu din nou peste ţară, Gregorics se întoarse la Beszterce şi deveni un adevărat mizantrop. Nu mai ieşea din casa lui de piatră, veche şi mare. Renunţase să mai viseze o situaţie sau o căsătorie.

A păţit şi el ceea ce păţesc de obicei burlacii: s-a îndrăgostit de bucătăreasa lui. Viaţa trebuie simplificată, simplificată, din ce în ce mai simplificată. Asta înseamnă progres şi înţelepciune. Îşi însuşise şi el această teorie.

Bărbatului îi trebuie o femeie care să-l servească şi alta care să-l iubească. În total, deci, două femei. Dar de ce nu s-ar putea contopi cele două într-una singură?

Wibra Anna era o fată înaltă, bine făcută. Era de pe la Detva, unde statura oamenilor începe de la un stânjen, asemenea copacilor uriaşi din pădurile lor; la faţă era destul de frumuşică, şi pe lângă toate astea seara, în timp ce spăla vasele, întotdeauna cânta foarte frumos:

Pe Garam pluta plutea,
Jankó trăgea din lulea.

Avea un glas atât de cald şi de dulce, încât într-o seară stăpânul îi porunci să intre în camera lui şi o pofti să se aşeze în fotoliul moale, îmbrăcat în piele.

Nu mai şezuse ea niciodată pe un asemenea scaun.

— Îmi place cum cânţi, Anka. Ai glas frumos. Cântă-mi aici, să te aud mai bine.

Anka, fără zăbavă, intonă un cântec slovac plin de melancolie, despre „scrisoarea flăcăului plecat la armată” care-i povesteşte iubitei sale toate greutăţile vieţii de recrut.

Ştii tu, mândro cum mi-e viaţa?
Vrei să ştii tu cum trăiesc?
Patul mi-e piatră rece ca gheaţa,
Aşternut îmi e mantaua.
Fiertură de cal îmi este mâncarea,
Şi apa de izvor îmi e băutura.
Asta-i, mândro, viaţa mea!

Melodia îl emoţionă pe Gregorics Pál, care exclamă de vreo trei ori:

— Măi, ce gât, ce gât minunat ai tu, Wibra Anna!

Apoi se apropie din ce în ce mai mult de gâtul acela minunat şi începu să-l mângâie încet, dorind parcă să vadă dacă nu cumva e altfel plămădit decât al celorlalţi muritori. Anka răbda fără murmur dar, după aceea, când din greşeală sau intenţionat, mâna osoasă a lui Gregorics Pál alunecă mai jos, se înroşi la faţă şi-l respinse cu mânie:

— Asta nu intră în simbrie, domnule.

Gregorics Pál roşi şi el, şi spuse cu glas răguşit:

— Nu te îmbufna, Anka! Nu fii proastă!

Dar Anka se îmbufnă, sări de pe fotoliu şi se repezi la uşă.

— Ce fugi, nătăfleaţă? Doar nu te mănânc.

Anka însă nu-i dădu ascultare, fugi în bucătărie, încuie uşa în urma ei, iar Gregorics Pál zadarnic se duse după ea repetând în faţa uşii:

— Nu te mănânc. Zău că nu te mănânc. Lasă, Ancsura, are să-ţi pară ţie rău!

A doua zi, Ancsura vru să plece din serviciu, dar stăpânul o îmbună cu un inel de aur şi cu promisiunea că niciodată nu o va mai atinge nici cu un deget. Îi spuse că n-o poate lăsa să plece, deoarece i-ar veni greu să se obişnuiască cu gustul bucatelor gătite de altă femeie.

Ancsa fu încântată şi de inelul de aur şi de laudele primite, aşa încât rămase.

— Dar să te ţii de făgăduială, domnule, că dacă te mai legi de mine, îţi trag un picior.

Dar, cum omul una zice şi alta face, peste câtăva vreme iar a început să-i dea târcoale. Ancsura iar a vrut să plece, dar Gregorics Pál iar a îmbunat-o cu un şirag de corali roşii cu închizătoare de aur, asemenea celor purtate de contesele din familia Radvánszky la biserică. O să arate foarte bine în jurul gâtului ei alb şi musculos.

Colierul era atât de minunat încât Ancsura n-a mai pus condiţia să înceteze giugiulelile. La urma urmelor, domnul e destul de bogat, are de unde cheltui.

Ba mai mult decât atâta, chiar în ziua când a primit colierul, către prânz, Ancsura s-a dus la bătrâna doamnă Botár, văduva băcanului Botár Károly, care luase cu chirie o mică dugheană din casa lui Gregorics şi, cu multă abilitate, a întrebat-o:

— Spune-mi, te rog, cucoană, doare tare când îţi faci găuri în urechi?

Bătrâna a râs:

— Oh, gâscă proastă ce eşti, doar n-ai de gând să porţi cercei? Ei, Ancsa, Ancsa! Tu te gândeşti la rele!

Ancsa s-a simţit jignită; a plecat furioasă şi a trântit uşa atât de tare, încât vreme de un sfert de ceas a mai răsunat clopoţelul de la intrare.

Da, de bună seamă, voia cercei. Şi pentru ce n-ar fi vrut? Că doar şi urechile ei au fost făcute de Dumnezeu, creatorul domnişoarelor cu fuste de mătase. Astfel, în cursul aceleiaşi zile află că găurirea urechilor nu doare mai mult decât pişcătura unui purice.

Voia să aibă cercei cu orice preţ, aşa încât acum ea era cea care abia aştepta ca Gregorics Pál să se apropie într-un fel sau altul de ea. Până la urmă ajunse la concluzia că asemenea gesturi se mai pot şi stârni. Orice fiică a Evei

găseşte ea modalitatea. Ancsa începu să se îmbrace frumos, îngrijit, să-şi împletească în cozile galbene ca de cânepă răscoapta panglici roşii ca focul, să-şi pună ii albe ca neaua, din pânză subţire ca foiţa, să-şi lepede pieptarul închis în copci ce-i strângea trupul acoperindu-i formele şi să se foiască încoace şi-ncolo aşa, cam despuiată, cu o înfăţişare primejdioasă pentru ochii unui bărbat care privea cum i se ridică şi i se coboară sânii la fiece respiraţie.

Cu toate că Gregorics, ca spion, fusese destul de isteţ şi de abil să se descurce cu întreaga armie rusească şi austriacă, fata asta simplă de la Detva era de o sută de ori mai vicleană decât el. Nu mai departe decât în duminica următoare, apăru la biserică cu cercei de aur în urechi; iar fetele şi flăcăii care îi ziceau „grenadirul”, cum o văzură, începură a şuşoti zâmbind:

— Hm, „grenadirul” şi-a găsit unul.

Într-adevăr, peste câteva săptămâni tot oraşul comenta indignat legătura dintre Gregorics Pál şi Ancsa. „Capra bătrână linge bruşul de sare acasă”. Se povesteau cu de-amănuntul scene picante şi hazlii. Fraţii lui Gregorics Pál le mai umflau cât puteau şi le trâmbiţau prin oraş…

— Un Gregorics cu o slugă! Ce grozăvie! Aşa ceva nu s-a mai pomenit!

Străinii dădeau din umeri (Da cum să nu se mai fi pomenit!) şi linişteau familia:

— Nu e nimic nemaipomenit. E aproape firesc. Că doar n-a făcut vreodată Gregorics Pál ceva ca toţi oamenii. Dar las' că pentru voi e mai bine aşa, că nu se mai însoară şi vă rămâne vouă toată averea.

E greu de spus ce era adevărat şi ce nu în aceste poveşti; fapt e că, cu timpul, bârfelile s-au potolit şi abia după ani şi ani s-au stârnit iar, atunci când cei ce pătrunseseră în vreun fel prin sumbra casă a lui Gregorics au zărit un băieţel jucându-se cu o mieluşea ce păştea pe peluza din curte.

Al cui e băiatul? Ce caută aici? Cum a ajuns în curtea lui Gregorics? Uneori Gregorics se juca voios cu el. Cei ce se uitau prin gaura cheii de la poarta veşnic încuiată l-au văzut pe ciufutul de Gregorics Pál încins cu un brâu roşu legat cu doua sfori în chip de hamuri pe care băieţelul le ţinea într-o mână, în cealaltă având un bici.

— Dii, calule!

Iar nărodul bătrân alerga în buiestru, când în trap săltat, când în trap mărunt, nechezând din când în când.

De-atunci Gregorics Pál se izolă şi mai mult de lume, şi rareori îl mai vedeau bălăbănindu-se prin piaţă (pentru că, după cum a spus o dată cineva bătându-şi joc de el, amândouă picioarele lui erau stângi) în haine tocite, ciudate, cu care se obişnuise din vremea când era spion, ţinând umbrela roşie sub braţ, pe care vara, iarna, pe ploaie, pe vreme bună, n-o uita din mână şi pe care niciodată n-o lăsa în vestibul dacă mergea undeva în vizită, ci intra cu ea în casă şi o ţinea mereu în mână. Adeseori s-a întâmplat să i se spună:

— Lăsaţi umbrela, domnule Gregorics.

Dar el se opunea zicând:

— Nu, nu, m-am obişnuit cu ea, aşa m-am obişnuit s-o ţin în mână, încât fără ea nu mă simt bine. Pe cuvântul meu.

S-au făcut multe comentarii despre această deprindere a lui cu umbrela. Era de neînţeles! Unii ziceau că e talismanul lui. Cineva a povestit (pare-mi-se, Pazár István, slujbaşul de la cadastru, care fusese cândva honved[10]), că în această umbrelă jerpelită Gregorics Pál, pe vremea revoluţiei, ascundea, în golul dinlăuntrul minerului, telegramele şi informaţiile importante. N-ar fi exclus ca această poveste să fie adevărată.

Pe fraţii Gregorics, care aşteptau să-l moştenească, i-a neliniştit grozav apariţia suspectă a acestui băieţel în curtea casei Gregorics şi-atâta au iscodit până ce l-au găsit în

[10] Nume purtat de soldaţii din armata terestră maghiară sub monarhia austro-ungară.

registrul de botezuri al parohiei catolice din Privorec. (La Privorec avea moşie Gregorics Pál.) Era înregistrat „Wibra György, nelegitim”, iar mama Wibra Anna. Va să zică, era copil din flori. Era frumuşel, plin de viaţă şi isteţ, aşa încât chiar şi un străin l-ar fi îndrăgit.

SEMNE ÎNGRIJORĂTOARE.

Micul Wibra Gyuri s-a dezvoltat frumos, ajungând un băieţandru vânjos, sănătos, cu un torace larg cât o tobă. Gregorics Pál mereu spunea:

— De unde o fi având el coşul pieptului atât de mare? De unde naiba l-a moştenit?

Întrucât el avea coşul pieptului îngust, era impresionat mai ales de pieptul lui Gyuri, celelalte talente ale băiatului nu prea interesându-l, cu toate că avea destule. Bătrânul Kupeczky Márton, profesor pensionar, oare îi da zilnic lecţii pentru învăţământul elementar, îi spunea entuziasmat lui Gregorics:

— Credeţi-mă, domnule Gregorics, e o capacitate. O să ajungă om mare, domnule Gregorics. Pe ce ne prindem, domnule Gregorics?

În asemenea clipe Gregorics era fericit, pesemne îl iubea mult pe băiat, deşi n-o arăta. Zâmbea şi spunea:

— Mă prind pe o ţigară şi hai să zicem c-am pierdut rămăşagul.

Apoi îi oferea una dintre cele mai scumpe ţigări bătrânului profesor, căruia tare îi mai plăcea să facă pariuri şi să stea la taifas.

— Eu n-am mai avut un elev genial ca ăsta, credeţi-mă, domnule Gregorics. Toată viaţa m-am necăjit cu mediocrităţi. Cu ăştia mi-am irosit ştiinţa. E destul de trist, credeţi-mă, domnule Gregorics. (Şi îşi potolea tristeţea cu un fum de tutun.) Din pricina lor mă simt ca muncitorii de la monetăria naţională. Aţi auzit povestea? Cum, încă n-aţi auzit-o? Păi, să vedeţi ce s-a întâmplat: deunăzi, la monetărie, a dispărut un

mare lingou de aur. L-au căutat, dar nu l-au găsit nicăieri. S-a făcut anchetă mare şi s-a descoperit că lingoul fusese topit din greşeală, împreună cu arama din care se bat creiţarii. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. Mă înţelegeţi, domnule Gregorics, nu-i aşa? Toată inteligenţa mea am irosit-o pe mai multe generaţii de nătăfleţi. *Denique*[11], acum, către sfârşitul carierei mele, am dat şi eu de un adevărat talent. Dumneavoastră mă înţelegeţi, domnule Gregorics.

Gregorics Pál nu aştepta asemenea încurajări; el însuşi nutrea o dragoste fără margini pentru micul Wibra, aşa încât nu erau prea departe de adevăr cei care, poate numai ca să le facă sânge rău fraţilor Gregorics, spuneau: „O să vedeţi că până la urmă se însoară cu Wibra Anna şi-l adoptă pe copil”. Chiar şi Kupeczky era de această părere: „Până la urmă, aşa are să fie. Cine face prinsoare cu mine?

Aşa s-ar fi şi întâmplat. Gregorics Pál avea această intenţie şi, la drept vorbind, aşa ar fi fost şi corect din partea lui, dar Gregorics îl iubea mult prea mult pe micul Gyuri pentru a cuteza să fie corect.

În calea desfăşurării logice a evenimentelor apărură două întâmplări neobişnuite. Mai întâi, Wibra Anna căzu de pe o scară, îşi frânse un picior şi rămase şchioapă pe toată viaţa. Şi cui i-ar mai trebui o slujnică şchioapă?

Cealaltă întâmplare tulbură şi mai cumplit inima acestui om ciudat. Odată, micul Gyuri se îmbolnăvi, se învineţi, fu cuprins de nişte spasme şi de nişte tremurături, încât toţi crezură ca se prăpădeşte. Gregorics, nemaiţinând seama de nici o pudoare ipocrită, se aruncă pe pătuţul copilului, plânse în hohote, îi sărută obrajii, ochii şi mâinile care începuseră să se răcească şi, pentru prima oară, i se adresă cu glasul inimii lui:

— Ce ai? Ce te doare, dragul tatii?

— Nu ştiu, bădiţă, scânci copilul.

---

[11] În sfârşit (lat.)

În acele clipe, bătrânul Gregorics, cu părul său roşu şi rar făcut vâlvoi, se transfigurase cu desăvârşire văzând chipul copilului, suferinţa lui aproape de moarte, şi parcă resimţea el însuşi, în trupul său firav, chinurile micuţului; mâinile şi picioarele începură să-i tremure şi, cu inima zdrobită, nu mai putu să-şi ascundă taina.

Îi luă pe doctor de mână şi-i spuse:

— E fiul meu, auzi? E băiatul meu. Îţi dau un coş de aur dacă mi-l salvezi.

Doctorul i-l salvă şi-şi primi coşul de aur făgăduit de Gregorics în ceasul deznădejdii. E drept, coşul nu l-a ales doctorul, ci l-au împletit slovacii din Zölyom după indicaţiile speciale date de Gregorics.

Doctorul l-a vindecat pe copil, în schimb l-a îmbolnăvit pe Gregorics, pentru că a trezit în sufletul lui o grea bănuială spunându-i că băiatul prezenta simptomele unei otrăviri.

Asta-i mai lipsea lui Gregorics! O spaimă şi-o frământare fără istov. Cum s-a putut întâmpla faptul?

— Nu cumva, puişor, ai mâncat ciuperci otrăvite?

Gyuri clătina din cap.

— N-am mâncat, tătucă. (Aşa-i spunea acuma. Nu-i venea să-i zică tată.)

— Atunci ce să fi mâncat? Mamă-sa nu contenea cu întrebările. S-o fi stricat, oare, oţetul în mâncare? (Oare ce-am gătit în ziua aia?) Să nu fi fost bine spălat blidul de aramă?

Gregorics însă, amărât, da din cap:

— Nu vorbi prostii, Ancsura!

Gregorics nu-şi dezvălui bănuiala, dar ea pătrunsese în tainiţele inimii lui, îl rodea, îl frământa, îi alungase somnul şi-i luase pofta de mâncare. Gregorics îi bănuia pe fraţii săi. Aici trebuie să fi fost mâna lor. Mâna lor întinsă după moştenire. Planurile lui de a adopta copilul, de a-i da numele lui şi averea lui, se spulberară pentru totdeauna.

— Nu, nu se poate. Asta s-ar putea să-l coste viaţa. L-ar ucide, dacă l-aş pune în calea lor. Deci, n-am să-l pun.

Tremura pentru copil, dar nu mai cuteza să-şi arate dragostea.

Aşadar, adoptă un nou sistem. Tactica apărării. O tactică neîndurătoare, cruntă. Când copilul îşi reveni, îi porunci ca de acum înainte să-i zică „domnule” şi să nu-l mai iubească.

— M-am prefăcut că sunt tatăl tău, îi spuse el, a fost o glumă. Ai înţeles?

La auzul acestor vorbe, din ochii copilului ţâşniră lacrimi.

Bătrânul Gregorics, tremurând ca varga, se aplecă, îi şterse lacrimile cu buzele lui şi cu un glas foarte îndurerat zise:

— Să nu spui nimănui că te-am sărutat. Dacă se află, te paşte primejdie mare.

Astfel, Gregorics Pál fu cuprins de o adevărata manie a prudenţei. Îl luă pe Kupeczky în casă şi îi încredinţă băiatul, să-i poarte de grijă zi şi noapte şi să guste toate bucatele din care mânca Gyuri. Dacă trebuia să iasă din curtea cu poarta zăvorită, îl dezbrăcau de costumul de catifea şi de pantofii frumoşi de lac, lăsându-l să umble desculţ, zdrenţăros (în acest scop s-au cumpărat haine anume, jerpelite şi murdare) aşa încât lumea din oraş să se întrebe:

— Al cui o fi zdrenţărosul ăsta?

Iar cei informaţi să răspundă:

— Al bucătăresei lui Gregorics.

Ba mai mult decât atâta, ca să adoarmă lăcomia Gregoricsilor, se prefăcu tare îndrăgostit de unul dintre băieţii surorii sale mai mari, căsătorită Panyóki, declarând că are să se ocupe de şcolarizarea lui. Îl duse la Viena, la Terezianum, unde îl întreţinu în lux, printre odrasle de prinţi şi de conţi; celorlalţi nepoţi de asemenea le trimitea mereu daruri, aşa încât fraţii săi mai mari, care niciodată nu l-au iubit pe Pál, începură încetul cu încetul să se domolească.

— Nu e om rău, spuneau ei, dar e un prostănac.

Pe micul Gyuri, când sosi vremea să meargă la liceu, îl trimise tocmai la Szeged şi Cluj, unde uneltirile rubedeniilor nu-l mai puteau ajunge. Odată cu el, dispăru din oraş, în mare taină, şi Kupeczky. Deşi ar fi putut să plece chiar cu surle şi fanfare, că nimeni nu l-ar fi întrebat unde se duce.

Nu încape îndoială că asemenea precauţiuni subtile erau cam exagerate. Dar exagerările alcătuiau însăşi baza caracterului lui Gregorics. În tot ce făcea, el mergea până la extreme. Dacă săvârşea un act de curaj, era mai curajos decât dracul; iar dacă se înspăimânta, din fiece colţ i se părea că-i sar în spate mii de primejdii. Dragostea lui pentru Gyuri era, de asemenea, exagerată, grija pentru el întrecea orice măsură, dar Gregorics nu putea să facă altminteri.

Şi în timp ce băiatul se dezvolta frumos şi absolvea cu succese remarcabile clasă după clasă, omuleţul cu umbrela roşie începu să-şi vândă imobilele. Zicea că şi-a cumpărat o moşie mare în Cehia şi, pentru a face rost de bani, a fost nevoit să-şi vândă casa de la Viena; curând după aceea spuse că-şi construieşte o fabrică de zahăr pe moşia din Cehia şi căută cumpărător pentru moşia de la Pivorec. O vându grabnic unui negustor bogat din Kassa. Totuşi, faptul că omuleţul roşcovan se apucase acum, la bătrâneţe, de asemenea schimbări, avea ceva tainic, misterios. Într-o bună zi, trecu şi casa de la Beszterce pe numele Wibrei Anna. Omuleţul deveni atât de vesel, de sprinten şi de mulţumit cum nu mai fusese nicicând. Începu să iasă din nou în lume, să participe la viaţa socială a oraşului, să stea de vorbă cu oamenii, să caute să le fie simpatic. Lua masa când la un frate, când la altul, aducând vorba din când în când despre averea lui: „Doar n-am să plec pe lumea cealaltă cu tot ce am. Începu să facă din nou vizite pe la cucoanele pe care zadarnic încercase să le curteze în tinereţe şi mai pleca şi în călătorii de săptămâni, ba chiar de luni de zile, ţinând sub braţ umbrela jerpelită de care nu se despărţea niciodată.

Lumea din oraş nici nu se mai mira, toţi zicându-şi că bătrânul se duce probabil pe la moşia lui din Cehia.

Despre această moşie vorbea puţin, cu toate că mai ales fraţii săi manifestau un interes deosebit faţă de ea.

Ba, când unul, când altul, se şi oferiseră să-l însoţească, pe motiv că nu fuseseră niciodată în Cehia şi alte asemenea. Dar domnul Pál s-a priceput întotdeauna să se eschiveze faţă de întrebările şi propunerile lor şi, în general, părea să nu fie prea preocupat de noua moşie.

Şi chiar că putea să nu se preocupe de fel, căci din pământul cehesc nu avea decât câteva fire de praf aduse sub unghie când făcuse o cură la Karlovy-Vary ca să-şi oblojească rinichii. Toată moşia din Cehia nu era decât o plăsmuire pentru urechile rudelor.

Gregorics Pál îşi transformase, pur şi simplu, întreaga avere în bani lichizi, pentru a-i putea depune la bancă şi a-i da fiului său.

Toată moştenirea lui se transformase într-o foaie de depunere, o fiţuică pe care nimeni n-o vede, purtată în buzunarul de la vestă, şi totuşi era un om bogat. Planul fusese bine şi frumos ticluit. Şi nici nu fusese vreodată la moşia din Cehia, ci prin oraşele unde învăţa Gyuri sub ocrotirea bătrânului preceptor.

Acestea au fost singurele săptămâni fericite, singurele zile însorite din viaţa lui: timpul în care fusese liber să-şi iubească, fiul, devenit un tânăr frumos, voinic, premiantul întâi în clasă, iubit şi respectat pentru purtarea şi firea lui aleasă.

Bătrânul rămânea săptămâni de-a rândul în „oraşul lui Matyás”[12] (cum se numeşte Seghed-ul) ca să se minuneze de Wibra Gyuri. Adesea se plimba pe malul Tisei cu Kupeczky şi cu Gyuri, vorbind slovăceşte, şi nu era trecător care, la auzul acestor sunete minunate, să nu se întoarcă după ei,

[12] Este vorba de *Matei Corvin*, rege al Ungariei (1458-1490), fiul lui Iancu de Hunedoara.

întrebându-se de unde vin şi care anume dintre ziditorii turnului Babel le-a fost strămoş şi le-a transmis această limbă încâlcită?

În acele zile, Gregorics nu mai trăia decât pentru fiul său. După ultima oră de curs, îl aştepta la poarta şcolii, iar băiatul alerga plin de dragoste către el, deşi colegii răutăcioşi, despre care s-ar fi putut crede că în afară de ţurcă şi de minge nu-i mai interesa nimic pe lume, îşi băteau mereu joc de Gyuri din cauza omuleţului roşcovan. Spuneau chiar că e Satana venit direct din iad, că el îi scrie lucrările şi, prin formule magice, îi bagă în cap lecţiile, aşa încât nu e de mirare că Gyuri e un elev eminent. S-au găsit chiar câţiva ştrengari care au jurat pe ce aveau mai scump că misteriosul bătrân avea picioare de cal ascunse în cizme. În fantezia lor, chiar jerpelita umbrelă roşie pe care o purta întotdeauna cu el avea puteri magice, cam ca acelea ale lămpii lui Aladin. Parocsányi Pista, cel mai bun elev la recitările în limba latină, scrisese şi un distih despre umbrela roşie, pe care colegii răutăcioşi îl recitau adesea pentru a-l necăji pe premiantul întâi. Dar Wibra Gyuri i-a plătit lui Parocsányi drepturile de autor: i-a tras o bătaie de i-a dat sângele şi pe nas şi pe gură. După acest incident, jerpelita umbrelă roşie începu să-l supere pe Gyuri, deoarece îl făcea de râs în faţa colegilor pe „tătucul” lui. De aceea, într-o bună zi îi spuse lui Gregorics:

— La drept vorbind, tătucu ar putea să-şi cumpere o umbrelă nouă.

Bătrânul zâmbi cu subînţeles:

— Ce spui? Te pomeneşti că nu-ţi place umbrela mea, domnişorule!

— Râd băieţii de dumneata, tătucule, crede-mă. Au scris şi o poezie despre ea.

— Dragul meu, spune-le colegilor că nu tot ce străluceşte este aur, lucru pe care de altfel îl ştiu şi ei, dar mai spune-le ca uneori poate fi aur şi ceea ce nu străluceşte. Odată te vei convinge şi tu de acest adevăr. Când vei fi mare.

Şi bătrânul rămase pe gânduri, scormonind nisipul lucios cu coada umbrelei, apoi adăugă:

— Atunci când umbrela va fi a ta.

Gyuri făcu o strâmbătură amabilă cu obrazul şi buzele:

— Mulţumesc frumos, tătucule. Văd că vrei să mi-o dăruieşti de ziua mea… oare nu cumva mi-o dar în locul *ponney*-lui pe care mi l-ai făgăduit?

Şi râse şăgalnic. Bătrânul începu să râdă şi el, mângâindu-şi satisfăcut cele patru-cinci fire de mustaţă. Râse cu oarecare şiretenie, cu subînţeles, de parcă râdea în sine, ca pentru inima lui.

— N-ai nici o grijă, *ponney*-ul îl vei primi. Dar te încredinţez că umbrela va fi a ta cândva şi că te va apăra de toate ploile.

„Mare încăpăţânat” îşi zise Gyuri. Domnii ăştia bătrâni ţin morţiş la lucrurile cu care s-au deprins şi le preţuiesc mai mult decât merită. Şi domnul profesor Havranek îşi ascute de patruzeci şi unu de ani condeiul cu acelaşi cuţitaş, numai mânerul şi lama le-a schimbat de câteva ori.

S-a întâmplat însă ceva ce l-a pus pe gânduri pe Gyuri, care de-atunci a renunţat pentru totdeauna să mai cârtească împotriva umbrelei. Într-o zi, plecaseră cu barca spre Sárga. Sárga e o insuliţă la confluenţa Mureşului cu Tisa; acolo bătrânii pescari din Seghed prepară vestitul papricaş de peşte. Pescarii mai tineri nu se pricep să-l gătească pe gustul studenţilor – cu toate că acesta este singurul fel de mâncare la a cărei preparare, în afară de cegă, somn, boia şi apă din Tisa, nu-ţi mai trebuie decât să cunoşti şi gusturile studenţilor. Aşa scrie şi în renumita carte de bucate a lui Marton, ce probabil la asta se referă când spune că „femeile nu ştiu să facă papricaş de peşte”, deşi nu e imposibil să se refere la străvechea regulă-de-trei-simplă a pescarilor din Seghed, regulă care de când lumea e legea lor: *„habet saporem, colorem et odorem”*[13].

[13] Are gust, culoare şi miros (lat.)

Deci Kupeczky, Gregorics şi Gyuri plecaseră în excursie la Sárga. Aproape de mal, barcagiul intră din greşeală într-o grămadă de nisip şi barca se înclină într-o parte. Gregorics, care tocmai atunci se ridicase în picioare, se clătină, îşi pierdu echilibrul, căzu într-o parte în barcă şi, de spaimă, scăpă în apă umbrela pe care curentul o luă îndată liniştit la vale.

Gregorics, speriat, ţipă:

— Aoleo! Umbrela!

Obrazul i se învălui într-o paloare de moarte. În ochii lui se citea groaza. Cei doi barcagii zâmbeau; bătrânul Ordög Márton, nepăsător, mutându-şi pipa în celălalt colţ al buzei, zise:

— Nu-i nici o pagubă, domnule. Nu mai era bună pentru dumneavoastră, asta nu mai mergea decât în mâna omului din grâu. (Omul din grâu e păpuşa îmbrăcată în zdrenţe, care serveşte ca sperietoare de ciori în mijlocul lanurilor.)

— Dau o sută de fiorini celui care mi-o aduce! Gâfâi desperat.

Barcagiii se priviră între ei; cel mai tânăr, Böresök Jancsi, începu să-şi descalţe cizmele.

— Vorbiţi serios? Zău, domnule, nu glumiţi?

— Uite suta de fiorini, zise Gregorics emoţionat, scoţând din portofelul său de piele neagră hârtia de o sută de fiorini.

Böresök Jancsi, unul dintre flăcăii cei mai straşnici din Szeghed, se întoarse către Kupeczky:

— Domnul ăsta nu e nebun? Întrebă cu glas tărăgănat, în timp ce umbrela luneca legănată domol pe coama leneşului Nil maghiar.

— Nu, nu este, răspunse Kupeczky, uluit şi el de ataşamentul bizar al lui Gregorics faţă de umbrelă. Nu face, *domine spectabilis*[14], pe cuvântul meu; e o mare nebunie…

— Iute, iute, strigă cu suflarea tăiată Gregorics.

Böresök Jankó mai avea o singură îndoială:

— Nu cumva e falsă hârtia aia, cucoane?

---

[14] Stimate domn (lat.)

— Nu, nu, dar du-te iute, iute!

Între timp, Böresök Jancsi, care deja îşi descălţase cizmele, îşi scoase şi surtucul, sări în apă şi, sprinten ca o broască, începu să înoate după umbrelă. Ordög Marci striga în urma lui cât îl ţinea gura:

— Măi Jankó, eşti un dobitoc! Ce faci, măi Jankó? Ieşi din apă, Jankó! Nu te chinui de pomană.

Gregorics, cuprins de spaimă, se repezi la el şi, pierzându-şi firea, îl prinse cu o mână de basmaua de la gât şi începu să-l strângă de era mai să-l sugrume.

— Nu striga, că te omor... acu' te omor. Vrei să mă nenoroceşti?

Ordög Marci nu se lăsă intimidat.

— Stai, domnule! Doar nu vrei să mă sugrumi? Ia mâna de pe năframa mea!

— O iau, însă lasă-l pe flăcău să-mi pescuiască umbrela.

— Îl las, dar găina e făcută ca să-l îndrume pe pui, zise Ordög Marci, încercând să se scuze. Pe aici apa e foarte iute, aşa că n-are să poată ajunge la umbrelă, dar nu face nimic, peste o jumătate de oră vine ea singură la Sárga, pe celălalt ţărm, pentru că apa înconjoară în cerc insula. Într-o jumătate de oră pescarii din partea cealaltă îşi întind plasa cea mare cu plumbi şi umbrela domnului va intra cu siguranţă în ea, chiar dacă până atunci o înghite vreun peşte mai mare. În cel mai rău caz, i-o scoatem din burtă.

Aşa s-a şi întâmplat, cum a spus bătrânul pescar. Umbrela a intrat în plasă şi mare a fost bucuria lui Gregorics când s-a văzut din nou în stăpânirea obiectului acesta drag. Fără şovăială, îi plăti lui Böresök János suta de fiorini, cu toate că nu el pescuise umbrela şi, pe deasupra, le făcu cinste şi pescarilor care, a doua zi, povestiră în tot oraşul întâmplarea neobişnuită cu un bătrân nebun care-a dat o sută de fiorini ca să i se scoată din apă o umbrelă. Somn gras ca ăsta de mult n-a mai fost în Tisa! Pescarii şi precupeţele, cuprinşi de invidie, îşi dădeau cu părerea:

— Te pomeneşti că mânerul umbrelei era de aur.

— Pe dracu! Avea mâner de lemn.

— Poate că era pânza de mare preţ.

— Da de unde! Nu există pe lume pânză de umbrela care să facă o sută de fiorini. Era din canavaţă roşie, ruptă şi peticită.

— Atunci întâmplarea n-a fost aşa cum o povestiţi voi.

— Ba zău c-a fost aşa.

Chiar şi Kupeczky îl mustră pe bătrânul Gregorics, şi-i spuse în taină lui Gyuri:

— Fac prinsoare că-n scăfârlia bătrânului s-a stricat vreun şurubel.

— E plin de toane, dar e om bun, zise Gyuri, apărându-l. Cine ştie ce amintiri îl leagă de umbrela asta?

MOARTEA ŞI MOŞTENIREA LUI GREGORICS PÁL.

Semnificaţia întâmplării acesteia nu se vădi decât mai târziu, după ani şi ani, când nimeni n-o mai ţinea minte, când până şi Gyuri o uitase, când nu mai putea să-i treacă prin minte nici lui Kupeczky pe care sosirea telegramei de la Banská-Bistrica, vestind moartea lui Gregorics Pál, îl lovi ca un trăsnet, făcându-l să-şi piardă cu desăvârşire firea, să se întindă pe pat şi să-i spună ciracului său care plângea în hohote:

— Măi Gyuri, eu o să mor. Simt că o să mor. Numai Gregorics mai ţinea sufletul în mine. Mai bine zis, eu mai aveam suflare numai de dragul lui. Dar acum simt că-mi dau sufletul. S-a sfârşit cu mine. Nu ştiu ce-o să se aleagă de tine, băiete dragă! Vai de capul tău! Oare o fi avut Gregorics grijă de tine? De mine n-a avut. Şi-acum, simt că mor. Pun rămăşag pe ce vrei tu.

Într-adevăr, ar fi câştigat rămăşagul, căci moartea lui Gregorics şi veştile ulterioare au avut un efect atât de nefast asupra bătrânului profesor încât n-a mai fost chip să se ridice din pat. La o săptămână după ce Gyuri plecase acasă la

înmormântare, gazda îi anunţa moartea preceptorului, cerându-i bani de înmormântare.

Dar ce însemna moartea lui Kupeczky în comparaţie cu moartea lui Gregorics? Primul era ca o molie bătrână, care nimănui nu-i era de folos; bine a făcut c-a plecat, în ultima vreme nimeni nu-l mai lua în seamă. A trecut în lumea cealaltă liniştit, cu modestie, aşa cum se cuvenea; de altfel, nici cât a trăit nu tulburase prea mult apele. A fost, a dispărut, şi pace. Dar Gregorics Pál şi acest pas l-a făcut într-un mod neobişnuit.

Era în joia Paştilor. Pe la amiază, bătrânul domn a început să se plângă de nişte junghiuri prin pântece, a pălit tare, avea dureri mari, s-a întins pe pat şi a cerut să i se pună pe stomac pungi cu ovăz cald. Ancsura a adus ovăzul şi i-a aşezat pernele. Durerile s-au mai domolit, în schimb l-a cuprins o toropeală cumplită: a dormit până seara. Seara a deschis ochii şi-a spus:

— Adă-mi umbrela, Ancsura; pune-mi-o sub cap. Aşa, da, acum mă simt mai bine.

A mai dormit oleacă, dar foarte curând s-a deşteptat speriat, cu chipul răvăşit.

— Am visat ceva înspăimântător, Ancsura. Se făcea că eram cal şi că mă duseseră la târg. Veniră fraţii şi nepoţii mei, şi începură să se târguie. Eu tremuram să văd cine mă cumpără. Fratele meu Boldizsár îmi deschise gura, mă căută la măsele şi zise: „Asta nu mai e bun de nimic; pielea lui să tot facă cinci fiorini”. Şi, pe când ei se tocmeau aşa, se apropie un om cu o coasă şi mă bătu pe spate. Uf, parcă şi-acum mă doare într-o parte. Aici m-a lovit, Ancsura, mai simt şi-acum. „Al meu e calul, zise, îl cumpăr eu.” M-am uitat la omul cu coasa, şi ce să văd? Era moartea. Dar stăpânul meu se împotrivi, spunând: „Dar să ştii că nu-ţi dau şi căpăstrul”. „Nu face nimic, zise omul cu coasa, aduc eu îndată un căpăstru din prăvălia de alături. Aşteaptă-mă, vin îndată.” Şi-atunci, Ancsura, m-am trezit! E înspăimântător!

Părul roşu i se făcuse măciucă, iar pe tâmple i se iviseră broboanele de sudoare rece ale morţii. Ancsura îl ştergea cu o năframă.

— Prostii, zău că sunt prostii. Visele nu vin din cer, ci din stomac.

— Nu, nu, gemu bolnavul, simt că mă prăpădesc, simt. Nu mai am, Ancsura, decât timpul trebuincios omului cu coasa să vină cu căpăstrul. Tu nu mă mângâia, mie nu-mi plac vorbele goale, dă-mi repede cerneală şi hârtie să-i scriu o telegramă băiatului, lui Gyuri, să vină numaidecât acasă. Îl aştept. Nu plec până nu vine el.

Îi împinseră o masă lângă pat, iar Gregorics scrise repede, cu litere apăsate: *„Vino repede acasă, tătucu e pe moarte, vrea să-ţi predea ceva. Mama.”*

— Matykó să ducă imediat telegrama la poştă.

Până la întoarcerea rândaşului stătu ca pe jar. De trei ori întrebă de el. În sfârşit, Matykó se întoarse cu veşti proaste: poşta era închisă, nu putuse să expedieze telegrama.

Ancsura îi spuse rândaşului:

— Nu-i nimic, o trimitem mâine dimineaţă. Domnul îşi face fel de fel de gânduri; n-o să i se întâmple nimic, dar e-atât de speriat, încât nu se cade să-l necăjim nicicum. Du-te şi spune-i că telegrama a plecat.

Minciuna îl linişti, se simţi mult mai uşurat. Făcu socoteala când trebuie să sosească băiatul. Poimâine la prânz are să fie, fără îndoială, aici.

Noaptea a dormit liniştit, dimineaţa s-a sculat foarte palid, foarte slăbit, totuşi a umblat prin casă, a cotrobăit în sertare făcând ordine printre hârţoage vechi. Ancsura îşi zicea: „N-are nici un rost să dau telegrama, n-o să i se întâmple nimic. Uite, se şi simte mai bine în câteva zile se înzdrăveneşte de-a binelea.”

Toată ziua s-a foit prin casă; după-masă s-a închis în birou, a băut o sticlă de Tokaj şi-a scris fără încetare.

Ancsura i-a bătut o singură dată la uşă, întrebându-l:

— Ai nevoie de ceva?

— Nu.

— Te doare ceva?

— Mă doare într-o parte, în locul unde m-a lovit în vis omul cu coasa. Acolo, înăuntru, mă doare ceva.

— Te doare tare?

— Tare.

— Să trimit după doctor?

— Nu.

Pe înserate, a poruncit să fie chemat notarul public, domnul Sztolarik János. Când a sosit acesta, Pál era foarte bine dispus, a şi râs. L-a poftit să ia loc şi a cerut să i se mai aducă o sticlă de Tokaj.

— Din „recolta din februarie”, Ancsura.

Mai avea câteva sticle rămase de la tatăl său, renumitul negustor de vinuri, de pe vremea când la Tokaj s-a cules via de două ori într-un an: prima oară în februarie şi a doua oară în octombrie. Numai regii beau asemenea vin.

„Recolta din februarie” era din strugurii care din pricina iernii timpurii nu putuseră să fie culeşi toamna şi rămăseseră pe coarde până primăvara. Nu e greu de închipuit ce vin nemaipomenit de tare a ieşit din strugurii stafidiţi. Răposatul Gregorics îi zicea acestei băuturi *Lebensretter*[15]) şi spunea întotdeauna: „Un sinucigaş care bea două păhărele din el înainte de a săvârşi fapta, dacă e necăsătorit, aleargă să-şi caute naş; iar dacă e căsătorit, avocat”.

Băură din licoarea tare.

Gregorics pocni din limbă:

— E bun al dracului! Din ăsta a băut naşul meu în ziua când m-am născut. Cu ăsta am început şi cu ăsta sfârşesc.

Apoi ciocniră din nou; şi notarului îi plăcea vinul. Domnul Gregorics scoase din buzunar un teanc de hârtii sigilate.

---

[15] Mântuitorul vieţii (germ.)

— Aici este testamentul meu, domnule Sztolarik. Te-am chemat ca să ţi-l dau în păstrare. Râdea, frecându-şi mâinile. O să fie şi lucruri hazlii în el.

— Te cam grăbeşti, băgă de seamă domnul Sztolarik, luând hârtiile. De ce te grăbeşti aşa?

Domnul Gregorics zâmbi obosit.

— Ştiu eu mai bine decât dumneata, domnule Sztolarik. Dar mai bea un păhărel, mai bea. Să lăsăm moartea. Ea se tocmeşte acum pe căpăstru. E mai interesant să afli cum a făcut tatăl meu rost de vinul ăsta. E o poveste de tot hazul.

— Sunt curios s-o aud, domnule Gregorics.

— Pál, tata a fost un mare şmecher. Unde nu izbutea pe calea cea dreaptă, o dădea pe şiretlicuri. Şi eu am moştenit ceva din viclenia lui. Dar nu de asta e vorba acum. De altfel, nici nu mai are vreo importanţă. La Zemplén trăia un bogătaş, un conte grozav de avut, care, însă, era un mare prostănac. Era om bun la suflet şi-ntotdeauna dornic să le facă altora bucurii. Tocmai de-aceea era un mare prost. Tata cumpăra vin de la el şi ori de câte ori era mulţumit cum mersese târgul, contele îi oferea un păhărel şi din acest nectar. Cum tata era mare negustor de vinuri, se înţelege că mereu îl bătea la cap să-i vândă şi lui vreo două vedre, dar contele nici nu voia să audă de aşa ceva. „Nici împăratul Franz[16] n-are destui bani să mi-l cumpere”. O dată, când beau aldămaşul din *Lebensretter*, răposatul meu tata începe să se tânguiască: „Oh, minunată licoare, oh, sublimă băutură! Dacă sărmana mea nevastă ar putea să bea din ea măcar cât un degetar în fiecare zi timp de vreo două săptămâni, de bună seamă că s-ar pune iar pe picioare.” La aceste vorbe, bunul grof se înduioşă şi pe loc chemă pivnicerul şi-i porunci: „Umple urciorul domnului Gregorics din butoiul cu *Lebensretter*”. Peste câteva zile, când groful primi vizita unor frumoase şi distinse doamne, voind să le ofere din băutura vrăjită, foarte

[16] *Franz Joseph* I, împărat al Austriei (1848-1916), din dinastia Habsburgilor, şi rege al Ungariei (1867-1916).

potrivită pentru a le înveseli, pivnicerul îi raportă: „Nu mai e nici o picătură”! „Dar ce-ai făcut cu el?” izbucni groful uluit. „L-am turnat pe tot în urciorul lui Gregorics, nici n-am avut cât să i-l umplu”. Căci bătrânul meu îşi comandase la Pivák, meşterul nostru, un urcior de trei vedre (moş Pivák mai trăieşte şi-şi aduce aminte), pe care l-a transportat la Zemplén cu o căruţă anume tocmită şi astfel a pus mâna pe acest vin. Nu-i aşa ca e foarte bun? Mai bea un păhărel, domnule Sztolarik, să-ţi ţină de cald pe drum.

De îndată ce notarul plecă, Gregorics îl chemă pe rândaşul Matykó:

— Du-te numaidecât la cazangiu şi cumpără un cazan. Apoi caută-mi doi zidari, spune-le că le plătesc cât cer. Să nu spui însă nimănui nimic despre porunca pe care ţi-am dat-o.

Dar tocmai aici era partea slabă a lui Matykó. Măcar de nu l-ar fi oprit să vorbească, poate aşa ar mai fi izbutit să tacă!

— Du-te şi gată treaba degrabă! Şi să te întorci cât ai clipi.

Până să însereze, sosiră şi zidarii şi cazanul.

Gregorics Pál îi chemă pe cei doi zidari în camera din fund şi închise cu grijă toate uşile.

— Dumneavoastră ştiţi să vă ţineţi limba?

Zidarii se uitară unul la altul, se gândiră oleacă, apoi cel mai vârstnic răspunse:

— Păi, să tacă s-o mai pricepe omul, că doar aşa începe când vine pe lume. Altminteri, nici nu e greu dintru-ntâi, până ce-nvaţă să vorbească.

— Şi-apoi, omul cearcă – zise zidarul mai tânăr – da' să ştie pentru ce.

— Păi, să ştiţi că merită. Vă dau câte cincizeci de fiorini dacă în noaptea asta îmi faceţi într-un perete o bortă cât să încapă-n ea cazanul ăsta pe care să-l zidiţi aşa încât nimeni să nu bage de seamă.

— Numa-atâta?

— Numai atâta. Şi pe urmă, fiecare dintre voi va primi de la stăpânul casei câte cincizeci de fiorini pe an, atâta vreme cât veţi tăcea chitic.

Zidarii schimbară din nou priviri între ei şi cel mai vârstnic răspunse:

— S-a făcut. Unde trebuie să facem borta?

— Vă arăt eu.

Gregorics luă dintr-un cui o cheie ruginită apoi, deşi mersul pentru el însemna un mare efort, ieşi cu muncitorii în curte.

— Haideţi după mine!

Trecură prin grădină. Dincolo de gard. Se afla „Liban”-ul, o căsuţă de piatră cu o livadă de meri de vreo două iugăre. Merele de-aici aveau o aromă minunată. De dragul lor Gregorks a cumpărat căsuţa de la văduva preotului şi i-a dăruit-o micului Gyuri, trecând-o chiar pe numele lui. Când era acasă, băiatul şedea mai mult pe-acolo împreună cu Kupeczky; de când a plecat însă, casa a rămas pustie.

Gregorics îi conduse pe zidari în căsuţă, le arătă locul în zidul de piatră unde să spargă borta şi le spuse ca atunci când vor isprăvi, să-i dea de veste, ca să ducă acolo cazanul la a cărui zidire vrea să fie şi el de faţă.

La miezul nopţii, borta era gata. Zidarii veniră şi bătură în fereastră. Gregorks deschise uşa şi-i chemă în odaie. Cazanul era plin, aşezat în mijlocul odăii. Deasupra nu se vedea decât rumeguş de lemn, dar era din cale afară de greu; abia-l putură duce cei doi zidari vânjoşi.

Gregorics venea în urma lor şi nu-i scăpa din ochi. Apoi, nu s-a clintit de lângă ei până ce au aşezat cazanul, au refăcut zidul şi l-au lipit cu mortar.

— Dacă mâine puneţi să se spoiască, poimâine nici dracu' nu bagă de seamă nimic.

— Sunt mulţumit, spuse Gregorks Pál, şi le plăti suma făgăduită. Puteţi pleca.

Zidarul mai vârstnic păru mirat că scapă atât de uşor.

— Odinioară, treburile astea se făceau altfel, zise el oarecum înveselit. Am citit şi-am auzit despre asemenea lucruri. Mai demult, la prilejuri de-astea, de obicei li se scoteau ochii zidarilor, ca nici ei să nu mai nimerească locul; dar, ce e drept, nu li se plăteau cincizeci de fiorini, ci de-o sută de ori pe-atâta.

— Asta a fost în vremurile bune de odinioară, zise suspinând zidarul cel tânăr.

Dar Gregorics nu mai stete de vorbă cu ei, încuie uşa masivă de stejar a căsuţei şi se întoarse să se culce.

Dimineaţa, crampele îi reveniră, începu să urle de durere, suferea îngrozitor. Picăturile de laur şi hârtia de muştar pusă pe abdomen nu-i aduceau decât o uşurare trecătoare. Căzu într-o toropeală grea, iar împrejurul ochilor îi apăru o vineţeală ciudată, întunecată. Gemea, respira gâfâitor, şi numai din când în când părea să-l mai intereseze cele ce se petreceau în preajma lui.

— Să faci mâncare bună pentru prânz, Ancsura, mâncare bună. Să fie şi tăiţei cu mac, că vine băiatul la masă.

Peste o jumătate de oră, strigă din nou la Ancsura:

— Tăiţeii să-i faci cu miere, c-aşa-i plac băiatului.

Pentru el nu cerea decât apă minerală, bea mereu, dând pe gât câte-o sticlă întreagă; îi făcea bine, pesemne avea arsuri mari. Către prânz, durerile se înteţiră şi începu să verse sânge. Ancsura se sperie; o podidi plânsul şi-l întrebă dacă să trimită după doctor sau preot.

Gregorics clătină din cap.

— Nu, nu. S-a sfârşit. Am rânduit totul. Nu-l mai aştept decât pe băiat. Cât e ceasul?

În aceeaşi clipă începură să sune clopotele de amiază la catedrală.

— La vremea asta soseşte poştalionul eu călătorii. Du-te şi spune-i lui Matykó să iasă în poartă şi să-l aştepte pe Gyuri, să-i aducă bagajul.

Ancsura, desperată, îşi frământa mâinile. Să-i mărturisească oare că n-a expediat telegrama? Doamne, grea era aşteptarea lui!

Neîndrăznind să-i mărturisească, continuă prefăcătoria şi-i spuse că-l trimite pe Matyi.

Dar bolnavul deveni din ce în ce mai nerăbdător.

— Du-i lui Matyi cornul, Ancsura. (Pe perete era atârnat de un şnur verde un corn uriaş.) Spune-i să sufle în el când soseşte băiatul ca să aflu mai devreme.

Aşadar se văzu nevoită să ia cornul din cui şi să-l ducă afară; nici acum Ancsura n-avu curaj să-şi mărturisească fapta. Bolnavul se linişti; nu mai gemea, respira uşor şi aştepta cu atenţia încordata ridicându-şi din când în când capul de pe perne şi mângâind mânerul umbrelei tocite pe care o pusese lângă cap, de parcă asta i-ar fi adus vreo uşurare.

— Deschide fereastra, Ancsura, ca să-aud când sună Matykó din corn.

Prin fereastra deschisă pătrundeau în casă razele soarelui, iar adierea vârâtului aducea un miros îmbătător de salcâm. Gregorics respiră adânc, razele soarelui şi mirosul de salcâm retrezindu-i simţăminte de mult veştejite în suflet.

— Mângâie-mă cu palma pe frunte, Ancsura, spuse gâfâind, cu glasul stins; să mai simt o dată mângâierea mâinii de femeie.

În timp ce Ancsura ţinea palmele lipite de tâmplele lui, bolnavul închise ochii; pesemne îi plăcea să stea cu capul strâns ca-ntr-o chingă. Fruntea n-avea nici urmă de fierbinţeală, dimpotrivă, era rece şi uscata; n-avea nici măcar umezeala firească a pielii, de parcă se cojea, se usca.

Bolnavul suspină:

— Mâna ta nu e prea delicată, nu e destul de… E prea aspră, Ancsura! Apoi adăugă: Dar a băieţelului e atât de moale, atât de caldă…

Zâmbi sleit de puteri şi din nou deschise ochii:

— N-ai auzit nimic? Pst! Parcă sună goarna lui Matykó…

— Nu mi se pare, n-aud nimic.

Gregorics, necăjit, arătă spre odaia de-alături:

— Ce tot ticăie acolo ceasul ăla blestemat? Mă supără şi mă enervează. Opreşte-l, Ancsura, repede, repede…

În încăperea vecină, sus pe dulap, ticăia un ceas străvechi. Era un ceas frumos, cumpărat încă de tatăl lui Gregorics, la licitaţia unui Szentivány din Gömör. Reprezenta un portic din lemn de abanos cu stâlp de alabastru şi grilaj în trepte aurite, iar de la un perete al porticului la celălalt se balansa o pendulă mare, ticăind cu un scârţâit surd.

Ancsura se sui pe un scaun şi, întinzând mâna, opri pendula.

În clipa aceea liniştea fu întreruptă de un horcăit, un sunet nearticulat, nedesluşit, ca de om care se sufocă: „Aud cornul, aud…; apoi din nou un horcăit şi o prăbuşire.

Ancsura sări de pe scaun şi alergă în dormitor. Până s-ajungă, se şi aşternuse tăcerea. Patul era năpădit de sânge, iar Gregorics zăcea mort, alb ca varul, cu ochii deschişi şi privirea fixă. O mână atârna în jos, încleştată pe umbrelă.

Aşa se sfârşi sărmanul Gregorics Pál. Vestea morţii lui se răspândi iute printre rude şi vecini. Medicul oraşului pretindea că a murit din cauza unui ulcer gastric. El bolborosi câteva vorbe amestecate cu expresii latineşti, din care reieşea că peretele stomacului ar fi fost perforat şi-astfel s-a produs hemoragia şi că dacă ar fi fost chemat mai devreme i-ar fi putut ajuta. Fratele Boldizsár apăru pe dată, ca şi Gregorics Gáspár cu toţi copiii lui. Doamna Panyóki Esmeralda Mari (născută Gregorics), cea mai mare dintre fraţii după tată ai răposatului, nu află trista veste, întrucât vara locuia la ţară, decât spre seară, când ţipă mânioasă:

— Ce lovitură, ce lovitură, să moară tocmai vara! Mereu m-am rugat să moară iarna, nu vara; şi uite că a murit acum. Mai merită să te rogi în ziua de azi? Doamne, ce lovitură! Hoţii ăia doi fură totul până s-ajung eu acolo.

Porunci să se înhame caii îndată la trăsură şi porni în goana mare, dar nu ajunse acolo decât noaptea, după ce Boldizsár şi Gáspár cotrobăiseră peste tot, răscoliseră tot şi puseseră stăpânire pe tot, izgonind-o şi pe Ancsura. Zadarnic se împotrivise sărmana, spunându-le că e casa ei, c-a fost scrisă pe numele ei, că aici ea e stăpână.

— Numai cele patru ziduri sunt ale tale, îi răspunse domnul Gregorics Gáspár. Alea ai să le primeşti. Restul e al nostru. N-are ce căuta aici o fiinţă necinstită! Cară-te de-aici!

Gáspár fiind avocat şi bun de gură, Ancsura nu putea să-i ţină piept. Plânse, plânse, apoi îşi luă broboada, lada, desagii şi se mută la mama lui Matykó. Dar înainte de a pleca, nemernicii de fraţi Gregorics îi scotociră cu de-amănuntul bagajele, să vadă dacă nu cumva duce printre ele niscaiva comori, carnete de depunere şi alte asemenea.

A treia zi îl înmormântară pe Gregorics Pál. Înmormântarea a fost fără pompă, sărăcăcioasă; nimeni n-a plâns, în afară de biata Ancsura, care de frica hainelor rubedenii n-a cutezat nici să se apropie de coşciug, ci bocea pe-nfundate în ultimele rânduri. Băiatul nu sosise de la Seghed. (E mai bine că a întârziat, pentru că poate l-ar fi dat pe brânci afară din curte). Dar, deşi Ancsura se afla în ultimele rânduri, toată lumea numai la ea se uita, toţi erau cu ochii pe ea; casa mare, boierească, a bătrânului Gregorics scrisă pe numele ei o făcea şi mai interesantă; aşa încât, la un moment dat, când din întâmplare îi căzu batista udată de lacrimi, toţi văduvii din trista adunare (printre care şi un membru al consiliului comunal) se repeziră să i-o ridice. Batista scăpată pe jos fu semnul creşterii prestigiului ei în faţa opiniei publice.

După trei zile, toate rubedeniile se strânseră la notarul Sztolarik, pentru deschiderea testamentului. Testamentul acesta era destul de ciudat.

Bătrânul lăsa Academiei Maghiare de Ştiinţe două mii de fiorini.

Lăsa apoi tuturor doamnelor pe care le cunoscuse mai îndeaproape, sau cărora le făcuse pe vremuri vizite ori curte, câte două mii de fiorini. Nouă asemenea nume de femei erau pomenite acolo, iar suma – douăzeci de mii de fiorini – era anexată în bani lichizi la testament, încredinţându-i lui Sztolarik distribuirea lor.

Până aci, rudele ascultaseră cu răsuflarea tăiată, iar fratele Boldizsár sau, alteori, fratele Gáspár îşi manifestau consimţământul dând din cap sau intervenind cam astfel:

— Foarte just!

— Echitabil!

— Fie!

— Bine a făcut!

Numai doamna Panyóki, rânjind batjocoritor la citirea numelui celor nouă doamne, spuse:

— Hm! Ce aiureală… Ce aiureală!

Fratele Boldizsár, considerând că nu merită să se lege de fleacuri (de vreme ce răposatul Páli a fost toată viaţa un aiurit), făcând paradă de mărinimia lui, rosti:

— Citiţi, vă rog, mai departe, domnule notar public!

Acesta îi răspunse scurt:

— Mai departe nu mai este nimic.

Se auziră exclamaţii de uluire, toţi se repeziră la testament.

— Nu e cu putinţă!

Notarul public dădu din umeri:

— Şi totuşi, nu mai scrie nici o iotă.

— Dar unde e restul averii? Unde sunt domeniile din Cehia?

— Despre astea nu pomeneşte nimic în testament. Eu nu pot să citesc decât ceea ce scrie aici. Cred că domnii mă înţeleg.

— E de neconceput! Gâfâi Gregorics Gáspár.

— Ceea ce e ciudat în toată povestea asta, zise Boldizsár, e că nu pomeneşte nimic nici de bucătăreasa lui, nici de plodul ei, deşi toată lumea le cunoaşte cârdăşia.

— Da, asta aşa-i, confirmă Gáspár; aici trebuie să fie un şiretlic.

Notarul se grăbi să-i liniştească:

— Oricum ar fi, pentru dumneavoastră nu are nici o importanţă, domnilor. Tot ceea ce a mai rămas din avere aparţine fraţilor.

— Da, aşa este, observă Gáspár, în ce priveşte averea imobilă. Dar unde sunt banii lichizi? Pentru că trebuie să fi avut mulţi, foarte mulţi bani lichizi. Mă tem că ăştia au fost şterpeliţi.

Doamna Panyóki se uită bănuitoare la fraţii săi.

LĂCOMIA FRAŢILOR GREGORICS.

Cuprinsul testamentului se răspândi foarte repede în cercurile distinse din localitate, iscând o indignare profundă prin saloanele patriarhale, simple, unde deasupra bătrânului pian din lemn de cireş atârnă tabloul *Năvala lui Zrinyi Miklos*[17], şi unde pe măsuţa acoperită cu un şerveţel alb, croşetat de mână, lucesc sfeşnice de argint goale pe dinăuntru, iar între ele un uriaş pahar – adus de la Piestany[18] cu desenul pavilionului băilor – din care îşi răspândesc miresmele câteva ramuri de liliac.

Aceste plăcute salonaşe fierbeau de indignare, clocoteau în toată puterea cuvântului.

— Vai, e monstruos ce-a făcut Gregorics. Totdeauna a fost el lipsit de tact, dar să compromită şi după moartea sa

---

[17] Nobil maghiar, de origine croată (1508-1566). În 1543, învingând pe turci, a ridicat cetatea Szigetvár. În1566, când sultanul Soliman a asediat cetatea, Zrinyi cu câţiva oameni ai săi, terminând muniţiile şi hrana, au năvălit asupra turcilor, care i-au omorât.

[18] Staţiune balneo-climaterică în Cehoslovacia.

nişte cucoane cinstite, cu părul alb, care îşi leagănă acum nepoţii (şi cam jumătate se prezentau astfel) e nemaipomenit!

Cele nouă doamne fuseseră puse la stâlpul infamiei. Tot oraşul nu mai vorbea decât despre ele, numele lor trecea din gură-n gură şi, dacă unii îl condamnau pe Gregorics, alţii spuneau:

— La urma-urmei, cine ştie ce-a fost între ei? Gregorics trebuie să fi fost un drac şi jumătate în tinereţe.

Ba chiar şi cei ce-l condamnau pe Gregorics ziceau: „Trebuie să fi fost totuşi ceva, dacă şi-a adus aminte de ele. Procedeul însă, oricum, nu e *gentleman-like*[19], nici chiar dacă am admite tot ce poate fi mai rău; în acest caz, este o şi mai mare lipsă de tact.

— Ăsta e un gest, debita ajutorul de notar al oraşului (Vertány Mihály), pentru care ar trebui să fie exclus din casină… adică ar fi trebuit să fie exclus. Mai bine zis, ar putea să fie exclus dacă ar mai fi în viaţă. Jur pe Dumnezeul meu că dacă pe piatra lui funerară o să scrie c-a fost un suflet nobil, eu, cu propriul meu briceag, am să răzuiesc inscripţia!

Arhivarul-şef, totodată şi comandant al pompierilor, care de douăzeci de ani trecea drept un specialist în probleme de onoare, privea cu totul altfel lucrurile.

— E pur şi simplu o poltronerie. Ce-mi tot vorbiţi de femei? Femeile nu contează decât până la treizeci şi cinci de ani. Or matroanele astea toate bat către nouăzeci. Ce le mai poate dăuna ăstora o mică indiscreţie sau oleacă de calomnie? Pe o lamă de oţel ruginită, răsuflarea nu mai lasă nici o pată. Iar omizile nu se curăţă decât de pe pomii care mai au frunze şi flori, şi vor mai da fructe; pe cei uscaţi nimeni nu-i mai caută de omizi. Însă Gregorics i-a jignit pe soţi, săvârşind un act de laşitate; e o poltronerie să ofensezi persoane cărora nu le mai poţi da satisfacţie. Şi Gregorics, am

[19] De gentleman (engl.)

curajul să spun, nu mai e în stare să le dea satisfacţie. Asta-i vina lui.

Fraţii Gregorics, la rândul lor, după o matură chibzuinţă, umplură târgul în lung şi-n lat cu lista celor nouă *Flamme*[20] ale răposatului; aşa încât, a doua zi de dimineaţă, Vozáry István, a cărui soţie se afla şi ea printre legatare, se prezentă foarte agitat la notarul public şi declară că, întrucât soţia lui niciodată n-a avut nimic de-a face cu neruşinatul de Gregorics, nu primeşte legatul de două mii de fiorini. De îndată ce se răspândi vestea acestui gest, sosiră la Sztolarik de-a rândul şi celelalte doamne, declarând că nici ele nu primesc moştenirea, pentru că nici ele n-au avut nici o legătură cu Gregorics. Domnul Sztolarik de mult n-a mai petrecut atât de bine ca în ziua aceea, într-adevăr, era de tot hazul să le vezi pe băbuţele cu faţa zbârcită, ştirbe, numai cu câteva şuviţe de păr alb în cap, silite să dondănească, roşind până-n vârful urechilor, despre virtuţile lor.

Întâmplarea a fost însă şi mai înveselitoare pentru fraţii Gregorics, deoarece astfel le-au rămas lor cele douăzeci de mii de fiorini lăsaţi prin testament; mai precis: optsprezece mii, pentru că Academia de Ştiinţe a primit suma, cu toate că nici ea nu avusese nici un fel de legătură cu Gregorics. Academia de Ştiinţe (a zecea băbuşcă) nu se dovedi atât de ruşinoasă cum fuseseră celelalte nouă.

Dar bucuria fraţilor Gregorics se schimbă curând în amărăciune. Ei nu izbutiră nicicum sa dea de urma moşiei din Cehia. Zadarnic s-a dus însuşi domnul Gáspár la Praga în cercetare. Încă de la început li se păruse ciudat că nicăieri nu găsiseră printre hârtiile răposatului nici o pomeneală despre domeniile din Cehia, nici un act de vânzare-cumpărare, nici o scrisoare de la vreun administrator. Nu puteau pricepe nimic. Boldizsár era revoltat: aşa ceva nu s-a mai pomenit de când lumea! Sztolarik, notarul, făcea haz:

---

[20] Flăcări; în sens figurat: anoruri (germ.).

— Marea aia nebună, pe care Shakespeare a plasat-o în Cehia, ea e singura vinovată, ea a înghiţit pesemne şi moşia lui Gregorics.

Făceau spume la gură de furie, izbeau pardoseala cu piciorul de mânie, ameninţau cu închisoarea pe Ancsura şi pe Matykó, dacă nu spun unde sunt moşiile din Cehia. În sfârşit, la dezbaterea succesiunii au fost audiaţi în faţa tribunalului şi cele două slugi, Ancsura şi Matykó; acesta din urma trebuia să ştie ceva, devreme ce-l însoţea pe stăpânul său când pleca la moşiile din Cehia.

Matykó a făcut mărturisiri complete: că răposatul său stăpân răspândea zvonuri că se duce în Cehia, de fapt, însă, ei plecau la Szeghed sau la Cluj unde învăţa tânărul Gyuri.

— Ah, vicleanul de Gregorics Pál! Cum şi-a înşelat el bietele neamuri!

Deci, nu mai era greu de ghicit ce uneltise bătrânul răufăcător (nici pământul nu i-ar răbda oasele!), pentru ce, pe ascuns, şi-a transformat în bani toată averea. E limpede că voia să-i treacă, pe sub mână, acelui bastard preţul casei de la Viena şi al moşiei.

Dar a făcut-o oare? E puţin probabil să fi încredinţat unui ţânc atâtea-sute de mii de fiorini. Atunci, ce-a făcut cu ei, cui i-a dat? Iată taina pe care fraţii Gregorics se trudeau s-o dezlege. Notarul public, ultima persoană care a vorbit cu răposatul, pretindea că lui nu i-a pomenit nimic despre bani. Ancsura se jura pe ce-avea mai scump că ei nu i-a dat nici o leţcaie şi era foarte amărâtă că i-a lăsat pe drumuri. Aşa că nici ea nu putea să-l vorbească de bine pe răposat. L-a nenorocit şi pe bietul băiat; cât a trăit, l-a ţinut în bogăţie, şi acum, dintr-o dată, izvorul bunei stări a secat, iar domnişorul care crescuse cu preceptorul lângă el ajunge un prăpădit de student nevoit să trăiască din meditaţii, căci din venitul casei nu se ştie dacă-l va putea întreţine la universitate.

— Da, zise Sztolarik, dacă intenţia lui ar fi fost să-i dea băiatului banii, ar fi putut să-i dăruiască pe faţă, domnii n-ar fi putut să facă nimic împotrivă. Am dreptate sau ba?

De fapt, avea dreptate, şi tocmai de-aceea toată povestea era inexplicabilă şi plină de mister. Gregorics îşi vânduse casa de la Viena cu o sută optzeci de mii, iar moşia din Privorec cu şaptezeci şi cinci de mii, ceea ce face în total un sfert de milion de fiorini. Doamne-Dumnezeule, unde a putut să ascundă atâta amar de bani? Chiar dacă i-ar fi prefăcut în aur, sau i-ar fi topit şi i-ar fi mâncat cu lingura, de-atunci şi până azi tot n-ar fi izbutit să-i isprăvească. Or, Gregorics era om cumpătat... Aşadar, banii trebuie să existe pe undeva. Dar unde? Poţi să şi înnebuneşti încercând să dezlegi asemenea taină.

Nu prea părea probabil ca banii să fie la Ancsura, la băiat sau la Sztolarik care devenise tutorele lui Wibra Gyuri. Fraţii Gregorics, însă, nu abandonaseră aceste presupuneri şi angajaseră câţiva inşi care, în ascuns, să o spioneze pe Ancsura, şi să-i iscodească fiece vorbă; la fel, găsiră şi la Budapesta, unde între timp Gyuri ajunsese student la drept, un băiat isteţ pe care-l puseră să se împrietenească cu el şi, din felul de viaţă şi vorbele lui, să afle cum stau lucrurile.

Dar Gyuri ducea o viaţă foarte modestă, urma sârguincios cursurile, locuia la „Şapte, bufniţe”, mânca la o locantă ieftină, de pe strada Képiro, cu firma „1 Aprilie”. Această locantă, frecventată mai ales de studenţii de la facultatea de drept, reprezenta una dintre acele ospătării pe care viaţa modernă le-a înghiţit cu o deosebită lăcomie. Pe lista de bucate era pictat chipul unui domn gras stând de vorbă pe strada cu un ins slab, iar sub imaginea lor era tipărit:

Domnul Slabu: Vă rog, nu vă supăraţi, domnule, unde mâncaţi de arătaţi atât de strălucit?

Domnul Grasu: Păi, aici la „1 Aprilie”.

Domnul Slabu: Da? Atunci am să merg şi eu acolo.

Cu toate acestea, la „1 Aprilie” mâncarea era atât de proastă încât poate că denumirea de „1 Aprilie” era motivată tocmai prin păcăleala acelui dialog tipărit pe lista de bucate. Da, cârciumarii de pe vremuri erau sinceri: chiar dacă minţeau, minţeau cu atâta inocenţă încât toată lumea să le înţeleagă şmecheria.

Domnul Gáspár primea adevărate buletine despre viaţa zilnică a lui Gyuri: dimineaţa îşi ia cafeaua cu lapte într-o lăptărie, până la prânz se duce la cursuri, la amiază mănâncă la „1 Aprilie”, după-amiază face conţopistărie în biroul unui avocat, seara cinează puţină slănină şi brânză cumpărate de la băcănie, apoi învaţă până la miezul nopţii. Toată lumea îl iubeşte, îl admiră, va ajunge om de seamă.

Gregorics Gáspár, viclean cum era, aproape că dorea ca sfertul de milion să fie la Gyuri, pe care, cu timpul, vroia să-l însoare cu Minka, fata lui – să fi tot avut vreo unsprezece ani – ce-ncepuse să se transforme din mugure în boboc.

Presupunerile lor se dovediră prosteşti – banii nu puteau să fie pe mâna lui Ancsura, pentru că s-ar fi observat în vreun fel cel puţin la băiat. Ancsura dăduse cu chirie casa moştenită, iar din chirie domnul Sztolarik îi trimitea lui Gyuri lunar câte treizeci de fiorini.

Fraţii Gregorics au împărţit între ei cele optsprezece mii de fiorini refuzaţi de femei şi cele câteva sute realizate din vânzarea la licitaţie a mobilelor şi a diferitelor obiecte mărunte rămase de la Gregorics Pál, iar restul averii a dispărut fără urme, pentru totdeauna. Oraşul întreg îşi spărgea capul cu această enigmă, plăsmuind fel de fel de nerozii. Ba că bătrânul ar fi trimis banii lui Klapka[21] şi că, într-o bună zi, veţi vedea cum Klapka îi va restitui sub forma de baionete. Ba că Gregorics Pál ar fi avut pe undeva prin codrii de la Lopata un castel minunat în care întreţinea o femeie frumoasă. Şi dacă el n-ar fi izbutit să-şi mănânce averea nici

[21] General de honvezi, în timpul revoluţiei de la 1848, care în vremea aceea se afla în exil.

dacă ar fi topit-o în aur şi-ar fi mâncat-o cu lingura, o femeie frumoasă o putea sorbi în scurtă vreme, pe toată, chiar şi cu linguriţa.

Dar, în toiul acestor palavre, rubedeniile au fost puse pe gânduri de un fapt real: cazangiul le povesti că, în ajunul morţii lui Gregorics Pál, un om al lui a cumpărat pe seama acestuia un cazan mare pe care nu l-a plătit, şi deci ei, cazangiul, se prezintă la domnul Gáspár ca să i-l achite.

Gáspár se lovi cu mâna pe frunte.

— Ptiu, al dracului, cazanul n-a fost în inventarul lucrurilor rămase moştenire.

Verifică procesul-verbal al licitaţiei în care erau trecute toate obiectele vândute, dar nu găsi nici un cazan.

— I-am dat de urmă, rânji Gregorics Gáspár. Iubitul meu frate a cumpărat cazanul cu un scop. Cu ce scop? Ca să pună ceva în el. Iar acest ceva este tocmai ceea ce căutam noi.

Îi comunică şi fratelui său Boldizár noua descoperire. Acesta începu să ţopăie de bucurie:

— Mâna lui Dumnezeu, frate! Acum nădăjduiesc că vom găsi comoara. Páli a îngropat undeva cazanul ca să nu găsim banii şi-ar fi izbutit, dacă nu făcea prostia să rămână dator la cazangiu. Oh, în astfel de împrejurări, e un noroc că răufăcătorul comite întotdeauna o greşeală pe undeva.

Cazangiul ţinea minte că Matykó, rândaşul, era cel ce alesese şi dusese cazanul acasă. Deci Gregorics Gáspár îl pofti la el pe Matykó, îl ospătă bine cu mâncare şi cu băutură, şi-l cercetă pe departe despre ultimele zile ale răposatului, pomenind cu dibăcie, aşa, în treacăt, şi despre cazanul al cărui preţ îl cerea acum cazangiul.

— Ce s-a întâmplat cu cazanul ăla, Matykó dragă? Să fie adevărat că stăpânul tău a poruncit să-l cumperi? Mai că nu-mi vine-a crede! La ce-i trebuia lui un cazan? Tare mă tem că tu, măi Matykó, în numele stăpânului tău ai săvârşit o tâlhărie!

Atâta i-a trebuit naivului de Matykó! Să cuteze cineva să pună la îndoială cinstea lui! Şi i se dezlegă limba ca la gaiţă, şi începu să povestească tot, de-a rândul, ca să-şi dovedească nevinovăţia: în ajunul morţii, domnul i-a poruncit: „Du-te şi găseşte-mi repede un cazan şi doi zidari”. El a îndeplinit porunca numaidecât. Asta se petrecea pe înserate. A dus cazanul în dormitorul domnului Gregorics, împreună cu doi zidari pe care i-a condus la stăpânul său. Zidarii au văzut şi ei cazanul, aşa încât pot să fie chemaţi ca martori.

— Ei, Matykó, zise vesel domnul Gáspár, să ştii că eşti un om norocos. Dacă ai martori, ai scăpat, iar cinstea ta va rămâne curată ca laptele proaspăt strecurat. Chiar eu retractez tot ce-am spus. Ah, dacă-ai şti, băiete, ce bucuros sunt că ai ieşit atât de frumos din încurcătură. Mai ia şi bea un pahar din vinul ăsta roşu şi nu te supăra pentru vorbele mele prea aspre, pentru că, vezi bine, bănuiala mea era întemeiată: noi n-am găsit printre lucrurile rămase nici un cazan, iar cazangiul ne cere să-l plătim şi zice că tu l-ai adus. Dar, de fapt, unde a dispărut?

Matykó dădu din umeri:

— Dumnezeu ştie.

— Tu nu l-ai mai văzut după aceea?

— Nu.

— Dar ce s-a întâmplat cu zidarii? Ce-au făcut zidarii?

— Nu ştiu.

Gregorics Gáspár zâmbi ironic, uitându-se în ochii lui Matykó.

— Eşti ca *Nu-ştiu János* din poveste, care, la orice întrebare, răspundea: nu ştiu. De bună seamă, nu ştii nici cum îi cheamă pe cei doi martori care ar putea să dovedească nevinovăţia ta în afacerea cu cazanul. Păi, atunci, dragă prietene, n-am ce să-ţi fac, intri la apă şi-acolo rămâi!

— Numai că pe unul dintre ei îl cunosc!

— Cum îl cheamă?

— Bine-ar fi dacă l-aş şti pe nume.

— Păi, atunci, cum îl cunoşti?

— Ştiu că are trei fire de păr pe nas.

— Prostii! Dacă şi-a tăiat cele trei fire de păr?

— Şi-atunci îl cunosc, după înfăţişare; seamănă cu o bufniţă.

— Unde i-ai găsit tu pe cei doi zidari?

— Reparau zidurile la catedrală, de-acolo i-am adus.

Gregorics Gáspár scoase din devla lui Matykó tot ce era mai de preţ pentru ei şi, simţind cum îi arde pământul sub picioare, fără zăbavă porni în goana mare să-l caute pe zidarul cu trei fire de păr pe nas.

N-a fost greu să dea de el. La prima echipă de zidari, de îndată ce întrebă de cele trei fire de păr, trei inşi se şi repeziră să-i răspundă deodată.

— Păi, ăla trebuie să fie Prepelicza András. Mustaţa lui şi-a bătut joc de el urcându-i-se până-n vârful nasului.

De-aici încolo găsirea lui Prepelicza András a fost un fleac; toţi zidarii şi toţi copiii care cărau cărămizile ştiau că pe-atunci Prepelicza lucra la Pesta. Zidea undeva, pe bulevardul Kerepesi, o casă mare.

Domnul Gáspár n-a pregetat să se urce îndată în trăsură şi, fără să întârzie prin capitală, porni să-l caute printre slovaci.

Când îl găsi, tocmai îl urcau într-o macara la etajul al treilea. Pe Gregorics îl trecură frigurile de spaimă; ce-ar fi dacă în clipa asta s-ar rupe funia melcului?

— Hop, ho, Prepelicza! Îl strigă. Stai! Pe dumneata te caut. Avem ceva de vorbit.

— Bine, bine, îi răspunse nepăsător zidarul, scrutând de la înălţime pe noul-venit; urcă sus, dacă vrei să stai de vorbă.

— Ba să coborî dumneata, că-i o chestiune urgentă.

— Strigă ce ai de spus, te-aud şi de-aici.

— Nu se poate, trebuie, cu orice preţ, să vorbim între patru ochi.

— E de bine ori de rău?

— De foarte bine.

— Bine pentru mine?

— Bine pentru dumneata.

— Păi, dacă-i bine pentru mine, are să fie bine şi deseară. Aşteaptă până deseară, atunci cobor; acum lucrez la fereastra cea mai de sus.

— Nu te încăpăţâna! Coboară numaidecât, Prepelicza. N-are să-ţi pară rău.

— Păi, nici nu ştiu cine e domnul.

— Stai puţin, am să-ţi comunic imediat.

Cu prima macara ce urca, îi trimise lui Prepelicza o hârtie nouă, foşnitoare, de zece fiorini. Celui care-a dus-o i-a dat un fiorin.

Văzând această carte de vizită, Prepelicza trânti ciocanul şi mistria pe schelă şi, cu prima macara, coborî pe pământul mumă unde de la Moise şi Cristos încoace se produc mereu minuni.

— La dispoziţia dumneavoastră, domnule.

— Urmează-mă!

— Până-n iad, dacă doreşte domnul.

— Nu mergem atât de departe, zise Gregorics Gáspár zâmbind.

Şi, într-adevăr, nu-l duse decât până la cârciuma cu firma „Cocoşul”, unde comandă vin şi, ciocnind prieteneşte, îi spuse cu voce dulce:

— Prepelicza, dumneata ştii să vorbeşti?

Prepelicza se gândi îndelung despre ce ar putea să fie vorba, privi iscoditor în ochii mărunţi, cenuşii ca oţelul, ai necunoscutului, apoi răspunse prudent:

— Chiar şi gaiţa ştie să vorbească, domnule.

— Eu sunt de fel din Banská-Bistrica.

— Aha! Acolo sunt oameni de treabă. Da, parcă v-am mai văzut pe undeva.

— L-ai văzut pesemne pe fratele meu mai mic, interveni cu şiretenie Gregorics – ştii, acela la care aţi făcut lucrarea aia secretă cu cazanul.

— Cu cazanul! De mirare, Prepelicza rămase cu gura căscată. Era fratele dumneavoastră? Acum înţeleg. Adică… (tulburat, începu să se scarpine după ureche) despre ce cazan e vorba? Doamne-Dumnezeule, dacă aş ţine eu minte toate căldările şi tigăile pe care le-am văzut în viaţa mea!

Gregorics se aştepta ca zidarul să nu-şi deschidă glăsciorul chiar de la început. De-aceea, făcând pe nepăsătorul, îi oferi lui Prepelicza o ţigară, acesta o udă cu scuipat ca să ardă mai încet, apoi o aprinse şi începu să bată monoton în masă cu creionul său mare, dreptunghiular, ca omul care, brusc, a descoperit că are o marfă de vânzare şi simte că a găsit un cumpărător, serios. Acum nu-i mai trebuia decât calm, cât mai mult calm, şi preţul mărfii va creşte ca-n poveşti.

Inima îi bătea atât de tare de mai că se auzea. Cocoşul alb, atârnat într-o ramă deasupra tejghelei vopsite verde, parcă începuse a prinde viaţă în ochii săi scăpărători de bucurie şi parcă din când în când, în loc de cucurigu, spunea: „Bună ziua, Prepelicza András. Ki-kiriki! A dat norocul peste tine, Prepelicza András!”

— Care va să zică, nu-ţi mai aduci aminte de cazan, Prepelicza. Ei, ei! Păi crezi că eu sunt prost? Arăt eu a om fără minte? De altfel, bine faci Prepelicza, bine faci. Cred că şi eu aş face la fel. Vinişorul ăsta nu e rău, nu-i aşa? Are puţin miros de butoi? Păi, domnul meu, nu poate avea miros de aşternut! Mai adă o sticlă, băiete, şi-apoi pleacă de-aici, lasă-ne singuri! Va să zică, unde-am rămas? Ei, drace! Spuneai adineaori că şi gaiţa ştie să vorbească. Iată un cuvânt bine cugetat, într-adevăr! Dumneata eşti un înţelept, Prepelicza. Văd că am găsit omul pe care-l căutam şi, fiindcă mie oamenii ca dumneata îmi plac, o să ne înţelegem repede. Spuneai că şi gaiţa ştie să vorbească, dar de fapt vroiai să spui că ştie să

vorbească numai dacă i se dezleagă limba. Nu-i aşa că asta vroiai să spui?

— Hmm, mormăi zidarul şi, răsuflând din adânc, puse în mişcare cele trei fire de păr de pe nas.

— Ştiu, de asemenea, continuă Gregorics Gáspár, că limba gaiţei se dezleagă tăind-o cu briceagul. Dar, întrucât dumneata nu eşti gaiţă, Prepelicza…

— Nu, nu, îngăimă Prepelicza sfios.

— În loc de briceag, îţi voi dezlega limba cu aceste două hârtii.

Şi Gregorics Gáspár scoase din portofel două hârtii de câte o sută de fiorini şi i le puse în faţă pe masă.

Ochii zidarului se pironiră lacomi asupra celor două magice bucăţi de hârtie, privind pierduţi la băieţaşii goi din cele două margini: unul ţinea în mână un snop de grâu, celălalt o carte. Ochii lui Prepelicza ieşeau din orbite, dar el se stăpâni şi zise cu glas răguşit, reţinut:

— Cazanul era foarte greu… Era grozav de greu.

Altceva nu-i veni în minte, deşi căuta să mai scoată un cuvânt, în vreme ce privea bancnotele şi copilaşii aceia drăgălaşi de pe ele. Avea şi el acasă şase copii, dar nu erau atât de drăgălaşi.

— Ei, Prepelicza, ce este? Îl întrebă Gregorics mirat. Tot mai taci?

— Piatră grea mi-ar apăsa pe inimă dacă aş vorbi, zise suspinând zidarul, piatră grea. Cred că nici n-aş putea s-o duc.

— Fleacuri! Nu-mi vorbi mie de cai verzi pe pereţi! Piatră, piatră! Toată viaţa ai lucrat cu piatră şi-acum începi să mi te vaieţi că o să ai o piatră pe inimă. Păi, dacă o s-o ai, du-o! Doar n-ai vrea să-ţi dau două sute de fiorini şi să-ţi pun pe inimă un colac cald şi nu o piatră. Nu fi copil, Prepelicza!

Prepelicza zâmbi, dar îşi trase mâinile roşii, murdare, la spate, vrând să arate că nu vrea să se atingă de bani.

— Te pomeneşti că ţi se par puţini?

Zidarul nu răspunse nici o vorbă; privea fix înaintea lui, frecându-şi cu mâna creştetul zbârlit, semănând cu un papagal moţat pleoştit. După un timp, turnă pe gât paharul de vin şi-l trânti pe masă cu atâta forţă, încât îi sări fundul.

— Ce porcărie! Exclamă cu amărăciune. Omenia omului sărac e preţuită la două sute de fiorini, cu toate că Dumnezeu ne-a făcut pe toţi deopotrivă. Şi mie mi-a dat omenie ca episcopului sau judecătorului de la Radvány. Dar dumneavoastră preţuiţi omenia mea la două sute. Mare porcărie!

La asemenea atu, Gregorics scoase atuul lui.

— Bine, Prepelicza! Nu trebuie să te superi. Dacă cinstea dumitale e atât de scumpă, am să caut una mai ieftină. (Acestea zise, strânse banii de pe masă şi-i puse în buzunarul de la pantaloni.) Am să-l caut pe celălalt zidar, pe colegul dumitale.

Scoase din buzunar briceagul şi atinse cu el uşor urciorul cu vin.

— Plata!

Prepelicza începu să râdă.

— Ei, na! Omul sărac n-are dreptul nici să vorbească? Bineînţeles că o să-l căutaţi pe celălalt. Şi el nu e cinstit ca mine. Da, da! Pleoştit, îşi scărpina ceafa pe care-i ieşise un buboi copt. Hai să ne înţelegem… mai daţi cincizeci de fiorini şi vă povestesc totul.

— S-a făcut! Ne-am învoit.

Prepelicza, luând un aer grav, povesti cele petrecute în ultima noapte a răposatului, cum au dus cazanul prin curte şi prin grădină până la o căsuţă.

— La Liban, zise domnul Gáspár, sâsâind de bucurie, şi cu sudoarea curgându-i gârlă. La căsuţa mucosului.

Zidarul povesti totul: cum, împreună cu tovarăşul său, a ajuns pe seară la Gregorics Pál; cum au dus cazanul în căsuţa din fundul grădinii; cum Gregorics Pál a stat de pază lângă ei până l-au zidit în perete.

Domnul Gáspár, emoţionat, îl întrerupea cu diferite întrebări:

— Era greu cazanul?

— Tare greu.

— Nu v-a văzut nimeni când aţi trecut prin curte?

— Nimeni. Toţi ai casei dormeau.

Gregorics Gáspár sorbea cu nesaţ fiece vorbă a zidarului, îşi umfla pieptul, ochii îi sclipeau, gândurile îi zburau spre viitor, se vedea om bogat, stăpân pe comori uriaşe... poate va fi chip să-şi cumpere chiar şi titlul de baron. Baronul Gregorics Gáspár! Hm, n-ar suna rău! Iar Minka va fi baroneasă. Prostănacul de Páli n-a ştiu să se bucure de averile lui. Trebuie să fi strâns mulţi bani, foarte mulţi. Era un om tare cumpătat.

— Şi cât va plătit fratele meu?

— Câte cincizeci de fiorini fiecăruia.

— Bine, foarte bine.

Domnului Gáspár parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă, aflând că Páli le-a dat numai câte cincizeci de fiorini. Se temea ca nu cumva să le fi plătit tăcerea cu mii de fiorini. I-ar fi părut foarte rău, căci prin asta l-ar fi frustrat pe el, întrucât el va deveni proprietarul Libanului. Da, cu orice preţ, Liban-ul întreg, cu cazan cu tot, va fi al lui! Chiar mâine îl va cumpăra de la tutorele băiatului. De pe acum se bucura la gândul că va pune cu botul pe labe şi pe fratele său Boldizsár şi pe soră-sa, doamna Panyóki.

Se întoarse acasă în goana cailor şi, fără să coboare din trăsură în faţa locuinţei lui, porunci să fie dus de-a dreptul la Sztolarik, căruia îi spuse că ar vrea să cumpere Liban-ul.

Aşa fusese botezată mica fermă a fostului paroh, cumpărată de Gregorics Pál de la văduva răposatului pentru Wibra Gyuri. Părintele nu ţinuse niciodată vreo predică din amvonul lui fără să pomenească de cedrii Libanului, iar când şi-a cumpărat bucăţica aceea de pământ a încercat să cultive acolo chiar cedri printre merii din grădină. Dar blajinului

pământ din Beszterce i s-a năzărit să li se împotrivească, i-a sugrumat, nu le-a dat pic de hrană, iar besztercepii cei fără frica lui Dumnezeu, ca să-şi facă bătaie de joc, botezară ferma cu numele de Liban.

Domnul Sztolarik îşi ascunse uimirea.

— Vreţi să cumpăraţi Liban-ul? E o livadă frumoasă şi dă rod bun. Anul acesta toate merele au fest cumpărate de proprietarul unui restaurant de lux din Viena, la un preţ pe care nici nu-l bănuiţi. Dar cum de v-aţi gândit să cumpăraţi Liban-ul?

— Aş vrea să clădesc o casă acolo, o casă mai mare.

— Hm, vânzările astea sunt cu bucluc, zise Sztolarik rece; proprietarul este minor şi se cer o mulţime de formalităţi la sedria orfanală[22]. Eu aş prefera să las lucrurile aşa cum sunt. Azi-mâine termină băiatul universitatea, împlineşte douăzeci şi unu de ani, şi-atunci să facă el ce vrea cu *skvarka*[23] lui. Mă tem să nu păţesc vreo ocară. Nu, nu, domnule Gregorics, nu pot să primesc propunerea dumneavoastră. De altminteri, coliba aceea şi cele două iugăre de pământ au pentru băiat şi un *pretium affectionis*[24] – acolo s-a jucat, acolo şi-a petrecut anii copilăriei.

— Dar dacă vă ofer un preţ destul de mare? Se oţărî domnul Gregorics.

Interesul domnului Sztolarik se deşteptă:

— Ce înseamnă pentru dumneavoastră un preţ destul de mare? Cât vreţi să daţi?

— Păi, aş da… aici îl cuprinse o tuse înăbuşitoare şi se făcu roşu ca focul… aş da cincisprezece mii de fiorini.

---

[22] Sedria orfanală era o instanţă administrativă constituită pentru supravegherea averii minorilor orfani şi pentru rezolvarea chestiunilor tutelare.

[23] Denumirea ironică dată micilor moşii. În traducere literală, *skvarka* înseamnă jumară.

[24] Valoare sentimentală (lat.).

„Hm, frumoasă sumă, Gregorics Pál l-a cumpărat de la preoteasă cu cinci mii. Terenul e de două iugăre şi destul de departe de centrul oraşului, nu valorează mai mult de trei fiorini prăjina. Să zicem că valoarea casei ar fi de două mii… în cel mai bun caz”, gândi Sztolarik, şi spuse:

— *Utcumque*[25] oferta nu e dezavantajoasă. Ba dimpotrivă, dimpotrivă… Ştii ce, domnule Gregorics, adăugă hotărându-se deodată, eu accept propunerea, în interesul băiatului, dar mai întâi trebuie să-i scriu şi-am să stau de vorbă şi cu mama lui.

— Dar eu sunt foarte grăbit.

— Atunci, îi voi scrie băiatului chiar astăzi.

Domnul Gregorics nu mai stărui, ca să nu stârnească bănuieli. Se duse acasă şi-a treia zi după-masă îi trimise lui Sztolarik un butoiaş cu vin de Tokaj (din vinul moştenit de la Gregorics Pál, pe care fraţii îl împărţiseră între ei) întrebându-l dacă n-a primit vreun răspuns de la Budapesta. Domnul Sztolarik îi trimise vorbă că aşteaptă răspunsul din oră în oră şi că-i mulţumeşte pentru atenţia arătată, ba îi mai spuse pivnicerului care-i adusese vinul că speră ca totul să decurgă fără inconveniente. Pivnicerul însă n-a priceput dacă vinul o să curgă bine sau altceva.

Abia plecă pivnicerul, că şi sosi scrisoarea lui Gyuri (consimţea la vânzare). Domnul Sztolarik era tocmai să-l trimită pe secretarul său la Gregorics Gáspár să-l anunţe, când se deschise uşa biroului şi intră burtosul Gregorics Boldizsár, răsuflând scurt, ca un gâscan îndopat; se vedea că venise în grabă mare.

— Luaţi loc, domnule Gregorics. Ce ne-aduceţi?

— Multe, multe parale, gâfâi Boldizsár.

— Astea întotdeauna sunt bune la casa omului.

— Vreau să cumpăr petecul ăla de pământ al sărmanului orfan, Liban-ul.

---

[25] Oricum ar fi (lat.).

(Domnul Boldizsár era vestit pentru dulcegăria limbajului său.)

— Liban-ul? Exclamă Sztolarik surprins, întrebându-se în sinea lui: „Ce naiba i-a apucat pe ăştia?” Apoi, cu jumătate de glas, adăugă: Poate pentru fratele dumneavoastră?

— Nu, nu, îl cumpăr pentru mine. Este o fermuliţă foarte drăguţă, frumuşică, simpatică, are o privelişte minunată şi nişte merişori admirabili.

— Da, ciudat... într-adevăr ciudat.

— Ce e atât de ciudat? Întrebă Gregorics intrigat.

— Faptul că s-a mai prezentat un cumpărător.

— Ah, ticălosul! Nu i-l lăsăm lui! Ruda, oricum, e rudă. Şi, în definitiv, eu dau mai mult decât celălalt...

— N-aş prea crede, zise tutorele; cumpărătorul despre care e vorba oferă cincisprezece mii.

Boldizsár nici nu clipi măcar.

— Nu-i nimic. Eu dau douăzeci.

Abia după aceea şi-aduse aminte că grădina nu valorează nici cincisprezece mii şi, tulburat, dar cuprins de curiozitate, întrebă:

— Oferă cincisprezece mii? Cine poate să fie nebunul?

— Păi, cine să fie? Fratele dumneavoastră, domnul Gregorics Gáspár.

La auzul acestui nume, Boldizsár se clătină pe picioare ca boul izbit cu toporul în frunte şi pălind ca de moarte se prăbuşi pe un scaun.

Buzele i se mişcau, dar nu scoteau nici un sunet; Sztolarik crezu că bătrânul domn are un atac de apoplexie şi fugi înspăimântat să aducă apă şi să strige după ajutor; până să se întoarcă însă el cu bucătăreasa, care alergă speriată, cu aluatul de tăiţei în mână, domnul Boldizsár îşi revenise şi începu să-şi ceară scuze.

— M-a cuprins oleacă de ameţeală, am deseori asemenea crize, sunt bătrân şi motorul omului nu e perfect...

Haide să revenim la subiect, da, eu dau douăzeci de mii de fiorini pentru Liban. Dacă vreţi, îi plătesc chiar acum, pe loc.

Sztolarik căzu pe gânduri.

— Hm, asta nu se poate face aşa, cu una cu două. Trebuie să obţin mai întâi consimţământul sedriei orfanale. Chiar azi am să înaintez cererea mea în calitate de tutore.

Într-adevăr, o înainta în aceeaşi zi (pentru ca pupilul său dădea o lovitură nemaipomenită), dar tot timpul se întreba de ce se luptă fraţii Gregorics pentru Liban. Trebuia să aibă ei un motiv. Dacă în pântecele Libanului o fi vreo vână de aur? La urma-urmei, n-ar fi imposibil. Doar şi regii din neamul lui Arpád[26] au început să scormonească pământul mai întâi aici şi nu la Selmecbánya.

Hotărî ca a doua zi chiar să discute cu inginerul minier Drotler István, pensionar acum, bănuiala sa; Drotler ăsta e aşa de cunoscător încât dacă-şi vâră sfredelul în pământ află îndată ce zace în el.

Dar înainte de a fi putut să plece la inginer, în ziua următoare sosi Gregorics Gáspár să întrebe dacă a sosit răspunsul. Sztolarik se simţi cam încurcat.

— Scrisoarea a sosit… da, da, a sosit scrisoarea. Dar, a mai survenit ceva. A apărut un nou cumpărător, care oferă douăzeci de mii de fiorini pentru Liban.

Răspunsul căzu ca un trăsnet pe capul domnului Gáspár.

— Nu se poate, îngăimă. Nu cumva o fi Boldizsár?

— Ba da, chiar Boldizsár.

Gregorics Gáspár se înfurie, înjură ca un birjar, de mânie îi tremura falca şi, gesticulând cu bastonul în mână (conversaţia avea loc pe coridor), doborî un ghiveci cu flori al doamnei Sztolarik, în care înflorea o zambilă de-o frumuseţe rară.

— Oh, nemernicul… nemernicul, şuieră printre dinţi.

---

[26] Conducător al triburilor maghiare care s-au stabilit în Panonia (aprox. 890-907).

Apoi, năuc, privi în gol, aproape vreme de-o jumătate de ceas, mârâind în surdină, înmărmurit cu totul.

— Cum a putut să afle? E de neînţeles!

Lucrurile erau foarte simple.

Prepelicza, cât ar fi fost el de naiv, aflase uşor de la muncitorii din Beszterce că Gregorics Pál, căruia îi zidise cazanul, avea mai mulţi fraţi rămaşi în viaţă. Şi dacă unul dintre ei a preţuit taina la două sute cincizeci de fiorini, nu încăpea îndoială că şi ceilalţi vor da ceva ca să-o afle, aşa încât Prepelicza András se urcă în tren, veni la Banská-Bistrica şi-i făcu o vizită domnului Boldizsár. Nu e nimica de neînţeles în această treabă. Afară numai dacă nu vrei să înţelegi că Prepelicza András nu e un prost.

— Oh, ticălosul, ticălosul, striga tot mai împătimit Gáspár. N-o să fie-al lui; uite-aşa, nici de ciudă nu i-l las. Eu voi cumpăra Liban-ul. Dau douăzeci şi cinci de mii de fiorini.

Domnul Sztolarik zâmbea, se ploconea frecându-şi palmele.

— Cine dă mai mult, îl va avea. Dacă ar fi moşia mea, mi-aş respecta cuvântul şi aş da-o cu cincisprezece mii. Pentru că o vorbă spusă de un om rămâne spusă. Cuvântul unui om e ca fierul. Întrucât însă averea e a unui copil, nu mi-e îngăduit să ştirbesc interesele minorului nici chiar cu un asemenea fier – nu găsiţi, domnule Gregorics, că e o frumoasă figură de stil?

Gregorics Gáspár recunoscu frumuseţea figurii de stil, cerându-i iarăşi şi iarăşi să-şi dea cuvântul că-i va vinde lui ferma, aşa încât plecă într-adevăr mulţumit. Dar ce folos? Domnul Sztolarik se întâlni în seara aceleiaşi zile la cazinou cu Gregorics Boldizsár şi nu-i ascunse nicicum faptul că domnul Gáspár trecuse din nou pe la el, oferindu-i pentru Liban cu cinci mii de fiorini mai mult decât domnul Boldizsár.

Boldizsár, acum, îşi păstră calmul.

— Fie, deci, treizeci de mii de fiorini.

Nebunia licitaţiei nu conteni zile de-a rândul; întregul oraş începu să se pasioneze, întrebându-se dacă au înnebunit fraţii Gregorics sau dacă nu cumva afacerea are alt clenci.

Veni Gáspár şi oferi treizeci şi două de mii, Boldizsár prinse de veste şi spori preţul cu încă trei mii, şi aşa mai departe, mereu mai sus, încât oamenilor li se făcuse părul măciucă în faţa crâncenei concurenţe. Preşedintele sedriei orfanale tergiversa, intenţionat, eliberarea autorizaţiei de vânzare, zicându-şi: „Las' să crească valoarea averii, las' să crească!”

Şi valoarea crescuse, crescuse, până la cincizeci de mii, sumă oferită de Gregorics Boldizsár. Şi numai Dumnezeu ştie unde aveau să se oprească cei doi fraţi învrăjbiţi. Faptul era cu atât mai ciudat, cu cât inginerul de mine Drotler, solicitat de Sztolarik, făcuse mai multe foraje la Liban şi declarase clar şi răspicat că poate să jure că în mădularele pământului de la Beszterce nu există nici o uncie de aur, în afară poate de cel din dantura femeilor îngropate într-însul.

— Dar dacă în subsolul Libanului se află huilă?

— Nu există.

— Atunci cineva şi-a bătut joc de fraţii Gregorics.

— Ce urmăresc ei n-are nici o importanţă! Cert este că Gyuri a avut un mare noroc, pe care tutorele sau trebuie să-l stoarcă până la ultima picătură. Boabele de struguri se arunca la borhot numai când nu mai dau nici un strop de zeamă; cine a mai pomenit să le arunci nestoarse cu totul?

Aşa că domnul Sztolarik lăsă să se desfăşoare întrecerea. E drept că vorba unui bărbat e ca fierul, dar în faţa aurului fierul trebuie să se dea bătut. Şi-aici, ploua cu aur.

La cincizeci de mii de fiorini, oferiţi de Boldizsár, domnul Sztolarik aştepta ca Gáspár să supraliciteze dând cincizeci şi două de mii, când, deodată, lucrurile luară o întorsătură neaşteptată. Lui Gáspár îi veni o idee. (Gáspár era mult mai deştept şi mai plin de fantezie.)

Lui Gáspár i se păru ciudat că doamna Panyóki, sora lor, nu se agită. Oare de ce şi pentru ce? Foarte probabil pentru că doamna Panyóki nu ştie nimic, Prepelicza András nu i-a vândut şi ei secretul. Iată încă un gest prin care Prepelicza András demonstra că e foarte inteligent. Căci dacă i-ar fi vândut şi doamnei Panyóki secretul, rolul său s-ar fi încheiat definitiv. Aşa cum stau însă acum lucrurile, cei doi fraţi, urmând să-şi împartă numai între ei conţinutul cazanului, vor fi nevoiţi să-i plătească şi lui o dijmă până la sfârşitul zilelor, ca să nu-i trădeze faţă de cea de-a treia moştenitoare.

În urma acestui raţionament, Gregorics Gáspár pricepu că el şi Boldizsár fac o mare prostie şi că pe bună dreptate au ajuns de râsul lumii, irosindu-şi averea ca să cumpere Liban-ul acelui copil din flori, trezind în acelaşi timp şi suspiciunea surorii lor. În actualele împrejurări, e limpede că oricare dintre ei doi ar deveni proprietarul Libanului va avea neplăceri cu celălalt din pricina cazanului. Oare n-ar fi mai practic şi mai ieftin dacă l-ar cumpăra împreună, dacă ar sparge împreună zidul în care zace ascunsă comoara şi închizând gura lui Prepelicza, ar împărţi pe tăcute avuţiile răposatului Pál? De bună seamă, ar fi de o sută de ori mai cuminte! Aşadar, într-o bună zi, Gáspár se învoi cu Boldizsár şi mare fu mirarea domnului Sztolarik în ziua următoare, când apăru la el domnul Boldizsár declarând că îşi retrage oferta de cumpărare a Libanului întrucât, după o matură chibzuinţă, făcându-şi oarecare socoteli, ajunsese la concluzia că nu merită cincizeci de mii de fiorini.

— Nu face nimic, răspunse domnul Sztolarik, o să-l cumpere domnul Gregorics Gáspár cu patruzeci şi opt de mii.

Şi abia aştepta să-l întâlnească pe domnul Gregorics Gáspár şi să-i propună să încheie contractul. Dar domnul Gáspár dădu din umeri:

— Am făcut o mare prostie, zise acesta cu un aer degajat. Mi-a zburat din minte ca un vis urât. Vă mulţumesc, dragă domnule Sztolarik, că n-aţi prins momentul când eram

gata să dau banii. Acum, nici nu mai poate fi vorba de un asemenea preţ. Daţi-o naibii, cu patruzeci şi opt de mii de fiorini mai că poţi să cumperi o moşie.

Tutorele era desperat. Credea că, întinzând prea mult coarda, stricase târgul şi că oraşul întreg va râde de neîndemânarea cu care a purtat tocmeala, iar Gyuri, când va fi mare, îl va copleşi cu reproşuri. Alergă deci la domnul Boldizsár şi-i oferi Liban-ul cu patruzeci şi cinci de mii. Boldizsár, scărpinându-se în ceafă, îi răspunse scurt:

— Dumneavoastră credeţi că sunt nebun?

De la Boldizsár alergă la Gáspár.

— Treacă de la mine! Îţi dau Liban-ul cu patruzeci de mii.

Gáspár, liniştit, clătină din cap:

— Doar n-am mâncat laur!

Astfel porni din nou licitaţia, dar de data asta în jos. Sztolarik oferi Liban-ul la treizeci şi cinci de mii, la treizeci, la douăzeci şi cinci, până când, în cele din urmă, izbuti să li-l pună în cârcă cu cincisprezece mii de fiorini. Fraţii îl cumpărară împreună şi-l trecură în cartea funciară pe numele amândurora.

În ziua când tutorele le dădu în primire cheia căsuţei, se duseră acolo, cu câte un târnăcop ascuns sub palton (după cum se află mai târziu din mărturiile depuse în faţa judecătorului), se încuiară în casă şi, firește, sparseră fără zăbavă zidul în care era ascuns cazanul, dar ce anume au găsit într-însul nu s-a putut afla niciodată, deşi aceasta a constituit dezbaterea principală în procesul Gregorics, cu care şi-a bătut capul vreme de un deceniu tribunalul din Banská-Bistrica.

Procesul a început din pricina lui Prepelicza András care, la o lună, se prezentase la fraţii Gregorics şi ceruse partea cuvenită din comoara dezgropată, amenințându-i că în caz contrar va povesti totul doamnei Panyóki.

Cei doi Gregorics dând cu ochii de el au început să ţipe înfricoşător:

— Ne-ai înşelat, tâlharule! Ai fost şi tu în cârdăşie cu ticălosul răposat, care şi după moarte a vrut să ne despoaie de tot avutul – spre folosul plodului său nelegitim. N-a vrut decât să ne facă să dăm bani grei pe cocioaba lui. De-aia aţi pus în cazan numai fiare vechi şi cuie. Bine c-ai venit! Ai să-ţi capeţi şi tu partea din comoară!

Acestea zise, au pus mâna pe ciomag şi trosc, pleosc, i-au tras o mamă de bătaie, încât Prepelicza a fugit de-a dreptul la doctor să pecetluiască în scris vânătăile învârstate de-a lungul pe spinare, apoi a alergat la avocăţelul Krekics János, ca să-i sene o jalba fainã chiar către măria-sa la Viena, împotriva fraţilor Gregorics care cutezaseră să se poarte astfel cu un caporal veteran ce servise chiar în garnizoana ducatului de Este[27]. („Dacă regelui nu-i va fi ruşine – i-a spus Prepelicza avocăţelului, mie nu mi-e; că au fost doi în contra mea!”). A treia măsură de represalii, a fost că a tocmit îndată o căruţă (pe jos nu mai putea să meargă, cotonogit cum era) şi a poruncit să-i ducă la Varevska, unde locuia doamna Panyóki căreia i-a povestit cinstit totul de-a fir a păr.

De aici a pornit apoi marele proces Gregorics, între doamna Panyóki reclamantă şi fraţii săi pârâţi, care a preocupat tot nordul ţării mai bine de zece ani. Au fost audiaţi o sumedenie de martori şi, cu timpul, actele de la dosar au ajuns până la greutatea de peste treizeci şi şase de kilograme. Doamna Panyóki a dovedit existenţa cazanului, zidirea lui şi reaua credinţă a celor doi fraţi Gregorics (mai mult decât atâta n-a putut să dovedească); cei doi fraţi şi avocatul lor pledau despre perfidia răposatului care umpluse

---

[27] *Este (D'Este)*, familie princiară italiană, care a domnit la Ferrara (sec. XIII-XVI), Modena şi Reggio (sec XIII-XVIII). A atins apogeul puterii în sec. XV-XVI, când curtea de la Ferrara a devenit un centru de seamă al Renaşterii italiene.

cazanul cu fiare şi cuie vechi ca să-i inducă în eroare şi să-i jecmănească.

Întrucât mortul n-avea nici avocat, nici protecţie, până la urmă a rămas el singurul vinovat. Este foarte probabil ca el să fi făcut sinistra farsă cu fiarele vechi şi cuiele din cazan; el le-a lăsat ca moştenire un proces fatal care nu s-a încheiat decât atunci când nu mai avea nici o importanţă cine-l pierde sau cine-l câştigă, deoarece niciunul dintre fraţii Gregorics nu mai avea nici o avere, cele peste treizeci şi şase de kilograme de hârtie şi cei cinci-şase avocaţi tocând tot avutul împricinaţilor. Fraţii Gregorics au murit unul după altul (în mare sărăcie). Lumea îi pomeneşte din ce în ce mai rar, numai avocaţii îşi mai aduc uneori aminte de Gregorics Pál:

— Ce minte colosală avea!

Dar nimeni n-a izbutit să ghicească ce s-a făcut cu averea lui.

Deşi a avut avere multă, avere mare, prăpădită fără urmă; nimeni n-a avut însă parte de ea.

Adică, totuşi, a profitat cineva de pe urma ei. S-au îmbogăţit poveştile. Ele au beneficiat de moştenire, au luat-o în stăpânire, au sporit-o, au dus-o încoace şi-ncolo, după bunul lor plac.

Partea a Treia.
URMELE.
APARE UMBRELA.

Au trecut ani mulţi, au trecut multe plute pe apele Garamului, s-au schimbat multe în Beszterce, dar dintre toate schimbările pe noi ne interesează mai ales placa scrisă cu litere de aur de la intrarea casei Gregorics: „Wibra György, avocat”.

Viaţa merge, merge înainte… Micul Gyuri a ajuns avocat cu vază. În consiliul judeţean oameni de seamă îi cer părerea… când trece pe stradă fetele frumoase îi zâmbesc dintre muşcatele de la ferestre. Ce-i drept, e un băiat tare

frumos şi inteligent. Şi ce-i mai trebuie omului pe lume? E tânăr, e sănătos... viitorul e al lui. S-ar putea să ajungă cândva chiar şi diplomat.

Dar fantezia provincialilor nu zboară atât de sus. Ei nu urcă mai mult de-o treaptă. Şi care ar putea să fie această treaptă dacă nu întrebarea: „Cu cine se va însura Wibra Gyuri?”

Adevărul este că l-ar lua şi Krikovszky Katka, cea mai frumoasă fată din oraş; Hupka Matild, cât e ea de împăunată şi de mofturoasă, l-ar înhăţa cu amândouă mâinile; se prea poate ca nici Biky Mariska să nu-l refuze, măcar că e de neam nobil şi are cincizeci de mii de fiorini zestre. În ziua de azi fetele au ajuns foarte ieftine!

Dar Wibra Gyuri n-are asemenea gânduri, e foarte serios şi veşnic îngândurat. Toţi cunoscuţii pricep că mintea lui e absorbită de alte griji şi că ţelurile sale sunt altele decât cele ale semenilor săi. De obicei, un avocat, după ce îşi ia diploma, îşi deschide un birou, îşi formează o clientelă şi, treptat-treptat, cuibuşorul mărunt se lărgeşte până când ajunge atât de spaţios, încât pare pustiu şi neapărat trebuie să mai fie adus cineva într-însul. Se cere neapărat un căpşor frumos de fată, fie blond, fie brun. Aşa procedează ceilalţi tineri avocaţi îndrăgiţi de soartă.

Dar lui Gyuri nici prin gând nu-i trece să se însoare. O dată mama domnişoarei Krikovszky l-a întrebat mai pe ocolite când o să i se poată citi numele pe tabla de afişare a cununiilor; tânărul i-a răspuns indignat de-a binelea:

— Îmi pare rău, doamnă, dar eu n-am obiceiul să mă însor.

De fapt, însurătoarea nu e decât un prost obicei, dar un obicei care se menţine la modă cu îndărătnicie. De mii şi mii de ani, generaţii după generaţii de bărbaţi se însoară, apoi regretă şi se scarpină în cap pentru nebunia săvârşită, dar lumea nu devine mai înţeleaptă... Atâta vreme cât cresc fete tinere şi frumoase, ele întotdeauna cresc pentru cineva...

Biroul lui Gyuri mergea minunat, norocul îi zâmbea din toate părţile, dar el îl primea cu o mutră destul de acră. Muncea, muncea din greu, dar mai degrabă din obişnuinţă; aşa cum omul e deprins să se spele şi să se pieptene în fiece zi, aşa îşi îndeplinea el munca de avocat. Inima îi era însă în altă parte. Unde oare?

Ci încotro se îndreaptă sufletul bărbatului la asemenea vârstă?

Prietenii lui credeau că vor putea să afle un răspuns întrebării şi mereu îl băteau la cap:

— De ce nu te însori, „bătrâne”?

— N-am bani.

— Păi tocmai de-aceea; femeia îţi aduce bani. (Aşa era mentalitatea în lumea intelectualilor.)

Gyuri clătina din cap; era, cum am spus, bărbat frumos, cu un chip oval, cu ochii negri, expresivi, plini de melancolie.

— Nu e adevărat. Banii aduc femeia!

Ah, cine ştie ce soţie-şi visează! Pesemne că nutreşte planuri măreţe.

— Wibra Gyuri ăsta e un arivist cum n-a văzut pământul. Are pretenţii mari, râvneşte la măriri.

Nu-i trebuie lui niciuna dintre fetişcanele astea din familii burgheze. Te pomeneşti că-i umblă mintea la vreo baroneasă Mednyánsky sau Radvánszky. Ce mai încoace şi-ncolo, e un mare arivist, e ca viţa sălbatică: se caţără mai întâi sus de tot şi numai după aceea începe să înflorească. Cu toate că s-ar mai putea ridica şi dacă s-ar căsători acum. Uite fasolea cum se urcă pe araci chiar în timp ce înfloreşte…

Dar toate astea nu-s decât vorbe goale. Wibra Gyuri are alte griji care-i clatină echilibrul sufletului şi ascensiunea lină în carieră: nenorocita legendă despre moştenirea lui. Nu-l tulbura nici chipul vreunei fete, nici dorinţa de a parveni, ci numai legenda asta.

Pentru ceilalţi o fi legendă, pentru el însă este aproape realitate, o fata morgana ce străluceşte în calea lui şi pe care

nu poate nici s-o ajungă, nici s-o uite. Aleargă, aleargă înainte, iese din făgaşul vieţii de toate zilele, goneşte zbuciumat necontenit, o zăreşte în calea lui pretutindeni, îl chinuieşte şi în somn şi treaz, şi-i pare că aude din pereţi şi din caldarâmul străzilor un glas strigând: „Eşti milionar!” Când îşi înseamnă în registru câştigurile mizere de câte cinci şi zece fiorini, deodată slovele întortocheate încep să rânjească spre el şi să şoptească: „zvârle condeiul din mână, Wibra Gyuri, tu ai destule comori, numai Dumnezeu ştie câte.

Ţi le-a lăsat tatăl tău, pentru ca a fost tatăl tău, pentru tine le-a strâns, ai dreptul la moştenirea lui. Tu eşti domn mare, Gyuri, nu un biet avocăţel începător! Dă-le naibii de acte şi caută-ţi comorile. Unde să le cauţi? Unde oare? Iată întrebarea înnebunitoare. Se prea poate ca atunci când ostenit te tolăneşti pe pat, să stai pe ele; se prea poate ca atunci când îţi sprijini mâinile pe o mobilă, ele să se încingă de căldura palmelor tale; după cum nu este exclus să nu le mai găseşti niciodată. Şi vai, ce boier ai putea să fii! Ce n-ai putea tu să faci cu banii aceia! Ai putea avea o trăsură cu patru cai, ai putea să bei şampanie, ai putea să ţii în slujba ta mulţime de valeţi. Altă lume, altă viaţă s-ar deschide în faţa ta. Cheile de argint ale uşilor cu blazon s-ar învârti în broască la zgomotul paşilor tăi. Şi pentru ca să se împlinească totul nu-ţi trebuie decât o bună inspiraţie. O sclipire norocoasă a spiritului... Ci întrucât n-o ai, înseamnă-ţi, băiete, mai departe încasările în catastif şi apără-i cinstit pe sărmanii slovaci împricinaţi.

Gândul la averea lui dispărută era o adevărată nenorocire. El însuşi era conştient de asta şi-adesea îşi spunea că ar fi fost mai bine dacă n-ar fi aflat niciodată nimic. Ce n-ar fi dat ca din întunericul care învăluia misterul averii lui să răsară ceva, un amănunt care să pună la îndoială, să dovedească inexistenţa moştenirii. Ce fericit ar fi dacă ar apărea un om şi i-ar spune: „L-am văzut pe bătrânul Gregorics la Monaco pierzând o sumă enormă!”

Dimpotrivă, se dezvăluiau o sumedenie de amănunte care confirmau şi mai mult existenţa averii, se iveau mereu oameni care-l încurajau pe tânărul avocat:

— Nu încape nici un fel de îndoială că răposatul Gregorics Pál v-a lăsat o avere mare, mare de tot. Vă jur pe ce am mai sfânt ca trebuie să fi avut bani mulţi. Dumneavoastră chiar n-aveţi nici un indiciu?

N-avea nici un indiciu… însă nu nutrea decât gândul acesta, gând care-i otrăvea orice bucurie şi-i răpea întreaga linişte. Astfel, eminentul tânăr deveni moralmente un infirm, în sufletul căruia trăia viaţa a doi oameni. Când trăia cu gândul că el este fiu de slugă, şi încă nelegitim, şi-şi dădea seama că izbutise prin propriile-i puteri, prin sine însuşi, să ajungă atât de departe – era fericit, mulţumit, însufleţit de elanul nobil al muncii. Dar dintr-un cuvânt, dintr-un gând, tânărul avocat devenea alt om: fiul bogătaşului Gregorics Pál, care până nu-şi va găsi moştenirea va rătăci ca un pribeag prin lumea asta. Adeseori setea de a pune mâna pe blestemata de avere îl chinuia ca pe Tantal[28]; de multe ori îşi părăsea biroul înfloritor şi pleca la Viena unde zăbovea săptămâni în şir, culegând informaţii de la cei ce avuseseră vreodată legături de afaceri cu tatăl său.

Un fabricant de trăsuri care cumpărase casa lui Gregorics Pál de la Viena i-a dat o informaţie într-adevăr importantă.

---

[28] În mitologia greacă rege al Lidiei. Potrivit legendei, la un ospăţ le-a dat zeilor să mănânce bucăţi din trupul ciopârţit al fiului său. Drept pedeapsă, din porunca lui Zeus, Tantal a fost dus în Hades în mijlocul unei bălţi, de unde nu izbutea să bea niciodată din apa care dispărea mai înainte de a-i atinge buzele însetate. Expresia „chinuri tantalice” se referă la suferinţele iscate de pe urma unei strădanii care dă mereu greş chiar în pragul reuşitei.

— Când i-am achitat preţul casei, tatăl dumneavoastră mi-a spus: „am să pun banii la o bancă” şi mi-a pus fel de fel de întrebări despre foile de depuneri şi despre cecuri.

Pornind de-aci, Gyuri făcu cercetări zadarnice pe la toate băncile din Viena. Istovit, dezamăgit, se întoarse la Banská-Bistrica cu ferma hotărâre de a renunţa pentru totdeauna la ideea căutării averii, ca şi cum n-ar fi existat niciodată, zicându-şi: „N-am să mai umblu după himere. N-am să-i mai îngădui viţelului de aur să-mi mugească-n urechi şi să-mi rumege tot te am. N-am să mai fac nici un pas; am să consider că totul n-a fost decât un vis.”

Este însă cu putinţă? Poţi să împiedici jeraticul să fumege, acoperindu-l cu cenuşa scormonită de sub ei? Poţi să înăbuşi focul, când vântul suflă mereu în cărbuni? Azi pălăvrăgeşte unul, mâine altul. Mama, buna lui măicuţă bătrână, sprijinită în cârji, îşi aduce din când în când aminte de vremile bune de odinioară şi, la gura sobei, îi povesteşte domol toate câte-au fost. A fost demult, lucrurile nu mai au importanţă. Din vorbă-n vorbă, mărturiseşte că sărmanul Gregorics, pe patul morţii, i-a cerut să-l cheme prin telegramă pe Gyuri la căpătâiul său.

— Vai, greu te-a mai aşteptat; dorinţa de-a te vedea nu-l lăsa nici să moară. Eu am fost vinovată.

— Şi de ce mă aştepta cu-atâta foc? Nu ţi-a spus?

— Ba mi-a spus. Voia să-ţi predea ceva.

Când se face lumină, când se lasă ceaţa iar. Ici-colo apar mici puncte luminoase. Din cele spuse de fabricantul de trăsuri de la Viena a putut deduce că Gregorics Pál îşi transformase averea într-un cec. Din spusele bătrânei mame desluşi că voia să-i dea fiului său acest cec. Deci Gregorics Pál îl avea asupra lui. Ce s-a putut face cu el? Ce bancă l-a emis? Poţi să renunţi care la un astfel de lucru? Poate un om întreg la minte să accepte cu sânge rece asemenea situaţie, uitând şi abandonând totul?

Nu, nu. Nu s-a putut pierde averea lui fără urmă pentru totdeauna. Chiar un bob de grâu căzut pe marginea unui şanţ, sau oriunde altundeva, tot răsare odată, pe neaşteptate; încolţeşte chiar şi în buzunarul omului! Darmite un asemenea document! Un cuvânt ar putea străpunge întunericul, o scânteie ar putea să aducă lumină…

De fapt, n-a avut prea mult de aşteptat. Într-o bună zi, Gyuri fu chemat să redacteze testamentul primarului Krikovszky Tamás, care trăgea să moară. Erau de faţă notarul comunal şi câţiva senatori, pe care de asemenea îi chemase primarul la căpătâiul său în ceasul morţii.

Bătrânul cap al oraşului (acest cap dârz şi autoritar) zăcea palid şi fără vlagă în pat, dar îşi păstrase încă gravitatea şi glasul solemn, luându-şi rămas bun de la colaboratorii săi, conjurându-i să aibă şi mai departe grijă de nobilul lor oraş. Apoi, scoţând de sub pernă sigiliul primăriei, suspină adânc şi-l înmână notarului-şef.

— Douăzeci de ani am pecetluit cu el dreptatea.

Apoi îşi dictă testamentul şi, în timp ce Gyuri îl aşternea pe hârtie, primarul îşi întoarse privirile asupra vieţii lui şi începu să-şi depene amintirile din timpul revoluţiei.

— Hei, tinere, ce vremuri au fost acelea! Zise. Adresându-se lui Gyuri. Tatăl dumitale avea o umbrelă roşie cu mânerul scobit. Acolo, în scobitură, ducea el cele mai secrete informaţii dintr-un lagăr într-altul…

— Aşa? Umbrela… bâlbâi Wibra György, cu ochi scăpărători.

O idee îi străfulgerase mintea. Oh, da! Cecul era în umbrelă! Sângele începu să-i clocotească în vine, sudorile îi curgeau pe tâmple, iar mintea înainta victorioasă spre certitudine.

Era acolo, ele bună seamă că era acolo! Îşi aduse aminte ca-ntr-o fulgerare de scena de pe Tisa, de spaima bătrânului când scăpase umbrela din barcă în frumoasa apă

aurie, de răsplata mare pe care o promisese celui ce o va pescui.

Ah, desigur, desigur! Îi răsunară în ureche şi cuvintele rostite atunci de Gregorics: „Când umbrela va fi a ta, te va apăra de toate ploile”…

Senatorii nu pricepeau ce se petrecea cu tânărul avocat, de ce-l emoţionase atât de tare agonia lui Krikovszky; la urma-urmei, bine face că se duce, abia îşi mai târşâia picioarele tremurânde pe pământul acesta, bine face dacă lasă locul altora mai tineri. E drept că n-a trăit degeaba, o să i se picteze portretul spre a fi atârnat în sala de consiliu; astfel sfârşeşte frumos, şi chiar dacă ar fi ţinut în mână hăţurile oraşului încă zece ani, tot n-ar fi avut parte de mai mult decât să i se facă portretul, numai că atunci chipu-i ar fi fost mai urât. Senatorii fură şi mai surprinşi auzind întrebarea ciudată, chiar prostească, pe care, în ciuda momentului solemn, Gyuri i-o adresă muribundului:

— Era mare scobitura, dragă domnule primar?

— Ce fel de scobitură? Întrebă muribundul, care uitase ce spusese mai adineauri.

— Gaura din mânerul umbrelei.

Privindu-l mirat, cu ochii sticloşi şi împăienjeniţi, primarul lupta din greu să tragă aer printre dinţi.

— Asta nu ştiu, niciodată nu l-am întrebat pe tatăl dumitale.

Apoi închise ochii şi stins, cu hazul caracteristic şi mândru cu care ungurul ştie să moară, adăugă:

— Dar dacă aşteptţi oleacă, am să-l întreb acum.

Şi ar fi putut să-şi ţină promisiunea, căci nu trecuse nici o jumătate de ceas de la plecarea avocatului şi a senatorilor, şi dorobanţul Privoda potrivea steagul negru pe frontispiciul primăriei, iar turnurile bisericilor catolice începură să tragă de-a rândul clopotele de mort.

În răstimp, Wibra Gyuri se întoarse acasă şi agitat, emoţionat, începu să măsoare în lung şi-n lat biroul. Inima ba

îi sălta beată de fericire: „S-a găsit comoara, s-a găsit”, ba se strângea deznădăjduită: „Mai bine zis, s-ar putea găsi dacă aş avea umbrela. Dar unde-i umbrela?”

Simţea că până nu-i va da de urmă nu va mai putea nici să mănânce, nici să bea, nici să doarmă. Începu s-o descoase pe maică-sa. Oricât se strădui însă bătrâna, nu izbuti să-şi aducă aminte nimic.

— Cine poate să ştie, băiete dragă, după atât amar' de ani! Şi la ce ţi-ar folosi ţie zdreanţa aia de umbrelă?

Gyuri oftă:

— Eu cu unghiile mele aş dezgropa-o din adâncul pământului, dacă-aş găsi-o.

Bătrânica dădu din umeri, clătinând din cap:

— Poate ştie Matykó ceva despre ea.

Matykó nu era greu de găsit; trăgea din lulea în anticamera *mlady pan*-ului[29] care-l păstrase ca fecior în casă. Dar şi Matykó tot partitura bătrânei o cânta, spunându-i că de-atunci a uitat el lucruri şi mai de seamă decât umbrela; totuşi mai ţinea minte ca răposatul lui stăpân, trăgând să moară, ceruse să i se dea umbrela. Numai Dumnezeu ştie de ce-o fi avut atâta grijă de ea!

(Nu numai Dumnezeu ştie, azi ştie şi altcineva.)

Cele mai preţioase informaţii le primi de la văduva Botár, care mai ţinea cu chirie dugheana din casa Gregorics şi care fusese de faţă la moarte, ba chiar ajutase la spălarea şi îmbrăcarea răposatului. Femeia jura pe toţi sfinţii că mortul avea pumnul încleştat pe umbrelă, aşa încât cu mare greutate i-au putut desface degetele ca să-i pună, după datină, crucifixul în mână.

Auzind acestea, avocatul întoarse capul şi pe obraji se rostogoliră câteva lacrimi.

— Da, da, ţinea umbrela în mână, repetă văduva, doamna Botár, să nu mă mişc din locul ăsta dacă nu e adevărat ce spun.

---

[29] Domnişor (slovacă).

— Asta nu înseamnă nimic, mormăi domnul Gyuri, ar trebui să ştim unde se află umbrela acum.

— De bună seamă că au vândut-o pe-un preţ de nimic, cum au făcut şi cu celelalte lucruri!

Asta era cea mai probabilă versiune. Gyuri se repezi la arhiva tribunalului, unde printre actele succesiunii trebuia să fie şi procesul-verbal al licitaţiei. Într-adevăr, găsi foarte curând lista obiectelor vândute. Cine şi cu cât a cumpărat dulapurile, mesele, scaunele; lista mai cuprindea o blană, o armă, o geantă de vânătoare, ghete de pâslă, corn de umplut cârnaţi, dar umbrela nu era menţionată nicăieri. Citi, reciti de zece ori fără vreun folos; nu era nici o urmă, dacă nu cumva era cuprinsă în rândul acesta:

„Obiecte inutilizabile: 2 fiorini. Cumpărate de un evreu alb.”

Să fi fost aici? Numai aici putea să fie. Printre obiectele inutile trebuie să fi fost şi umbrela. A cumpărat-o evreul cărunt. Aşadar, trebuie să înceapă prin a-l căuta pe evreul alb.

Dar cine este evreul alb?

În fericitul oraş minier, pe vremea când s-a ţinut licitaţia, erau puţini evrei. Să tot fi fost unul sau doi. Aşa că n-ar fi prea greu de identificat. Unul era galben, din cauza părului blond, celălalt negru, al treilea, eventual, putea să fie roşu sau, dacă încărunţise, alb; după aceste patru culori s-ar fi putut recunoaşte toţi izraeliţii din oraş. Dar de-atunci şi până astăzi, în Beszterce numărul lor sporise la câteva sute de familii, şi Dumnezeu n-a avut grijă să le sporească şi culorile părului.

Şi totuşi i-a dat de urmă, destul de lesne; bătrânii îşi mai aduceau aminte că, odinioară, lui Müncz Jonás i se zicea *evreul alb*, şi este cu atât mai probabil să fi fost el cumpărătorul, cu cât în prăvălioara lui din strada Grâului se adunau toţi pantalonii şi toate vestele vechi din oraş, înainte de a intra în a doua eră a existenţei lor pe pământ. Mulţi mai

ţin încă minte prăvălioara care, în loc de firmă, avea atârnate la intrare cizme, cape cu glugă, strecurători şi bunde tocite; iar pe uşă sta scris (cu cărbune): *„Numai crinii de pe câmp se îmbracă mai ieftin decât cel ce cumpără din aceasta prăvălie”*.

(Avea dreptate, cu o singură rezervă: crinii de pe câmp erau îmbrăcaţi ceva mai acătării decât cei ce târguiau din dugheana lui.)

Lămuririle astea nu-l prea satisfăcură pe Gyuri care, deşi nu-şi făcea iluzii mari cu privire la găsirea umbrelei, de la arhivă se duse la preşedintele tribunalului, la domnul Sztolarik, să mai afle şi de la el ceva amănunte, dânsul fiind vreme mai îndelungată notar public şi cunoscând pe toată lumea şi toate legăturile dintre concetăţeni.

Îi istorisi deschis şi cu de-amănuntul că a dat de urma averii lui Gregorics Pál, depusă, după toate probabilităţile, la o bancă din străinătate. Fără nici o îndoială, cecul a fost ascuns în mânerul umbrelei lui Gregorics Pál, iar umbrela pare să fi fost cumpărată la licitaţie de un oarecare evreu cu numele de Müncz Jonás.

Toate acestea Gyuri i le turui fostului său tutore repede, gâfâind, cu răsuflarea tăiată.

— Atât am izbutit să aflu. Şi-acum ce să fac?

— Asta e mult, e mai mult decât speram. Acum trebuie să continui explorarea.

— Dar cum? Müncz nu mai trăieşte. Şi chiar dacă ar mai fi în viaţă, cine ştie pe ce grămadă de gunoi a putrezit de-atunci umbrela?

— Totuşi, firul nu trebuie scăpat din mână.

— Dumneavoastră l-aţi cunoscut pe Müncz Jonás?

— Cum să nu-l cunosc? A fost un evreu foarte cumsecade, de aceea nici nu s-a prea căpătuit. Venea adesea pe la mine, parcă-i văd şi-acuma chelia cu câteva fire de păr alb fluturându-i la tâmple. Îţi jur pe ce-am mai sfânt – şi Sztolarik sări de pe scaun ca o capră – că ultima dată când l-

am văzut avea în mână umbrela roşie a lui Gregorics Pál. Auzi ce-ţi spun, Gyuri? Acum ştiu precis, sunt gata să jur, ţin minte că am şi glumit cu el: „Nu cumva, Jonás, colinzi şi casele oamenilor de pe cealaltă lume şi-acolo ai cumpărat umbrela lui Gregorics?” El a râs înveselit protestând şi spunând că încă n-a ajuns atât de departe, ci deocamdată n-a străbătut decât judeţele Zólyom şi Hont, pe celelalte le-a lăsat fiilor săi: judeţul Trencsén şi Nitra lui Moricz, Szepes şi Lipto lui Szami, iar puştiului, celui mai mic, lui Kobi abia de vreo săptămână îi dăruise judeţul Bars; dar pe lumea cealaltă n-avea de gând să se ducă şi nici pe copii nu i-ar lăsa de nu va fi strict necesar.

Ochii lui Wibra Gyuri se aprinseră de bucurie.

— Bravo, scumpul meu tutore, exclamă el (de fapt a fost un ţipăt), asemenea memorie n-au avut decât zeii!

— Eşti un băiat norocos, Gyuri! Am eu o presimţire că eşti pe urme bune şi că-ţi vei găsi moştenirea.

— Încep şi eu să cred, zise avocatul înflăcărat, înclinat mai degrabă spre optimism decât spre pesimism; dar unde-o fi acum bietul Müncz?

— Creştinii au o legendă despre evrei. Cică în fiecare an, de Ziua Lungă, dispare de pe lume, fără să lase vreo urmă, un evreu. Aşa a pierit, acum vreo paisprezece ani, şi bătrânul Jonás. (Poţi să fii sigur că din familia Rothschild nu dispare niciunul.) Soţia, copiii l-au aşteptat, l-au aşteptat... dar Jonás n-a mai venit. În sfârşit, fiii săi au plecat să-l caute şi cercetând din om în om au aflat că bătrânul Jonás şi-a pierdut minţile şi-a tot hoinărit aşa, fără ţintă, prin satele slovace; băieţii aflau câte ceva despre el când într-un sat, când într-altul, până când, într-o bună zi, apele Garamului i-au aruncat leşul la mal.

O clipă, peste chipul frumos al avocatului trecură nori de tristeţe şi dezamăgire.

— Asta înseamnă că şi umbrela s-a pierdut în Garam!

— Poate că nu. Putea s-o lase acasă. Iar dacă a lăsat-o acasă, poate să zacă şi azi printre vechituri... pentru că, de

bună seamă, n-a cumpărat-o nimeni. Gyuri, băiete, încercarea moarte n-are. Eu, să fiu în locul tău, m-aş urca în trăsură chiar acum şi m-aş duce, m-aş tot duce până când…

— M-aş duce şi eu, dar unde să mă duc?

— De, ai şi tu dreptate; Sztolarik rămase pe gânduri. Feciorii lui Müncz sunt răzleţiţi care-ncotro prin lumea largă; cutiile de chibrituri cu care au început s-or fi preschimbat în case pe undeva. Eu despre fiii aceştia ai lui Müncz n-am nici o veste, însă, ştii ce, du-te la Bábaszék unde locuieşte văduva, mama lor.

— Pe unde vine Bábaszék?

— Chiar lângă Zólyom, în munţi; lumea, când vrea să-şi bată joc, zice că pe acolo a degerat un berbec în toiul verii.

— Ştiţi sigur că văduva lui Müncz locuieşte acolo?

— Absolut sigur. Acum câţiva ani au luat-o la Bábaszék, ca să aibă şi ei o evreică.

ROZALIA NOASTRĂ.

Într-adevăr, bătrâna doamnă Müncz fusese adusă la Bábaszék în calitatea ei de evreică; au plătit-o cu patruzeci de fiorini, căci la Bábaszék nefiind nici un evreu trebuia neapărat să-şi facă rost de unul.

Situaţia se prezenta în felul următor: Bábaszék-ul era un orăşel care nu se deosebea de satele din nordul ţării decât prin faptul că în loc de sfat sătesc avea senat orăşenesc şi că într-una din zilele anului, oamenii de pe la fermele numite „lazuri” şi de prin satele învecinate veneau aci cu câteva juncane, cu câţiva juncani şi cu câţiva cai răpciugoşi, şi tot în aceeaşi zi sosea şi Plokar Samuel, turtarul din Zólyom, care-şi etala marfa pe taraba adăpostită sub un cort: inimi, husari şi leagăne din turtă dulce, pe care lumea le cumpăra fără zăbavă ca să le dăruiască fetelor şi copiilor dragi. Într-un cuvânt: la Bábaszék se ţine bâlciul anual. De sute de ani, pentru toţi băştinaşii de-aici ziua de bâlci este o dată crucială, aceasta zi împarte anul în două şi fixează în timp

evenimentele mondiale, în sensul că unele se petrec cu atâtea şi-atâtea săptămâni ori luni înainte, iar altele după bâlci; aşa a fost şi cu moartea lui Deák Ferenc, care s-a întâmplat la două zile după bâlciul din Bábaszék.

De vină sunt numai regii din trecut care, venind la vânătoare în castelul de la Zólyom sau de la Végles, drept răsplată au ridicat satele de prin partea locului la rangul de oraşe.

În definitiv, nici această favoare nu e de lepădat. La oraş totul are preţ mai bun: locul de casă, grădina, chiar şi omul parcă e mai preţuit. Şi-apoi fiecare ins devine orăşean, şi-asta e ceva! Dacă izbuteşte să se facă ales în consiliul orăşenesc, devine şi senator; casa bătrână, acoperită cu paie, în care au loc şedinţele senatului, se numeşte primărie, iar ajutorul de primar, deşi poartă opinci în picioare şi pe sub dolman un chimir cu catarame de aramă pe burtă, se cheamă dorobanţ. Dorobanţul trebuie să ştie să bată şi toba, pentru că orăşelul posedă o darabană proprie – oraşele mai bogate dispun şi de o tulumbă. N-au încotro, rangul e rang… şi rangul nu se ţine uşor!

Deoarece de la prefectura ţinutului a pornit un zvon că multe dintre orăşelele cu opt-nouă sute de locuitori vor fi trecute iarăşi în rândul satelor, se stârni între ele o mare întrecere şi, fiecare vrând să demonstreze că trăieşte o adevărată viaţă orăşenească, se grăbiră să încalece pe cai mari, deşi desaga lor cu ovăz era cam pe măsura unui cap de mânz… întrecerea asta nu va avea sfârşit bun; cine-l va apuca, se va convinge.

Astfel, oraşul Zólyom se luă la întrecere cu Pelsöc.

— Păi, ce oraş e ăsta, n-are nici farmacie!

Zölyom-ul ar îneca Pelsöc-ul într-un pahar cu apă.

Dar la urma-urmei nu poate fi orice ungher al ţării un oraş ca Beszterce sau Londra!

Dar nici Pelsöc nu se lăsă mai prejos, se porni şi el să latre şi să-şi arate colţii împotriva Bábaszék-ului:

— Dar ce, ăla e oraş? N-are nici măcar un evreu! Iar aşezarea unde nu se află nici un evreu n-are nici un viitor, aşadar nu poate să fie socotită oraş.

Bábaszék-ul la rândul lui mârâi către oraşele mai mici decât el... Dar rostul meu pe lume nu e să descriu aceste lupte meschine, vreau numai să arăt pe scurt că zeloşii fruntaşi ai oraşului – aşa după cum albina ştie să scoată mierea şi din plantele otrăvitoare – aflând de uneltirile mârşave ale adversarului invidios, începură tocmeala cu susamintita văduvă a lui Müncz Jonás, ca s-o mute la Bábaszék, să-şi deschidă o prăvălie chiar în mijlocul pieţii, peste drum de fierărie, aşa încât fiecărui trecător să-i sară în ochi, iar mărfurile principale să se compună din: săpun, bice, vopsea roşie, sineală, perii de cal, ţesale, sule, cuie, sare, unsoare de car, şofran, ghimber, scorţişoară, clei, ulei de cânepă, adică toate articolele care nu cresc în hotarul Bábaszék-ului şi nu se fabrică la Bábaszék? De fapt, peste cele enumerate, mai există pe lume destule mărfuri care nu se găsesc aici.

Aşa ajunse doamna Müncz la Bábaszék, unde fu primită cu mari onoruri şi răsfăţată în toate; mai că o ţineau pe palme (ceea ce, de altfel, n-ar fi fost lucru de glumă, doamna Rozalia cântărind aproape două chintale).

La început mulţi criticaseră senatul orăşenesc că nu făcuse rost de un evreu, ci numai de o evreică; eh, cu cât mai frumos şi mai înălţător ar fi putut spune: „Evreul nostru-a zis, aşa, a făcut cutare lucru”. Sau: „Moriţ al nostru, ori Tobias al nostru a făcut aşa, a zis cutare”; dar aşa ei nu vor putea să spună decât „evreica noastră, Rozalia noastră”, ceea ce nu valorează mai nimic, sună prea sărăcăcios. Ce să mai lungim vorba, la Bábaszék trebuia adus un evreu cu barbă lungă, cu nas coroiat şi, dacă ar fi fost cu putinţă, cu părul roşu... adică un evreu adevărat.

Dar domnul Konopka, cel mai mintos senator, care dusese tratativele cu doamna Müncz şi care, personal, o adusese de la Beszterce cu căruţa primăriei, pe ea şi bagajele

ei (ba a mai pus şi flori la urechile cailor) nu şi-a pierdut vremea cu domolirea nemulţumiţilor ci le-a răspuns scurt, cu un argument mai zdrobitor decât piatra azvârlită din praştia profetului David:

— Eu vă rog să fiţi oameni cu cap! Dacă în Ungaria s-a putut cândva să fie rege o femeie, de ce nu s-ar putea azi să fie negustorească la Bábaszék tot o femeie?

Încetul cu încetul spiritele se potoliră, ba chiar începură să laude senatul pentru alegerea făcută, când văzură cum la primul Purim şi după aceea la toate sărbătorile se strângeau din toate părţile lumii feciorii doamnei Müncz, şapte la număr, şi se plimbau prin piaţă, toţi gătiţi în haine nemţeşti de sărbătoare, purtând în picioare ghete cu şireturi şi în cap pălării înalte, ca nişte oale. Burghezii din Bábaszék ieşeau în grădiniţele lor cu flori de nalbă, inima li se umfla de bucurie privindu-i şi-şi spuneau peste gardurile de cătină:

— Păi, dacă nici ăsta nu e oraş, cumetre, atunci bufniţa nu-i decât o muscă!

— La Pelsöc nici în zece ani nu izbuteşti să vezi atâţia evrei, îi răspundea cumătrul, mângâindu-şi pântecele.

Bătrâna doamnă Müncz se desfăta privindu-şi feciorii, din uşa prăvăliei, unde şedea de obicei împletind cu ochelarii cu rame de aramă pe nas (aceşti ochelari în sine îi dădeau Bábaszék-ului o înfăţişare distinsă, urbană). De altfel, doamna Müncz era o bătrânică simpatică, al cărei chip plăcut, încadrat de boneta cu volănaşe albe ca zăpada, se potrivea atât de bine cu piaţa, cu clădirile spoite în alb, cu frontispiciul maiestuos al primăriei, încât nimeni nu putea să trecă pe lângă ea rară să-şi ridice pălăria, ca în faţa Sfântului Ioan de la Nepomuk. (La drept vorbind, acestea erau cele două lucruri mai interesante din Bábaszék.) Toată lumea simţea instinctiv că bătrânica rotofeie este ţesută ca o urzeală în planurile de înflorire ale Bábaszék-ului.

— Bună ziua, cuconiţă. Ce mai face cuconiţa?

— Bine, copii dragi.

— Cum merge prăvălia, cuconiţă?

— Bine, copii dragi.

Se bucurau, vai, cât se bucurau de cuconiţa lor sprintenă ca o zvârlugă, sănătoasă tun, care se îmbogăţea văzând cu ochii. Peste tot pe unde ajungeau, cărăuşii din Bábaszék se făleau cu ea:

— Rozaliei noastre îi merge bine. Aşa zău, Rozalia noastră se chiverniseşte frumos! Poate să se şi îmbogăţească; la Bábaszék se trăieşte fain.

Toţi o răsfăţau pe cuconiţa Rozali. Se apropia de şaptezeci de ani, dar ei tot tânără o socoteau şi-i ziceau *mlada pani*[30]. Vorbele lor aveau de altminteri o logica proprie foarte strictă. Regele a pus stăpânire pe toate titlurile, chiar pe cele lipsite de orice valoare, şi numai el şi-a rezervat dreptul să le împartă cui îi place; poporul (dându-şi seama că şi el e suveran) dăruieşte ca titluri *tinereţea*. Aşadar, cum vă spuneam, *tânăra* Rozalia era stimată şi răsfăţată, iar când, la câţiva ani după ce se mutase aici, a început să-şi clădească în piaţă o casă de piatră, toţi gospodarii care aveau căruţe s-au oferit să-i facă un transport cu piatră sau cu lemnărie, iar cei care n-aveau animale s-au oferit să-i muncească fără plată câte o zi numai unul sau doi mai leneşi s-au codit şi n-au venit la lucru, dar pe aceştia i-au huiduit cumplit cei mai înţelepţi şi mai de seamă.

— Oameni de nimica, ziceau ei, nu ştiu să cinstească nimic: nici pe Dumnezeu, nici pe popi, nici pe evrei.

Ba mai mult: respectul autorităţilor orăşeneşti a mers până acolo, încât la comasarea hotarului, din iniţiativa primarului Mravucsán János, care vedea departe, au defalcat două loturi din terenul intravilan, unul pentru o eventuală sinagogă, altul pentru cimitirul evreiesc, deşi în oraş nu exista decât această singură evreică.

Dar ce importanţă are? Viitorul e în faţa noastră şi cine ştie ce ne aşteaptă? Şi-apoi, la urma-urmei, e atât de plăcut

[30] Tânără doamnă (slovacă).

să spui, în conversaţiile obişnuite cu străinii: „La doi paşi de cimitirul evreiesc din Bábaszék, sau „Dacă treci pe lângă locul sinagogii din Bábaszék” şi alte asemenea. Toate aceste manifestări erau urmărite cu mare invidie şi uimire de orăşelele învecinate, mai mici decât Bábaszék-ul, care nu rareori cleveteau:

— Ia te uită la ei, prăpădiţii, i-a apucat grandomania!

TOATE FIRELE DUC LA GLOGOVA

Într-o după-amiază însorită de primăvară, o cabrioletă se opri în faţa prăvăliei doamnei Müncz, şi un tânăr domn – care după cum ştim era Wibra György – coborî grăbit din trăsură.

Tânăra Rozalia sta de vorbă în stradă cu primarul Mravucsán şi cu senatorul Galba; văzând că domnul vine cu paşi legănaţi spre ea, îl întrebă:

— Doriţi să cumpăraţi ceva?

— Dumneavoastră sunteţi văduva lui Müncz Jonás?

— Da, eu sunt.

— Aş vrea să cumpăr o umbrelă.

Cei doi senatori, miraţi, ridicară privirile spre cerul senin, fără pic de nor.

„Ce naiba, mârâi în sinea lui Mravucsán, om de felul lui prevăzător, ce-i trebuie umbrelă pe-o vreme ca asta? Apoi întrebă şi el cu glas tare:

— De unde este domnul?

— Din Banská-Bistrica.

Mravucsán, cuprins de-o şi mai aprigă mirare, era cât pe-aci să se umfle şi mai mult în pene. Nu-i de glumă când oamenii vin tocmai de la Beszterce să-şi cumpere umbrelă la Bábaszék. Merită să trăieşti ca să vezi una ca asta, mai ales când se petrece sub primariatul tău. Atingându-l cu cotul pe Galba, şopti încet:

— Ai auzit?

— Asta-i o biată prăvălioară de sat, domnule. Eu nu ţin umbrele şi alte asemenea articole, îi răspunse mătuşa Rozalia.

— Destul de regretabil, mârâi domnul Mravucsán, muşcându-şi mustaţa stufoasă şi bine ferchezuită.

— Eu auzisem că aveţi umbrele vechi, stărui străinul.

Umbrele vechi! Pfui! Domnul Mravucsán, îmbolnăvit deodată de astm, începu să răsufle repede, scurt, şi tocmai când era gata să-i trântească străinului o vorbă grea de dispreţ, atenţia îi fu atrasă de goana unor cai speriaţi. În piaţa ticsită de lumea venită la târg, oamenii fugeau care încotro, în fierăria de peste drum ciocănitul încetă, calfele, chiuind cât îi ţinea gura, se repeziră la taraba birtăşiţei, unde tăvile cu fripturi de pe vatră fuseseră răsturnate de caii înnebuniţi. Fripturi de porc rumene, bine prăjite, zăceau în praful de pe drum, iar mirosul lor ispititor gâdila nările fierarilor. Precupeţele se văicăreau cât le ţinea gura, cele mai curajoase îşi dezlegaseră şorţurile albastre, şi le fluturau în faţa cailor ca să-i abată din drum, şi, într-adevăr, izbutiră să-i îndrepte spre corturile cu încălţăminte. Se dezlănţuise o panică grozavă, toată piaţa forfotea, mulţimea se învâlvora valuri-valuri. O calfă de la fierărie înhăţă din praf o halcă de friptură, precupeţele se repeziră după el; alt fierar, vrând să-şi ajute colegul urmărit, scoase iute de sub foaie un fier înroşit şi alergă spre precupeţe, ţinând într-o mână fierul şi-n cealaltă ciocanul cu care-l lovea, scăpărând scântei la doi stânjeni de jur împrejur.

Cei doi murgi, galopând turbaţi mai departe, trecură peste marfa olarilor de la Kolpach, trăgând în urma lor epava unei distinse brişti boiereşti. „Din asta nu mai iese brişcă”, rosti domol meşterul fierar care, cu mâinile strânse sub şorţu-i de piele, urmărise spectacolul, în fine, trăsura se izbi de o casă, partea stângă din spate i se rupse, osia se frânse în două, una dintre roţi se pierdu pe undeva, cu leucă cu coş cu tot, iar coviltirul portocaliu se târa prin pulbere. Hăţurile

căzute între cai măturau pământul, iar animalele, dezlănţuite, cu coamele-n vânt, cu gura spumegândă, scoţând aburi liliachii pe nările umflate, trăind nebunia eliberării de sub mâna stăpânului, cu gâtul aruncat spre spate, goneau furibunde, cu picioarele din faţă parcă plutind în aer. Era într-adevăr un spectacol!

— Frumoase dihănii! Zise domnul senator Galba.

— Caii popii de la Glogova! Exclamă Mravucsán. Mă tem că s-a întâmplat o nenorocire. Hai să vedem, Galba!

Doamna Müncz întârziind la vorbă cu căpeteniile oraşului, în faţa prăvăliei se strânseseră o grămadă de muşterii care-o aşteptau răbdători pe *tânăra* doamnă, iar ea, trebuind să-i servească mai întâi pe aceştia, spuse în treacăt străinului:

— Umbrele vechi ar fi, de bună seamă, s-ar găsi câteva prin pod, dar alea nu-s pentru un domn distins ca dumneavoastră.

— Ei! Totuşi aş vrea să le văd!

Doamna Müncz veni la uşa prăvăliei, o deschise şi, cu mâna pe clanţă ca să lase să treacă înainte cumpărătorii, se mărgini să facă un gest de refuz din prag, spunând:

— Vă asigur că degetele dumneavoastră nici nu s-ar atinge de ele.

Dar eroul nostru nu se lăsă învins cu una cu două, intră după ea în prăvălie, aşteptă să-şi servească muşteriii, apoi stărui din nou să vadă vechiturile.

— Ştii ce, domnule? Să mă laşi în pace! Ţi-am spus că n-am marfă pentru dumneata. Umbrelele alea sunt de pe vremea când mai trăia bărbatu-meu, care se pricepea să le repare. Cele mai multe sunt cu vergelele rupte, cu pânza zdrenţuită; zac rătăcite în pod printre boarfe şi vechituri fără de nici un folos şi nu merită osteneala să le caut. Şi nici nu pot. Fecioru-meu e la târg, slujnica are brâncă la picior şi nu se urneşte din loc, iar eu, în zi de bâlci, nu pot să părăsesc prăvălia nici un minut.

Avocatul scoase din buzunar o monedă de cinci fiorini.

— Doamnă Müncz, eu nu vă cer gratuit acest serviciu, cu orice preţ trebuie să văd umbrelele. Lasă-mă să mă urc eu în pod. Ţine deocamdată banii ăştia.

Doamna Müncz nu luă banii, dar ochii mărunţi, adânciţi în orbitele obrajilor ei bucălaţi, se aţintiră scrutători şi bănuitori asupra tânărului cu înfăţişare atât de distinsă.

— Dacă aşa stau lucrurile, să ştiţi că nici nu vi le arăt.

— Pentru ce?

— Pentru că sărmanul meu soţ m-a învăţat: „Să nu te apuci niciodată, Rozali, de lucruri pe care nu le pricepi”, iar răposatul meu bărbat era un om foarte înţelept.

— Da, ai dreptate. Dacă nu înţelegi pentru ce-ţi ofer cinci fiorini ca să văd nişte umbrele rupte, ai dreptate.

— Aşa-i. Pentru cinci fiorini aţi putea să vedeţi ceva mai frumos.

— Totuşi, e lesne să mă înţelegeţi. Tatăl meu avea o umbrelă veche, la care ţinea foarte mult şi de care nu se despărţea niciodată; din întâmplare am aflat că umbrela a ajuns la soţul dumitale, doamnă Müncz, şi aş vrea acum s-o cumpăr ca pe o relicvă.

— Cine-a fost tatăl dumneavoastră? Poate ştiu şi eu ceva despre povestea asta.

Străinul roşi uşor.

— Gregorics Pál, spuse.

— Ah, Gregorics! Staţi puţin! Da, da, ţin minte, omuleţul acela ciudat, care după moarte…

— Da, da! Cel care a lăsat câte două mii de fiorini doamnelor din Beszterce.

— Ştiu, ştiu, dar… dacă mi-aduc bine aminte, el n-avea copiii…

— Nu, adică… (încurcat, se opri.) Eu sunt avocatul Wibra György.

Acum se încurcă bătrâna doamnă Müncz.

— Oh, da. Of, of! Capul ăsta bătrân şi prost! Oh, da, ştiu. Cum să nu ştiu! Am auzit de dumneavoastră. Mă bucur foarte mult să vă cunosc. L-am cunoscut şi pe tătuca dumneavoastră. Doamne, cum semănaţi cu el şi totuşi cât sunteţi de frumuşel. L-am cunoscut foarte bine, cu toate că – adăugă zâmbind – mie nu mi-a lăsat două mii de fiorini. Da, eu eram bătrână, şi pe vremea când era el tânăr. Păi, să vă duc să vedeţi umbrelele alea. Am să vă arăt drumul şi am să vă explic unde sunt. Ce bine mi-ar părea dacă-aţi găsi umbrela răposatului domn…

— Cincizeci de fiorini ţi-aş da, doamnă Müncz.

La auzul acestor vorbe, ochii bătrânei sclipiră ca licuricii.

— Oh, ce copil bun! Zise suspinând, cu privirile ridicate spre cer; nu există nimic mai plăcut la Dumnezeu decât un copil bun care cinsteşte amintirea părinţilor săi!

Bătrâna, îmboldită de gândul la cei cincizeci de fiorini, sprintenă şi vioaie ca o sfârlează, încuie uşa cu geam a prăvăliei şi lipăind spornic îl conduse pe Gyuri prin curte la scara podului, gata să urce şi ea ca să-l ajute la căutat.

— Nu, nu, rămâi jos, doamnă Müncz. Ce-ar zice lumea, spuse Gyuri în glumă, dacă ne-ar vedea urcând împreună în pod?

Mama Rozalia îşi împreună palmele şi râse cu poftă.

— Oh, sufleţelul meu prea stimat! Cine să mă bănuiască pe mine de una ca asta? Dacă nici tătuca dumneavoastră nu mi-a lăsat nimic prin testament! Cu toate că pe vremuri… şi îşi netezi părul cărunt răvăşit pe frunte. Atunci urcă-te dumneata, domnişorule dragă.

O jumătate de ceas şi mai bine cotrobăi Wibra Gyuri printre boarfele doamnei Müncz; bătrâna veni de două ori din prăvălie să afle dacă a găsit umbrela. Cei cincizeci de fiorini o încărcaseră de nerăbdare.

— Ei, e albă ori neagră? Îl întrebă când îl văzu, în fine, coborând pe scară cu spatele spre ea. De fapt, întrebarea era de prisos: cobora fără umbrelă.

— Am scotocit peste tot, răspunse el necăjit; niciuna dintre umbrele nu e cea pe care-o caut.

Doamna Müncz se posomori, bărbia dublă începu să-i tremure de mâhnire, ochii îi clipeau fără contenire.

— Vai, vai, unde-o fi băgat-o prostul ăla de Jonás, mârâia în sinea ei. Cincizeci de fiorini! Vai, vai! Jonás nu s-a priceput niciodată să facă un lucru ca lumea.

— Poate că soţul dumitale umbla cu această umbrelă. Domnul Sztolarik, preşedintele actual al tribunalului, spunea ca l-a văzut cândva cu umbrela în mână; îţi mai aduci, poate, aminte de ea.

— Cum arăta?

— Avea pânza roşie, cu un petec de culoarea ficatului înspre vârf, iar la margine cu o dungă subţire cu flori verzi; băţul de lemn negru se termina într-un mâner de os.

Tânăra Rozalia exclamă:

— Să nu ajung în cer dacă Jonás n-a plecat cu ea la ultimul său drum. Parcă şi-acum îl văd în faţa mea. Cu ea a plecat, pe Dumnezeul meu…

— Destul de rău a făcut.

Mătuşa Rozalia începu să-l apere:

— De unde să ştie el că trebuia s-o lase acasă! El n-avea presimţiri.

— Eh, umbrela s-a dus! Zise suspinând avocatul, încremenit de dezamăgire lângă scară, ca Marius pe ruinele Cartaginei; cu deosebirea că din Cartagina lui nu rămâneau nici măcar ruinele… se risipeau toate în neantul care le-a făurit.

Cu paşi grei ieşi încet pe poartă mergând către trăsură, iar dolofana bătrânică lipăia în urma lui, aplecându-se când la dreapta, când la stânga, ca o gâscă îngrăşată. Ajunşi în stradă, îl prinse deodată pe Wibra Gyuri de gulerul hainei:

— Ah, Doamne! Era să uit! E-aici fecioru-meu, Moriţ, măcelarul din Ipolyság, venit să cumpere oi. Fecioru-meu Moriţ ştie tot, să n-ajung în cer (pare-se că mama Rozalia prefera să rămână aici jos, pe pământ) dacă n-are să vă dea el o lămurire despre umbrela roşie. Duceţi-vă, domnule dragă, de-a dreptul la târgul de vite, şi-acolo, între berbeci, căutaţi-l pe cel mai frumos bărbat; acela va fi desigur feciorul meu Moriţ... e tare frumos Moriţ al meu, e aşa frumos... Vorbiţi cu el şi făgăduiţi-i cei cincizeci de fiorini. Să n-ajung în cer, dacă Moriţ nu mi-a povestit ceva despre umbrela asta. Că atunci când s-a pierdut sărmanul meu Jonás, Moriţ a plecat să-l caute şi dându-i de urmă a ţinut firul din sat în sat, întrebând şi iscodind prin toate părţile până când, în sfârşit, s-a luminat totul (mama Rozalia ridică ochii înlăcrimaţi spre cer). Oh, Jonás, Jonás, de ce ne-ai făcut tu aşa una? Dacă ţi-ai pierdut minţile, ce câştig ai avut să te pierzi şi tu? Minte au destulă feciorii tăi.

Wibra Gyuri, gata să se agaţe şi de-un fir de pai, trecu iute, fără o vorbă, printre corturile cu opinci şi încălţări de pâslă, până în spatele bisericii unde se ţinea târgul de vite.

Întrebând apoi pe unul şi-altul, îl găsi uşor pe Müncz Moriţ, un omuleţ mărunt, gras şi îndesat, cu faţa pistruiată ca un ou de curcă. Era pocit ca un faun. De brâu îi atârna o bucată de oţel în formă de pajură, iar pe braţul drept avea tatuat un cap de bou.

Tocmai se târguia pentru o vacă cu coarnele grebleşe. Vânzătorul, un cojocar din Lest, se jura pe ce-i mai sfânt că nu există om viu în Bábaszék care să fi cumpărat vreodată o vacă ce s-ar fi putut măsura cu asta.

— Asta mănâncă şi paie, zise, şi tot dă unsprezece căni de lapte pe zi.

— Aiurea! Răspunse dispreţuitor Müncz Moriţ. Eu nu-s viţel să sug la ea, mie n-are rost sa mi-o lauzi că e lăptoasă, eu sunt măcelar, vreau s-o tai şi s-o vând.

— Păi, dacă-i aşa, ai dreptate, zise împăciuitor cojocarul, şi mai scăzu cinci fiorini din preţ.

Pesemne că scăderea i se păru prea mică lui Moriţ, pentru că, pipăind vaca pe toate părţile, o bătu o dată cu palma pe spate.

— E numai oase! Se răsti înciudat; apoi, desfăcându-i fălcile, o cercetă la gură şi la dinţi. Păi asta nici nu mai are dinţi!

— Ce vorbeşte domnul despre dinţi? Se răsti cojocarul, de bună credinţă. Doar n-ai de gând să-i vinzi şi dinţii?

— Văd că dihania dumitale dă şi cu piciorul!

— Ei şi ce? După moarte n-are să mai dea; şi bag-samă că numai după moarte ai s-o vinzi cu bucata.

Cojocarul, om cinstit, râse de propriile-i vorbe şi bine dispus mai scăzu preţul cu cinci fiorini.

Pesemne că nici acest scăzământ nu-l mulţumi pe Moriţ, care continuă să cerceteze pe Bobocica, descoperindu-i tot alte cusururi, în timp ce Wibra Gyuri, apropiindu-se, zise pe ungureşte:

— Vreau să vă vorbesc, domnule Müncz!

Văzându-şi târgul întrerupt, cojocarul se sperie şi mai lăsă cinci fiorini din preţ; isteţul Moriţ, care de obicei cumpăra vitele mai către seară, de pe la proprietarii disperaţi ce nu găsiseră să-şi vândă animalele până la vremea aceea, făcu târgul.

— Ce doreşte domnul?

— Vreau să cumpăr de la dumneata un lucru care nu e nici al meu şi nici al dumitale.

— Păi, mărfuri de-asta sunt destule pe lume, zise Moriţ râzând. Puteţi fi sigur că vă fac un preţ convenabil.

— Să ne tragem oleacă mai de-o parte!

Ieşiră din înghesuiala târgului şi se duseră lângă fântâna publică a oraşului, la adăpostul coroanei bogate a unui frasin, pe care nobilul oraş îl împrejmuise cu un gărduţ şi-i pusese şi două bănci alături, considerându-l ca făcând şi el

parte din măreţia viitoare a Bábaszék-ului. Frunzele subţiri şi lunguieţe ale frasinului fuseseră invadate de nişte gândaci verzi-aurii, cu miros de mosc, foarte căutaţi pentru prepararea unor medicamente; astfel încât cantaridele (cum le denumesc savanţii) pot fi argumente în plus faţă de autorităţile ierarhice ca să se deschidă odată şi-odată şi-n Bábaszék o farmacie.

Până nu demult, nevestele tinere din Bábaszék duceau adeseori ulcele pline cu asemenea gândăcei la Zölyom, unde farmacistul le cumpăra pe câţiva creiţari; în ultima vreme însă, nobila conducere a oraşului a dat o decizie prin care a interzis respectivul negoţ pe motiv că: „Arborele acesta cere o farmacie. Scoaterea gândacilor din oraş este interzisă.” Prevăzătorul Mravucsán învăţase bine lecţia!

Gyuri îi povesti lui Moriţ pe scurt ce vânt îl aducea: dorinţa de a regăsi o amintire scumpă – umbrela îndrăgită de tatăl său şi pe care bătrânul Jonás o purtase înainte de moarte.

— Ştii ceva despre ea?

— Ştiu, răspunse Moriţ cu oarecare răceală, pentru că mare-i fu dezamăgirea aflând despre ce fleac era vorba.

— Îţi ofer cincizeci de fiorini dacă mă ajuţi s-o găsesc.

Moriţ, speriat, îşi scoase tichia de pe cap. Cincizeci de fiorini pentru o umbrelă veche! Ah, ăsta trebuie să fie prinţul de Koburg de la Szent-Antal! Îşi zise. Dintr-o privire, văzu că domnul era foarte bine îmbrăcat.

— Umbrela se poate găsi, spuse cu un avânt neaşteptat; pe urmă se gândi oleacă şi, mai domolit, adăugă: aşa socotesc…

— Spune-mi tot ce ştii!

Un timp, Moriţ tăcu îngândurat; amintirile în legătură cu taică-său se cam încâlceau în capul lui ca o grămadă de mărăcini.

— Da, da… umbrela! Pe unde să fi fost? Sunt patrusprezece, cincisprezece ani de când a dispărut tata, de-

atunci multe amănunte s-au şters din mintea mea, ştiu însă precis că, plecând cu fratele meu mai mic în căutarea lui, la Podhrágy am dat de primul fir pe a cărui urmă am dibuit cam pe unde-a rătăcit. La Podhrágy era încă în toate minţile, vânduse sătenilor câteva mărunţişuri; noaptea a dormit la cârciumă şi-a cumpărat cu doi fiorini o pecetie veche de la un nemeş pe nume Raksányi. De bună seamă, era încă în toate minţile, căci, după ce apele Garamului l-au aruncat la mal, am găsit în buzunarul lui pecetia pe care, dovedindu-se că era de pe vremea lui Arpad, am vândut-o, cu cincizeci de fiorini unui anticar.

— Frumos, foarte frumos, domnule Moriţ, dar pe mine aceste amănunte nu mă interesează, interveni nerăbdător eroul nostru.

— O să vedeţi mai târziu cât de interesante sunt.

— Se prea poate, dar nu se referă la umbrelă.

— Ba zău că se referă şi la ea. Ascultaţi-mă cu luare-aminte. La Podhrágy am aflat că de-acolo plecase la Abellovár. Aşa ca ne-am dus şi la Abellovár.

Din cele auzite aici, am început să bănuiesc că bătrânul se zmintise; totdeauna cam suferise el de-un fel de alean. Oamenii ne-au povestit că le dăduse sătenilor câte patru creiţari noi pentru un creiţar vechi cu îngeri. Mai târziu, însă, am înţeles că bănuiala mea n-avusese temei.

— Cum? Încă nu-şi pierduse minţile?

— Nu, pentru că la câteva zile în urma lui au trecut prin Abellovár doi ovreiaşi tineri care duceau cu ei câte-o desagă de creiţari cu îngeri, pe care cei din Abellovár i-au schimbat cu băncuţe de câte trei creiţari... întrucât văzuseră că pe creiţarii cu îngeri căpătaseră patru creiţari noi.

— Deci se prea poate ca...

— Nu se prea poate, e sigur că cei doi tineri şarlatani l-au pus pe cinstitul meu tată să cumpere creiţarii cu îngeri şi-astfel, fără să vrea, se făcuse complicele lor. S-ar putea, totuşi, să nu mai fi fost chiar în toate minţile, altminteri nu s-

ar fi lăsat păcălit. Din Abellovár, trecând prin pădurea de mesteacăn de la Visoka Hora, s-a dus la Dolinka, unde n-am putut să aflăm nimic deosebit despre purtarea lui, deşi petrecuse două zile acolo; da-i sigur că-n satul următor, la Sztrecsnyó, copiii se ţineau după el batjocorindu-l ca odinioară pe prorocul Ilie, şi el deschizându-şi traista (nu profetul Ilie, ci taică-meu) azvârlea în ei cu marfa pe care-o avea de vânzare. Nici peste cincizeci de ani n-o să uite cei din Sztrecsnyó ziua ceea în care săpunurile de cocos, salbele de mărgele, bricegele şi muzicuţele cădeau ca mana cerească în mijlocul poporului. De-atunci, după câte-am auzit, a rămas la ei zicala: *„Numai o data a trecut prin Sztrecsnyó un evreu nebun!”*

— Dă-l dracului de Sztrecsnyó! Sa revenim la subiect!

— Păi acolo suntem. La Kobolnyik, unde se afla un turn roşu, oamenii l-au văzut pe sărmanul meu tată fără boccea, fluturând într-o mână un ciomag şi în cealaltă o umbrelă ca să se apere de câinii asmuţiţi asupra lui. Aşadar, la Kobolnyik mai avea încă umbrela.

Pe chipul pistruiat al lui Moriţ începură să curgă lacrimi; aşa de mult îl emoţionaseră şi-i strânseseră inima aceste amănunte, încât până şi glasul îi devenise mai înăbuşit, iar vorba i se înmuiase cu totul.

— Apoi şi eu şi fratele meu am umblat cercetând pretutindeni prin partea locului, da' abia la Lehota am aflat ceva despre el. Într-o noapte furtunoasă de vară bătuse la uşa pândarului care locuia în capul satului, acela însă, când a văzut că e evreu, l-a gonit. Acolo nu mai avea nici umbrelă, nici pălărie. Nu mai avea decât cârja cu care de-atâtea ori a alergat după noi în copilărie.

— Ah, da, încep să înţeleg de ce ai făcut atâtea ocoluri. Ai vrut să-mi demonstrezi că umbrela s-a pierdut între Kobolnyik şi Lehota.

— Da.

— Eu te cred, domnule Moriţ, dar asta-i egal cu zero. Poate că tatăl dumitale a pierdut-o în codru, ori printre stânci. Şi în cel mai fericit caz, dacă-o fi găsit-o cineva, o fi dus-o în mijlocul lanurilor ca să-şi împopoţoneze şi mai urât sperietoarea de ciori.

— Nu-i aşa! Ştiu totul, cum a fost.

— Într-adevăr?

— Am aflat din întâmplare, nu pentru că aş fi căutat umbrela, puţin îmi păsa mie de umbrelă, eu îl căutam pe tata. În munţii Kvetului ne-am întâlnit cu un olar. Olarul, care mergea agale în urma căruţei, era foarte vorbăreţ. Ca pe orice călător, l-am întrebat şi pe el dacă nu cumva pe unde-a umblat a întâlnit un evreu cu înfăţişare aşa şi-aşa. „Ba zău l-am văzut, a răspuns, l-am văzut cu săptămâni în urmă la Glogova, taman sub o rupere de nori, i-am văzut cum a deschis umbrela şi-a aşezat-o deasupra unui copilaş uitat în ploaie sub streaşina unei case, şi-apoi şi-a văzut de drum.”

Avocatul exclamă înviorat:

— Aha! Continuă, spune mai departe!

— Nu este nici un „mai departe”, domnule. Nu ştiu decât atât, dar asta e sigur. Descrierea olarului nu lăsa nici o îndoială, era, fără doar şi poate, tatăl meu şi, afară de asta, Glogova se află chiar între Lehota şi Kobolnyik.

— Iată o informaţie preţioasă, zise avocatul şi scoase din portofel o hârtie de cincizeci de fiorini. Ia te rog, pentru bunăvoinţa dumitale. Domnul să te binecuvânteze!

Şi-o zbughi ca un prepelicar care, în sfârşit, adulmecase urma.

Haide! Înainte! Sări peste un gard ca să taie calea mai de-a dreptul printre tufişurile de ienuperi, să iasă repede în drum şi să ajungă degrabă la trăsură. Ce n-ar fi dat să poată zbura!

Merse, merse, trecu de corturile cu turtă dulce, se opri un minut în dreptul unei rogojine aşternute pe jos unde legătorul de cărţi de la Zólyom vindea tipărituri trase de

„Matiţa”[31] din Turócszentmarton şi citi în fugă primele rânduri dintr-o poezie populara slovacă:

Toţi slovacii ştiu. Nu-i taină ce spun,
cel care-ţi vrea răul nu ţi-e prieten bun…

Când deodată Müncz Moriţ răsări iar în faţa lui:

— Mă iertaţi că mă ţin după dumneavoastră, spuse, dar m-am gândit că aş putea să vă dau un sfat bun.

— Ascult…

— Sunt o mulţime de glogoveni aici la târg şi dacă domnia-voastră – nu ştiu dacă m-am adresat bine[32] – aţi pune să se bată toba…

— Te-ai adresat perfect, răspunse avocatul.

— Şi aţi anunţa că sunteţi dispus să răsplătiţi bine pe cel care v-ar da ceva informaţii despre întâmplarea de-acum câţiva ani cu umbrela, sunt convins că într-o oră aţi afla lucruri precise. Într-un sat mic ca Glogova, oamenii ştiu tot ce se petrece.

— N-are nici un rost, zise avocatul, pentru că am să mă duc eu însumi la Glogova, chiar acum. Totuşi, îţi mulţumesc pentru bunăvoinţă.

— Ah, domnule, eu vă mulţumesc. Mi-aţi plătit împărăteşte pentru un fleac. Mi-e şi ruşine. Daţi-o-ncolo, cincizeci de fiorini! V-aş fi povestit totul şi pentru un fiorin.

Avocatul zâmbi:

— Iar eu ţi-aş fi dat şi-o mie, domnule Moriţ…

Acestea zise, coti în grabă pe lângă poarta albastră a casei Schramek în faţa căreia ispititoarele neveste din Zelevnyik vindeau şiruri lungi de alune, funii de ceapă şi alte

---

[31] „Matiţa” (albina), Organizaţie culturală slovacă de pe vremea regimului austro-ungar, similară cu „Astra” românilor din Transilvania. „Matiţe” (asociaţii culturale) aveau şi alte popoare slave: croaţii, sârbii, slovenii.

[32] În limba maghiară există mai multe formule de politeţe, ce depind de funcţia sau rangul social al persoanei căreia i se adresează interlocutorul.

asemenea zarzavaturi stivuite în grămezi mari. Moriţ îl urmări, dus pe gânduri, până-l pierdu din priviri. „Ar fi dat şi-o mie de fiorini!”, îşi zise uluit, apoi, clătinând din cap, se întoarse agale la juncana cumpărată de la cojocarul din Lest.

CERCELUL.

Oleacă mai sus de casa lui Schramek, peste drum, răsuna uliţa de zarva oamenilor care chefuiau în cârciuma cu ferestrele deschise. Pardon, vreau să zic: în restaurantul din Bábaszék, aşa le plăcea băştinaşilor să-i zică şi pe bună dreptate, devreme ce, dispreţuind modestul mănunchi de ienupăr al cârciumilor săteşti, pe frontispiciul casei se afla o legătură, mai aristocratică: de nuiele! De departe se auzeau scârţâind diblele ţiganilor lăutari din Pelsöc. Slovăcioaicele măritate, cu părul ridicat pe creştet în „broască”, ale căror bonete cochete lăsau să atârne în dreptul urechilor câte-un romb de dantelă, ca şi fetele zvelte, cu panglici roşii împletite în cosiţele de culoarea cânepii, trăgeau cu ochiul pe la ferestre şi, când muzica devenea mai săltăreaţă, începeau să joace singure pe uliţă.

Dar curiozitatea e mai tare decât vraja cântecului. Brusc, dansul zglobiu încetă; urmat de mare gloată, Fiala János, dărăbanţul oraşului, venea cu darabana cea mare pe după gât. Se opri şi începu să doboşerească din răsputeri.

„Oare ce s-o fi-ntâmplat? Te pomeneşti că s-au pierdut pe imaş gâsculiţele doamnei Mravucsán.”

Vreo zece inşi tăbărâră pe Fiala să-l întrebe care-i povestea, dar Fiala pentru nimic în lume nu şi-ar fi scos din gură „zepacska”[33] din care pufăia încântat; era aşa de fălos de misiunea sa, încât în ruptul capului n-ar fi vestit altfel decât după, tipicul oficial o înştiinţare oficială.

---

[33] Pipă din pământ ars pe care slovacii o fumează numai după ce, umplută cu tutun, o ţin câtăva vreme îngropată în jăratec.

Aşa că doboşi mai întâi cadenţele reglementare şi-abia după-aceea, gesticulând din beţe, strigă cu vocea lui de, stentor:

— Se aduce la cunoştinţa celor interesaţi că pe drumul dintre cărămidărie şi biserică s-a pierdut un cercel de aur cu o piatră nestemată verde. Cinstitul găsitor va primi răsplata cuvenită dacă aduce cercelul la primărie.”

Gyuri se opri şi el o clipă la auzul tobei, ascultă înştiinţarea şi râse în sine de ceea ce şuşoteau nevestele şi fetele de prin preajma lui.

— Ba eu zău că nu l-aş duce, spuse una.

— Mi-aş face din el o agrafă de aur în păr, zise alta.

— Fie-ţi milă de mine, Doamne-Dumnezeule! Se rugă a treia, ridicând ochii spre cer.

— Nu te uită în sus, năroado, uită-te pe pământ, dacă vrei să-l găseşti, o sfătui a patra.

Dar soarta a vrut să-l găsească tocmai cine nu-l căuta. Adică Wibra Gyuri. Nu făcu decât câţiva paşi şi iată că, la picioare, îi şi zâmbi din nisip un ochişor verde, mic cât un bob de mazăre.

Se aplecă, îl ridică; era tocmai cercelul cu smaragd. Când cineva e foarte grăbit, asemenea noroc e chiar ghinion! Nu putea oare să-l găsească un altul dintre sutele de oameni care se-nvârtesc fără nici un rost încoace şi-ncolo? Oricum, nu mai era nimic de făcut, ochiul verde îl privea cu-atâta gingăşie încât nu era chip să-l mai azvârle din mână ca să-l calce în picioare cine ştie ce opinca venită în urma lui. Dar cine-o fi persoana care poartă o bijuterie atât de aleasă? Oricine-ar fi, Gyuri a găsit cercelul şi-acum trebuie să-l ducă la primărie; eh, n-o să fie nici o nenorocire dacă va face zece-douăzeci de paşi până acolo.

Intră pe poarta veche a primăriei, trecu prin gangul sub al cărui tavan atârnau câteva măreţe burduf de piele, iar într-un colţ zăcea o obeadă prăpădită *(Sic transit gloria mundi)*[34]

[34] Astfel trece gloria omenească (lat.).

urcă scările şi deschise uşa sălii de şedinţe, unde la masa lungă şi verde era adunat senatul dezbătând o chestiune gravă şi urgentă.

Într-adevăr, la ordinea zilei era o întâmplare neplăcută. Pândarul pădurii Liskovina, pădure aflată în proprietatea oraşului, sosise gâfâind cu vestea că a găsit spânzurat într-un copac un domn necunoscut, îmbrăcat în straie nemţeşti. Se punea deci problema cum să se procedeze cu cadavrul?

Senatul era în mare tulburare; frunţile încruntate frământau un cumplit zbucium sufletesc.

Senatorul Konopka demonstra că, după lege, spânzuratul trebuie să fie dus în bordeiul din cimitir şi, totodată, trebuie să fie anunţat pretorul, excelenţa-sa domnul Géry Mihály, ca să vină la faţa locului împreună cu medicul de plasă care urmează să facă autopsia cadavrului.

Galba clătină din cap. Galba totdeauna fusese tare la treburi diplomaticeşti; şi de data aceasta ticlui un şiretlic. După părerea lui, cel mai cuminte lucru ar fi să se tacă chitic, să nu se consemneze nimic în scris, ci, în mare taină, să se mute cadavrul mai încolo cu vreo două sute de paşi, în mestecănişul Kvaka din hotarul comunei Tracii. Lasă să-l găsească travnikenii!

Mravucsán şovăia, mârâia, nu-şi găsea locul pe scaun, se scărpina în cap şi, în cele din urmă, începu să bombăne, ba că e o căldură înăbuşitoare, ba că-l junghie guta prin braţ, ba că un picior al mesei de consiliu nu e bine aşezat. Şi că trebuie numaidecât să-l fixeze vârând sub el vreo veche decizie comunală. Nădăjduia că între timp majoritatea va hotărî altceva. Majoritatea însă era de partea lui Galba. Dar în curând partizanii lui Galba se scindară. Galbiniştii fanatici pledau pentru transportarea clandestină a cadavrului în hotarul comunei Travnik. Cei mai moderaţi, adoptând amendamentul lui Kozsehuba András, opus mamelucilor lui Galba, s-ar fi declarat mulţumiţi dacă nefericitul ar fi fost îngropat pe loc, în pământul mumă, sub copacul în care s-a

spânzurat, ei voind să evite cu orice preţ procedura pe care ar fi impus-o pretorul; dacă ar fi fost încunoştiinţat de cele petrecute, ar fi fost siliţi atunci să transporte mortul prin tot satul, până la cimitir. Lucru ce-ar aduce mari neajunsuri cetăţenilor din Bábaszék, deoarece e îndeobşte cunoscut că o asemenea faptă atrage grindina.

— Superstiţii prosteşti! Exclamă indignat Konopka.

— Aşa este, ai dreptate, coane Konopka, dar vrem-nu-vrem, asta-i credinţa poporului, încercă să-l convingă senatorul Fajka, adeptul tezei lui Kozsehuba.

Konopka, mânios, izbi în masă cu mâna-i grasă împodobită cu un inel masiv, şi se făcu o linişte ca de mormânt:

— E trist când un senator vorbeşte astfel. Eu vă asigur că din pricina unui biet stârv n-o să îndrepte Dumnezeu norii de grindină asupra noastră. Pentru cineva care şi-a dat sufletul diavolului, n-o să lovească Dumnezeu o mie de oameni care i-au rămas credincioşi. Ce fel de Dumnezeu ar mai fi el?

După asemenea cuvinte înţelepte, Mravucsán, văzând că întregul senat rămăsese cu gura căscată, răsuflă uşurat şi, crezând că trăieşte clipa fericită a celui pitit sub aripa vulturului, încercă să se avânte chiar mai sus decât vulturul.

— Ce e drept e drept, zise cu glas apăsat, aşezându-şi găitanul de pe robă, şi drept urmare declar cu toată autoritatea de care dispun că din motivul sus-amintit nu va cădea grindina peste oraşul nostru.

La auzul acestor vorbe, domnul senator Fajka sări de pe scaun ca un popândău:

— N-are importanţă! Dacă e să cadă, să cadă! Pentru că, dacă tot oraşul se asigură la Asigurarea triestină, e totuna dacă bate sau nu grindina. Ba dimpotrivă, ar fi mai bine să bată, întrucât cetăţenii noştri, cum îi cunosc eu, când vor vedea mortul purtat prin Bábaszék, îşi vor asigura

semănăturile la o valoare mult peste cea reală. Aici nenorocirea nu-i grindina, ci procedura.

Domnul Fajka ştie să argumenteze! Iată că şi de data asta nimerise exact în punctul nevralgic: atât adepţii lui Galba cât şi cei a lui Kozsehuba fuseseră electrizaţi.

— Ăsta creier! Exclamă Kozsehuba.

În legătură cu creierul – *per associationem idearum*[35] – Galba îşi aduse aminte de autopsie şi interveni înflăcărat:

— Şi de ce trebuie să i se facă autopsia bietului om? Doar ştim cine este. Mă prind pe ce vreţi că e vreun agent al societăţii de asigurare, care s-a spânzurat în hotarul nostru anume ca să-i facă pe concetăţenii noştri să-şi asigure recolta. E clar ca lumina zilei!

— Vorbeşti prostii, domnule Galba! Se răsti la el Konopka.

La această controversă se stârni o gălăgie de nedescris, senatorii se ridicară cu zarvă mare de pe scaune şi, cum zicea dobaşul Fiala toate, cazanele oraşului fierbeau şi toţi ochii erau aţintiţi asupra primarului, de parcă el ar fi fost lingura ce trebuia să adune spuma de pe supă.

Dar primarul, strângându-se în roba sa albastră, cu capul cufundat în gulerul ei înalt, părând un muşuroi bătut de valuri zbuciumate, îşi muşca descumpănit mustaţa, fără să ştie nici ce să facă, nici ce să spună, când Wibra Gyuri deschise larg uşa… Orice s-ar zice, zeii ocrotesc prestigiul celor mari şi puternici!

Văzându-l pe ciudatul străin care acum câteva ore voia să cumpere o umbrelă veche de la doamna Müncz, primarul se ridică grăbit de pe scaun şi se precipită spre el, ca să-i facă pe senatori să creadă că are o treabă extrem de urgentă şi importantă cu noul venit.

— Ah, domnul meu, pe mine mă căutaţi?

— Dacă sunteţi primarul, da.

---

[35] Prin asociaţii de idei (lat.).

— De bună seamă, oh, de bună seamă. (Cine-ar putea să fie primar la Bábaszék dacă nu Mravucsán?)

— S-a bătut toba pentru un cercel.

— Da, da, s-a bătut toba.

— L-am găsit eu, iată-l.

Chipul primarului străluci de plăcere.

— Asta da, asta da cinste, domnule! Aşa-mi place! Sub primariatul meu încă nu s-a pierdut nici un cercel în afară de acesta şi iată că s-a şi găsit. Asta înseamnă, după părerea mea, o bună administraţie.

Apoi se întoarse către senatori:

— Acum un ceas l-am trimis pe Fiala să bată darabana şi iată că cercelul a şi sosit. Cu aşa ceva nici Budapesta nu se poate făli. Asta numai la Bábaszék se întâmpla!

Între timp, observând ca străinul se pregăteşte de plecare, se repezi să-l reţină cu o stăruinţă suspectă.

— Cum? Nu cumva vreţi să plecaţi? Daţi-o-ncolo de treabă, domnule, pentru cercelul ăsta s-a făgăduit o răsplată.

— Nu am nici o pretenţie.

— Ei, asta-i! (îşi clătină a dojană capul.) Vă rog să nu vorbiţi aşa! Nu ştiu care apostol spune în epistolele sale că, „Nu toate bunătăţile sunt din aur şi argint!” Domnişorule, domnişorule, nu-ţi bate joc de noroc! Pe nevăzute numai săracul i-a vândut diavolului un lucru pe care nu-l cunoştea şi, vai, cât de amarnică i-a fost căinţa! Aşa spune povestea.

— Da, e adevărat că s-a căit, răspunse zâmbind avocatul amintindu-şi povestea; în cazul meu însă nu poate fi vorba de aşa ceva.

— Cred că dumneavoastră nici nu visaţi cine e proprietara cercelului.

— Cine poate să fie?

— Surioara preotului din Glogova.

Buzele domnului Gyuri schiţară o expresie ironică.

— Haide, haide, nu vă încăpăţânaţi, intraţi un minut, n-o să vă pară rău.

— Unde să intru?

— Aici, în camera vecină;

Primarul vrând să-l reţină cu orice preţ, pentru a câştiga timp până se decide soarta spânzuratului, îl luă de braţ şi-l trase cu forţa după el.

— Dar, domnule, eu am treabă.

— N-are importanţă, trebuie să intri.

Deschise uşa spre încăperea învecinată şi, în adevăratul înţeles al cuvântului, îi dădu lui Gyuri un brânci să intre.

— Domnişoară, strigă primarul din spatele tânărului, iată-ţi cercelul!

O fată – care în genunchi, tocmai punea comprese cu apă rece pe umărul unei doamne mai vârstnice, întinsă pe canapea – întoarse brusc capul.

Gyuri, nepregătit pentru, o asemenea scenă, rămase stingherit şi fâstâcit ca omul care, fără să vrea, săvârşeşte o necuviinţă. Doamna cea vârstnică zăcea pe jumătate dezbrăcată într-un divan; era lovită la umărul drept (un umăr foarte slab şi urât) complet gol, iar în jurul compresei se putea vedea albeaţa unui trup veştejit:

Gyuri mormăi un fel de scuză, retrăgându-se spre uşă. Mravucsán însă îi ţinu calea:

— Oho! Ho! Stai că nu te mănâncă nimeni!

Fata cu chipul gingaş, ce străluci în toată frageda-i frumuseţe, găsi în grabă un veşmânt cu care acoperi bolnava, apoi se ridică în picioare.

Ah, ce fermecătoare siluetă zveltă. Lui Gyuri i se păru ca un crin care se înalţă legănându-se graţios.

— Acest domn ţi-a găsit cercelul şi ţi l-a adus, domnişoară.

În colţul buzelor domnişoarei se schiţă un zâmbet (parcă razele soarelui de primăvară ar fi pătruns în biroul sumbru, cenuşiu al primarului), obrajii i se îmbujorară puţin, apoi, cu tot respectul, făcu o reverenţă în faţa cinstitului

găsitor, o adevărată reverenţă de adolescentă, cam stângace, dar dulce.

— Vă mulţumesc că sunteţi atât de bun. Mă bucur cu atât mai mult cu cât nu mai nădăjduiam să-l găsesc.

Luă cercelul şi ţinându-l cu două degete începu să-l legene de parcă era limba vizibilă a unui clopoţel invizibil; fermecătorul ei cap se legăna în acelaşi ritm, aplecându-se când într-o parte, când în alta. De fapt, era un copil… care însă crescuse foarte repede, înălţându-se ca un plop.

Gyuri îşi da seama că ar fi fost momentul să spună şi el ceva, dar în capul lui nu găsea nici un răspuns la ciripitul suav al acestui glas copilăresc. Domnişoara îl tulburase. Iar în „cancelarie” (aşa denumiseră cei din Bábaszék, în felul lor pompos, modesta încăpere) plutea un parfum ce-l ameţise.

Sta neajutorat, mut, parcă aşteptând ceva. Aştepta oare să audă sunând clopoţelul invizibil? Sau poate aştepta răsplata?

Liniştea ce se aşternu în odaie deveni de-a dreptul chinuitoare. Fără îndoială, era provocată de situaţia delicată în care se aflau.

În sfârşit, văzând că cinstitul găsitor al cercelului n-are de gând să plece, fata întrerupse tăcerea:

— Doamne-Dumnezeule, de bucurie era să uit că am… Cum să mă exprim…

Cu iuţeala fulgerului, Gyuri ghici fraza ce avea să urmeze (la primejdie, într-o clipă, raţiunea rătăcită îşi redobândeşte luciditatea) şi, instinctiv, îşi rosti numele, ca un scut apărător.

— Eu sunt doctorul Wibra György, de la Beszterce.

Fata, bucuroasă, bătu din palme:

— Dumnezeule, ce noroc! Tocmai de un doctor avem nevoie. Biata *madame*…

Această confuzie fu mai mult decât binevenită; într-o clipă, cum usucă o sugativă cerneala, aşa usca ea stânjeneala dintre ei.

Gyuri zâmbi:

— Îmi pare foarte rău, domnişoară, dar eu nu sunt doctorul de care aveţi trebuinţă dumneavoastră, eu sunt doctor în drept, avocat.

Din pricina gafei, domnişoara se posomori, ba chiar roşi. În schimb, Mravucsán se învioră dintr-o dată:

— Ce spuneţi? Dumneavoastră sunteţi Wibra, vestitul tânăr Wibra? Formidabil! Cine-ar fi bănuit? Aha, acum pricep. (Mravucsán se lovi cu palma peste frunte.) Domnia-voastră desigur faceţi cercetări în legătură cu un proces penal. Trebuia să-mi dau seama chiar din clipa când v-am văzut la doamna Müncz; un domn ca dumneavoastră nu s-apucă să cumpere vechituri decât dacă are nişte motive bine întemeiate! Dar să ştiţi că însuşi Dumnezeu v-a îndrumat paşii încoace, pentru că în sala de alături tocmai dezbatem o chestiune aşa de complicată, că noi nu suntem destul de luminaţi s-o dezlegăm singuri. Oh, oh, domnişoară Veronka, ce noroc că avocatul cel mai renumit ţi-a găsit cercelul!

Veronka privi pe furiş spre cel mai renumit avocat şi-abia acum văzu cât e de chipeş şi de distins; iar la gândul că ea fusese cât pe-aci să-i ofere cinci fiorini, răsplata pe care Mravucsán o sfătuise s-o dea eventualului găsitor, inima începu să-i bată speriată.

Mravucsán se precipită să-i ofere avocatului un scaun şi cu oarecare îngrijorare privi în jurul său la dezordinea din cancelarie, unde zăceau de-a valma teancuri de acte, cojoace, zeghi luate zălog şi multe pahare şi ploşti goale, căci domnii senatori după ce judecă un proces obişnuiesc să-i condamne pe împricinaţi şi la plata unui aldămaş care se bea în această cameră… aşa se şi cuvine: dânşii împart dreptatea din însăşi fiinţa lor, iar această dreptate trebuie să fie pusă la loc; or, este îndeobşte cunoscut, dreptatea, ca şi adevărul, este în vin. Aspectul cancelariei l-ar cam fi deprimat pe primar, dacă privirile nu i s-ar fi oprit la portretul prefectului, baronul Radvánsky, atârnat în perete, care aducea în

încăpere un oarecare fast maiestuos, dându-i un caracter festiv. Straşnic s-ar fi bucurat primarul, dacă chipul prefectului ar fi înviat deodată ca să poată vedea şi al neobişnuita şi distinsa societate aflată acum aici.

Ci întrucât portretul domnului prefect nu putea să prindă viaţă, domnul Mravucsán îşi exprimă încântarea astfel:

— Sunt om sărac, dar nici pentru o sută de fiorini n-aş renunţa la bucuria de-a găzdui în cancelaria mea o societate atât de aleasă. Soarta însăşi a vrut să înfăptuiască această minune: cel mai renumit avocat al comitatului nostru şi cea mai frumoasă domnişoară...

— Te rog, nene Mravucsán! Exclamă ruşinată Veronka, ai cărei obraji se aprinseră ca o făclie.

— Lasă, lasă, o întâmpină domnul Mravucsán: ceea ce e drept e drept. Ascultă-mă pe mine, copilă: omului nu trebuie să-i fie ruşine că e frumos. Şi eu am fost frumos şi niciodată nu mi-a fost ruşine din pricina asta. Şi-apoi, un obraz frumos le este de mare folos femeilor. Aşa-i, domnule avocat?

— E un mare noroc, răspunse Gyuri aproape fără să vrea şi întoarse privirea.

Mravucsán clătină din cap:

— Eu cred că este mai degrabă de folos, deoarece norocul se poate transforma lesne în nenoroc şi din nenoroc se poate face uşor noroc, aşa cum s-a întâmplat acum: dacă nu s-ar fi produs accidentul de mai adineauri, eu n-aş fi avut norocul să vă văd aici pe toţi laolaltă.

— Ce spuneţi? Întrebă Gyuri. S-a întâmplat vreun accident?

Veronka ar fi vrut să răspundă ea, dar guralivul de Mravucsán i-o luă înainte:

— S-a întâmplat, s-a întâmplat, dar uite, încet-încet, se îndreaptă totul: cercelul s-a găsit, umărul lui *madame* e întreg, deşi va rămâne o vreme învineţit... dar, dă-o naibii de treabă, umărul e umăr, oricare i-ar fi culoarea... şi până la urmă şi trăsura va fi întreagă, îndată ce-o s-o repare fierarul.

— Ah, va să zică trăsura ruptă pe care o târau prin piaţă caii speriaţi…

— Era trăsura noastră, zise Veronka. În dreptul cărămidăriei caii s-au speriat, vizitiul a scăpat hăţurile şi, dând să se aplece ca să le prindă, a căzut din trăsură. Noi, înspăimântate, am sărit jos, mie nu mi s-a întâmplat nimic, dar biata *madame* s-a lovit, Doamne, numai de n-ar fi nimic grav. Te doare tare, *madame* Kriszbay?

Madame Kriszbay deschise ochii mici, galbeni şi pătrunzători pe care până atunci îi ţinuse închişi şi primul lucru pe care-l văzu după ce reintră în contact cu lumea fu coafura răvăşită a Veronkăi.

— Aranjează-ţi părul, îi spuse pe franţuzeşte, apoi gemu de câteva ori şi pleoapele i se închiseră din nou.

Veronka, speriată, duse mâinile la cap şi simţi ca într-adevăr îi căzuse o cosiţă.

— Ah, părul, strigă cu glăsciorul ei de fetiţă şi pipăindu-şi părul cu mâinile, palidă ca varul, bâlbâi: Când am sărit din trăsură mi-au căzut şi acele de păr, nu numai cercelul. Doamne, ce să mă fac?

— Desfă şi cealaltă cosiţă, o sfătui domnul Mravucsán. Aşa! Să mă bată Dumnezeu dacă nu eşti mai frumoasă acum. Spune, n-am dreptate, domnule avocat?

— Da, mai frumoasă, zise Gyuri şi se simţi dator să-şi arunce privirea asupra pletelor catifelate, negre ca pana corbului, ce începeau în jurul chipului de madonă şi ajungeau până jos, la volănaşele fustei presărate cu mii de flori.

Sora preotului din Glogova! De necrezut! Oare nu e o nălucire? Gyuri nu-şi închipuise vreodată că sora unui preot ar putea să arate aşa. El socotea că surorile preoţilor de ţară trebuie să fie grase, cu mers bălăbănit ca de raţă, cu obrajii rumeni şi bucălaţi şi că de la un timp încep să semene cu popa; fete mirosind a untură, cu guşă dublă. Fără asemenea guşă nici nu-şi imagina frumuseţea unei femei dintr-o casă parohială.

Avocatul încercă să prindă iar grai:

— Mă gândesc ce spaimă trebuie să fi tras.

— Nu prea mare. Nici nu ştiu dacă m-am speriat. De-abia acum începe să mi se facă frică. Fratele meu trebuie să fie disperat.

— Preotul?

— Da, preotul. Mă iubeşte foarte mult şi va fi tare îngrijorat văzând că nu ne-am întors acasă, iar eu nu ştiu nici când şi nici cum vom putea să plecăm de-aici.

— N-aveţi nici o grijă, o îmbărbătă Mravucsán, caii sunt teferi, iar o trăsură vom face noi rost să împrumutăm de pe undeva.

Veronka se înfioră de parcă un fir de gheaţă i-ar fi trecut pe spate, clătină din cap, iar cele două cosiţe ce se legănau peste umeri îţi luau vederea de frumoase ce erau.

— Eu, cu caii aceia? Niciodată!

— Vai, dulce domnişoară, dar caii n-au nici o vină. Nu sunt nărăvaşi. Vrei să ştii de unde s-a tras buclucul? Păi să vezi! Acolo, la cărămidărie, se află moara noastră de vânt – un oraş trebuie să aibă de toate, nu? Lumea merge înainte. Da, zău, merge înainte chiar împotriva voinţei domnului senator Fajka. Aşadar, cum spuneam, acolo se află falnica noastră moară de vânt. A fost construită din iniţiativa mea – ne batjocoreau unii că oraşul nostru n-are apă, şi-atunci am hotărât să înhăţăm vântul şi să-l punem să ne macine grânele. Caii dumneavoastră, fireşte, n-au înţeles situaţia; ăştia sunt cai de treabă, de la munte, n-au mai văzut învârtindu-se prin aer un asemenea animal cu aripi uriaşe; Aşa că s-au speriat şi şi-au pierdut minţile. Nu putem să le-o luăm în nume de rău. Acum însă, după ce spaima le-a trecut, au s-o ducă pe domnişoara acasă, liniştiţi de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

— Nu, nu! Mie mi-e frică de ei. Ah, au fost îngrozitori! Dacă i-aţi fi văzut! Pentru nimic în lume n-aş mai merge cu ei.

Dacă aş fi singura, aş pleca pe jos, dar biata *madame* Kriszbay…

— Eh, asta-i bună! Zise indignat Mravucsán. S-o las să plece pe jos, cu picioruşele-i dulci ca nişte pişcoturi, pe surioara celui mai de seamă preot din câţi cunosc! Auzi vorbă! Frumoasă treabă! Micuţa noastră sfântă să păşească lipa-lipa, lipa-lipa, cu papuceii ei *everlasting*[36] pe pietrele astea ascuţite! Pe bună dreptate, scumpul meu protopop ar putea să spună: „Mare ticălos e prietenul meu Mravucsán, pe care de-atâtea ori l-am ospătat cu ce-am avut mai bun, l-am primit ca-n sânul lui Avraam şi el mi-a lăsat odorul să plece astfel în lumea largă”. Frumos ar fi din partea mea! Nu admit una ca asta, să ştiu de bine că te duc în cârcă până la casa parohială din Glogova!

Veronka îl privi cu recunoştinţă pe Mravucsán, pe când Gyuri îşi punea problema dacă – neexistând pe lume nici un vehicul şi domnişoara ar trebui să fie dusă acasă într-adevăr în cârcă – ar putea oare s-o ducă Mravucsán ori soarta ar hotărî s-o ducă el? Doar Mravucsán e om vârstnic, mai neputincios…

Îl cercetă din cap până-n picioare pe Mravucsán, măsurându-i din ochi umerii, coşul pieptului, apreciindu-i atent forţa fizică, de parcă în clipa aceea problema cea mai arzătoare era să rezolve cine o va duce în spinare pe Veronka.

Gyuri ajunse, la concluzia că Mravucsán e slab şi fără puteri, şi zâmbi dându-şi seama ca cele constatare îi fac plăcere.

Ciudate mai sunt meandrele gândului omenesc, îndepărtate şi tainice sunt izvoarele din care ţâşneşte prima solie a iubirii!

— Care va să zică, sufleţelul meu, zise Mravucsán, căutând cu orice preţ s-o liniştească pe fată, mai întâi odihneşte-te, apoi vom aranja lucrurile aşa ca totul să fie cât

[36] Eterni (eng.).

se poate de bine… Da, de bună seamă, ar fi bine să găsim alţi cai. Dar ce să ne facem? Aici la Bábaszék oamenii nu ţin cai, numai boi, nici eu n-am decât boi. Muntele-i munte. La munte n-ai ce să faci cu caii, aici calul nu poate să facă ceea ce face boul, adică, să umble încetişor. Pe-aici nu se umblă ţanţoş, în galop, alergând încoace şi-ncolo, cu coama-n vânt… Asta-i un ţinut serios. Aici e de tras din greu, iar de tras numai boul e bun. Pe la noi calul îşi pierde bucuria de viaţă şi, când vede condiţiile de tras, nu creşte orice i-ai face, parcă şi-ar spune: „Doar n-am înnebunit, mai bine rămân mânz până la capătul zilelor mele”. Aşa că şi de-avem niscaiva cai, nu sunt cu mult mai mari decât pisicile, ţi-e şi silă să te uiţi la ei.

Mravucsán ar mai fi îndrugat verzi şi uscate, defăimând fără cruţare specia cabalină, dacă n-ar fi intervenit Gyuri:

— Eu sunt aici cu trăsura mea, domnişoară, şi aşi fi încântat să vă conduc.

— Într-adevăr? Exclamă Mravucsán bucuros. Ah, ce cavaler! Dar, pentru numele lui Dumnezeu, de ce n-aţi spus mai devreme?

— Pentru că nici nu mi-aţi dat răgaz să vorbesc.

— Da, cam aşa-i, râse Mravucsán cu poftă. Va să zică le duceţi acasă?

— Fireşte, le-aş fi condus chiar dacă drumul meu n-ar duce spre Glogova.

— Mergeţi la Glogova? Întrebă Veronka surprinsă.

— Da.

Fata îl privi cu ochi visători, rămase puţin pe gânduri, apoi deodată, amenințându-l copilăreşte cu degetul, spuse ca o dojană:

— Să nu mă păcăliţi!

Lui Gyuri îi plăcu grozav gestul şi zâmbi:

— Pe cuvântul meu: intenţionam să merg la Glogova. Veniţi cu mine?

Veronka, veselă, aprobă din cap, gata să bată din palme de bucurie, când *madame* se mişcă pe canapea şi suspină adânc.

— Ah, Doamne, *madame*! Tresări Veronka. Am uitat cu desăvârşire că pesemne nu se cuvine să mergem cu dumneavoastră.

— De ce nu? Zise avocatul. Trăsura e destul de largă, încăpem cu toţii foarte bine.

— Da, dar nu ştiu dacă se cuvine.

— Să te întorci acasă? Cine v-ar opri?

— Parcă dumneavoastră nu ştiţi?

— Cine? Întrebă Gyuri mirat.

— Bunele maniere, răspunse sfioasă. (Gyuri râse. Prostuţă mai el).

— Da, da, stărui ea convinsă şi înciudată că cei doi domni râdeau de ea (şi Mravucsán zâmbea). Codul bunelor maniere spune: „Nu trebuie să primeşti braţul oferit de un domn străin”.

— Dar trăsura nu e braţ, izbucni Mravucsán. Cum poate fi trăsura braţ? Dacă ar fi aşa, eu aş fi deodată proprietarul a două trăsuri. Dă-le încolo de reguli, domnişoară scumpă, lasă-l naibii de cod. La Bábaszék eu fac regulile, nu guvernantele franţuzoaice! Şi eu declar sus şi tare că trăsura nu e braţ şi, cu asta, basta.

— Da, e-adevărat, totuşi trebuie s-o întreb mai întâi pe *madame*.

— Ei bine, pofteşte şi-ntreab-o.

Veronka se apropie de canapea, se aplecă asupra bolnavei, şuşotiră acolo o vreme şi, din cele câteva cuvinte franţuzeşti ajunse până la urechea lui Gyuri, părea că şi *madame* Kriszbay ar fi de părerea lui Mravucsán, anume că trăsura nu e braţ şi că un domn care ţi-a fost prezentat nu mai e un străin şi deci – socotea *madame* Kriszbay – trebuie să primească amabila propunere a tânărului domn. De altfel, în clipele de primejdie, nu mai ţii seama de nici o etichetă. O

dată, cu prilejul unui incendiu, frumoasa Blanche de Montmorency a fost ridicată din pat în cămaşă de noapte de marchizul de Privardičre ţi nu s-a prăbuşit turnul de la Notre-Dame din pricina acestei necuviinţe.

Gyuri, cuprins de un fel de nerăbdare, era emoţionat ca jucătorul de cărţi care-şi filează cartea când pe masă e o miză mare. În sfârşit, Veronka se întoarse spre el:

— Vă mulţumim pentru amabilitate; primim să mergem în trăsura dumneavoastră, spuse zâmbind, iar în sinea ei era convinsă că, într-o situaţie asemănătoare, şi Blanche de Montmorency ar fi procedat la fel.

Gyuri sorbi cu nespusă bucurie aceste vorbe şi nu ştia cum să pornească mai iute la drum.

— Mă duc să aduc trăsura îndată, spuse luându-şi pălăria. Dar Mravucsán, sprinten, îi tăie calea:

— Oho-ho! Să ştii c-ai nimerit cu sapa în piatră! Asta nu! *Pro primo*, pentru că chiar dacă domnişoara ar putea să plece îndată, e o crimă să urcaţi în trăsură o doamnă atât de bolnavă; *madame* nu poate să plece la drum până ce nu-i trece întrucâtva şi nu i se mai alină oleacă durerile. După ce nevastă-mea va unge umărul umflat cu alifia ei miraculoasă, mâine dimineaţă *madame* se va deştepta fragedă ca o floare. *Pro secundo*: nu puteţi să plecaţi, pentru că eu nu vă las să vă urniţi din loc. *Pro tertio*: pentru că acuşi se înserează; uitaţi-vă pe fereastră! Unde vreţi să porniţi în puterea nopţii?

Într-adevăr, soarele coborâse în dosul munţilor albaştri ca oţelul de la Zölyom: Umbrele uriaşe ale molizilor din faţa ferestrei se aşternuseră peste şoseaua lată, până la gardul grădinii, lui Mravucsán, unde printre muşcate o mâţă jigărită îşi făcea toaleta de seară.

Totuşi avocatul încercă să argumenteze (asta face parte din meseria lui!):

— Noaptea se anunţă caldă, liniştită, de ce să nu pornim? Şi-apoi, pentru *madame* e totuna dacă geme în pat sau în trăsură.

— Dar se întunecă, ripostă Mravucsán, şi drumul spre Glogova trece prin locuri grele, peste vaduri adânci. Şi oricât sunt eu de primar, nu pot porunci lunii să se ridice pe bolta cerurilor.

— Nici nu e nevoie, trăsura mea are felinare.

Veronka ezită, înclinând când într-o parte, când într-alta, după cum era mai tare argumentul unuia sau al celuilalt, până când, în cele din urmă, Mravucsán aduse un argument covârşitor:

— La noapte are să fie furtună, din pricină că într-un copac de pe marginea şoselei s-a spânzurat un om. O să-l vedeţi când o să treceţi prin pădure.

Domnişoara se cutremură:

— Vai, eu nu trec noaptea prin pădure pentru nimic în lume.

Aşa se încheie disputa. Gyuri se înclină supus (drept răsplată primi un zâmbet însorit), iar Mravucsán, ca electrizat, se năpusti în sala de consiliu, îl delegă pe Konopka să prezideze şedinţa (ar fi dat orice, de bucurie că scăpase), pe motiv că, având musafiri, n-are timp sa zăbovească, le spuse în treacăt, la ureche, câtorva senatori (celor cu haine mai bune) că i-ar face plăcere să vină la el la cină; alergă apoi acasă să dea instrucţiuni pentru primirea distinşilor oaspeţi. Coborând scările, îl găsi pe Fiala pe care-l trimise în grabă să ia trăsura domnului avocat Wibra Gyuri din faţa prăvăliei doamnei Müncz şi s-o adăpostească în curtea lui.

Nu trecu mult şi doamna Mravucsán în persoană sosi la primărie să le ia pe doamne. Era o femeie mărunţică şi simpatică; chipu-i bucălat şi zâmbitor radia de blândeţe şi bunătate. Era îmbrăcată în portul de sărbătoare al nevestelor de meşteşugari de prin partea de nord a ţării; fustă dreaptă de culoarea ochilor de vulpe, şorţ de mătase neagră, iar pe cap o bonetă, tot de mătase neagră, cu volănaşe, legată pe sub bărbie cu o fundă.

Deschise uşa cu violenţă şi intră cu larmă mare, după obiceiul oamenilor simpli, bucuroşi de oaspeţi:

— Oh, Doamne, să fie adevărat ce-am auzit? Mravucsán zice că veţi fie oaspeţii noştri. Ce noroc! Să ştiţi că eu presimţeam ceva. Az-noapte-n vis se făcea că un crin alb crescuse în ligheanul meu. Şi iată că visul s-a adeverit. Acum, dragele mele, strângeţi-vă lucrurile, să le duc la noi acasă; eu am o putere de urs. Vai, am uitat ceea ce trebuia să vă spun mai înainte de orişice: eu sunt soţia lui Mravucsán. Vai, sufletul meu, domnişoară, nu mi-am închipuit că eşti aşa de frumoasă. O, Maica Precistă, Maică Precistă! Acum înţeleg de ce a trimis Maica Domnului umbrela din cer ca să nu-ţi ude ploaia obrăjorii rouraţi. Aud că doamna aceasta s-a lovit rău la umăr. Lasă, am eu nişte buruieni să i le pun pe rană, numai poftiţi la mine. Să nu-ţi fie frică, scumpa mea. Nu-i nici o nenorocire. Şi cu mine s-a răsturnat o dată căruţa, cu toate că Mravucsán ţinea hăţurile; ne-am rostogolit într-o râpă, mi s-au frânt două coaste şi uite, sunt aici, bună-zdravănă! Ce-i drept, de-atunci mi-a cam rămas o durere în şale. Da' asta i se poate întâmpla oricărui călător. Te doare tare?

— Doamna nu cunoaşte limba slovacă, zise Veronka. Nici ungureşte nu ştie.

— Dumnezeule! Exclamă doamna Mravucsán, împreunându-şi mâinile. A ajuns la vârsta asta şi nici ungureşte nu ştie? Cum e cu putinţă?

Veronka se văzu datoare să-i explice că *madame* este dama ei de companie, că vine de-a dreptul de la München, că n-a mai fost niciodată în Ungaria, că e văduva unui ofiţer francez (pentru nimic în lume doamna Mravucsán n-ar fi scăpat vreun amănunt din cele ce auzea), că ea, Veronka, primise alaltăieri la Glogova scrisoarea prin care *madame* îşi anunţa sosirea şi că venise s-o întâmpine ea însăşi la gară.

— Aşa? Va să zică, pră... (Doamna Mravucsán se lovi peste gură şi înghiţi restul cuvântului „prăjină”), doamna asta nu ştie să vorbească nici slovăceşte, nici ungureşte. Biată

făptură neajutorată! Toate bune, dar ce să mă fac cu ea, lângă cine s-o aşez la masă, cum s-o ştiu îmbia cu mâncare? Frumoasă petrecere o să am eu deseară! Noroc că avem un cantor care ştie nemţeşte. Şi, de bună seamă, ştie şi domnişorul.

— Nici-o grijă, doamnă, la masă am s-o întreţin eu şi tot eu am s-o îmbii să mănânce, răspunse Gyuri.

Cu chiu, cu vai, se ridicară să plece. *Madame* Kriszbay se văicărea, gemea, în timp ce doamna Mravucsán şi Veronka se trudeau s-o îmbrace; Gyuri fusese dat afară pe coridor, să nu fie de faţă, *madame* fiind pudică. În sfârşit, doamna Mravucsán luă şalurile mari şi pardesiele şi spuse:

— Trimit eu servitoarea să aducă şi cufărul.

Apoi o luă de braţ pe *madame* Kriszbay ca s-o susţină şi, târâş, grăpiş, o coborî pe scări.

Madame scâncea şi mârâia când pe franţuzeşte, când pe nemţeşte, iar doamnei Mravucsán nu-i mai tăcea gura. Ba se adresa tinerilor care mergeau în faţa lor, ba vorbea cu *madame* care, zbârlită cum era, semăna cu un papagal bolnav.

— Poftiţi pe-aici, pe-aici, domnişoară dulce! Uite, colo e casa noastră. Numai câţiva paşi, doamnă. Nu vă temeţi, câinele nu muşcă. Tacă-ţi gura, Garam! Acuşi suntem acasă. Ai să vezi, doamnă, ce pat frumos îţi aştern pentru la noapte. Toate pernele sunt umplute cu puf.

Doamnei Mravucsán nici nu-i păsa că *madame* Kriszbay nu pricepea o iotă din ce auzea. Femeile de obicei vorbesc pentru că le place să vorbească. Ce s-ar face dacă n-ar vorbi, dacă vreun păianjen şi-ar ţese pânza peste gura lor şi le-ar lua graiul?

— Te doare? Lasă, mâine o să te doară şi mai tare. Aşa sunt loviturile astea care nu sângerează. Zău, şi peste două săptămâni o să te mai doară. Dar, una ştiu şi bună: o să fie o pereche minunată, zise aruncând priviri pline de subînţeles spre cei doi tineri care mergeau înainte.

Casa lui Mravucsán, cu intrarea ei prietenoasă, cu ferestrele ei zâmbitoare, era la câţiva paşi şi ar fi fost şi mai aproape dacă în faţa primăriei nu s-ar fi întins o iezaştină, care trebuia ocolită taman prin faţa cârciumii. Iezaştina răspundea unei necesităţi şi toată lumea din Bábaszék o preţuia pentru că în ea se bălăceau gâştele oraşului, se tăvăleau purceii şi, în sfârşit, de-aici luau pompierii apa în caz de incendiu. Nu mai spun că tot aici se adăposteau şi broaştele orăşelului, oferind localnicilor concerte minunate.

Aşadar această băltoacă era necesară, cu toţii o suportau cu plăcere, socotind-o un loc de utilitate publică şi odată, când inginerul-şef al judeţului, Brunkus Nep János, trecând pe-aici, a atras atenţia autorităţilor că ar trebui asanată balta din faţa primăriei, oamenii l-au luat în râs.

Oaspeţii doamnei Mravucsán au fost deci siliţi să ocolească băltoaca, trecând prin faţa cârciumii pe care străinii o denumiseră în batjocură „Berbecul degerat”- aluzie la condiţiile climaterice ale Bábaszék-ului. La „Berbecul degerat” lăutarii încă mai cântau, clienţii nu mai încăpeau înăuntru, câţiva ţărani de la Turde îşi beau rachiul stând în picioare afara, iar un cotiugar de la Zölyom, aşezat la o masă comanda câte trei căni de vin deodată. Se cherchelise zdravăn şi vorbea singur în gura mare, aruncând câte o privire iubitoare către mârţoaga lui prăpădită care, lângă gardul acoperit cu împletitură de ienuperi, cu capu-n pământ, înhămată la cotiugă, îşi aştepta stăpânul.

— Megieşul meu, filosofa cotiugarul, zice că fiinţa asta înhămată la cotiuga mea nu e cal. Păi cum să nu fie cal? Cal a fost el şi pe vremea lui Kossuth[37]. Cică nu poate să ducă nici o povară. E drept, nu duce, că povara e grea. Cică e prăpădită de slabă. Păi cum să nu fie slabă, dacă nu-i dau ovăz? De ce nu-i dau ovăz? Păi eu i-aş da, dacă-aş avea. Cică deunăzi n-a

[37] *Kossuth Lajos* (1802-1394), om politic maghiar, organizatorul şi conducătorul revoluţiei de la 1848-1849 din Ungaria.

fost în stare să mişte din loc cotiuga. Cum să poată, dacă roata intrase într-o hârtoapă? Megieşul meu e un dobitoc. Aşa-i că e un dobitoc?

Se ridică de pe scaun şi clătinându-se le ceru stăruitor celor din Turoc să se pronunţe: este sau nu este vecinul său un dobitoc?

Turocenii, prudenţi, se traseră la o parte; cotiugarul, ca un câine turbat ce nici nu vede, nici n-aude, dar adulmecă omul, se repezi la *madame* Kriszbay care abia se târa sprijinită de braţul doamnei Mravucsán.

— Spune-mi, calul meu e cal ori nu e cal?

Madame Kriszbay se sperie, scoase un ţipăt, gata să leşine de damful de vin ce duhnea din gura cotiugarului.

— Dumnezeule! Gemu cu glas sfârşit, în ce ţară am ajuns!

Doamna Mravucsán însă, pe cât era de blajină, pe-atât de aprigă ştia să fie la nevoie;

— Eu nu ştiu dacă e cal sau altfel de dobitoc, spuse, dar văd că tu eşti un porc beţiv!

Şi-i trase un brânci de-l răsturnă în drum ca pe un buştean, şi-acolo, culcat pe spate, horcăind, cotiugarul îşi continua meditaţia:

— Megieşul meu cică nu vede cu un ochi. Ei şi? Ce dacă, odată ce şi cu un ochi poate să vadă aceeaşi fâşie de drum pe care-ar vedea-o cu doi?

Nu trecu mult şi se ridică iar în picioare; apoi, cu stăruinţa obişnuită a beţivului se repezi după ele, şi *madame* Kriszbay, uitând că e rănită, o luă la fugă, ridicându-şi, fără să-şi dea seama, până la genunchi fustele lungi, ca să nu se împiedice în ele. Cei din Turoc hohotiră, privindu-i picioarele subţiri.

— Cum dracu' poate să fugă aşa cu picioarele alea?”

Mare fu însă uluirea Veronkăi care nu ştia cum să-şi explice goana zăpăcită a rănitei, deoarece, mergând înainte şi

vorbind cu Gyuri, nu auzise nimic din necuviinţele cotiugarului din Zölyom.

— *Madame*, *madame*, ce s-a întâmplat?

Dar *madame* Kriszbay nu-i răspunse, ci se repezi de-a dreptul pe poarta casei Mravucsán, de unde însă se năpusti îndărăt, ţipând sfâşietor, îngrozită de trei dulăi uriaşi care-o întâmpinaseră cu lătrături cumplite.

Tocmai când să se prăbuşească fără cunoştinţă la pământ, apăru domnul Mravucsán în întâmpinarea musafirilor; aşa că *madame* leşină în braţele lui.

Bietul primar o ţinea în braţe, năuc, nemişcat, nedumerit, pentru că nu mai văzuse până aci o femeie leşinată. Auzise şi el că în asemenea momente trebuie s-o stropeşti cu apă, dar cum nu putea să se ducă după apă, se gândi că poate ar fi bine s-o ciupească puţin (chiar şi-o femeie moartă-clipeşte din ochi când e ciupită), numai că, pentru ciupitură, trebuia oleacă de carne, ori *madame* Kriszbay n-avea decât oase.

Deci, cu răbdare creştinească, aşteptă sosirea celorlalţi, care foarte curând o readuseră în stare conştientă pe sărmana fiinţă cu nervi atât de sensibili.

— Ah, zicea ea iar şi iar, suspinând, în ce lume am ajuns!

PARTEA A PATRA
„INTELIGHENŢIA” BÁBASZÉK-ULUI.
CINA DE LA FAMILIA MRAVUCSÁN.

Nu voi povesti pe larg cele ce s-au mai petrecut de acum înainte. Numai cu hainele lui Cristos s-a întâmplat minunea ca ele *să crească o dată cu copilul*. Mantia care acoperea trupul lui Isus bărbat, în drumul spre Golgota, era cea pe care o purtase şi în copilărie.

Nu mai există mantii ca aceea (spre marea bucurie a croitorilor), azi numai sub condeiul vreunui romancier se mai întâmplă uneori asemenea minuni; petecelul de ţesătură, din

care abia dacă s-ar putea croi o vestă, sub mâna lor se desfăşoară în suluri nesfârşite.

Mie însă nu-mi place procedeul, aşa că voi încheia repede masa de la Mravucsán, deşi a fost excelentă… şi, de-a rămas cineva nemulţumit, apoi nu putea să fie decât *madame* Kriszbay, care de la primul fel, minunatul papricaş de miel, şi-a ars gura şi-a început să strige:

— Aoleo, mă pişcă ceva în beregată!

Felul al doilea, tăiţei cu brânză şi jumări, i-a plăcut şi mai puţin. De cum i-a gustat, s-a strâmbat urât şi a pus furculiţa în farfurie spunând:

— *Mon Dieu*[38], astea-s nişte panglici de pânză ude!

Biata doamnă Mravucsán era desperată că madame nu vrea să mănânce nimic şi nu contenea să se văicărească pe-nfundate: „Ce ruşine pe capul meu!” În sfârşit, i-a adus pe masă toate dulceţurile ce-i mai rămăseseră în cămară, *madame* a început să înfulece pe nerăsuflate şi, după ce s-a îndopat bine, s-a mai împăcat şi ea cu situaţia.

De fapt, putea să se declare mulţumită, la masă fusese aşezată între Rafanidesz Sámuel, preotul luteran din localitate, şi cantorul Klempa Teofil, care au înveselit-o tot timpul, unul la stânga, celălalt la dreapta. De când li se făcuse invitaţia li se spusese: „Trebuie să veniţi neapărat, avem la masă o doamnă nemţoaică pe care trebuie s-o întreţineţi”. Şi amândoi s-au întrecut pe sine, ţinând cu tot dinadinsul să dovedească senatorilor cât de bine se pricep ei să susţină în limba germană o conversaţie aleasă.

Nefericitei *madame* Kriszbay i-au plăcut vecinii, mai ales când a aflat că domnul Rafanidesz Sámuel e holtei. Cum? Pe-aici preoţii se căsătoresc? (Te pomeneşti că totuşi a ajuns într-o ţară bună!)

Cantorul părea mai chipeş, dar era căsătorit şi mai bătrân. Chipul său prelung, inteligent, se termina într-o barbă lungă şi neagră care-i acoperea tot pieptul. Şi-n totul emana

[38] Dumnezeule (fr.).

parcă o spiritualitate ce se revărsa din el ca un fel de aromă, sau cum iese seva din trunchiul unui copac vânjos.

Madame Kriszbay izbucnise de câteva ori în râs la glumele celor doi; din păcate, nu putuse să râdă după pofta inimii, pentru că îi ardea gâtul din pricina blestematei de boiele şi-o chinuia cumplit înghiţitura de papricaş. Din când în când, faţa ei galbenă ca de ceară se împurpura şi era limpede că se străduia din răsputeri să-şi înăbuşe tuşea, care constituie nu numai un semn prevestitor al bătrâneţii, dar mai este şi tare dizgraţioasă.

— Nu-i bai, o liniştea doamna Mravucsán, nu te sfii, dă-i drumul şi tuşeşte cum îţi vine! Cohâc, cohâc! Tusea şi sărăcia nu pot fi tăinuite.

Şi *madame* Kriszbay s-a simţit din ce în ce mai bine, căci părintele mai avea o calitate: studiase la München, aşa că ştia să povestească în dialectul local mici anecdote despre viaţa de-acolo, ceea ce a înveselit-o peste măsură pe *madame*.

Părintele Rafanidesz Sámuel nu făcea parte din acei preoţi mohorâţi de fariseism şi, deşi, după o ticluială de cuvinte, ajunsă de pomină la Bábaszék, născocită în limba slovacă de iscusitul Klempa Teofil, aşa încât citită de la cap la coadă ori de la coadă la cap să aibă acelaşi înţeles: *sedi na fare Rafanidesz*[39], s-ar putea crede că era un pustnic, veşnic retras la parohia lui, preotul era tocmai contrariul unui schimnic, fiind mereu pe drumuri, în cine mai ştie ce aventură. Într-un cuvânt, era un om plin de viaţă; ba din ultima lui parohie (undeva prin judeţul Nógrad) fusese nevoit să plece chiar din cauza unor încurcături amoroase. Doamna Mravucsán cunoştea bine povestea, o cunoştea chiar şi pe femeia cu pricina – soţia unui oarecare Bahó Mátyás, de bună seamă o femeie cumplit de proastă, de vreme ce ea însăşi îi mărturisise soţului, prim-epitrop, legătura cu părintele; şi-

[39] Rafanidesz şade la parohie (slovacă).

apoi, nici cine ştie ce frumuseţe nu putea să fie, pentru că iată, textual, ce spunea doamna Mravucsán:

— Rafanidesz a fost nebun când s-a încurcat cu ea. De la femeia urâtă să nu ceară nimeni sărutări, nici de la omul sărac împrumut, că numaidecât îl dau în vileag, ca să se fălească.

Aşa spunea doamna Mravucsán. Ce-i drept, ea mai adăuga:

— Dar dacă cineva mi-ar cere vreo mărturie, eu una aş tăgădui totul.

Aşa că eu n-am să pun mâna-n foc că doamna Mravucsán s-ar fi exprimat exact ca mai sus, pentru că n-aş avea cum să dovedesc spusele ei.

La urma-urmei, nici n-are importanţă, o dată ce *madame* Kriszbay s-a distrat minunat cu vecinii săi. Cei doi bărbaţi, cu cultura lor aleasă, au făcut-o să aibă o părere mult mai bună despre ţara noastră. Norocul nostru că, necunoscând limba slovacă, n-a priceput nimic din conversaţia tare vulgară a notabilităţilor din Bábaszék poftite la cină. La drept vorbind, şi ceilalţi musafiri erau oameni deştepţi, dar fiecare în felul lui. Frumoasa Veronka nu o dată a zâmbit la glumele lor, pe care acum le auzea întâia oară; localnicii însă le cunoşteau pe toate, auzite pe la vreun pahar de vin. Aşa, de pildă, bogatul măcelar Kukucska Pál obişnuia ca la friptură să se ridice în picioare şi să spună cu glas grohăit: „Mulţi ani trăiască bărbatul soţiei mele” – şi să-şi toarne apoi paharul în cap; la fel, ajutorul de notar povestise de o sută de ori snoava pe care acum, pentru a suta una oară, o istorisea domnişoarei Veronka, scoţându-şi de pe degetul mic rănit (cică la o vânătoare) bandajul făcut dintr-un deget de mănuşă: „Ce oraş e ăsta, domnişoară? Şi cine naiba să ghicească un nume de oraş cu un asemenea joc de cuvinte? El însă îl ştia şi îl rostea cu emfază. De altfel, foarte probabil că nici nu-l durea degetul, dar, mucalit cum era, ajutorul de

notar purta degetul de mănuşă numai pentru a putea spune domnişoarelor ghicitoarea lui.

A încerca să descrii o asemenea cină ar însemna să-l mânii pe zei. De fapt, nu se petrece nimic deosebit. Oamenii mănâncă, beau şi-apoi pleacă acasă. Credeţi că discută vreo problemă mai acătării? Da' de unde! Pălăvrăgesc tot felul de fleacuri. Ferească Dumnezeu să le tipărim. Şi totuşi, în Bábaszék se va vorbi mult timp despre nimicurile petrecute la cina de-atunci: că domnul Mravucsán a răsturnat un pahar cu vin negru şi, în timp ce presărau sare peste pata revărsată pe faţa de masă, senatorul Konopka a exclamat:

— Ptiu! Să ştii c-o s-avem botez, cumătră!

Doamna Mravucsán, firește, a roşit. Veronka, în schimb, a întrebat cu nevinovăţie:

— Cum se poate ghici aşa că va fi un botez?

(Domnişoara asta ori e încă o mare gâsculiţă, ori e o mare actriţă.)

Ce să-i răspunzi oare copilei cu chip neprihănit, cum n-o mai fi fost, poate, decât chipul Maicii Domnului pe vremea când era fetiţă şi purta rochiţă scurtă? Oaspeţii se priveau stânjeniţi, dar, din fericire, era de faţă şi soţia lui Szliminszky Wladimir, pădurarul, femeie tare isteaţă, care i-a explicat:

— Păi, să vezi matale; domnişoară, barza care aduce de obicei copiii vine mai întâi nevăzută şi ca semn de prevestire, răstoarnă, vreun pahar.

Veronka a stat câtva timp pe gânduri, apoi, neîncrezătoare, şi-a clătinat frumosul căpşor, în jurul căruia parcă strălucea nimbul nevinovăţiei.

— Dar eu am văzut cu ochii mei când domnul părinte a răsturnat paharul cu cotul!

Doamna Szliminszky n-a mai găsit nici un răspuns şi, după bunul ei obicei, s-a pornit să-şi cicălească şi să-şi dădăcească bărbatul:

— Să nu-nfuleci grăsimea de pe pulpa aia de gâscă, Wladin!

Wladin, necăjit, şi-a încruntat fruntea şi pe gâtu-i slab a început să se plimbe repede în sus şi-n jos mărul lui Adam – semn de mare nemulţumire.

— Păi mie tocmai grăsimea îmi place cel mai mult.

— Şi? N-ai voie! În primul rând, sănătatea!

Wladin, ascultător, a jupuit de-o parte părţile grase de pe friptură.

— De ce te-ai descheiat la haină? Nu. Vezi că e curent? Încheie-te imediat, Wladin!

Pădurarul s-a încheiat şi, ca omul mulţumit că şi-a făcut datoria, a întins mâna spre castronul din mijlocul mesei.

— Nici o bucăţică, Wladin! Nici cât un vârf de ac. Ţi-e destul! Vrei să visezi urât la noapte?

Wladin, cuminte, a pus furculiţa pe farfurie şi-a vrut să bea un pahar de apă.

— Vai, a strigat femeia speriată, dă să văd dacă nu cumva e prea rece.

Wladin i-a întins paharul.

— Poţi să bei câteva înghiţituri. E destul de călduţă. Da' să nu bei prea mult, să nu faci apă-n burtă. Ah, Wladin! Bei ca un însetat! Pentru numele lui Dumnezeu, ajunge, ajunge!

Bietul Wladimir! Era martirul dragostei conjugale. De şaisprezece ani îndura această oblăduire necontenită; şi deşi când s-a însurat era sănătos tun şi nici de-atunci încoace n-a fost vreodată bolnav, în fiecare clipă aştepta nenorocirea, pentru că, din pricina continuei ocrotiri, nărodul de polonez era convins că un firicel de curent sau o bucăţică de mâncare în plus ar putea să-i curme zilele. I se părea că de peste tot îl pândesc, sub mii de chipuri, intenţiile criminale ale naturii.

— Ia seama, Wladin! Ai grijă să nu te-nhaţe câinele de picior!

Sub masă, un câine ciobănesc, foindu-se printre picioarele musafirilor, rodea un os; mai încolo, miorlăia amarnic o pisică, parcă spunând: „Daţi-mi şi mie ceva din bucatele alea multe”.

Se dezlănţuise aşa-numita *amabilis confitsio*[40]. Toată lumea vorbea, fiecare despre altceva, adresându-se altcuiva. Senatorii reîncepură discuţiile despre problemele obşteşti, în primul rând despre dihonia iscată din pricina celui spânzurat. Pe chipul doamnei Mravucsán se ivi atunci o adevărată amărăciune şi-ncepu să se jeluiască că nimeni n-a mâncat nimic; Klempa Teofil, după ce vinul cel negru îi dezlegă limba, văzând că preotul s-a prins la vorbă cu *madame* Kriszbay, luă cuvântul, în nădejdea că va atrage atenţia şi asupra lui:

— Domnilor senatori, am să vă fac mărturisiri complete.

— Să auzim! Despre ce?

— Despre sinuciderea câinilor.

Ah, iată o problemă interesantă. Toţi comesenii deveniră atenţi, chiar şi preotul trebui să-şi întrerupă palavrele. Pst, pst! S-auzim despre sinuciderea câinilor.

De câtva timp, prin partea locului toată lumea era stârnită de zvonul senzaţional că la prisaca domnului cantor Klempa în fiece dimineaţă se găseşte câte un câine mort. Toţi aceşti câini s-au sinucis cu o armă de foc, împuşcându-se nu în cap, ci exact în şira spinării.

— Eu sunt criminalul, spuse Klempa, şi iată cum procedez: prin partea de sus a buduroiului gol introduc ţeava puştii; leg trăgaciul cu o sfoară pe care o dau pe după patul puştii, apoi aduc sfoara pe lângă trăgaci înapoi până în interiorul stupului, şi la capătul ei cel liber leg o bucată de carne. Câinele vine, adulmecă fain carnea, îşi vâră capul în buduroi şi, bineînţeles, o înhaţă cu colţii şi-ncepe să smucească de ea; atunci arma se descarcă şi, bum, urmează moartea.

Acest sistem viclean de ucidere a câinilor este primit cu râsete homerice şi Mravucsán trage primul concluziile:

— Sinuciderile sunt, fără îndoială, de mai multe feluri, dar cea mai groaznică sinucidere, este cea provocată prin sete. Deci, să bem, domnii mei!

---

[40] Zarva amabilităţilor (lat.).

Se ciocnesc paharele, şi-n toiul voioaselor clinchete se aude un glas:

— Ei, Wladin, Wladin!

E glasul doamnei Szliminszky, care nu vede cu ochi buni faptul că şi Wladin a pus mâna pe pahar. În schimb Mokry, mucalitul impiegat, nu vede cu ochi buni că, deşi îi vorbea despre ceva grozav de emoţionant, atenţia doamnei Szliminszky rămânea îndreptată pururea numai asupra soţului ei.

— Ţigara aia tare are să-ţi facă rău, Wladin! Arunc-o! Ţi-ajung câteva fumuri…

— Am avut o mulţime de angarale pe cap şi pe deasupra a mai trebuit să scot de la croitor şi hainele astea de pe mine.

— Frumoase haine. Cât ai dat pe ele?

— Le-am făcut de comandă la croitorul Kléner, sunt croite pe măsura mea…

— Da, într-adevăr?

— E stofă poloneză, tare, nici apa nu trece prin ea. Ar trebui s-o vezi la lumina zilei.

— Da, dar aş vrea să ştiu cât te-au costat, răspunse tânăra poloneză distrată.

— Am găsit vigul de stofă neînceput; mai avea pe margine încă fâşia galbenă cu care fusese scos din războiul de ţesut; am fost de faţă când le-a croit. La lumina soarelui, stofa are un joc de culori nemaipomenit.

— Bine, bine, dar spune-mi preţul.

Mokry însă nu se da cu una cu două scos dintr-ale lui, mai ales că era vorba despre hainele lui cele noi.

— Are Kléner un meşter, pe nume, pare-mi-se, Kupek. Înainte de-a fi venit aici, a lucrat la Viena, la un furnizor al curţii imperiale. Kupek ăsta mi-a spus aşa: „Să nu-ţi pară rău de bani, domnule Mokry, pentru că asta e o stofă mai bună ca pielea”. Pune mâna, să vezi ce calitate, doamnă Szliminszky!

— Da, e moale ca mătasea... Wladin, puiule, ar fi bine să schimbi locul cu mine. Acolo se face curent. Când se deschide uşa. Ce e, ce faci mutra asta acră şi mânioasă? Te pomeneşti că nu vrei! Haide, una, două, trei, mută-te în locul meu, Wladin!

Martirul iubirii schimbă locul cu soţia lui, iar doamna Szliminszky trece în cealaltă parte a mesei, lângă tânărul avocat Wibra, acum preocupat aproape numai de Veronka. Domnişoarei nu-i mai tace guriţa, ciripeşte într-una cu Gyuri, de parcă i s-ar fi dezlegat din toate hăţurile limba. Inteligentul şi renumitul bărbat, despre care se spune că va fi când va deputatul judeţului Banská-Bistrica o asculta cu atâta sfinţenie de-ai zice că-l ascultă pe însuşi episcopul, şi pentru nimic în lume nu şi-ar lua ochii de la ea, afară doar de clipele când Veronka îşi ridică privirile spre el.

Vorbesc încet, de-ai crede că discută cine ştie ce probleme grave, pe când ei tăifăsuiesc despre cele mai neînsemnate fleacuri. Cum îşi petrece Veronka zilele? Citeşte, se plimbă. De aici, încolţeşte a doua întrebare: ce citeşte, pe unde se plimbă? Veronka îi spune câteva titluri de cărţi. Cum Gyuri citise acele cărţi, încep să vorbească despre eroii lor, ca despre nişte cunoştinţe comune: vulturul Elemér, Berend Ivan, Ankerschmidt Erzsike, Béldi Aranka. Într-adevăr, Béldi Păi a fost un prost când n-a primit să fie cneaz.

— Poate ca, totuşi, bine-a făcut, pentru că dacă primea, cum s-ar mai fi născocit romanul acela frumos?

Apoi, avocatul începu să întrebe despre Glogova, dacă e un sat tare plicticos.

Veronka, mirată, ridică privirile-i negre spre el:

— Cum să fie plicticoasă Glogova? (Parcă un ageamiu ar fi întrebat: Parisul e un oraş plicticos?)

— E vreo pădure la Glogova?

— O, şi încă ce pădure!

— Îţi place să te plimbi prin pădure?

— Oho!

— Nu ţi-e frică?

— De ce să-mi fie frică?

— Uneori în pădure sunt fiinţe care te pot speria.

— Ah, fiinţele din pădurea noastră se sperie ele de mine.

— Ce tot spui? Poate să se sperie cineva de dumneata?

— Da, pentru că pot să pun mâna pe ele.

— Pe haiduci?

— Vai, ce vorbă! Dacă mai spui aşa, să ştii că te bat peste mână.

— Bate-mă. Uite mâna.

— Nu, acum te iert, numai dacă mai spui o dată ce-ai spus. Eu pun mâna pe fluturii din pădure.

— Sunt frumoşi? Când eram elev, îmi făcusem un insectar. Mai am şi-acum câţiva fluturi în el.

Pe Veronka o prinse ispita să se laude:

— Ah, dacă-ai vedea insectarul meu. Am toate soiurile: cap-de-mort, amiral, pisica popii, Apollo. Păcat că una dintre aripile lui Apollo e plesnită.

— Hebe ai?

— Da, şi încă mare cât palma mea.

— Cât e de mare palma dumitale? Arată-mi-o!

Veronka puse mâna pe faţa de masă. Palma era mică, albă şi delicată ca o petală de trandafir.

— În ţara piticilor poate să aibă un stânjen! Remarcă avocatul alintător şi, luând un chibrit, începu, în glumă, să-i măsoare latul palmei.

În timpul măsurătorii, din neatenţie, o atinse cu degetul; domnişoara tresări, îşi retrase mâna şi sângele îi năvăli în obraji.

— Uf, ce căldură e-aici! Zise cu glas înecat, lipindu-şi palma de obrajii aprinşi, de parcă din pricina căldurii şi-ar fi retras mâna.

— Într-adevăr, s-a făcut cald aici, se băgă în vorbă doamna Szliminszky. Wladin, descheie-te la haină!

Wladin pufăi din buze şi-şi descheie haina; iar Veronka se întoarse la fluturii ei.

— Goana după fluturi a devenit un adevărat sport pentru mine. Îmi închipui că aşa e şi cu bărbaţii care aleargă după vânat.

— Şi mie-mi sunt dragi fluturii, spuse Gyuri, pentru că iubesc o singură dată.

— Oh, mie-mi sunt dragi din alt motiv…

— Te pomeneşti că-ţi plac pentru că au mustăţi!

Veronka întoarse capul îmbufnată:

— Domnule Wibra, dumneata începi să fii nesuferit.

— Mulţumesc pentru declaraţie.

— Ce declaraţie?

— Că începi să nu mă mai poţi suferi. Ceea ce înseamnă că până acum ai avut alte sentimente faţă de mine.

— Aha! Am înţeles! Iată un adevărat tertip avocăţesc. Tălmăceşti vorbele omului aşa ca să-i atribui şi ce n-a vrut să spună. Să ştii că e primejdios să stea omul de vorbă cu dumneata. Nu mai spun nici un cuvânt.

Gyuri îşi împreună mâinile şi o imploră:

— N-am să mai fac. Niciodată, niciodată. Te rog vorbeşte-mi

— Chiar te interesează fluturii?

— Pe cuvântul meu de onoare, nici leii şi nici tigrii nu m-ar interesa acum cât mă interesează fluturii.

— Da, fluturii sunt frumoşi ca nişte femei împodobite. Ce armonii fermecătoare de culori! Mă uit la aripile lor ca la nişte imprimeuri de mătase. Gândeşte-te, bunăoară, la Hebe, ce minunat se asortează roşul şi negrul de pe aripile inferioare cu albastrul-verzui de pe cele superioare. Aceeaşi armonie ameţitoare există şi în culorile cafenii-pestriţe ale pisicii-popii, şi-n falnica şi sumbra toaletă cafenie cu bobiţe albastre şi chenar galben a capului-de-mort. Crede-mă că şi faimoasa casă de mode Worth de la Paris ar putea să vină în pădure să-nveţe de la fluturi arta de-a se îmbrăca.

— Mai încet, Wladin, strigă doamna Szliminszky. Câţi plămâni ai? Pe scrisorile expediate în localitate ajunge un timbru de trei creiţari.

Ce se-ntâmplase? Szliminszky Wladimir intrase în controversă cu senatorul Fajka, dezbătând o problemă de mare actualitate: ce s-ar întâmpla dacă oamenilor le-ar lipsi auzul? Discuţia devenise atât de sonoră, încât iubitoarea-i soţie nu mai putu să rabde inutila irosire de energie fără să-l dojenească.

— Stau unul lângă altul şi strigă – zise bombănind şi clătinând din cap – ca şi cum pe scrisorile adresate „Loco” ar trebui să lipească timbre de cincisprezece creiţari. Oh, Doamne, Doamne, când o să-i vie omenirii mintea la cap?

Atunci Konopka se ridică şi toasta în cinstea gazdei, „reînnoitorul” Bábaszék-ului. Senatorul avea un glas subţire, aidoma cu al lui Mravucsán, aşa încât, dacă nu-l vedeai pe cel ce vorbeşte, puteai crede că însuşi primarul se preamăreşte, ceea ce produse o ilaritate zgomotoasă. După ce Konopka se aşeză, se ridică Mravucsán şi-i răspunse, cu paharul în mână, închinând pentru Konopka, făcând aceleaşi mişcări şi grimase, şi clipind din ochi ca şi antevorbitorul său. Comesenii râseră iarăşi cu poftă. Cam aşa procedează şi regii când, în semn de prietenie, îşi schimbă între ei veşmintele – dar de ei nimeni nu cutează să râdă. Astfel începu iureşul toasturilor.

— Au dezlegat câinii din lanţ, şopti Fajka lui Konopka.

Mokry închină pentru stăpâna casei, Mravucsán se ridică din nou şi, în numele său şi al soţiei sale, bău pentru sănătatea musafirilor, mulţumindu-le că au avut amabilitatea să vină la cină – arătând că dintre toţi invitaţii numai doamna Müncz n-a putut veni cu acest prilej, din pricină că, pe seară, podagra îi dase nişte junghiuri prin picioare; nu e de mirare, biata bătrânică alergase cam mult în ziua aceea de târg. În sfârşit, goli paharul în cinstea evreicei din Bábaszék.

Urările însufleţite şi gălăgioase curgeau fără contenire. Când se mai potoliră, răsună şi glasul lui Szliminszky Wladimir:

— Acum e rândul meu!

— Wladin, să nu vorbeşti! Îl ţinu din scurt nevastă-sa. Să nu vorbeşti! Vorba cu glas tare face rău la plămâni!

Dar Wladimir nu mai putea fi strunit. Cel ţinut sub papuc e în stare să îndeplinească orişice: să se încheie la haină, să se descheie, să nu mănânce, să nu bea, dar în analele Ungariei nu s-a pomenit atâta supuşenie încât un bărbat să nu-şi rostească urarea pe care a copt-o în sinea lui.

— Ridic paharul, domnilor, în sănătatea celei mai frumoase flori din această societate, surioara Domnului Isus Cristos, mieluşeaua neprihănirii, pentru care Dumnezeu a făcut o minune, spunând slugii sale: „Du-te fuga, Petre, nu lăsa fetiţa s-o ude ploaia”. Mulţi ani trăiască domnişoara Belyi Veronka!

Obrajii Veronkăi se aprinseră ca văpaia, mai ales când musafirii se ridicară şi veniră pe rând la ea să-i sărute mâna, ba unii chiar să îngenunche în faţa ei; iar evlavioasa doamna Mravucsán se aplecă până la pământ atingându-i cu buzele tivul fustei.

La început, auzind asemenea epitete aiurite, Gyuri crezu că pădurarul şi-a pierdut minţile, dar acum, văzând că toţi comesenii au înnebunit, fu cuprins de o tulburare amestecată cu uimire şi de o senzaţie ciudată şi stânjenitoare.

— Despre ce minune vorbea soţul dumneavoastră? O întrebă el pe doamna Szliminszky.

Doamna Szliminszky îşi împreună mâinile a mirare:

— Cum? Dumneavoastră nu ştiţi? Zău că nu ştiţi? E cu neputinţă! Doar slovacii au scris despre ea şi-n poezii!

— Ce-au scris?

— Întâmplarea cu umbrela... Wladin, te-ai încălzit prea tare, eşti roşu ca racul, uite cum ai transpirat! Să nu-ţi dau evantaiul meu?

— Ce fel de umbrelă? Stărui curios avocatul.

— E nemaipomenit! Chiar n-aţi auzit nimic? Păi, să vedeţi cum a fost: când frumoasa dumitale vecină era mică, au uitat-o undeva prin curtea casei parohiale, într-un coş. Fratele ei, preotul din Glogova, se ruga în biserică. Deodată a izbucnit o furtună, cu o mare rupere de nori; fetiţa, firavă, ar fi făcut vreo aprindere de plămâni sau cine ştie ce altă boală, şi s-ar fi prăpădit, dacă nu s-ar fi întâmplat o minune. De unde-o fi venit, de unde nu, a apărut lângă ea un om cu părul alb, parcă picat din cer, trimis al lui Dumnezeu, şi-a aşezat o umbrelă deschisă peste fetiţă.

— Umbrela mea, exclamă fără să vrea avocatul.

— Cum?

— Nimic, nimic.

Sângele începu să-i ardă în vine, inima îi bătea tare, gesticula din mâini, agitat, aşa încât îşi răsturnă şi el paharul.

— Botez! Încă un botez, strigară veseli comesenii. Băltoaca de vin începu să curgă spre doamna Szliminszky.

— Felicitările mele, doamnă Szliminszky, o tachina părintele Rafanidesz.

— Ba nu, nu, bâlbâi ruşinată. Nu-i aşa, Wladin?

Dar avocatul se ţinea scai să nu cumva să se încurce firul importantelor sale cercetări în banalităţi, îşi trase scaunul mai aproape de doamna Szliminszky.

— Şi, mai departe? Zise cu suflarea tăiată de zbucium şi de emoţie.

— Omul cu părul alb a pierit, învăluit în ceaţă; n-a rămas nici o urmă. Cei care l-au zărit o clipă au recunoscut în el pe sfântul Petru cu barba lui cea mare.

— Era evreul Müncz.

— Ce-aţi spus?

Gyuri îşi muşcă buzele, ruşinat că din nou gândise cu glas tare.

— Nu, nimic. Continuă, te rog.

— Aşadar, sfântul Petru a dispărut, dar umbrela a rămas.

— Şi mai există? Întrebă cu interes nestăpânit.

— Păi, de bună seamă! E păstrată ca o comoară în biserica de la Glogova.

— Slavă Domnului!

Gyuri răsuflă adânc, de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă şi-şi şterse cu batista broboanele de sudoare de pe frunte. Există! Bolborosi pironindu-şi plivirile în gol. Avu senzaţia că e ameţit şi se prăbuşeşte de pe un scaun. Aflase totul şi acest mare noroc îl copleşise. Simţea un fel de rigiditate în ceafă şi o strângere în preajma inimii, iar aerul din jurul său începu să vâjâie sleindu-l de puteri.

— Şi-a cui e acum umbrela? A bisericii? Întrebă mecanic.

— Poate să fie şi-a dumneavoastră, spuse tânăra doamnă cu un aer glumeţ. Când se vă mărita, Veronka va pleca la soţul sau împreună cu umbrela. Aşa mi-a spus o dată părintele de la Glogova: „Umbrela e a surioarei mele, o va lua cu ea, dacă nu i-o va dărui bisericii”.

— Nu, nu, zise avocatul clătinând din cap, privind năuc în jurul său, de parcă n-ar fi fost în toate minţile. Nu permit… adică, ce vorbesc. Da, da, despre ce era vorba? Uf, mi-e îngrozitor de cald. Simt că mă sufoc. Domnule Mravucsán, nu s-ar putea deschide oleacă fereastra?

— Cum de nu.

Mravucsán se repezi la fereastră.

— Încheie-ţi haina, Wladin!

Aerul răcoros de primăvară pătrunse pe fereastră; un val de vânt jucăuş stinse deodată amândouă lumânările.

— Sărutul e liber! Strigă Klempa, bătrânul şmecher, în plină beznă.

O ramură de liliac încărcată de flori se aplecase pe fereastră şi-n locul fumului de ţigară ce ieşea năvalnic în grădină, camera se umplu cu miresme îmbietoare la dragoste.

Madame Kriszbay scoase un ţipăt, speriată pesemne de întuneric, dar şugubăţul Klempa nu pierdu prilejul să profite de împrejurare pentru a striga maliţios:

— Vă dau cuvântul meu de onoare că n-am fost eu!

În jurul mesei răsunară râsete tainice. De altfel, în întuneric, râsetele înăbuşite par întotdeauna tainice. Doamna Szliminszky însă, vrând să demonstreze că în răstimp, până se reaprind lumânările, nu se pretează la glume de prost gust, continuă liniştită povestea cu umbrela, dovedind o dată pentru totdeauna că gura nu-i serveşte la nimic altceva decât la vorbire.

— E o legendă frumoasă, domnule Wibra, credeţi-mă. Eu nu sunt femeie lesne crezătoare şi, pe deasupra, mai sunt şi luterană (cu toate că pe la noi asta nu se prea mărturiseşte); totuşi este o legendă foarte frumoasă. Umbrela aceea este într-adevăr miraculoasă. Bolnavii care stau sub ea se tămăduiesc, un mort a înviat fiind atins cu ea. Degeaba daţi din cap. Ăsta-i adevărul. Îl cunosc şi eu pe omul acela, trăieşte şi azi. În general, e de necrezut câte s-au întâmplat cu umbrela asta. De n-ar fi altceva decât norocul şi bogăţia pe care a adus-o în casa parohială de la Glogova, şi tot e o minune.

Pe Gyuri îl cuprinse o bănuială înspăimântătoare. Când lumânările se aprinseră din nou şi flăcările lor începură a pâlpâi, faţa lui era palidă ca moartea.

— Preotul e bogat? Întrebă încet şi ochii îi licăreau fantomatic.

— Foarte bogat, răspunse doamna Szliminszky.

Gyuri se apropie şi mai mult de ea şi, brusc, o prinse de mână. Doamna Szliminszky nu ştiu cum să interpreteze

gestul. (Dacă ar fi fost săvârşit mai adineauri, ar fi înţeles… dar, acum, cu lumânările aprinse…)

— A găsit ceva în umbrelă, nu-i aşa? O întrebă cu suflarea tăiată şi glasul înăbuşit.

Doamna Szliminszky îşi legăna graţios umărul alb ce se vedea pe sub dantela bluzei.

— Eh! Ce să fi găsit într-o umbrelă? O umbrelă doar nu e nici căldare, nici ladă cu drugi de fier. Dar, de mai bine de unsprezece ani, la preotul din Glogova vin perechi nenumărate de miri care plătesc bani buni că să fie uniţi sub umbrelă. Apoi, câţi bolnavi şi bogătani au murit pe Biela Voda, de la Szitnya şi până la Krivan, pe toţi i-a grijit, i-a spovedit şi i-a îngropat preotul de la Glogova cu umbrela lui.

Veronka, ocupată cu feţele de masă brodate şi cu minunata pânză de în pe care i le-arăta doamna Mravucsán, abia acum auzi despre ce vorbeau vecinii ei.

— Vorbiţi despre umbrela noastră? Întrebă senină, cu drăgălăşenie, legănându-se – pe scaun. Gyuri şi doamna Szliminszky tresăriră.

— Da, domnişoară, zise soţia pădurarului, cam încurcată.

Gyuri zâmbi ironic.

— Şi, după cum văd, dumneata nu crezi nimic.

— Nu.

— Ah, spuse fata cu oarecare reproş în priviri, şi de ce nu crezi?

— Pentru că în general nu cred în poveşti şi-apoi pentru că…

Era să-l ia gura pe dinainte şi să spună nişte lucruri grave, dar se opri încremenit de aerul de jignire şi de spaimă care apărea din întreaga fiinţă a domnişoarei Veronka se zburlise ca o pasăre căreia i se smulg penele. Fără nici o vorbă, întoarse capul şi privi pierdută în farfuria în care strălucea pielea verzuie a unui păstrăv din Klenoc.

Gyuri amuţi şi el, cu toate că simţea un îndemn irezistibil să se ridice în picioare şi să strige în gura mare: „Sunt bogat, sunt domn, în mânerul acelei umbrele sunt ascunse comorile mele”. E ciudat cum, atunci când un ins dă peste vreun noroc mare, prima lui dorinţă (pentru că omul tot mai are dorinţe, chiar dacă i s-ar împlini vreodată toate visele) este să comunice semenilor lui, să pună crainici să vestească în surle şi fanfare lumii întregi marele eveniment.

Dar după ce trece prima pornire, vine a doua: îndoiala. Pentru că şi-n spatele celei mai mari bucurii pândeşte, ca o umbră vicleană la cotitură, întrebarea: „dar dacă?” Şi îndoiala încolţi în mintea lui Gyuri.

— Cum arată umbrela aceea, domnişoară?

Veronka strâmbă din gură, cu aerul că nu face să discute cu interlocutorul ei despre asta.

— La drept vorbind, n-are nimic deosebit – zise apoi cu glas tărăgănat – e dintr-o pânză roşie, decolorată, peticită peste tot, de parcă ar fi de-o mie de ani.

— Pe margine, de jur-împrejur, nu are nişte floricele verzi?

— Ai văzut-o?

— Nu, întreb doar.

— Da, are nişte flori pe margine.

— Pot s-o văd şi eu?

— Fireşte. Vrei s-o vezi?

— Păi de-aceea merg la Glogova.

— Da? Nu mai pricep nimic. De vreme ce nu crezi în legenda ei…

— Tocmai de-aceea merg. Dacă aş crede, n-aş merge.

— Dumneata eşti un om rău. Un păgân.

Îşi îndepărtă puţin scaunul de lângă Gyuri, fapt care îl mâhni vizibil pe avocat.

— Te-am jignit? Întrebă Gyuri cu glas domol, umbrit de regrete.

— Nu, dar m-ai speriat, răspunse Veronka, şi un val de dezamăgire se aşternu pe minunatul ei chip oval.

— Ştii ce, am să cred totul, numai să nu-ţi fie frică de mine.

Buzele Veronkăi schiţară un zâmbet.

— Ar fi şi păcat să nu credeţi, interveni doamna Szliminszky. Nu e nici un fel de născocire aici, e adevărul adevărat şi dovedit. Cine nu-l crede, nu crede în nimic. Ori sunt adevărate minunile săvârşite de Cristos, şi-atunci şi astea sunt adevărate, ori…

Dar nu putu să-şi isprăvească fraza pentru că madame Kriszbay se sculă de la masa, declarând că e obosită şi vrea să se culce. Toată lumea se ridică, iar doamna Mravucsán conduse, pe *madame* şi pe Veronka în cele două odăiţe dinspre, curte.

La uşă, Gyuri se apropie discret de Veronka, şi ea îi spuse „Noapte bună” înclinându-se.

— Mâine dimineaţă pornim devreme? O întrebă.

Veronka se înclină graţios, cu supuşenie afectată, şi-şi frânse într-o parte gâtul imaculat:

— Cum hotărâţi dumneavoastră, domnule Toma.

Gyuri înţelese că era vorba de Toma necredinciosul şi-i replică pe un ton glumeţ:

— Totul depinde până la ce oră dorm sfintele!

Veronka se întoarse din prag, îmbufnată, îşi strânse pumnul şi-l ameninţă pe Gyuri.

— Las' că-ţi arăt eu!

Gyuri rămase cu ochii pierduţi după ea. Era atât de frumoasă încât ameninţarea cu pumnul părea ireală. Nici sfinţii n-ar putea să întruchipeze atâta puritate ca ea.

În curând plecară acasă şi soţii Szliminszky. (Mravucsán le puse la dispoziţie un om cu un felinar, noaptea fiind fără lună.) Doamna Szliminszky îl înfăşură pe Wladin într-un pardesiu, peste el atârnă o manta, în jurul girului îi legă un şal

de lână şi, după ce-i porunci ca afară să nu respire decât pe nas, îşi făcu timp să schimbe câteva vorbe şi cu Gyuri:

— E o legendă într-adevăr minunată, pe mine mă impresionează foarte mult.

— Ah, bietele legende! Răspunse Gyuri. Dacă omul ar sufla peste câteva asemenea legende frumoase şi-ar scoate de pe ele poleiala aurita, dacă-ar îndepărta parfumul sacru şi nimbul de mister, ce naiv şi ridicol ar apărea adevărul pe care s-au clădit.

— Dar nu trebuie să sufli peste ele, zise doamna Szliminszky. Wladin, ridică-ţi gulerul la manta!

Avocatul rămase pe gânduri.

— Poate aveţi dreptate, mormăi cu privirea în gol.

În curând şi pe Gyuri îl cuprinse oboseala sau dorinţa de a rămâne singur, şi o rugă pe doamna Mravucsán să-i aranjeze şi lui un culcuş.

— Hm, a plecat magnetul, zise pe înfundate ajutorul de notar.

Abia închise Gyuri uşa în urma lui, că măcelarul Kukucska chiui voios: „în sfârşit, iată-ne singuri!” Apoi îşi scoase haina, de parcă s-ar fi pregătit de trântă, îşi suflecă mânecile largi (pe braţul stâng avea tatuat un cap de bou) şi îi făcu ştrengăreşte cu ochiul lui Mravucsán.

Domnul primar înţelese.

— Da, ai dreptate, zise radios, nu putem să plecăm la culcare fără a vedea dacă ne mai iubesc femeile.

Trase un sertar al scrinului şi scoase un pachet de cărţi.

Ce e drept, dintre cărţi lipsea valetul de ghindă, dar asta nu deranja de fel „inteligheţia” din Bábaszék; de altminteri mai jucaseră ei preferance cu aceste cărţi; la împărţire, ultimul jucător primea o carte mai puţin, dar cu toţii îşi închipuiau că valetul respectiv e la el, aşa încât acesta virtualmente era în joc. Dacă masa cerea ghinda, ultimul jucător se prefăcea că pune valetul zicând:

— Am pus valetul de ghindă.

Uneori lua şi potul, mai ales dacă atu-ul era de ghindă.

În seara asta însă, făcură un mic *ferber* înfierbântat care ţinu aproape până-n zori. Au jucat cei doi senatori, măcelarul şi părintele. Ajutorul de notar căra *cvatercile*[41] iar Klempa, care n-avea nici o leţcaie (pretutindeni cantorul e cel măi sărac), şedea oropsit, cu coatele pe masă, când ici, când dincolo, mereu gonit dintr-un loc într-altul, pe motiv ca e un „chibiţ ghinionist”; calificativul, în fond, era destul de deprimant, fără a fi totuşi jignitor. Astfel, sărmanul Klempa se muta de-a rândul, peregrinând de la un jucător la altul, până ce, în sfârşit, îşi lăsă capul trudit pe colţul mesei, între măcelar şi preot, şi adormi, cu obrazul culcat pe barba-i lungă şi deasă ca pe o pernă. De-aci însă i se trase o deşteptare sumbră; năstruşnicului Kukucska Pál, cum era „cu chef”, i se năzări să-i sigileze barba cu ceară şi să i-o lipească de masă. O să fie un haz nebun când o să se deştepte din somn şi n-o să poată să se desprindă de masă!

Toţi primiră ideea cu entuziasm; Mokry ţinu lumânarea, Kukucska pică pe barbă ceară în vreo trei locuri, iar Mravucsán cu inelul său masiv puse sigiliul, lipind barba de masă. Gluma se anunţa măreaţă!

Se petrecură şi alte scene mai puţin interesante. Aşa, bunăoară, *madame* Kriszbay, pe care doamna Mravucsán o găzduise în propria-i odaie de culcare, n-avu curaj să se culce în marea pilotelor de puf, de teama să nu se scufunde şi să se înece. Ceru să i se dea o plapumă. Doamna Mravucsán, ingenioasă cum era, neavând nici o plapumă de lână, aduse haina de blană a bărbatului ei şi-o aşternu peste madame, care însă se sperie atât de tare de flocoasa blană, încât o cuprinse o migrenă cumplită, iar doamna Mravucsán o obloji toată noaptea punându-i comprese cu hrean la tâmple.

Veronka păţi alt necaz. După ce rămase singură în cea mai frumoasă cameră din casa Mravucsán, încuie uşa pe dinăuntru şi, ca să nu poată nimeni să tragă cu ochiul prin

[41] Cupe de câte 1/4 litru.

gaura cheii, atârnă de clanţă o pelerină, trase apoi perdeaua la ferăstruica ce dădea spre curte şi începu să se dezbrace; îşi descheie ilicul, desfăcu una după alta copcile, pe urmă căzură şi balenele, redând sânilor şi şoldurilor forma lor naturală, de-o sută de ori mai frumoasă decât şi-ar fi putut închipui cineva. Pocni şi ultima copcă ce mai ţinea strânsă în talie fustiţa înflorată, garnisită cu volane, care începu să alunece în jos, aşa cum de pe bobocul de trandafir se desprinde învelişul verde ce închide invidios frumoasele petale.

Fustiţa aluneca, aluneca în jos de-a lungul juponului ca neaua care-ţi lua vederea de alb ce era. Când să-şi dezlege şiretul (pentru că juponul nu era încheiat cu copcă, ci era legat cu şiret) văzu îngrozită doi ochi roşii, mărunţi, aţintiţi asupra ei.

Un pisoi ieşise de sub pat şi privea, privea cu atâta stăruinţă, cu atâta curiozitate şi-atâta interes de parcă era vreun fiu de împărat schimbat prin vrajă în motan.

Veronka dădu să-şi strângă cu o mână ilicul desfăcut, se aplecă brusc, şi cu cealaltă mână îşi ridică la loc fusta căzută pe jos (din care tocmai era să iasă) în timp ce, cu glas când dulce, când poruncitor, se răstea să alunge motanul:

— Marş, pisule! Zât, urâtule! Nu te uita la mine!

Domnişoara se sfia să se dezbrace în faţa lui. Se îmbrăcă din nou aşa cum fusese şi încercă să-l gonească, dar pisoiul ba se ascundea în dosul mobilei, ba sărea pe dulapuri; în zadar se agita domnişoara, el nici gând să iasă din cameră.

Doamna Mravucsán, auzind zgomotul, strigă din camera vecină:

— Ce s-a întâmplat, Duducă?

— Nu pot să gonesc pisica, nană Mravucsán.

— Nu e nimic, sufleţelul meu, chiar dacă rămâne în casă; e un pisic cuminte şi curat.

— Dar mă vede, răspunse Veronka speriată.

Stinse lumânarea şi începu să se dezbrace pe întuneric, dar pisoiul naibii ieşi iar în mijlocul odăii, cu ochii strălucindu-i şi mai mult în beznă.

— Ei, lasă că te învăţ eu minte, haimana neruşinată!

Se baricadă în dosul unor scaune, ca într-o cetate în care nu pot pătrunde ochi străini, se aşeză pe marginea patului, picior peste picior, şi începu să-şi desfacă şireturile de la ghete. Poc, căzu prima gheată; poc, căzu şi cealaltă pe pardoseală.

Dar cetatea de scaune nu-l impresionă prea tare pe pisoi! Se întinse cât era de lung şi, hop, sări pe spălătorul acoperit cu un şerveţel croşetat; hop, mai făcu un salt şi se opri în patul Veronkăi, la mijlocul pernei. Dar niciodată nu e bine să te avânţi prea mult. Veronka se repezi şi cu un gest îndemânatic îl prinse.

— Ei, acum eşti în ghearele mele, cumetre! Iute, unde e o basma? Ţi-arăt eu ce înseamnă să tragi cu ochiul când se dezbracă fetele. Ştii că e o necuviinţă, motanule?

Veronka găsi o basma mare de lână, înfăşură capul pisicii, îndoind-o dublă în dreptul ochilor, şi-i zise: „Acum mai priveşte dacă poţi”, şi reîncepu să se dezbrace.

NOAPTEA E SFETNIC BUN.

Pe când reprezentantele sexului slab se necăjeau cu asemenea incidente hazlii, iar domnul Klempa, cu barba sigilată, dormea somnul celor drepţi (nimeni nu visează mai frumos decât un chibiţ aţipit), Wibra Gyuri, copleşit de gânduri, veghea. Se dezbrăcase, se întinsese pe pat, dar nu putea să adoarmă. Dezbrăcarea lui (vă rog să nu vă speriaţi!) nu va fi descrisă cu amănunte; după mentalitatea omului civilizat, s-ar scandaliza cititorii. Pentru ce? Nu ştiu. Cică fiind un spectacol urât, nu trebuie descris. Tabloul oferit de o femeie care se dezbracă are o oarecare poezie; dacă e bine descris, corpul femeiesc e frumos, şi-n locul mirosului de cerneală de tipar cititorul simte miresme îmbătătoare; pe

când dezbrăcarea unui bărbat... ptiu, nici nu cutez s-o pomenesc. Fusta poate fi cântată în ode ditirambice, dar cuvântul „pantalon” abia se poate rosti. De ce? Numai Dumnezeu ştie. Şi ce vrea să însemne? Că bărbatul este o făptura mai puţin estetică decât femeia? După părerea mea, nu înseamnă decât că cel care-a stabilit ce se cuvine şi ce nu a fost un mare găgăuţă.

Cel mai grav era faptul că eroul nostru nu putea să doarmă. Nu că îi era prea încărcat stomacul cu mâncărurile doamnei Mravucsán, ci sufletul şi creierul îi erau pline de marile întâmplări ale zilei. Nenumăratele impresii i se rostogoleau prin cap într-un val-vârtej aiuritor. Parcă trăise în câteva ore o mulţime de ani de viaţă. Doamne-Dumnezeule, cât a trecut de când căuta umbrela în podul doamnei Müncz! Acum, în sfârşit, a găsit-o. Providenţa l-a călăuzit. Dumnezeu a încredinţat umbrela unui înger.

Gândurile îi alunecară pe nesimţite de la umbrelă la „înger”. Frumoasă fiinţă, ce-i drept! Nimic la ea nu-i supărător, cum se întâmplă cu celelalte domnişoare de vârsta sa, năzuroase, plicticoase, sfrijite şi prefăcute. Veronka e o excepţie. Veronka e o domnişoară foarte la locul ei. Şi parcă îi arătase şi oarecare simpatie...

Îşi reaminti fiecare cuvânt, fiecare gest amabil faţă de el, şi retrăi iar şi iar bucuriile fiecărei, clipe (la a treia, la a patra evocare, amintirile deveniră şi mai dulci)... dar, depănând firul colorat, reconstituind zâmbetele, cuvintele rostite, mlădierile glasului ei, privirile deschise, gesturile fireşti (ah, ce frumoasă colecţie!) găsi şi clipele de înstrăinare şi de răceală şi, părăsit de nădejdi, se strădui să sară peste zăplazul visării, către realitatea de aur... către umbrelă.

La drept vorbind, după norocul care dase peste el, n-avea nici un rost să-şi piardă vremea tălmăcind purtările unei copile. De azi încolo este un domn, este un bogătaş. De azi înainte va trăi ca un prinţ, iarna la Budapesta sau pe Coasta de Azur, vara la Ostende sau la Monaco; într-un cuvânt, va fi

un mare domn, care nici nu se va uită la sora unui popă. (Şi totuşi, micuţa Veronka îi apărea necontenit în gânduri.)

Somnul nu vroia să i se aştearnă pe gene; dar cine-ar fi putut să adoarmă într-o asemenea stare? Planuri de viaţă tot mai strălucitoare zburau prin mintea lui, ca fluturii din pădurea de la Glogova. Şi Gyuri alerga după ei, vânându-i neostenit... Ah, de s-ar lumina de ziuă, să poată pleca, să se poată mişca.

Pe măsuţa de lângă pat ticăia vesel ceasul său de buzunar; îl privi: arăta miezul nopţii. Nu se poate să fie numai atât! Poate nu merge bine. Undeva, în a treia curte, cântă un cocoş spunându-i parcă: „Ceasul merge foarte bine, domnule Wibra!” De la „Berbecul degerat” răzbătea vag muzica. Un păcurar chefliu cânta înfocat vestita doina a ciobanilor slovaci, al cărei început tradus în grabă sună cam aşa:

Oaia tăiată de altul ciobanului nu-i prieşte,
Berbecul nu-i al celui ce-l creşte.

Gyuri aprinse o ţigară şi, printre rotocoalele de fum, cântecul fără noimă îi sfâşie pânza roşie ţesută din atâtea frumoase iluzii.

Aşa-i, cel mai adesea berbecul nu e al celui ce-l creşte. Iată şi umbrela, nu este a proprietarului ei. Ba se poate spune că nici n-a găsit-o, de vreme ce încă nu se află în mâna lui. Mai mult decât atât: dacă privim lucrurile cu obiectivitate, nici nu e atât de simplu să intre în stăpânirea ei. Până acum se temuse ca nu cumva să fi putrezit printre gunoaie, aruncată ca o zdreanţă inutilă; de aceea nu prea trăsese multe speranţe s-o găsească. Dar acum? Lucrurile s-au întors pe dos. Acum necazul e că umbrela a ajuns un lucru sfânt, o adevărată relicvă.

Ce să facă, în ce fel să se descurce? Ce să-i spună mâine preotului de la Glogova? Poate să-i spună pur şi simplu: „Am venit să-mi iau umbrela?” Preotul, desigur, îi va râde în nas; pentru că sau e un habotnic exaltat, şi-atunci e profund convins că sfântul Petru i-a adus surioarei lui umbrela, sau e

un fariseu, un făţarnic, şi-atunci nu e nebun să se lase dat în vileag.

Afară începu să şuiere un vânt mânios care pătrundea vâjâind prin uşa şi ferestrele şubrede ale cămăruţei în care doamna Mravucsán îi pregătise culcuşul. Mobilele trosneau şi parcă se mişcau. Din depărtare se auzea desluşit vuietul codrilor de la Liskovina. Iată ca omul spânzurat despre care-i vorbise Mravucsán îşi face datoria. Gyuri stinse iarăşi lumânarea ce pâlpâia ameninţată de vânt, se vârî sub pilotă, închise ochii, şi-n imaginaţia lui, mai spornică pe întuneric, i se păru că-l vede aievea pe cel spânzurat, legănându-se încoace şi încolo de creangă, rânjind şi dând din cap: „Da, zău, domnule Wibra, la parohia de la Glogova o să vi se râdă în nas.” „Blestemată încurcătură!” îşi zise, zvârcolindu-se printre pernele albe ca neaua, care aromeau vag a raze de soare primă văratic (nu degeaba le întinsese la soare doamna Mravucsán). „Fie ce-o fi, îşi depănă el gândurile, umbrela va fi a mea. În ultimă instanţă, pot dovedi asta şi-n faţa justiţiei. Sztolarik, doamna Müncz, fiul ei şi întregul oraş Reszterce pot depune mărturie.”

Izbucni într-un râs amar: „Ce idee? Cum să dovedesc? Umbrela nici nu e a mea, e a familiei Müncz. Bătrânul Müncz a cumpărat-o cu toate formele legale, printre obiectele inutile, la licitaţia moştenirii lui Gregorics. Deci umbrela e a familiei Müncz, eu n-am dreptul decât la conţinutul mânerului. Dar cum să ridic o asemenea pretenţie? Pot eu să-i spun preotului: Uite ce-i, părinte, în mânerul umbrelei se află o foaie de depunere în valoare de două sau trei sute de mii de fiorini, te rog să mi-o dar, pentru că este dreptul meu…”

Gyuri începu să analizeze în gând reacţiile posibile ale preotului. Sau crede legenda sfântă despre umbrelă şi atunci va spune: „Du-te-ncolo, doar nu-i nebun sfântul Petru să-ţi aducă ţie din rai o foaie de depunere”. Sau, dus în ispită, desface mânerul, găseşte hârtia şi va spune: „Dacă totuşi a adus-o, atunci de bună seamă mi-a adus-o mie”, şi va scoate

biletul de bancă şi-l va transforma el însuşi în bani lichizi. La urma-urmei, de ce să i-l dea lui Gyuri? Cu ce ar putea să dovedească Gyuri că-i aparţine lui?

Apoi eroul nostru, continuându-şi speculaţiile, îşi zise: „Să-i povestesc viaţa mea, să-i mărturisesc din fir a păr totul despre mama, despre tata, despre împrejurările în care a murit? Să presupunem că mă crede de la început până la sfârşit: la ce-mi foloseşte? Rezultă, oare, din aceste poveşti, că eu sunt proprietarul comorii? Desigur că nu. Şi chiar dacă ar admite că este a mea, mi-ar da-o oare? Doar şi preotul e om ca toţi oamenii! Să-l dau în judecată dacă refuză să-mi satisfacă cererea? E ridicol! El sustrage binişor hârtia, iar eu cum voi putea sa dovedesc că a fost în umbrelă?”

Broboane de sudoare curgeau gârlă pe fruntea lui Gyuri, care-şi muşca perna de furie. Să fii atât de aproape de moştenire şi totuşi atât de departe de ea!

„… Noapte neagră, dă-mi un sfat!”

Da, e recomandabil să faci apel la noapte. Bine-a procedat Gyuri cerând să-i fie sfetnic. Noaptea este prietenul bun al oamenilor frământaţi de gânduri.

Printre sfaturile de aur, s-ar putea înscrie şi următorul: „Orice lucru important mai judecă-l o dată şi noaptea, chiar dacă ai luat vreo hotărâre în timpul zilei”. Pentru că una e mintea omului noaptea şi alta e ziua. Eu, personal, nu ştiu exact când e mintea mai înţeleaptă.

Tare îmi vine-a crede că nici ziua, nici noaptea nu e desăvârşită. Lumina însorită a zilei aduce în urzeala gândurilor, ca un ţesător, culorile ei, pe când noaptea îşi scutură aripile, lăsând să cadă printre ele câte un fulg negru. Aşadar, amândouă colorează, măresc, micşorează, ticluiesc, într-un cuvânt, amândouă falsifică. Noaptea, iubita ţi se năzare mai frumoasă decât este în realitate, duşmanii ţi se par mai puternici, necazurile mai mari şi bucuriile mai mici. Nu e frumos din partea ei, dar noaptea e suverană, n-are de dat socoteală nimănui.

Deci, sărmane om îngândurat, ia-o aşa cum este şi nu fugi de ea când cauţi adevărul... Dar, vai, tu nu cauţi adevărul! Chiar de ţi-ar ieşi în faţă, l-ai ocoli.

M-am exprimat greşit: nu fugi de noapte când cauţi o cale de ieşire. Noaptea este numai aparent tăcută. Ea ştie să-ţi şoptească la ureche fără să-ţi dar seama. Dacă nu izbuteşte altfel, se apropie tiptil, în vârful picioarelor, aducându-ţi visul în care învăluie cu neîntrecută dibăcie sfatul pe care vrea să ţi-l dea. Astfel, vuietul vântului acoperi deodată muzica de la „Berbecul degerat". Gyuri nu mai auzea decât un zumzet din şi cadenţat, apoi i se păru că rătăceşte pe alte meleaguri, împreună cu Veronka, alergând după fluturi prin pădurea de la Glogova. Şi, cum mergeau prin desişuri, se făcea că le iese în cale pe potecă un moşneag cu toiag de aur, cu un nimb strălucitor în jurul capului, cu o pălărie ce atârna legată cu o sfoară în jurul gâtului.

„Dumneata eşti domnul Wibra? Îl întrebă moşneagul.

„Da, dar dumneata? E „Eu sunt sfântul Petru.

„Ce doriţi?" „Vreau să dau o declaraţie în favoarea dumitale." „În favoarea mea?" „Da. Am aflat că nu poţi să intri în stăpânirea umbrelei dumitale. Prietenul meu, Gregorics Pál, m-a rugat să te ajut. De aceea, sunt gata să dau o declaraţie cum că nu eu i-am dus domnişoarei umbrela." „Frumos din partea dumneavoastră, dar eu aici n-am nici hârtie, nici cerneală. Haide să ne întoarcem în sat!" „Asta nu se poate, nu mai am timp. Doar ştii că sunt străjerul porţii; trebuie să plec." „Şi-atunci, eu ce să mă fac? Cum să pun mâna pe umbrela mea?"

Sfântul Petru dădu din umeri şi porni înapoi pe poteca plină de rugi de mure. În dreptul unui gorun uriaş se mai opri o dată şi-i făcu semn lui Gyuri să se apropie.

Gyuri se supuse.

„Ştii ce, prietene, nu te zbuciuma atâta, ia-o pe Veronka de nevastă şi, o dată cu fata, va fi a dumitale şi umbrela."

„Vino! Zise Gyuri, încleştându-şi pumnul pe mantia lui sfântă. Cere-i mâna pentru mine!”

Gyuri trăgea de el, trăgea din răsputeri, dar în clipa aceea parcă o mână puternică îl prinse din spate şi cu o forţă înspăimântătoare îl trase înapoi şi se deşteptă.

Cineva bătu la uşă.

— Intră, mârâi buimac, fără să vrea.

Servitoarea domnului Mravucsán intră căscând, cu părul vâlvoi.

— Am venit să iau ghetele.

Gyuri se frecă la ochi şi se trezi. Era dimineaţă. Razele soarelui îi zâmbeau prin fereastră.

Mai prefiră o dată în minte amănuntele visului ce sta să i se şteargă din memorie. În ceaţa care se risipea, vroia să mai zărească o clipă contururile lor. Imaginile erau încă vii, proaspete. Parcă auzea trosnind aievea vreascurile sub tălpile sfântului Petru şi glasul răsunând măreţ şi blând: „Ia-o de nevastă pe Veronka, prietene, şi umbrela va fi a dumitale”.

„Ciudat vis! Gândi Gyuri, dar cât de logic! Ideea asta putea să-mi vină şi în stare de veghe.”

Hm, parcă nu tot din sinea lui izvorâse? Noaptea doar poruncise: „Veniţi, vise, şi plăsmuiţi din simţămintele ce clocotesc într-însul o poveste minunată!”

*

Până când Gyuri se îmbrăcă, se făcuse destul de târziu. Toată casa Mravucsán forfotea, ca un stup răscolit. Ici o fată aducea o ulcică, dincolo o alta alerga cu o strecurătoare (trebăluiau cu laptele proaspăt muls), iar la poarta pe care vântul de azi-noapte o scosese din ţâţâni pufăia din pipa vizitiul lui Gyuri, minunându-se împreună cu ceilalţi de puterea vântului. Când dădu cu ochii de stăpânul său, ridicându-şi fercheşa pălărie garnisită cu o pană de struţ, întrebă:

— Să înham caii?

— Încă nu ştiu. Ascultă, fetiţe: S-au sculat cucoanele?

— Îşi beau cafeaua cu lapte în grădină, răspunse o femeie cât o cerboaică, ducând pe tavă o cană cu lapte aburind. Poftiţi pe-aici!

— Atunci, înhamă, János.

În grădină, sub nuc, în jurul unei mese mari de piatră, Gyuri îi găsi pe toţi ai casei. Tocmai isprăveau micul dejun, numai *madame* mai ronţăia încă nişte pâine prăjită.

Îl primiră râzând vesele. Veronka exclamă voioasă:

— Iată un om matinal!

— Asta nu! Calificativul de om matinal nu-l cedez, protestă domnul Mravucsán, ăsta mi se cuvinte mie. Pentru că eu n-am închis ochii toată noaptea, am jucat cărţi până dimineaţa. Săracul Klempa, şi-acum mai doarme cu coatele pe masă şi cu barba sigilată.

— Frumos v-aţi purtat! Îl dojeni doamna Mravucsán.

— Bună dimineaţa! Bună dimineaţa! Salutară cu toţii, dând mâna cu Gyuri, iar Veronka se ridica înclinându-se graţios.

— Bună dimineaţa, domnule matinal! Bună dimineaţa. Ei ce te uiţi aşa la mine?

— Mă uit, răspunse Gyuri încurcat, rămânând cu privirea pierdută la frumuseţea fetei – parcă... parcă ai mai crescut.

— Într-o noapte?

— Ieri parcă erai o fetiţă.

— Ieri sufereai de orbul găinilor.

— Îl mai am şi azi.

— Pentru că eşti încă adormit. Păi, asta e oră de deşteptare?

Glasul ei zglobiu, alintat, ca o mângâiere dulce, îl înfioră pe Gyuri care, plin de vervă şi foarte bine dispus, începu să se scuze:

— Am adormit târziu şi, dacă nu-mi bătea la uşă fata, dormeam şi-acum. Bine era să mă mai fi lăsat măcar cinci minute.

— Chiar aşa? Interveni doamna Mravucsán. Aţi visat aşa de frumos? Ce doriţi? Cafea cu lapte sau friptură rece?

— Vă rog, o cafea.

— Nu ne povestiţi ce-aţi visat?

— Se făcea că mă însuram. Mai bine zis, lucrurile s-au încurcat la cererea în căsătorie.

— Cum adică? Ai fost refuzat? Întrebă Veronka, întinzând căpşorul curios, parcă şi mai frumos acum, încadrat de cununa pletelor ei bogate, care şi ele păreau mai frumoase cu o garoafă prinsă într-o parte.

— Nu ştiu cum ar fi evoluat lucrurile. Tocmai în momentul decisiv, m-a trezit servitoarea.

— Aşa? Era să cred că nu te-a plăcut domnişoara, zise Veronka, parcă recitind o poveste. Păcat că nu putem afla deznodământul.

— Te asigur că ai să-l afli.

— Cum?

— Am să-ţi povestesc eu.

— Ei, nu mai spune! Visele doar nu se continuă de la o noapte la alta, ca foiletoanele din gazete.

Gyuri îşi bău cafeaua, aprinse o ţigară şi dintre norii de fum, cu o figură misterioasă şi cu ochii ridicaţi spre cer, spuse pe un ton glumeţ:

— Sunt şi vise de felul ăsta, ai să vezi. Dar dumneata cum ai dormit?

Atâta-i trebui doamnei Mravucsán! Imediat profită de ocazie şi povesti pe larg întâmplarea cu pisicul din pricina căruia, aseară, Veronka. Nu cutezase să se dezbrace.

Gyuri îşi imagină încântătoarea scenă, veselindu-se grozav; Veronka roşi până-n vârful urechilor. Domnul Mravucsán râse, iar doamna Mravucsán îi dădu câteva sfaturi, aşa cum se cuvine din partea unei femei mai vârstnice şi cu mai multă experienţă de viaţă:

— Să ştii, porumbiţo, că nici din bine nu e bine să ai prea mult. Aşa e şi cu ruşinea, prea multă strică. Orice fată

trebuie să se înveţe şi cu asta! Ce-o să te faci când o să te măriţi, fetiţă dragă? Păi, să ştii că bărbatul intră în camera de culcare, şi el, cu mâna lui, desface corsetul soţioarei. De asta nu scapă nici o femeie.

— Vai! Ce spuneţi! Exclamă Veronka. Îşi astupă urechile, sări de pe scaun şi fugi spre tufişurile de coacăze. O crenguţă se agăţă de volanul fustei atât de tare încât îl desfăcu din creţuri.

Asta fu o adevărată catastrofă! Repede – aţă, ac! Ceea ce sporea necazul era trăsura lui Gyuri, gata de plecare – cu cei doi cai negri care-şi fluturau coama, prinşi în hamuri bătute-n cuie de arama. Ei! Bună meserie e avocatura! (E atât de tânăr şi uite ce echipaj frumos şi-a agonisit dând din gură.)

Doamna Mravucsán, ca de altfel toate fiinţele din casă, nu ştiau pe ce să pună mâna mai întâi.

— Anka, leagă într-un şervet şunca pe care am fiert-o pentru drum! Tu, Zsuzsika, fugi repede şi adu cozonacul! Dar cuţit au? Aduceţi iute cuţitul cela cu mâner de corn. Să vă pun în coşul trăsurii şi nişte prune uscate? Sunt bune de ronţăit la drum, scumpa mea, mai ales pentru femeia asta străină. Să vă pun şi oleacă de magiun într-o ulcică? Să ştii că am să vă pun.

— Lăsaţi, lăsaţi, nană Mravucsán, se împotrivi Veronka, doar de prânz suntem acasă!

— Şi dacă se întâmplă ceva? Nu se ştie niciodată.

Inimoasa nana Mravucsán se foia de colo până colo ca o sfârlează, ba dispărea o clipă, ba se avea iar, în timp ce domnul Mravucsán stăruia în fel şi chip să rămână şi la masă, sau dacă nu, să mai întârzie barem o oră. Pân' la urmă îi tot ruga să mai zăbovească măcar o jumătate de oră, asigurându-i că până atunci neapărat se trezeşte şi Klempa şi-or să vadă un spectacol cum n-a văzut nici împăratul.

Insistenţele lui fură însă zadarnice, încăpăţânaţii călători nu-şi schimbară planul; se urcară în caleaşca elegantă, doamnele în spate, Gyuri sus lângă vizitiu, cu faţa

întoarsă spre doamne, aşa încât genunchii atingeau picioruşele Veronkăi... Eu nu ştiu ce o să se mai întâmple până la Glogova...

— La Glogova! Porunci Gyuri vizitiului.

János pocni din bici, caii porniră, dar nici n-ajunse trăsura în pragul porţii că doamna Mravucsán se şi repezi în urma lor strigând cât o ţinea gura:

— Ho! Ho! Opriţi-vă!

Trăsura se opri; doamnele speriate priviră în jurul lor întrebându-se ce s-a putut întâmplă. Nu se întâmplase nimic. Doamna Mravucsán descoperise în cămară câteva mere nevătămate şi aducea în şorţ nepreţuitele comori ca să le dea oaspeţilor. Dar, întrucât veşmintele doamnelor n-aveau buzunare, le încărcă pe toate în cele ale hainei lui Gyuri, stăruind ca mărul acela frumos, roşu, un ionatan veritabil, să-l mănânce Veronka.

În sfârşit, porniră fluturând care mai de care batiste, pălării... până când, la o cotitură, dispăru din văzul lor casa primitoare a lui Mravucsán cu tot natul ei, cu nucul uriaş şi coşul fumegând.

Strada le oferea mereu aspecte noi din viaţa Bábaszék-ului în plin avânt al dezvoltării sale. În pragul prăvăliei sale, doamna Müncz, cu boneta albă imaculată, îi salută călduros dând din venerabilul ei cap alb, pe care ochelarii strălucitori îl împărţeau în doua părţi simetrice. În dreptul fierăriei, calfele ciocăneau de zor la trăsura sfărâmată a preotului de la Glogova. Fiarele încinse pe care turnau apă rece sâsâiau ca şerpii. Mai încolo, meşteşugarii îşi strângeau în lăzi mari triunghiulare mărfurile nevândute la târg. Încetul cu încetul, rămaseră în urmă căsuţele cu porţi pictate eu lalele şi cu iniţialele proprietarilor înscrise într-o cunună. În dreptul ultimei case, ale cărei ferestre dădeau spre viitorul cimitir evreiesc, de lângă gardul de cătină, „bum, bum”, două detunături de pistol făcură caii să tresară.

Călătorii glogoveni priviră într-acolo şi, ce să vadă? Mokry, gătit cu costumul cel nou, albastru, lucrat de vestitul Klener din Beszterce, îi saluta de bun rămas, fluturând într-o mână pălăria şi în cealaltă pistolul din care trăsese în cinstea lor cele două focuri. De partea cealaltă, aripile înspăimântătoare ale afurisitei mori de vânt îşi aruncau umbrele sumbre pe tril oiştea zâmbitoare presărată cu flori roşii. Din fericire, roata stă nemişcată ca o muscă uriaşă înfiptă într-un ac cu gămălie.

În aer, nici o adiere. Spicele de grâu, subţiri şi pricăjite, scăldate de razele calde ale soarelui, se ridicau drepte, nemişcate ca nişte grenadiri. Pe câmp, cât vedeai cu ochii, se aşternea liniştea adâncă.

Nu se auzeau decât potcoavele cailor tropăind pe pietre, iar pădurea Liskovina, cu trupu-i greoi, verde, nesfârşit, parcă respira în tăcere, venind din ce în ce mai aproape.

PARTEA A CINCEA.
AL TREILEA DIAVOL.
TRANDAFIRUL MARIEI CZOBOR, PRĂPASTIA ŞI PĂRUL CEL BĂTRÂN.

Madame Kriszbay privea jur-împrejur şi nu mai contenea cu întrebările. Tot ce vedea o interesa: târla ponosită de la marginea Liskovinei, bisericuţa ce se zărea în inima pădurii printre minunaţii mesteceni cu scoarţa albă. Veronka îi povesti că în locul acela tâlharii au omorât un cârciumar bogat a cărui văduvă, de mâhnire, a zidit acolo o capelă.

— Poate că de bucurie, adăugă Gyuri.

— Răutăciosule! Îl mustră Veronka.

Pădurea Liskovina, lungă, lată, cu văi şi râpe frumoase şi cu luminişuri verzi ca smaraldul, seamănă cu un parc englezesc. Copacii însă nu oferă prea multe varietăţi: mesteacănul, arborele drag slovacilor, predomină; şi-i tot atât

de bălai şi de melancolic printre ceilalţi copaci ca şi nenumăratele Ančure şi Bohuške, fetele slovace cele cu părul de culoarea cânepii coapte, în schimb, restul vegetaţiei Liskovinei e mult mai bogat, ferigele uriaşe cresc aproape cât tulpina copacilor, iar viţelarul deşi s-a trecut, florile lui uscate îmbălsămează pădurea toată. Uite că şi-n lumea plantelor există indivizi netrebnici care nu sunt de folos decât după moarte. Ah, câtă varietate oferă aceste fiinţe neînsufleţite! Bunăoară gladiola, cu tulpina ei de sabie, ce-şi ascunde sub pământ partea cea mai preţioasă, bulbul, — cine-l mănâncă îşi vede în vis bărbatul sau femeia ursită. Mărgărita cea simplă e mult mai comunicativă: ea, fără multe fasoane, îţi spune dacă cel la care te gândeşti te iubeşte mult, puţin sau deloc… e destul să-i rupi una după alta petalele albe, pentru ca ultima rămasă să-ţi dea răspunsul.

Aceştia nu sunt copiii maşteri ai grădinilor, plozii străini impuşi cu de-a sila pământului strămoşesc (care pe unii îi respinge fără înconjur, aşa încât oamenii trebuie să-i crească în ghivece), ci odrasle plămădite din inima lui, pe care de bună voie le nutreşte şi le creşte după buna lui chibzuială, încă din vremea somnului de iarnă, pe măsura cerinţelor celorlalte creaturi băştinaşe.

Potirul garoafei sălbatice este ospătăria nestatornicilor bondari, crinul-de-pădure este cupa din care păsărelele beau apă, iar colilia e leagănul fluturilor. Liskovina toată e într-adevăr o pădure primitoare care oferă bondarilor culcuş în florile albastre de clopoţei, fragi copiilor veniţi după cuiburi de păsărele, şi tuturora ce li se cuvine: grăunţe păsărilor cântătoare, buchete de flori femeilor tinere, buruieni de leac babelor, iar lupului hain omagul, planta ucigătoare căreia slovacii îi zic şi „moartea lupului”.

Eu nu cred că această plantă a omorât vreodată vreun lup, pentru că are şi lupul minte câtă îi trebuie, şi de bună seamă ştie şi oleacă de botanică pe care-o trece din generaţie

în generaţie puilor săi: „Nu cumva să vă atingeţi, copii, de Aconitiim Lycoctonum, mai bine mâncaţi carne!”

Trecerea prin Liskovina, pe drum umbrit, a fost plăcută, deşi *madame* Kriszbay a dus-o într-o spaimă neîntreruptă; ori de câte ori vreo veveriţă sărea prin tufişuri, *madame* credea că aude tâlharii care l-au ucis pe vremuri pe măcelarul cel bogat.

— Dar asta s-a întâmplat acum optzeci de ani, *madame*, tâlharii aceia au murit.

— Dar fiii lor?

Nu se linişti decât după ce ieşiră din Liskovina şi înaintară pe câmp deschis în hotarul comunei Oporc, printre nişte semănături prăpădite de ovăz şi de hrişcă. Locuri amărâte, pe unde fânul se pune pe prăjini.

De altfel, *madame* n-avu parte de prea multă linişte, căci dincolo de hotarul Oporc-ului începea altă pădure, vestită *„Zelena Hruska”*[42], ce se întinde în forma de pară până spre Makova. Aici, dintre gorunii uriaşi, s-ar cam putea să apară şi tâlharii!

Dar pe cât era *madame* Kriszbay de îngrozită de tâlhari, pe-atâta-i dorea Gyuri. Şezând aşa faţă-n faţă cu Veronka, hotărârea de a o lua de nevastă deveni din ce în ce mai fermă… din pricina umbrelei. Fata era frumuşică foc, dar de n-ar fi fost, umbrela merita orice sacrificiu. Sfântul Petru l-a sfătuit, iar el are să-l asculte; neapărat îi va cere mâna fetei. Vulgarele superstiţii, de care-n trecut făcuse atâta haz, îl îmbrobodeau acum, făcându-şi loc printre ideile lui sănătoase. Simţea că o forţă nevăzută îl îmboldea spre acest pas. Ce să fie oare forţa asta? De bună seamă nu poate să fie decât sfântul Petru, cel care îi dăduse porunca în vis.

Dar cum să înceapă? Gândul ăsta îl frământa mereu. Ce bine-ar prinde oleacă de romantism (cum se petrece în romane). De pildă, dacă i-ar ataca tâlharii în pădure, Gyuri i-ar împuşca pe toţi cu revolverul său, ar salva-o pe Veronka din

[42] Pară verde (slovacă).

mâinile lor, şi ea, emoţionată, i-ar şopti; „Mi-ai salvat viaţa, sunt a ta până la sfârşitul zilelor mele”.

Dar aşa, tam-nesam, nu cuteza să se apropie; cuvintele pe care le ticluia atât de frumos în minte i se opreau în gât. Îndoielile îl cuprinseră: dacă ea nu are nici un fel de simpatie pentru el? Dacă există un alt pretendent? E cu neputinţă să nu existe. Pentru că, de bună seamă, a mai văzut-o până acum vreun bărbat, iar dacă a văzut-o... desigur că s-a îndrăgostit de ea. Aşadar, ar trebui să-i vină în ajutor o întâmplare oarecare.

Nici un tâlhar însă nu se arătă. În regiunea asta-aşa de săracă, unde n-ai nici de la cine să furi, nici pe cine să jefuieşti, nici măcar tâlhari nu cresc.

Dincolo de Zelená Hruška apăru Szlatina, cu turnu-i zvelt, cu castelul străvechi în vârful muntelui, fostă proprietate a unui urmaş al familiei Czobor, acum a prinţilor Koburg. În faţa cârciumii se opriră pentru a hrăni caii. Veronka propuse să viziteze între timp castelul păzit de un portar care era şi ghid pentru vizitatori. Cârciumarul pretindea că unele odăi rămăseseră neatinse, aşa cum le-au lăsat Czoborii; în curte mai zăceau în paragină câteva tunuri bătrâne, iar prin odăi se aflau arme minunate, tablouri de familie extrem de interesante, printre care şi portretul unei fetiţe, Czobor Katalin, dispărută de acasă la vârsta de şapte ani.

Veronka, impresionată de povestea fetiţei, îl întrebă pe cârciumar:

— Şi ce s-a întâmplat cu ea?

— Nu se ştie, sărmana domnişoară n-a apărut nici până-n ziua de azi, zise cârciumarul, suspinând.

— Când a dispărut?

— Acum vreo trei sute de ani, răspunse el, zâmbind pe sub mustaţă, şi porni la deal pe poteca abrupta, printre tufişuri de liliac, conducându-şi oaspeţii spre cuibul străvechi şi pustiu.

Părăsiră castelul învăluiţi de melancolia deşertăciunii; *madame* Kriszbay strâmba din nas: „Uf, ce miros de mucegai!” Veronka însă, copleşită de cele văzute şi auzite, zări sub meterezul pe jumătate dărâmat un minunat trandafir înflorit.

— Ah, ce floare frumoasă!

Bătrânul portar le spuse o legendă despre această floare.

„Se zice că, în locul unde se află trandafirul, şi-a dat sufletul frumoasa Czobor Maria care s-a aruncat de pe zidul cetăţii pentru că iubea un păstor, iar tatăl său voia s-o silească să se mărite cu un general din armata imperială. Tânărul păstor a sădit în locul acela un trandafir care dă în fiecare an un singur boboc.”

Gyuri rămase în urma doamnelor şi-i făcu semn portarului.

— Rupe-mi, te rog, trandafirul acela.

— Ah, domnule, cum aş putea să fac eu una ca asta? Sufletul fetei răposate s-ar mânia.

Gyuri scoase portofelul şi-i puse discret în palmă doi fiorini de argint; după asta, portarul, fără vorbă, scoase briceagul din buzunar şi, cu grijă, tăie trandafirul.

— Acum spiritul ei nu se mai mânie? Întrebă Gyuri râzând.

— Nu, pentru că jumătate din banii ăştia am să-i dau preotului să facă o slujbă.

Gyuri luă trandafirul şi fugi după doamne, victorios, parcă ar fi căpătat o comoară, şi i-l oferi Veronkăi:

— Iată trandafirul Mariei Czobor! În locul garoafei din părul dumitale, domnişoară.

Veronka duse mâinile la spate şi zise rece:

— Te-a lăsat inima să-l rupi?

— Da, de dragul dumitale. Nu vrei să faci schimbul?

— Nu. Pentru nimic în lume nu mi l-aş prinde în păr, mi s-ar părea că l-am furat de la fata moartă.

— Într-adevăr, nu-l primeşti?

— Nu.

Gyuri se mohorî şi, mânios, aruncă trandafirul care se rostogoli pe coasta dealului la vale, printre buruieni, tufişuri şi flori sălbatice.

Veronka, mâhnită, urmări floarea până dispăru din văzul ei.

— De ce-ai făcut asta? Îi reproşă ea. Ţi-a greşit cu ceva biata floare?

— Da, răspunse avocatul cu violenţă.

— Ce? Te-a înţepat?

— Da, m-a înţepat de moarte. Mi-a dezvăluit un lucru neplăcut.

— Ce anume?

— Mi-a şoptit continuarea visului de azi-noapte!

— Oh, palavragioaica!

Glasul ei suna acum suav şi înveselit, iar ochii ei mari, zâmbitori, se aţintiră asupra lui Gyuri.

— Aş fi fost respins.

Veronka dădu capul pe spate, ridică ochii spre cerul albastru, strălucitor, şi după ce izbuti să ia o mutră posomorită, zise

— Oh, bietul domn Wibra, cât e de nenorocit! Şi-i zâmbi şăgalnic. Ar fi fost refuzat în vis.

— Aşa, aşa, bate-ţi joc de mine! Spuse avocatul cu vădită amărăciune.

— Eşti chiar convins că ai fi fost refuzat?

— Da, acum sunt convins, răspunse trist, cred că bănuieşti pe cine aş fi cerut în căsătorie.

— Eu? Zise pălind, şi brusc zâmbetul i se stinse pe buze. Pe mine? Îngăimă, şi nu mai scoase nici o vorbă, ci cu ochii în pământ coborî după *madame* Kriszbay pe cărarea îngustă.

Îşi ridică oleacă fusta s-o ferească de vreascuri, de spini şi de tufărişuri; picioruşele delicate i se zăreau, când unul, când altul, păşind în pantofiorii care scârţâiau frumos, ritmic.

Sub paşii ei, ierburile şi florile de câmp se aplecau, se îndoiau, dar nu se frângeau, ci parcă se înălţau din nou mai proaspete şi mai semeţe ca înainte.

O şopârlă înveşmântată pompos, purtând o platoşă argintie, le tăie calea. Ieşise dintre tufişurile de vonicer şi voia să se furişeze în pădurea pitică de salba moale plină cu seminţe negre. Dar micul cavaler cu zale argintii avu o soartă amară! Tocmai atunci trecea pe acolo un uriaş (renumitul avocat din Banská-Bistrica) supărat, tulburat de mânie, zicând în sinea lui: „Să piară toate fiinţele” şi, dintr-o lovitură cu călcâiul, reteză capul micuţei şopârle, despărţindu-l de trup.

Veronka se întoarse, văzu animalul sfârtecat şi simţi că-i vine să plângă de milă, însă nu cuteză să spună nici o vorbă, întrucât parcă şi ei îi era teamă de înspăimântătorul Goliat; mormăi doar în sinea ei, ce e drept cu glas destul de tare: „Ucigaşul!”

Dar când ajunse la poalele dealului, zări trandafirul prăfuit, zdrenţuit de pietrele printre care se rostogolise, şi numai Dumnezeu ştie ce se petrecu în mintea ei, pentru că, brusc, se aplecă, îl ridică, îl apropie de buzele-i frumoase, suflă peste el să-l cureţe de praf, apoi îl prinse printre volănaşele de pe piept. Îi şedea atât de bine de parcă crescuse în locul acela.

Nu scoase nici o vorbă, nici nu se uită la înspăimântătorul Goliat, ci întoarse capul ca să nu-i vadă faţa. Tui Goliat însă, mulţumit că vede acolo trandafirul, i se umplu inima de căldură şi deveni deodată atât de bun şi de blând încât ar fi dat şi-o sută de fiorini ca să poată lipi la loc capul sărmanei şopârle răpuse. Dar asta nu era cu putinţă.

Jos, în faţa cârciumii, János hrănise caii, trăsura gata de drum îşi aştepta călătorii care se şi instalară, dar niciunul nu se simţea la largul său, toţi fiind cuprinşi de o tulburare nefirească. Tinerii, tăcuţi, şedeau faţă-n faţă; dacă unul urmărea priveliştea din stânga, ochii celuilalt se întorceau la dreapta, spre creasta cenuşie a munţilor; şi dacă totuşi, din

greşeală, privirile lor se întâlneau, brusc le întorceau în altă parte. Dacă vorbeau, amândoi i se adresau doamnei Kriszbay, care încetul cu încetul mirosi că se petrecuse ceva între ei. Dar ce oare? Ce s-a putut întâmpla? Nimic, fleacuri, un schimb de cuvinte copilăreşti cărora mintea lor le-a dat proporţii, umflându-le. Cum lărgise diavolul odinioară la Debreczen celula strâmtă a domnului profesor Hatvani… aşa încât în cele din urmă cuprinsese întregul oraş. La fel şi cele câteva cuvinte, ca-n poveste, cuprinseră totul… totul…

Dar după aceea se petrecură multe, mult mai multe lucruri. De ce, de ne ce – pierzând mi se pare un ac cu gămălie pe jos – Veronka se aplecă să-l caute şi, până să prindă ea de veste, garoafa pe care o admira Gyuri căzu din părul ei de-a dreptul pe genunchii lui.

Gyuri o ridică şi i-o dădu… Veronka însă îi făcu semn cu mâna s-o păstreze.

— Păstreaz-o, de vreme ce-a căzut la dumneata şi n-a vrut să mai stea în cosiţele mele.

Oare n-a făcut-o intenţionat? Iată ce-l frământa pe Gyuri în timp ce-i sorbea parfumul. Ce miros minunat, dulce! De unde vine oare? De la părul ei. Ah, ce frumos miroase părul ei!

Trăsura gonea, când la vale, când la deal, pe sub poalele muntelui Brana[43]. Da, Brana, renumita Brana, cea care desparte două lumi, aşa cum o poartă desparte ograda de uliţă, doar de aceea i se şi zice Brana. Brana nu e un munte ca oricare. Brana e un fel de magnat printre munţi – poartă pălărie, chiar când e vreme frumoasă: un nor pe creştet. Dar bătrâna Brana asudă din greu: pe spinarea ei galbenă, brăzdată, susură vine de apă, iar din văgăunile ei ţâşnesc izvoare ce se scurg spre plaiul Kvetina unde, într-o albie aşternută cu pietriş şi îngrădită cu sălcii, se rostogoleşte vijelios o gârlă gălbuie.

---

[43] Poartă (slovacă).

— Asta e Biela Voda, îi explică Veronka doamnei Kriszbay. E apa Glogovei. Ne apropiem!

Mai aveau de străbătut o pădure şi numaidecât se va ivi, în fundul văii, Glogova cu căsuţele ei albe. Aici era porţiunea cea mai anevoioasă a drumului, întortocheat ca sufletul diavolului, plin de stânci şi de prăpăstii, şi pe alocuri atât de îngust încât roţile trăsurii hârşâiau stânca.

János se întoarse îngrijorat, scărpinându-se în cap:

— În ţinutul ăsta leuca e împărat!

Leuca! Dar caleştile n-au leuca... Astfel, pe ocolite, János voia să-i comunice stăpânului său că sunt în primejdie cu brişcă asta.

— Ia seama, János, să nu ne răsturnăm.

János cobora mereu de pe capră, ba să pună piedica, ba să scoată piedica de la roată; caii mergeau la pas pe drumul atât de adânc tăiat în stâncă, încât pe alocuri nu se vedea decât o fâşie de cer deasupra capului.

— Asta-i patria păsărilor, mârâi János.

— Nu-ţi place regiunea?

— Are mutra ciupită de vărsat, zise János; de-aici să nu-ţi iei nevastă.

Gyuri tresări. Să fi observat vizitiul ceva?

— Pentru ce, János?

— Pentru că fostul meu stăpân, baronul (înainte de a se angaja la Gyuri, János slujise la un baron din judeţul Sáros) le spunea feciorilor săi – şi să ştiţi că era un domn foarte înţelept: „Niciodată să nu vă luaţi nevastă dintr-un ţinut unde nu sunt ţânţari, unde aerul e curat şi unde gâlgâie apa acidă”.

După aceste lămuriri începu să râdă şi Veronka, nu numai Gyuri.

— Numai un om din Sáros putea să spună aşa ceva. Dar tu, János, ai supărat-o pe domnişoara.

— Adică eu să rămân pe veci fată bătrână? Zise Veronka, prefăcându-se mâhnită.

János protestă din răsputeri:

— Doamne fereşte, cum să rămâneţi nici vorbă, doar…

Vrând să-i spună ceva foarte frumos, se opri să-şi caute cuvintele, dar Dumnezeu vru să nu găsească decât o înjurătură, căci tocmai în clipa aceea, partea din faţă a trăsurii, izbindu-se la o hârtoapă de un colţ de stâncă, trosni şi, cu o pârâitură straşnică, se propti în pământ.

— Ptiu, fire-ar al dracului! Ni s-a frânt osia, domnule.

Doamnele se speriară, Gyuri sări din trăsură şi examina osia. Într-adevăr, era ruptă în toată legea în partea stângă.

— Şi-acum ce ne facem? Se jelui János. V-am spus eu că asta-i ţară pentru păsări, care nu umblă nici pe jos, nici în căruţă.

— Nu-i nimic, răspunse Gyuri, atât de bine dispus acum, încât nu o osie. Ci nici o sută de osii frânte nu l-ar fi putut necăji. Dă-mi toporul! Tu ţine caii, iar eu ma duc sa tai o prăjină s-o punem sub osie.

Gyuri luă toporul de sub capră, le spuse doamnelor să fie liniştite că aranjează el totul numaidecât – ăsta nu era motiv de îngrijorare!

— Sări peste nişte mărăcini şi trecu în goană prin desişul împăienjenit de clopoţei, până ajunse la copaci. De altfel, aceştia erau rari ca firele de păr pe creştetul unui moşneag. Ici, un mesteacăn pirpiriu, înconjurat de tufişuri întinse de aluni şi de măceşi, apoi nimic, şi iarăşi câte un copac bătrân, răzleţ, parcă uitat aici de-o pădure fugită de prin partea locului. Argila cafeniu-roşietică, arsă şi fără nici o putere de viaţă, parcă nu mai făcea parte din trupul pământului. (Nu mai plodea decât bureţi şi Năgară.) Muntele de lângă Glogova arăta ca o buruiană uscată pe scoarţa pământului.

Găsirea unui lemn de proptea nu era lucru uşor. Un pom era prea gros, altul era prea subţire… deci înaintă tot mai mult spre inima muntelui. Ici trebuia să se ferească de prăpastie, dincolo să ocolească un şanţ săpat de ape. Ajunse

atât de departe încât nu mai vedea trăsura, numai umbreluţa roşie a Veronkăi se mai zărea, ca un burete pestriţ.

În sfârşit, ochi un mesteacăn singuratic de pe marginea unei prăpăstii. De retevei era cam mare, de arbore prea mic. Era un adevărat adolescent printre copaci, frumos crescut, promiţător. „Oricum ai fi, tinere, moartea te paşte! Îşi zise şi izbi cu toporul în el.

Abia dădu câteva lovituri, şi auzi un glas strigând: Ajutor! Ajutor!

Gyuri, înfiorat, privi jur-împrejur. Cine-a strigat? Glasul părea să fi venit de prin apropiere, dar nici pe aproape, nici departe nu se vedea nimeni, deşi Gyuri cuprindea cu privirea o întindere destul de mare. Strigătul de ajutor se auzi din nou, răguşit, stins, parcă de sub pământ. Era limpede că cineva strigă din fundul văgăunii.

Gyuri alergă la marginea prăpastiei şi striga:

— Hei! Cine eşti? Ce s-a întâmplat?

— Hei! Răsună din văgăună glasul de adineauri. Ajută-mă, dacă eşti suflet de creştin.

Gyuri privi în jos şi zări în fundul prăpastiei un bărbat îmbrăcat cu o haină lungă, pe care însă nu-l putea vedea mai desluşit pentru că era primejdios să pună piciorul pe marginea moale şi sfărâmicioasă a râpei.

— Nemaipomenit! Cum ai ajuns acolo?

— Am căzut aseară, gemu bărbatul cu haina lungă.

— Cum, de-aseară? Şi nu poţi ieşi?

— Îmi este cu neputinţă, n-am de ce mă prinde; dacă mă agăţ de vreo tufă, se smulge cu rădăcină cu tot din pământ şi mereu cad înapoi.

— Afurisită treabă! Trebuie să fii tare slăbit! Şi de-atunci n-a trecut nimeni pe-aici?

— N-a trecut nimeni. Mă şi pregătisem pentru orice rău, când răsunară în apropiere loviturile de topor. Oh, slavă ţie, Doamne! Ajută-mă, om bun care eşti acolo sus! Oricine-ai fi, ajută-mă, am să te răsplătesc.

— Foarte bucuros. Oh, de bună seamă. Mă gândesc numai cum ţi-aş putea fi de folos. Dacă aş lăsa în jos un trunchi de copac lung te-ai putea căţăra pe el?

— Sunt tare slăbit de foame şi de nesomn, răspunse din adâncime omul cu glas prăpădit, uscat de-atâtea zbierete.

— Ah, sărmanule! Aşteaptă oleacă!

Îşi aduse aminte de merele pe care de dimineaţă doamna Mravucsán i le vârâse în buzunare.

— Hei! Fii atent! Îţi arunc câteva mere până găsesc o soluţie.

Scoase merele şi le azvârli în văgăună. Deodată tresări. Vai, printre ele fusese şi mărul Veronkăi. Dacă se supără?

— Le-ai găsit?

— Da. Mulţumesc.

— Te rog să nu-l mănânci pe acela roşu, pentru că nu e al meu.

— N-am să-l mănânc.

— După câte se pare, eşti un om cult.

— Sunt preotul din Glogova.

Gyuri, uluit, se clatină pe picioare. Doamne-sfinte! Preotul din Glogova! N-ar fi avut cum să audă ceva mai uluitor.

— Numaidecât vă ajut, părinte, aşteptaţi oleacă.

Se întoarse în goană spre trăsura înţepenită în vale, printre costişele sterpe ce se înălţau de o parte şi de alta, brăzdate de crăpături. Privit din locul unde se afla Gytiri, ţinutul semăna cu o măciulie de mac spintecată în două. Nu se duse până la trăsură ci, când ajunse destul de aproape ca să poată fi auzit, îi strigă lui János:

— Scoate iute hamurile de pe cai şi vino cu ele după mine. Caii leagă-i cu hăţurile de un pom.

János, îl ascultă, bombănind şi dând nemulţumit din cap. Nicicum nu putea ghici ce se întâmplase şi la ce îi trebuiau hamurile. Auzise el pe vremuri la clacă o poveste în care Sfarmă-Lemne a înhămat o dată doi urşi la căruţă ca s-o

tragă prin pădure. Te pomeneşti că pentru aşa ceva îi trebuie acum hamurile!

Oricum, János se duse cu hamurile pe umeri în urma stăpânului său, spre văgăună. Ajunşi acolo, legară şleaurile unul de altul şi le lăsară să cadă în adâncime.

— Prindeţi-vă de ele, părinte! János, noi doi să-l tragem în sus!

Preotul făcu întocmai cum îi spuse Gyuri; adunându-şi toate puterile pe care le mai avea se strădui cum putu, se prinse de şleaurile înnădite şi deşi peretele abrupt al văgăunii i se sfărâma sub picioare izbuti să se caţere până sus.

Vai, cum arăta! Plin de praf, murdar, cu faţa răvăşită de noaptea petrecută în împrejurări atât de grele, istovit, flămând. Noi (adică eu şi voi, cititorii mei) care l-am văzut pentru ultima dată tânăr, căutăm zadarnic chipul lui frumos, fraged şi trandafiriu... acum ne aflăm în faţa unui bărbat în toată firea, bărbos, prin al cărui păr castaniu încep a miji firele albe... Ochiul scrutător are mult de căutat până să descopere vreo trăsătură cunoscută. Una singură reiese desluşit: bunătatea şi blândeţea de odinioară luminează şi-acum obrazul uscat, grav, un adevărat chip de preot.

Mare-i fu mirarea văzând în faţa lui un domn tânăr, bine îmbrăcat. Fără îndoială, o minune aici, la marginea pădurii Glogovei!

— Ah, cum să vă mulţumesc pentru marea bunătate? Exclamă cu acel patos caracteristic amvonului.

Merse câţiva paşi până la dâra de apă ca să se spele, dar călcând greşit simţi o durere ascuţită în şold.

— Cred că m-am lovit când am căzut, nu prea pot să umblu.

— Rezemaţi-vă de mine, părinte dragă! Îl îmbărbătă Gyuri, Din fericire, trăsura mea nu e departe. Tu, János, până înaintăm noi încetişor, taie pomuleţul ăsta pentru osie.

Merseră încetişor-încetişor. Preotul nu putea să-şi ridice bine piciorul stâng, se împiedica mereu de rădăcinile spălate

de ape, presărate peste tot de-a lungul şi de-a latul, încâlcite ca iscălitura sultanului. Parcă numai pe sub pământ pădurea se menţinea neatinsă. Aici, deasupra, în locul uriaşilor de odinioară acum domnesc piticii: lemnul-râios şi dârmozul, nişte arbuşti prăpădiţi ca nişte milogi. Unul măcar are flori albe frumoase, cu seminţe roşii, şi-şi leagănă mândru ciorchinele graţioase, dar celălalt nu e bun decât să împiedice paşii omului.

Trăsura fiind departe, până să ajungă la ea au avut timp să schimbe câteva vorbe, mai ales că din când în când preotul se oprea să se mai odihnească; scaune erau din belşug: cioturi cu nemiluita.

— Un singur lucru vă întreb, părinte: cum aţi ajuns aici noaptea, singur?

Preotul povesti că ieri îşi aşteptase sora care plecase departe, la gară, să-şi întâmpine guvernanta. Văzând că nu mai sosesc, pe seară l-a cuprins neliniştea şi, nerăbdător, a pornit pe poteca din pădure să le iasă în cale. A mers, a mers, tot mai departe, tot mai îngrijorat, cercetând de pe dealuri şoseaua şi pândind să audă huruitul trăsurii în întunericul ce se lăsa. Pe urmă i-a venit în minte că poate de la moara lui Pribaleszky or fi luat-o pe drumul mai lung, dar mai frumos, care duce la Glogova trecând prin Uhlyavna. Veronkăi („ştiţi, aşa o cheamă pe surioara mea”) îi plac drumurile umbrite prin pădure. Da, de bună seamă că au luat-o pe-acolo. Socotind că, în timp ce el se frământa pe-aici, ele sosiseră de mult acasă, a hotărât să se întoarcă îndată şi, spre nenorocul lui, ca să ajungă cât mai repede acasă a pornit pe un drum mai scurt. Diavolul grabei i-a adus nenorocirea: prin întuneric, a făcut un pas greşit şi s-a prăbuşit în râpă.

— Biata mea surioară, zise suspinând, trebuie să fie grozav de amărâtă din pricina mea!

Gyuri se străduia să-l înseneineze pe preot, să-i alunge tristeţea.

— Lăsaţi, o să-şi aline necazul domnişoara, vă garantez, iar dumneavoastră, părinte, după o noapte de somn bun, o să uitaţi totul. Peste două-trei zile o să vi se pară o aventură plină de haz.

— Care s-ar fi putut termina însă cu o moarte tare urâtă, dacă providenţa nu vă aducea în calea mea.

— Fără îndoială, providenţa a intervenit. Mi s-a rupt osia trăsurii; dacă nu se întâmpla acest accident, n-aş fi ajuns la dumneavoastră.

Preotul, emoţionat, ridică ochii spre cer.

— O sută de ani să trăiesc şi n-am să uit bunătatea dumneavoastră, am să vă, pomenesc în toate rugăciunile mele. Dar, vai, încă nici nu v-am întrebat cum vă cheamă.

— Wibra György.

— Renumitul avocat din Beszterce? Doamne, ce tânăr sunteţi! Mă bucur, domnule, că pot să strâng mâna unui om de seamă, pe care-l admira întreaga Beszterce; dar aş fi fost de o sută de ori mai fericit dacă, în locul unui domn distins, aş fi avut în faţă un biet student pribeag, pe care să-l pot răsplăti aşa cum se cuvine pentru că mi-a salvat viaţa. În situaţia de faţă, cum să vă pot arăta recunoştinţa mea? Ştiu că nu veţi primi nimic de la mine…

Buzele lui Gyuri schiţară un zâmbet plin de subînţelesuri.

— Rămâne de văzut! Nu ştiţi că avocaţii sunt foarte hrăpăreţi?

— Ah! Spuneţi! Spuneţi! Zise cu oarecare şovăială, privindu-l bănuitor în ochi. Într-adevăr? Nu glumiţi?

Avocatul nu răspunse imediat. Fără să scoată o vorbă, merseră câţiva paşi pe un dâmb, spre un păr spintecat de trăsnet, de unde se putea vedea trăsura.

— Da, zise într-un târziu cu glas sfios, aproape tremurător, aveţi ceva ce aş primi cu plăcere.

— Vă rog, vă rog, vorbiţi fără teamă!

— Mi-am adus aminte că în trăsura mea se află ceva ce vă aparţine.

— În trăsura dumneavoastră?

— Da. Ceva de care dumneavoastră nu ştiţi, dar care pe mine m-ar face fericit.

Preotul îi întinse amândouă mâinile şi zise din toată inima:

— Orice ar fi, e al dumneavoastră.

Nu trecu nici o jumătate de minut şi ajunseră sus, lângă părul lovit de trăsnet.

— Priviţi, acolo e trăsura mea!

Privind, preotul zări numaidecât o umbrelă roşie, sub ea o mică pălărie neagră de pai garnisită cu margarete albe, iar sub pălărie un chip strălucitor. Totul – umbrela, pălăria, margaretele, chipul – îi erau foarte cunoscute.

Se cutremură ca în faţa unei vedenii, apoi, încleştându-şi mâinile pe braţul avocatului, exclamă:

— Dumnezeule! Veronka mea!

Avocatul zâmbi dulce, se înclină în faţa preotului şi-şi împreună mâinile ca pentru rugăciune.

— Mai bine zis, Veronka dumneavoastră, preciză preotul cu glasul plin de bunătate… dacă şi ea consimte.

În clipa aceea şi Veronka îl recunoscu pe fratele ei, sări din trăsură, urcă dealul în goană şi strigă voioasă:

— Aici sunt. Bine sănătoasă. Ah, cât trebuie să fi fost de îngrijorat. Ni s-a rupt trăsura. Vai, dacă ai fi văzut caii noştri! Oh, şi câte altele nu s-au mai întâmplat! Am adus-o şi pe madame Kriszbay.

Preotul o îmbrăţişă, bucuros că habar n-avea de nenorocirea prin care trecuse el. (Ce om de treabă Wibra, că n-a speriat fetiţa.)

— Bine, bine, iubirea mea, o să-mi povesteşti totul pe îndelete.

Dar Veronka voia să-i povestească totul acum, dintr-o dată: cum s-a sfărâmat trăsura la Bábaszék, cina de la familia

Mravucsán (ah, era să uite să-i transmită salutari din partea lui nenea Mravucsán!), întâmplările călătoriei de azi, pierderea cercelului cu smarald şi găsirea lui…

Preotul, care încetul cu încetul se dumeri, interveni pe un ton glumeţ:

— Dar găsitorului cel cinstit i-ai dat ceva?

Veronka, uimită de întrebarea neaşteptată, amuţi; vorba i se opri ca roata de torcătoare între ale cărei spiţe cineva vâră un băţ.

— Nu, nu. Cum poţi să crezi aşa ceva? Răspunse nedumerită şi tulburată. Nu se cuvenea să-i dau; de altfel, n-a pretins nimic.

— Mă mir, pentru că de la mine şi-a cerut răsplata.

— Nu se poate, zise uluită Veronka, scrutându-l pe furiş pe Gyuri. (O bănuială vagă i se strârni în suflet.) Şi ce ţi-a cerut? Adăugă cu glas sugrumat.

— Mi-a cerut cam mult.

— Mult? Bâlbâi pălind.

— Mi-a cerut să-i dăm cercelul pe care l-a găsit, împreună cu proprietara lui, răspunse solemn. Iar eu i le-am şi dat!

Veronka lăsă capul în pământ, de parcă i s-ar fi frânt gâtul, se îmbujoră ca o torţă, pieptul i se ridica şi i se cobora agitat, nările îi tremurau… Vai, acum începe să plângă!

— Şi tu nu răspunzi nimic? Bine-am făcut că te-am dat? Ce spui? Răspunde, Veronka!

Gyuri interveni şi el, rugând-o cu glas moale, sfios:

— Domnişoară Veronka, te implor, spune un cuvânt.

Ea, speriată, se retrase lângă părul scorburos, cât p-aci să dispară după o creangă ruptă de vijelie şi înclinată până la pământ.

— Vai, mi-e ruşine, îngână cu glas pierdut, mi-e tare ruşine…

Nu mai spuse nimic, nici o vorbuliţă… ci, brusc, izbucni în hohote de plâns. Deodată, dinspre Brana porni un vânt

puternic, zgâlţâind zdravăn pomul cel bătrân, care, supus, îşi scutură peste capul şi peste veşmintele ei florile trandafirii, poate ultimele petale pe care le-au mai izvodit bătrâneţele lui.

TREI TĂCIUNI.

Dumneata, *madame*, stai în trăsură şi nu te sinchiseşti de nimeni şi de nimic; nu ştii decât că ţi-e foame. Domnişoara, de care ar trebui să ai grijă, coboară din trăsură, o ia la goană, sare de gâtul unui individ cu haina lungă, apoi discută tustrei cu gesturi agitate, cu ochii scânteietori. Domnişoara se întoarce, săltând voioasă ca o mieluşea, îmbujorată ca un trandafir în floare, de braţ cu tânărul care i-a găsit ieri cercelul. Totul e neaşteptat, uluitor, şi-n timp ce se leagă propteaua la osia ruptă, se pun şleaurile şi se înhamă caii, bărbatul cu haina lungă, fratele domnişoarei, şopteşte confidenţial: „Eleva dumneavoastră s-a logodit”. „Dumnezeule, când, unde?” „Acum, colo sub pom.”

Ah, *madame* Kriszbay, îmi dau bine seama că în momentul acesta s-ar cădea să leşini, pe de o parte pentru că o doamnă distinsă trebuie să leşine când aude una ca asta, pe de alta pentru că ai nimerit între oameni atât de trăsniţi. Dar, întrucât sticla cu apă de colonie se află tocmai la fundul geamantanului, e preferabil să nu leşini, ci să te mulţumeşti cu o indignare profundă.

Da, un copac e foarte nimerit pentru flirt, pentru idile în nopţi cu lună, dar ca să ceri mâna unei fete, să legi o logodnă (mai ales în romane) s-ar cuveni un salon mobilat elegant. Acolo fata, dacă e ruşinoasă, iese repede pe uşă sau, dacă e mai puţin ruşinoasă, cade în genunchi în faţa părintelui sau tutorelui său şi-i cere binecuvântarea... dar sub un pom, unde să îngenuncheze?

Îngrozitor! Sub pom! Doar despre cei ce trăiesc în concubinaj se spune: „S-au cununat sub pom”. Ce ruşine! Ce-o să zică lumea? Pentru că, chiar dacă nu s-au cununat sub

pomul acela, logodna acolo s-a făcut! Asta nu se va putea tăinui.

Iată ce o frământa pe *madame* Kriszbay. Numai pe ea, nu şi pe Veronka. Dimpotrivă, Veronka se gândea că, mai târziu, dacă totul va merge bine, are să vină într-o zi aici cu caietul de schiţe să imortalizeze bătrânul copac.

Intre timp trăsura înainta liniştită. Vizitiul, nemaiavând loc pe capră, venea pe jos în urma lor, aşa cum îi spusese Gyuri, care luase hăţurile în mână, iar Veronka se aşezase lângă el pe capră, după obiceiul domnişoarelor de azi – Doamne, Doamne, ce-o să zică satul când o va vedea!

După ce, târâş-grăpiş, ieşiră din „măciulia de mac" plesnită în două, brăzdată de nenumăratele strâmtori, căldări şi râpe grohotite, jos în vale apăru din nou Biela Vodă săltând, spumegând din piatră-n piatră, alergând după trăsură ca un pui de ţigan. Aici, pe drum bun, brişca putea să gonească mai repede, roţile huruiau voioase, şi Gyuri, dând frâu liber cailor, îşi desfăta inima gândindu-se la cele petrecute... Nu cumva totul e doar un vis? Nu, de vreme ce lângă el şade Veronka, iar la spate părintele Belyi János chinuieşte limba galilor, trăncănind cu madame Kriszbay. Da, e realitatea. Vede cu ochii ceea ce visase. E mai neverosimil decât într-un roman şi totuşi e adevărat. Cine-ar fi crezut ieri că, înainte ca soarele să asfinţească de două ori, el îşi va găsi moştenirea şi pe deasupra şi o soţie? Totul s-a petrecut în douăzeci şi patru de ore.

Ieri, pe vremea asta, încă nici nu ştia că există pe lume Belyi Veronka. Formidabil! Pe urmă, încercă să-şi aducă aminte cum arăta lumea fără Veronka. E de neînţeles cum ieri, la oră asta, nu-i simţea lipsa. Cum o fi fost cu putinţă? Dar roţile nebune huruiau atât de tare încât nu izbuti să-şi reconstituie simţămintele ce-l stăpâniseră în ajun... Astea-s minuni! O legendă (cea a umbrelei) se spulbera, în schimb se năştea o alta. Cerul şi pământul s-au unit ca să-l ajute să-şi

găsească moştenirea. Cerul i-a trimis un vis; văgăuna din munte: un sprijinitor.

Inima îi creştea, clocotind de încântare, beată de-atâta fericire... „De-ai şti tu, fetiţă, ce domn bogat e viitorul tău soţ!”

Gândul îl legăna, îl desfăta, îl fermeca. Gyuri zâmbea pe ascuns ca un fiu de împărat travestit: Ce-o să fie când mititica va afla totul!

Dincolo de limba muntoasă de la Kopanica, ce pătrundea în vale ca un fel de paravan, pe neaşteptate răsare Glogova cu căsuţele ei ca nişte gândaci.

— Am ajuns, zise Veronka.

— Unde e casa parohială?

— La celălalt capăt al satului.

— Să-mi spui, te rog, când trebuie s-o iau la dreapta, când la stânga.

— Bine, bine, domnule vizitiu; deocamdată mână drept înainte.

Uliţa e scăldată în miros de levănţică. Una după alta se ivesc grădinile cu garduri de cătină, presărate cu tulpini înalte de floarea-soarelui, cu ulcele agăţate în pari, cu tot felul de rufe întinse pe frânghii. În faţa porţilor de nuiele împletite, copilaşi în cămăşi lungi se joacă de-a calul cu mânerele oalelor sparte, iar în curte zburdă câte-un mânz cu clopoţel la gât.

Satul e aproape pustiu: cei buni de muncă sunt pe câmp, iar femeile, după ce-au gătit mâncarea, au plecat să-şi hrănească bărbaţii. Numai pe pajiştea din faţa şcolii mai e oleacă de viaţă şi de forfotă; dar chipurile copiilor nu mai prezintă uniformitatea de odinioară, de pe vremea tinereţii domnului învăţător Majzik... Acum unii sunt blonzi, alţii bruni, unii dolofani, alţii uscăţivi, şi toţi îl salută pe ungureşte pe preotul din trăsură.

Dintre bărbaţi, numai „boierii” trândăvesc pe acasă. De pe treptele unei case frumoase, domnul Gongoly îşi flutură

pălăria; vai, gras mai e! Are un pântece de parcă-ar fi stat zece ani în cătuşe[44]. În pragul fierăriei şade Klincsok pufăind liniştit din pipă, în vreme ce fierarul pune şina pe o roată.

— Încotro? Încotro? Strigă jovial, făcând semne expansive părintelui. Noi ne-am şi ales alt preot! (Se pare că absenţa preotului produsese senzaţie în sat.)

E de mirare ce mult a progresat Glogova! Sus pe deal, în spatele casei lui Krizsa, strălucesc cele douăsprezece troiţe ale Calvarului. Înaltul şi zveltul turn al bisericii este acoperit cu tablă de nu mai e altul ca el până la Losonc. Cel din Losonc nu se deosebeşte decât prin aceea că are în vârf un cocoş de tinichea. În mijlocul satului a apărut o cârciumă cu firma „La umbrela sfântă”; mai încolo se află o căsuţă foarte frumoasă, cu pridvor, acoperită de viţă sălbatică (ridicată pe fostul teren al lui Sztrelnyk Mihály), albă de parcă-ar fi dăltuită în zahăr; în dosul ei, e o grădină împrejmuită cu grilaj de fier, iar în faţă câţiva plopi albi înalţi, aliniaţi ca nişte grenadiri.

— A cui e casa asta? Întrebă Gyuri, întorcându-se către preot.

— Proprietara şade pe capră.

— Aşa? E a dumitale, Veronka?

Mută, sfioasă, dădu din cap.

— Mai are şi-o moşioară, cu pământ nu prea bun, adăugă preotul, fălindu-se discret.

Gyuri se prefăcu nepăsător.

— Noi n-o s-o luăm de aici. I-o lăsăm lui nenea. Nu-i aşa, Veronka?

Apoi se întoarse din nou şi-i spuse preotului:

— Zestrea Veronkăi e atât de mare, că i-ar ajunge şi unei contese; dar nici părintele şi nici Veronka nu ştiu.

Această frază enigmatică puse pe gânduri şi pe preot şi pe Veronka, încât erau cât pe-aci să nu bage de seamă că şi sosiseră acasă. Gyuri ar fi mânat mai departe, dacă Vistula, căţeaua, n-ar fi sărit în trăsură chelălăind bucuroasă şi dacă

[44] Ţăranul de obicei nu se îngraşă decât în temniţă (n.a).

bătrâna doamnă Adamecz, care plângea în poartă, n-ar fi strigat:

— Sfântă Maică Precistă, ai ascultat ruga umilă a fiicei tale!

— Ho! Opreşte! Am ajuns acasă. Deschide poarta.

Bătrâna Adamecz îşi şterse lacrimile, îşi lăsă mătăniile pe piept şi alergă să deschidă poarta.

— E gata masa, mătuşă Adamecz? Întrebă preotul înfometat.

— Da de unde! De unde să fie! Cui să i-o fi pregătit? Ne-am speriat cu toţii că v-aţi prăpădit, părinte. Zău că azi nici focul nu l-am aprins sub plită. Pentru cine să-l fi aprins? S-ar fi şi stins cu şiroaiele mele de lacrimi.

— Bine, bine, mătuşă Adamecz, te cred că te-ai necăjit din pricina mea, ştiu ce suflet bun ai, dar acum apucă-te şi fă-ne ceva de mâncare, dar repede, drăguţo, pentru că toţi suntem lihniţi.

Veronka, auzind vorbele bătrânei Adamecz, deveni bănuitoare şi începu să-l tot întrebe pe fratele ei; izbucni în plâns, îmbufnată şi pe Gyuri, părându-i-se că amândoi îi ascund ceva. Până la urmă, silindu-i să povestească totul, şi-a sfâşiat inimioara gândindu-se la primejdia prin care trecuse fratele său.

Între timp, la bucătărie, cu mare zarvă, se pregăteau bucatele. Cele două slujnice şi rândaşul nu ştiau pe ce să pună mâna mai degrabă.

— Hanka, bate repede spuma! Adă puţină sare, Borbala. Gâsca e jumulită? Hai, mai iute, leneşilor!

Fuga – unu, doi, trei! András, du-te şi rupe nişte foi de pătrunjel din grădină. Of Doamne, sfrijită mai e guvernanta domnişoarei! Aţi văzut-o? Vai de capul tău, mătuşă Adamecz (îşi zise cu glas tare), o să ai cu ce să-ţi baţi capul până să îngraşi prăjina asta! Dă-mi tigaia aia. Nu pe asta, cealaltă! Iar tu, Borbala, fă oleacă de pesmet. Nu pot ghici neam de unde l-or fi cules şi pentru ce l-or fi adus şi pe domnul ăla tânăr şi

drăguţ care-a venit cu ei. Ai spus ceva? Ce, zici că nici tu nu te dumireşti? Năroado! Dacă nu ştiu eu, cum ai putea să ştii ţu, bobocico! Da' un lucru tot ştiu – să nu mă mai spuneţi la nimeni: domnişoarei noastre îi sticlesc ochişorii nevoie mare. Acolo se poate citi ceva. Să mor eu dacă nu-i aşa. Numai că nu pot desluşi ce anume.

Bătrâna Adamecz pălăvrăgi într-una – şi bune şi rele – dar de gătit găti numai lucruri bune. Nu trecu mult şi servi o masă atât de gustoasă, încât până şi îndrăgostiţii mâncară cu poftă.

După-masă, Gyuri tocmi un călăreţ şi-l trimise cu o scrisoare la domnul Sztolarik, preşedintele tribunalului din Beszterce;

Iată conţinutul scrisorii:

„Dragul meu tutore!

Am să-ţi comunic un lucru foarte important, dar pe scurt, amănuntele ţi le voi da prin viu grai. Am găsit moştenirea tatălui meu, adică umbrela; pe de o parte graţie doamnei Müncz, pe de alta graţie unei coincidenţe. În momentul de faţă mă aflu la preotul din Glogova pe a cărui soră, Veronka, am cerut-o în căsătorie. E frumuşică din cale afară, dar mai mult încă: n-aş putea să intru în posesia moştenirii mele decât dacă o voi lua de nevastă. Împrejurările sunt cu totul deosebite. Trimite-mi, te rog, prin acest curier, două verighete de aur, de la bijutierul Huszák Sámuel, şi actul meu de botez ce se afla în dosarul dumitale. Aş dori ca poimâine să se facă prima strigare. Rămân...”

şi aşa mai departe.

Gyuri îl rugă pe călăreţ să se grăbească.

— M-aş grăbi eu, dar să vrea şi calul.

— Zoreşte-l!

— Hm, ce să fac dacă Dumnezeu n-a pus pinteni la opincă!

Sărmanul flăcău slovac avea un cal slab, în schimb timpul avea un cal foarte iute. O zi a trecut ca un minut. A

doua zi, în faţa casei opreşte un landou şi, cine intră în cerdac? Însuşi preşedintele tribunalului: domnul Sztolarik.

Dar, deşi era domn mare şi om foarte simpatic, numai preotul se bucură de sosirea lui. Veronka mai degrabă se sperie. Parcă o dată cu el ar fi intrat şi un curent de aer rece care o îngheţa. Pentru ce-o fi venit omul acesta aici?

Preşedintele se purtă destul de cald şi de prietenos cu ea.

— Aceasta e micuţa Veronka?

— Da, într-adevăr, zise Gyuri.

— Acest „într-adevăr” exprima biruinţa. (Ah, Dumnezeule, ce dulce-i limba noastră!)

Preşedintele îi strânse mânuţa cu entuziasm şi, aşa cum i se cade unui domn bătrân, o ciupi ştrengăreşte de obrazul palid, care nu fu chip să se îmbujoreze. O presimţire rea îi apăsa inima: de ce a venit omul acesta aici? Gyuri rămăsese şi el surprins. Sosirea preşedintelui, care se urnea atât de greu de-acasă, avea un înţeles deosebit.

— Le-ai adus? Întrebă şovăind.

— Da.

Veronka răsuflă uşurată. (Gyuri îi mărturisise ca aşteaptă verighetele de la Beszterce.)

— Dă-mi-le!

— Mai târziu oleacă, zise tărăgănat preşedintele. Mai întâi trebuie să-ţi vorbesc.

Mai întâi trebuia să-i vorbească! Aşadar, vrea să-i vorbească despre ceva ce trebuie să-i fie comunicat numaidecât (mai bine zis: mai înainte de a-i da inelul de logodnă). Veronkăi i se păru că se scufundă pământul cu ea.

Gyuri, încurcat, se ridică de pe scaun, de lângă domnişoara căreia începură să-i tremure acele de tricotat în mână.

— Să mergem în camera mea!

Camera lui Gyuri se afla într-o latură a casei parohiale construite în formă de L. Pe vremuri, când încă nu se clădise

şcoala, acolo era sala de clasă (bătrâna Adamecz, de pildă, învăţase abecedarul în camera aceea). Chiar fostul preot despărţise cu un perete de scânduri această încăpere enormă, făcând din partea interioară, mai mare, cameră de oaspeţi, iar din cealaltă cămară de alimente.

În acele clipe, Veronka nu mai simţea decât ca e îngrozitor de nenorocită şi că ar da totul numai să poată auzi ce vorbesc cei doi… Căci totul, totul depindea numai de asta. Un diavol, care sigur că nu trecuse prin mâinile călugăriţelor dintr-un pension ca să înveţe că nu se cade să tragi cu urechea la ce vorbesc alţii, începu s-o îmboldească şi s-o ispitească: „Du-te repede în cămară, Veronka, şi-acolo, dacă-ţi lipeşti uşurel urechea de peretele subţire de scânduri, poţi să auzi totul”.

Veronka nu se lăsă îmbiată mult, ci alergă în cămară. (E de necrezut câtă miere se află pe limba demonilor îmbietori la rele.) Copila cuminte, binecrescuta şi delicată, a fost în stare să se ghemuiască pe butoiul de murături, printre bidoanele de untură şi sacii cu mălai şi, stăpânindu-şi zbuciumul sufletesc, să asculte fiece cuvânt. Liniştea profundă ce o înconjura nu era tulburată decât de bătăile inimii ei şi de unsoarea ce picura de pe bucăţile de slănină atârnate de grindă. De căldură începuseră să se îngălbenească, să se râncezească, să se topească şi – pic, pic, pic – curgea grăsimea din ele. Cădeau în picuri şi pe rochiţa ei frumoasă de culoarea rezedei… dar cui îi păsa acum de asta?

— *Denique*, după cum spui, ai găsit umbrela, se auzi clar glasul preşedintelui, dar ai şi văzut-o?

— De ce s-o văd? Răspunse Gyuri. Nu pot să intru în stăpânirea averii decât după cununie.

— Pentru ce nu mai înainte?

— Pentru că, din mai multe motive, nu vreau să dezvălui povestea umbrelei!

— Bunăoară?

— În primul rând, pentru că preotul ar ajunge de râsul lumii.

— Ce-ţi pasă ţie de preot?

— În al doilea rând, pentru că ar fi o lipsă de delicateţe faţă de Veronka; ar crede că vreau s-o iau numai din pricina umbrelei.

— Dar tot o să afle mai târziu.

— N-am să-i spun niciodată.

— Mai ai şi alte motive?

— Da. Că s-ar putea să nici nu-mi dea foaia de depunere, pentru că nu e nominală, şi deci n-am cum dovedi că e a mea. Mai degrabă e a lor, pentru că ei o deţin. Şi te pomeneşti că nu-mi mai dă nici fata; dacă averea e atât de mare cum credem noi, îşi găseşte câte un pretendent pentru fiecare deget.

Veronka simţea că-i vine ameţeală. Se gândi că aşa s-or fi bătut piroanele în trupul lui Isus… da, aşa i le-au bătut. Nu pricepea prea multe din conversaţia asta confuză: umbrelă, foaie de depunere, avere mare… Ce fel de avere? Un singur lucru, însă, începu să priceapă: că ea nu e decât un mijloc pentru atingerea unui scop pe care ea nu-l cunoştea şi nici nu putea să-l ghicească.

— Bine, bine, reîncepu preşedintele, după o scurta pauză; în orice caz, treaba e încurcată, dar mările încurcături cred că abia acum încep.

— Eh, ce-ar mai putea să înceapă? Întrebă Gyuri şovăitor.

— Deocamdată stai locului şi aşteaptă trenul de oră cinci. Mai întâi de toate vreau însă să ştiu un lucru: o iubeşti pe fată?

Biata Veronka tremura în ascunzişul ei ca o păsărică degerată. Închise ochii, cum fac condamnaţii la moartea prin decapitare, cărora, dintr-un instinct prostesc, li se pare că aşa paloşul e mai puţin înfiorător. Vai, ce-o să răspundă?

— Cred că o iubesc, răspunse Gyuri ezitând. E tare frumuşică! Dumitale nu-ţi place?

— Cum să nu-mi placă, doar nu-s făcut din cocă. Dar alta e întrebarea: ai fi cerut-o dacă nu era povestea cu umbrela: Răspunde sincer!

— Nici prin gând nu mi-ar fi trecut.

Deodată, în încăperea vecină, se auzi un ţipăt, apoi o bubuitură de parcă s-ar fi răsturnat o mobilă.

Preşedintele ciuli urechile şi arătând spre perete întrebă:

— Nu ştii ce e alături?

— Cred că o cămară.

— Parcă am auzit un ţipăt.

— O fi fost vreo servitoare speriată de şoareci.

Da! Aşa se desfăşoară o tragedie ascultată dintr-o cameră vecină de care nu te desparte decât un perete subţire; dacă peretele e mai gros, nu se simte nici atâta. O femeie oarecare a văzut un şoarece, sau o inimă a fost zdrobită. Cine poate să ştie? Deznădejdea şi spaima au acelaşi glas. Veronka, după ce ghimpele i se rupse în inimă, fugi la aer, mai multe nu voia să afle, nu dorea decât să fugă, pentru că altfel se înăbuşea, să fugă cine ştie unde, orişiunde, numai să fugă… Şi din camera vecină nu se părea decât că bătrânica Adamecz sau Hanka au călcat din greşeală pe un şoarece.

N-are importanţă, părerea lor nu ţinu mai mult de o secundă, uitară numaidecât, că doar aveau de discutat lucruri prea importante ca să se mai gândească la ea.

— Spui că nici prin gând nu ţi-ar fi trecut s-o ceri… Aici voiam s-ajung. Nu ţi-este îngăduit să te pripeşti cu verighetele şi mai ales cu căsătoria. Să vedem mai întâi ursul, adică umbrela, mai bine zis conţinutul ei, şi pe urmă să vorbim.

Gyuri îşi răsuci domol o ţigară, zicându-şi: „îmbătrâneşte Sztolarik, dacă poate să îngaime atâtea prostii”. Totuşi, se strădui să se poarte drăgăstos cu el.

— Să ştii că m-am gândit bine, nu mai e nimic de făcut, trebuie să iau fata.

Sztolarik se ridică de pe scaun, se opri în faţa tânărului şi-şi aţinti ochii pătrunzători asupra lui cu aerul că vroia să aducă un argument puternic.

— Dar dacă şi fără Veronka poţi să pui mâna pe moştenire?

Zicând acestea, nu-şi putu stăpâni un zâmbet ironic.

— Ţi-am explicat adineauri, spuse Gyuri grăbit, că nu se mai poate face nimic; dar, chiar dacă s-ar putea, tot trebuie să împart cu ea moştenirea, pentru că, în oarecare măsură, e un *obiect găsit*, providenţa implicând-o hotărât şi pe ea în această întâmplare.

Sztolarik formulă altfel întrebarea:

— Dar dacă nici prin Veronka nu poţi să intri în stăpânirea moştenirii tale?

— Asta mi se pare aproape imposibil.

— Aşa? Atunci ascultă ce-ţi spun, amice Gyurka, pentru că acuşi soseşte trenul de oră cinci, despre care-ţi pomenii.

— Da, ascult.

Dar mintea lui era în altă parte; cu gândurile aiurea, nerăbdător, bătea cu degetele în masă.

— Azi dimineaţă, intrând la bijutierul Huszák, după cum îmi cereai în scrisoare, să cumpăr verighetele şi să ţi le trimit prin curierul tău (nici nu visam în clipa aceea că voi veni eu personal), domnul Huszák nu era în prăvălie, era numai calfa Lui, Kianiczay Jozsef, ăla cu gura de iepure.

Gyuri dădu din cap în semn că-l ştie.

— I-am spus: „Dă-mi două verighete de aur”. El mă întreabă „Pentru cine?” Eu răspund: „Le trimit departe”. „Unde?” zice el. „La Glogova”, spun. „Te pomeneşti că domnişoarei de la parohie”, spune. „Da, chiar ei”. „Minunată făptură”, adaugă el. „O cunoşti?” întreb. „Da, foarte bine”, răspunde.

Gyuri încetă să bată cu degetele în masă şi, înfiorat, se ridică nervos:

— Ţi-a povestit ceva despre Veronka?

— Ai să afli numaidecât. În timp ce Kianiczay împacheta inelele, convorbirea a continuat: „De unde o cunoşti pe sora preotului de la Glogova?” „Anul trecut am fost pe acolo.” „Ce naiba ai putut să cauţi dumneata la Glogova?” „Păi, comuna a comandat la noi un mâner de argint pentru o umbrelă veche pe care ei o ţin în biserică. Proştii de ei n-au cutezat s-o aducă aici, de frică să nu le-o furăm... când, de fapt, nu făcea nici două parale! De-aceea a trebuit să mă duc eu în persoană la Glogova să pun mânerul.”

— Asta e îngrozitor! Strigă Gyuri, pălind.

Preşedintele tribunalului, luând un aer de superioritate, zâmbi:

— De aia spuneam, amice, că înainte de orice trebuie să lămurim problema umbrelei.

— Să mergem imediat să vorbim cu preotul! Zise Gyuri.

Îi ardea pământul sub picioare. Ajunsese atât de aproape de moştenire, ca acum să-i fugă iarăşi din faţa ochilor, ca fata morgana care-l ademeneşte pe omul pribeag?

N-a fost greu să-l găsească pe preot; era la porumbar, îşi hrănea porumbeii.

— Părinte dragă, zise Gyuri, care la masa din seara trecută devenise foarte intim cu viitorul său cumnat, preşedintele, dacă tot a venit, ar vrea să vadă umbrela. Se poate?

— Oh, cum de nu! Şi o strigă îndată pe bătrâna Adamecz care jumulea nişte pui pe prispă.

— Adă-mi, te rog, măicuţă, cheia bisericii!

Cât ai clipi din ochi, bătrâna Adamecz aduse cheia, iar preotul îşi conduse musafirii pe sub arcadele răcoroase, printre băncile înnegrite de vremi, până la altar.

Frumoase sunt aceste modeste biserici de ţară şi tot ce creşte în preajma lor! Pajiştea verde dimprejur, apoi prapurii

roşii, verzi, de toate felurile, prinşi cu inele de piele, cu chipuri de femei frumoase şi blânde

— Sancta Bar baray Sane ta Rosalia, oră pro nobis45. Ce noian de legende sfinte adunate laolaltă! Făpturi cereşti coborâte la jumătate de drum (pentru că biserica este la mijlocul drumului dintre cer şi pământ) ca să fie mai aproape de pământeni. În faţă, altarul cel mare, cu icoana sfântului Nicolae, fostul protector al Glogovei, împărţind copiilor nuci. („Fostul”, pentru că de la o vreme încoace sfântul Petru a început să-i ia pâinea de la gură.) La intrare, în stânga, lângă vasul cu apă sfinţită, se află chipul lui Cristos, cu o coroană împletită din trandafiri peste cununa de spini, Aici, în locul acesta, s-a rugat tânărul preot când Silleghi Máté i-a adus-o pe Veronka orfana. Totul e atât de liniştit, zidurile mohorâte revarsă atâta har şi-o linişte atât de înălţătoare; mirosul de tămâie de la slujba de duminică pare să mai dăinuie încă şi, îmbinat cu parfumul buchetelor de rezeda din părul de cânepă al fetelor din Glogova; pluteşte legănându-se printre snopii strălucitori ai razelor de soare ce se furişează prin fereastra de sus.

Aici fiecare obiect are povestea lui: lumânările cele groase de ceară, împodobite frumos, le-a cumpărat pentru Dumnezeu soţia lui Domanyik Miklos, atunci când Dumnezeu l-a chemat la el pe soţul ei; o mână spală pe alta, ar zice omul, dar lucrurile nu stau chiar aşa, pentru că velinţa frumoasă de pe altar a fost brodată de doamna Gongoly, cea care, în ciuda daniei făcute, s-a înecat (va sa zică Dumnezeu nu se lasă mituit).

— Pe-aici, pe-aici, domnule preşedinte, poftiţi în sacristie!

Cum intrară, dădură cu ochii de umbrelă; acolo, printre odăjdiile sfinte, era şi bătrâna umbrelă a celui care a fost Gregorics Pál, cu pânza ei roşie, decolorată, zâmbindu-le ca o veche cunoştinţă, cu mânerul ei strălucitor de argint, care, vai, le era atât de străin.

Gyuri, încremenit, rămase cu privirile aţintite asupra ei, nefiind în stare să scoată nici o vorbă. Îşi da seama că soarta e împotriva lui. Un diavol l-a tot îmboldit din urmă, îndemnându-l: „Du-te, du-te şi caută-ţi moştenirea”; un alt diavol mergea înaintea lui, ispitindu-l: „Haide, haide, pe-aici este”. Dar un al treilea diavol, cel mai sprinten, luând-o înaintea celui de-al doilea, stă pitit lângă ţelul urmărit, şi, când să ajungă la el, îi zâmbeşte răutăcios şi-i şopteşte: „N-ai găsit nimic”.

Sztolarik îşi păstra calmul şi examină cu mare atenţie mânerul umbrelei, prefăcându-se că admiră execuţia lui artistică.

— Întotdeauna a avut mânerul acesta? Întrebă.

— Ah, nu! Acesta a fost lucrat din argint masiv şi e, într-adevăr, o piesă frumoasă. Meşterul Huszák de la Beszterce e un mare artist! El l-a făcut. Observaţi, vă rog, stilul. Nu-i aşa că e remarcabil? E o surpriză, pe care mi-au făcut-o enoriaşii mei, anul trecut, când eram plecat la băi la Skleno. Vechiul mâner se rupsese şi-abia se mai putea folosi. Fără îndoială, meritul e al lui Klincsok István, el a pornit colecta. Oh, mai sunt suflete de creştini evlavioşi.

Apoi, întorcându-se către Gyuri, spuse:

— Am să ţi-l prezint pe Klincsok. E un om într-adevăr respectabil.

Gyuri l-ar fi trimis în iad pe respectabilul Klincsok şi-ar fi găsit cine să-l însoţească… pentru că iarăşi venise în spatele lui primul diavol care-l îmboldea: „Du-te şi caută-ţi moştenirea”.

— Dar, desigur, aţi păstrat şi mânerul celălalt, zise cu speranţa renăscută Gyuri.

— N-aş crede, răspunse preotul, era un băţ de lemn obişnuit, bănuiesc că doamna Adamecz i l-a cerut Veronkăi îndată chiar după ce a fost schimbat.

(Al doilea diavol parcă grăia prin gura preotului: „Mânerul umbrelei e la doamna Adamecz”.)

Se deşteptă acum şi interesul preşedintelui:

— Cine e bătrâna Adamecz?

— Bucătăreasa mea, bătrâna care a adus cheile adineauri.

Domnul Sztolarik începu să râdă atât de tare încât îi dădură lacrimile.

Blocurile de piatră din zidul bisericii îi răsfrânseră hohotul şi parcă biserica toată hohotea de râs.

După ce ieşiră din biserică şi preotul plecă să ducă cheile în casă, domnul Sztolarik scoase verighetele înfăşurate în foiţă, i le puse lui Gyuri în mână şi zise cu umor discret:

— După argumentările tale de mai-nainte, ar trebui să te însori cu bătrâna Adamecz. Haide, fuga, iată inelele, logodeşte-te cu ea!

Gyuri nu răspunse nimic la gluma lui usturătoare ci, mânat de imboldul nesiguranţei, se repezi înfrigurat în bucătărie, unde bătrâna Adamecz prăjea nişte clătite la flăcările ce răbufneau printr-un ochi descoperit al plitei.

— Ascultă, mătuşă Adamecz, unde ai pus dumneata mânerul vechi al umbrelei?

Bătrâna Adamecz prăji mai întâi clătita din tigaie, o răsturnă cu grijă pe un blid de lemn, peste grămada de clătite, şi-abia după aceea întoarse privirea să vadă cine-i vorbeşte.

— Despre mânerul cel vechi întreabă domnul, porumbelul meu? Păi, să vedeţi, s-a îmbolnăvit nepoţelul meu, Matykó... tocmai acum un an când se cocea varza, ba chiar mai înainte...

— Nu-mi pasă când a fost!

Bătrâna Adamecz, liniştită, turnă din nou coca în tigaie.

— Păi, da... unde-am rămas? Da, la Matykó. I s-a tras din deochi. Matykó e un copil tare frumos...

Gyuri, nerăbdător, bătu cu piciorul în podea;

— De ce nu-mi spui unde e?

— Uite-l colo în colţ, unde mănâncă.

— Mânerul umbrelei?

— Da de unde, Matykó!

Într-adevăr, lângă copaia de spălat rufe, şedea ghemuit pe un coş în care se ducea pâinea la brutar un slovăcuţ cu faţa mânjită, pitrocind în mână nişte boabe pestriţe de fasole.

— Dă-o-ncolo de treabă, maică! Eşti surdă ori ce ai? Izbucni avocatul. Eu te întreb de mânerul cel vechi al umbrelei.

Bătrâna Adamecz, supărată, clătină din cap.

— Păi doar despre asta vorbesc… După cum v-am spus, l-au deocheat pe Matykó; comoara mea, puişorul meu era bolnav rău de tot, singurul leac, domnule dragă, scumpul meu, era să pui trei tăciuni aprinşi într-o ulcică de apă din care să bea vreme de trei zile. Dar, domnule dragă, i-am făcut leacul şi nu i-a folosit la nimic; copilul tânjea, slăbea din zi în zi, de mi se rupea inima când mă uitam la el, că eu, ştie şi părintele, sunt tare slabă de inimă…

— Sunt gata să recunosc şi eu, dar, te rog, pentru numele lui Dumnezeu, vorbeşte despre ce te-am întrebat!

— Păi am ajuns, mă rog, la ce vreţi să ştiţi dumneavoastră, pentru că chiar atunci au făcut mânerul de argint pentru umbrela sfântă; iar domnişoara, suflet bun cum este, mi-a dăruit mânerul cel vechi. Bine, mi-am zis, ăsta o să fie tocmai bun pentru Matykó, şi dacă nici trei tăciuni din lemnul ăsta sfânt n-o să-i fie de folos, apoi micuţul Matykó are să fie recrutat în oastea lui Dumnezeu.

Bătrâna Adamecz, copleşită de gândul că micul Matykó ar fi putut să intre în oastea lui Dumnezeu, începu să plângă… noroc că lacrimile nu căzură în aluatul de clătite.

— Mătuşă Adamecz! Urlă Gyuri, tremurând de turbare. Ai ars mânerul?

Bătrâna îl privi miratră:

— Păi, de bună seamă, de unde era să iau cei trei tăciuni dacă nu-l ardeam?

Gyuri, clătinându-se pe picioare, se rezemă de perete, bucătăria începu să se învârtească toată cu el, farfuriile, tigăile, oalele jucau nebuneşte în jurul lui, iar cel de-al treilea diavol, care-i rânjea ori de câte ori se apropia de ţintă, în mijlocul limbilor de foc ce ieşeau din plită, şoptea: „Iată că n-ai găsit nimic!”

Se dezmeteci sub apăsarea grea a unei mâini pe umăr: era mâna lui Sztolarik...

— A fost şi nu mai este. Nu te posomori, frate. Aşa a vrut destinul, şi pace. De-acum încolo, n-ai să mai alergi după vise deşarte, trebuie să te bizui pe puterile tale. Crede-mă, zbuciumul tău n-a fost zadarnic, dacă ajungi la convingerea asta.

PLEACĂ VERONKA.

Degeaba îl consola Sztolarik. E uşor să ţii predici despre bunurile pământeşti care-l abat pe om de la cele sufleteşti, căci bunurile pământeşti sunt, orice s-ar zice, tare binevenite.

Când omul îşi pierde copilul iubit, se găseşte întotdeauna pe-aproape vreun mare deştept gata să-i aline inima arsă de durere spunându-i că poate e mai bine c-a murit acum de moarte bună, pentru că cine ştie ce-ar fi ajuns copilul, poate murea spânzurat şi nimeni n-ar fi stors vreo lacrimă după el. Slabă mângâiere pentru durerea cea grea.

Aşa şi Sztolarik, îndruga câte verzi şi uscate, dar inima lui Gyuri era mohorâtă de gândul că niciodată nu va stăpâni moşii nemărginite, nici vreun parc englezesc, nici toate celelalte. Lumea întreagă îi apărea într-o înfăţişare nouă, tare tristă.

De fapt, lumea era aceeaşi. Viaţa mergea înainte ca şi cum bătrâna Adamecz n-ar fi pus pe foc vechiul mâner al umbrelei. Ceasul cu muzicuţă din camera de zi a parohiei, arătând oră două, cânta o melodie, în timp ce servitoarele aşezau masa. Bătrâna Adamecz aduse supa, părintele îşi căută musafirii, îi conduse în sufragerie, îi aşeză pe unul la

dreapta, pe celălalt la stânga *madame*-ei Kriszbay când, deodată, observară că Veronka nu e de faţă.

— Tocmai voiam să vă întreb, zise *madame*. N-a fost cu domnii?

— Eu credeam că e cu dumneavoastră, *madame*, spuse preotul.

— N-am văzut-o de vreo două ore, răspunse ea

— Nici noi.

— Nici eu.

— O fi în bucătărie.

Madame Kriszbav se ridică necăjită din capul mesei şi se duse s-o cheme pe Veronka, dar se întoarse curând dând din umeri.

— Nici cei de la bucătărie n-au văzut-o.

— Frumoasă treabă, exclamă preotul contrariat, şi ieşi în grabă să trimită servitorii s-o caute pe domnişoara în vreun umbrar din grădină, unde desigur stă ascunsă citind cine ştie ce roman.

Afară, bătrâna Adamecz se jeluia că se răceşte mâncarea şi bucatele îşi pierd gustul.

— Treaba ei, zise preotul, cine nu-i prezent, nu mănâncă. Un domn atât de vestit ca preşedintele nu poate fi lăsat să aştepte, mai ales că e şi grăbit să se întoarcă acasă.

Începură deci să fie servite mâncărurile de-a rândul: după supă, pilaful, apoi sarmalele şi friptura de purcel, rumenit întreg, cu cap, cu urechi, cu toată grăsimea, cum nici împăratul nu mănâncă ceva mai bun şi, în fine, clătitele… Dar nici urma de Veronka. Între timp veni şi Manka să anunţe că n-au găsit-o nicăieri.

Gyuri încremenise ca o stană de piatră, cu faţa palidă ca de mort.

— O fi adormit în stupină sau, poate (se opri o clipă, ezitând, neştiind dacă să continue) s-a petrecut ceva între voi? Zise preotul, uitându-se la Gyuri cu priviri iscoditoare.

— Între noi? Nu, nimic, răspunse Gyuri înfrigurat.

— Atunci, du-te repede Hanka la casa cea nouă şi caut-o în stupină. Iar noi, domnilor, să ciocnim un pahar, să nu ne pierdem firea. E încă o copila pe care capriciile o împing când încoace, când încolo. S-o fi apucat să prindă fluturi. Vă rog să gustaţi, domnule preşedinte, vinul acesta negru.

Părintele nu atât îşi îndemna musafirii, cât se încuraja pe el însuşi; sta ca pe ghimpi, inima i se zbătea de îngrijorare şi vorbea fără să se mai gândească la ce spune. Preşedintele îl întrebă dacă recolta a fost influenţată, şi în ce măsură, de căldura timpurie din anul acesta.

— Nu ştiu, răspunse preotul.

— Mai aveţi fraţi, părinte?

— Am avut doi, îi răspunse.

Răspunsurile anapoda dezvăluiau îngrijorarea preotului şi arătau că numai buna cuviinţă îl sileşte să mai şadă la masă. În sfârşit, preşedintelui i se făcu milă de el şi, la cafea, spuse:

— Ar fi mai bine dacă părintele s-ar duce el însuşi s-o caute pe domnişoara. Vă rog numai să-i porunciţi vizitiului meu să înhame caii, pentru că până la Beszterce e drum nu glumă.

Preotul, bucuros, profită de ocazie, *madame* Kriszbay de asemenea se scuză şi se ridică de la masă j se petreceau lucruri atât de ciudate încât până şi ea începuse să se nelinişteascâ.

Cei doi domni rămaseră singuri. Urmă o tăcere chinuitoare. Doar pendula ticăia nălucitor.

Gyuri, cu ochii holbaţi, împietrit, privea fix canarul ghemuit în colivie. Şi el părea acum foarte trist.

— Porunceşte şi tu să-ţi înhame caii. Să plecăm împreună.

Gyuri scoase un fel de scâncet, însă nu prea desluşit, clătinând totodată din cap; în orice caz, era clar că n-are de gând să-şi pregătească trăsura.

— Şi totuşi trebuie oricum să pleci cu mine. Rolul nostru aici s-a terminat.

— Ţi-am spus că-mi e cu neputinţă.

— De ce?

— Nu vezi c-a dispărut Veronka?

— Şi ce-ţi pasă ţie? Şi mânerul umbrelei s-a pierdut.

Gyuri, mânios, izbi cu pumnul în masa plină cu pahare.

— Nu-mi pasă de nici un mâner de umbrelă!

— Aşa? Va să zică ţie îţi trebuie fata? Păi, înainte de masă spuneai altfel.

Gyuri dădu din umeri.

— Aia a fost atunci! Atunci încă nu ştiam.

— Şi-acum ştii?

— Da, acum ştiu, răspunse scurt.

— Oh, oh! Zise domnul preşedinte pe un ton înţepător, cum ţi-o fi aprins zeul Amor miraculosu-i foc, că dispariţia fetei doar nu e dovada vreunui interes deosebit faţă de tine?

— Tocmai de-aceea simt acum toate amărăciunile iadului. Oh, dragul meu ocrotitor, crede-mă, acum pot să spun că pierderea moştenirii mi se pare un fleac.

Preşedintele, profund mişcat de durerea tânărului, mărturisită cu atâta sinceritate, spuse:

— Asta e cu totul altceva. De ce nu vorbeşti desluşit? Dacă aşa stau lucrurile, rămân şi eu aici. Haide să căutăm şi noi fetiţa şi să vedem ce intenţii are.

În zarva din curte, cel mai tare răsuna tânguirea doamnei Adamecz care-şi frângea mâinile:

— Ştiam eu, ştiam că aşa are să fie sfârşitul. Nici cu un deget nu-i îngăduit să te atingi de zâna din poveşti, că se destramă ca şi ceaţa. Oh, scumpa noastră domnişoară! Ea era mireasa lui Isus şi ei au vrut s-o facă mireasa unui muritor de rând, de-aceea a luat-o Isus la el.

Sztolarik se repezi la ea şi prinzând-o de mână o întrebă:

— Ce tot spui? Ce-ai auzit?

— Mi-a povestit, mă rog dumneavoastră, nevasta lui Gundoros, văcarul, c-a văzut-o pe domnişoara noastră înainte de amiază alergând pe pajişte de-a dreptul spre Biela Voda şi-avea ochii plânşi… Oh, Doamne, nu mai încape nici o îndoială!

La uşa bucătăriei forfotea o mulţime de femei şi de copii strânsă aci grămadă auzind cele întâmplate. Una dintre femei o văzuse şi ea pe Veronka prin spatele grădinilor, dar mai nainte de-a o fi-ntâlnit soţia lui Gundoros.

— Era îndurerată tare? O întrebă Gyuri.

— Plângea.

— Vai de sufletul meu! Zise printre dinţi, deznădăjduit.

— Să mergem s-o găsim, îl potoli preşedintele.

— Unde?

— Pe hotar, pentru că, desigur, acolo e, aflăm noi îndată unde anume.

— Ei, dacă ar fi aşa de uşor! Suspină Gyuri. Numai în poveşti există o oglindă cu care…

— Acum, numaidecât, aduc aici hotarul întreg!

Gyuri clătină din cap neîncrezător, părând a gândi că domnul Sztolarik şi-a pierdut minţile de vreme ce vrea să aducă aici hotarul întreg, cu văile, cu dealurile, cu pădurile, cu tot, ca să afle pe unde e Veronka. Şi totuşi, domnul Sztolarik cam la aşa ceva cugeta. El ştia una şi bună: „Veronka trebuie să fie găsită, restul îl vom afla de la ea”.

— Unde-i părintele? Întrebă el gloata de gură cască.

— S-a dus la topitoria de cânepă să vadă de nu cumva domnişoara a căzut în apa.

— Unde-i clopotarul?

— Aici sunt.

— Du-te pe dată în turn şi trage clopotul cel mare într-o dungă.

— Doar nu e foc!

— N-are-a face, eu îţi poruncesc. Ştii cine sunt?

Cum să nu fi ştiut? Doar înainte de a fi numit notar public, domnul Sztolarik fusese judecător de ocol în plasa asta

şi încă de pe atunci creşteau cam prea multe beţe de alun la Glogova… Aşadar, Kvapka Pál fugi cât îl ţineau picioarele şi fără zăbavă răsună clopotul, cu sunet ca de mare nenorocire: bim, bam, bam…

Nu era vânt. Clopotul de primejdie suna şi răsuna revărsându-se pretutindeni, iar din imaşuri, din văi, de pe munţi, din râpe, din păduri şi păpurişuri, dinspre miazănoapte, dinspre miazăzi, dinspre apus şi răsărit începură să se reverse oamenii alergând spre sat. Era aproape o minune de unde apăruse atâta omenire. Numai cei ce vor apuca ziua-de-apoi ca să audă trâmbiţa arhanghelului Gavril or mai vedea ceva asemănător.

Sztolarik, urcat pe dealul bisericii, privea mulţumit mulţimea ce se aduna gâfâind.

— Ei, vezi? Acum nu mai trebuie decât să ne ducem în mijlocul satului şi-o să avem veşti despre Veronka de prin toate coclaurile hotarului. Da' e de prisos să mai mergem. Pentru că şi Veronka o să apară numaidecât. Ei, clopotarule, ia uită-te oleacă pe fereastră, nu cumva o zăreşti pe undeva pe domnişoara?

— Ba da, o văd, vine-n fugă pe lângă porumbiştea lui Srankó.

— Trăieşte! Strigă Gyuri aprins, numaidecât însă se stinse la gândul ca: „Trăieşte, nu i s-a întâmplat nimic, s-a ascuns de mine”.

Începu să chibzuiască de n-ar fi fost mai bine să nu mai fie în viaţa. Dacă era moartă, ar fi putut să creadă că l-a iubit şi ar putea s-o plângă pentru că el într-adevăr a iubit-o.

Preşedintele răcni la clopotarul care continua să tragă funia clopotului:

— Opreşte-te, nărodule. Arată-mi cu mâna încotro e porumbiştea lui Srankó.

Clopotarul arătă spre poieni.

— Du-te-n calea ei, Gyuri, ia-o domol şi află ce-a păţit.

Gyuri porni în grabă, trecu prin grădina parohiei, coborî în trifoiştea lui Magát Jevzsef, şi inima îi tresări când o văzu acolo pe Veronka în rochia-i verde cu volănaşe, fără pălărie în cap, legată fiecum cu o băsmăluţă roşie. Gyuri tăie calea de-a dreptul prin sălciişul lui Szlávik György şi deodată, în poiana lui Gongoly, pică în faţa ei.

Domnişoara, zărindu-l, scoase un ţipăt şi începu să tremure din toate mădularele.

— Unde arde? Întrebă cu glas stins.

— Nu te speria, Veronka. Nu arde nicăieri. Tutorele meu a pus să se tragă clopotul de primejdie ca să te aducă acasă. De ce-ai plecat?

Fata păli şi-şi muşcă buzele roşii, fragede.

— Numai eu ştiu, zise încet, sfârşită; te rog, te rog, pleacă… pleacă.

Şi se întoarse de parcă-ar fi vrut din nou să fugă spre pădure.

— Veronka, pentru numele lui Dumnezeu, nu mă mai chinui. Ce ai? Cu ce ţi-am greşit?

Fata îl privi rece, sfredelitor. Ochii ei erau ca două suliţe de gheaţă.

— Pleacă, zise din nou. Ce vrei de la mine?

Tânărul se repezi la ea şi o prinse de mână. Veronka încercă să scape, se luptară un timp amândoi, dar el n-o lăsă până ce nu-i puse verigheta pe deget.

— Asta vreau, îi zise, implorând-o din ochi.

— Asta vrei? Zise fata râzând cu amărăciune. Iar eu, asta vreau, uite!

Smulse inelul din deget şi-l azvârli departe, printre miile ele fire de iarbă ce se legănau tremurând în poiană.

Bietul Gyuri îşi duse amândouă mâinile la tâmple.

— Oh! Ce-ai făcut cu mine! Ce-ai făcut?

— Ascultă, nu juca teatru în faţa mea, domnule Wibra. Nu pune verigheta pe bietul meu deget, pune-o pe umbrelă… dumneata umbrela vrei s-o iei, nu pe mine. Înţelegi?

Brusc, Gyuri pricepu de unde pornise toată încurcătura.

— Dumnezeule, ai ascultat convorbirea noastră.

— Da. Ştiu tot, zise Veronka, roşind uşor. N-are rost să tăgăduieşti.

— O, Doamne, nu vreau să tăgăduiesc nimic. Ascultă-mă? Te rog, ascultă-mă.

Porniră încet prin poiană, Gyuri povestea, domnişoara asculta, pe când miliarde de gândaci şi cosaşi zumzăiau, ţârâiau în marea de iarbă, urmându-şi în lung şi-n lat drumul lor misterios. Gyuri vorbea fără contenire, îi istorisea viaţa lui, povestea tatălui sau, probabilitatea moştenirii, cum a aflat unde o ascunsese Gregorics, cum a urmat firul căutărilor până la Bábaszék. Fata asculta, la început ca o acuzatoare mută, cu priviri grele de reproş şi de amărăciune, pe urmă ca un judecător, apoi ca un ascultător uimit, care adesea întrerupea firul povestirii cu exclamaţii de mirare.

Ah, cum se apropia povestea de ea, cum se desluşeau încet dar sigur liniile ce se împleteau în destinul vieţii ei.

— Mai spune, spune mai departe!

Şi povestea se apropia mereu cu paşi tot mai clari... Ajunsese la feciorul lui Müncz. Tânărul Müncz îi spune că umbrela e la Glogova. Apoi, la cina de la Mravucsán, soţia pădurarului începe să vorbească... da, ea, sporovăind, i-a spus despre darul pe care l-a adus sfântul Petru ca s-o apere pe micuţa orfană.

Câteva cuvinte mai rămăseseră de spus; Veronka află, în fine, totul, ghici totul, şi ochii i se umplură de lacrimi!

— Oh, Doamne, bătrâna Adamecz a ars mânerul!

— Dumnezeu s-o binecuvânteze pentru fapta ei! Zise voios Gyuri, văzând că fetei i s-a înduioşat sufletul, pentru că acum pot să-ţi dovedesc că te iubesc şi fără umbrelă.

Veronka îşi dezlegă basmaua roşie de pe cap, o flutură în mână, îl lovi pe Gyuri peste umeri cu ea şi îi zâmbi printre lacrimi.

— Mai vrei, cu adevărat, să te însori cu mine acum?

— Fireşte. Ce ai de spus?

— Vreau să spun că… (Vorbele i se opriră în gât, simţea că se îneacă.)

— Că?

— Vreau să spun că eşti un bărbat foarte uşuratic şi deci…

— Şi deci…

— Şi deci… să ne întoarcem repede să căutăm verigheta.

Se răsuci pe călcâie şi ca un mânz zglobiu o luă la fugă spre poiana lui Gongoly; Gyuri abia se putea ţine după ea.

Căutară inelul multă vreme, dar în zadar. Nu peste mult sosi şi părintele. („Ascultă, Gyuri, să nu-i spui fratelui meu povestea cu umbrela.” „Nu, iubita mea, n-am să-i vorbesc niciodată despre ea.”) Părintele o ocări straşnic pe Veronka:

— Ascultă, copil rău ce eşti, se cade să faci una ca asta? Pe unde-ai umblat? Vai, ce spaimă-am tras? Aşa-i că te-ai luat după vreun fluture?

— Mai bine zis: m-am luat după el, dar m-a prins el pe mine.

— Cine, fluturele?

— Uite, fluturele ăsta mare şi urât.

Părintele pricepu atâta cât îi dădură a înţelege şi se apucă şi el să caute verigheta, dar puteau s-o caute până la sfârşitul veacurilor, dacă nu prindea de veste badea Gongoly, care sosi gâfâind la faţa locului, cu burta-i mare pe care se legănau franjurii făloasei sale pungi de tutun garnisite cu gheare de oaie.

Veronka era tare necăjită din pricina inelului pierdut.

— Ei, ei, zise bogătanul Glogovei, clătinându-şi pletele albe şi lungi, prinse la spate cu un pieptene. Nu te necăji, domnişoară, badea Gongoly are să-ţi găsească inelul. Să ştii că ţi-l găseşte. Pentru că se pricepe. Una e să slujeşti în biserică şi alta e treaba asta. Peste un ceas am să pun cosaşii să radă iarba.

*

Deşi iarba nu crescuse nici cât un deget (doar abia acum două săptămâni fuseseră cărate căpiţele de fân), badea Gongoly puse pe cosaşi la lucru şi una dintre coase se lovi de inelul de aur ce strălucea pe jos, iar a doua zi avea să strălucească pe degetul Veronkăi. De-atunci a rămas de pomină în satul Glogova întâmplarea fără de pereche când chiaburul Gongoly şi-a cosit de trei ori poiana, fapt cu care se făleşte fiecare glogovean atunci când străinii iau în batjocură rodnicia pământului hotarelor glogovene.

Ce-ar mai trebui să vă povestesc? De bună seamă, foarte multe lucruri dau buzna în vârful condeiului meu. Unele vor rămâne pe veci tăinuite: aşa, de pildă, nici până în ziua de azi nu s-a găsit vreo urma a averii lui Gregorics Pál. Nimeni nu ştie dacă în mânerul umbrelei se afla ori ba foaia de depunere din închipuirile oamenilor. Nu ştie nici micuţul Matykó, deşi a băut din el trei tăciuni. Dacă povestea o fi adevărată, apoi nici împăraţii n-au băut o băutură mai scumpă decât a băut Matykó.

Legenda umbrelei adusă la Glogova de sfântul Petru dăinuie până în ziua de azi prin partea locului. E drept că a contribuit şi Sztolarik mult la supravieţuirea ei, pentru că îi plăcea să povestească pretutindeni cum bătrânul evreu Müncz a dăruit creştinătăţii o relicvă sfântă; în povestirea lui străbătea şi adevărul gol-goluţ, dar credinţa e mai tare decât adevărul şi astfel, încetul cu încetul, îl pune sub obroc. Iar eu, n-am de gând să fac nici un fel de săpături ca să-l scot la suprafaţă. Îmi cer iertare chiar şi pentru ce-am făcut până acum. Pentru că, desigur, întâmplarea asta are şi o latură mistică. Umbrela sfântă a adus o binecuvântare şi un noroc nemăsurat asupra tuturor, chiar şi asupra lui Gyuri, care de pe urma ei s-a căsătorit cu cea mai frumoasă fată din lume, în a treia duminică de după evenimentele povestite mai sus.

Glogova n-a mai văzut nuntă ca aceea. Veronkăi i-a venit ideea că trebuie să poftească pe toţi musafirii de la cina

oferită de Mravucsán; dacă au fost de faţă la prima întâlnire, să fie de faţă şi la cununie. Au venit oaspeţi mulţi şi de la Beszterce, printre ei şi mama mirelui, în rochie de stofă neagră, şi preşedintele tribunalului, şi subprefectul, şi numai Dumnezeu mai ştie câţi alţii încă. De la Kopanica a venit familia Úrszinyi, de la Lehota au venit domnişoarele de onoare (cu fuste roz, plisate ca harmonicile), de la Bábaszék doamna Müncz (cu cercei de aur mari cât pumnul). Atâtea brişti, atâtea căleşti s-au strâns atunci la Glogova, încât nici într-o săptămână n-ai fi pridiđit sa te saturi de strălucirea sclipitoarelor harnaşamente.

După vecernie, paracliserul a golit biserica de ţărani; doar părintele a mai rămas înăuntru. Aştepta, fireşte, nuntaşii.

Doamne-Dumnezeule, ce de domni… şi ce de postav pe grumajii lor! Mergeau doi câte doi, o femeie şi-un bărbat, o domnişoară şi-un domnişor. În faţă mergea mireasa, cu cununiţă albă, în rochie albă. (Ah, minunată era… ce păcat că odată are să îmbătrânească şi ea.)

Dar nici mirele nu era mai prejos, să te tot uiţi la el, purta haine întocmai ca acelea în care sunt zugrăviţi regii. Sabia lui aurită, în teacă de catifea, zăngănea pe pardoseala de piatră a bisericii… îţi creştea inima când îl priveai.

S-au oprit într-un semicerc împrejurul altarului – o mulţime de femei, toate cu câte un buchet de flori în mână şi toate cu părul stropit cu parfumuri scumpe, de mirosea biserica întocmai ca o spiţerie. Aerul era cam răcoros. Domnişoarele de onoare, bicisnicuţe, cam dârdâiau în rochiile lor subţirele de mătase; da' altminteri, totul a fost tare frumos…

Mirele a rostit cu vârtoşie un „da” de-a răsunat până-n bolţile cele înalte, dar mireasa l-a şoptit încetuţ, uşurel ca zumzetul unei muscuţe. Sărăcuţa, atâta a fost de turburată că până la urmă a început să plângă. Apoi şi-a căutat batista în frumoasa ei rochie albă. Avea şi buzunar! Dar ea nu-l

nimerea, mititica, şi i-a împrumutat batista o doamnă care stătea în spatele mirilor şi mereu se întorcea către bărbatu-su şi-l agrăia:

— Încheie-te la haină, Wladin!

SFÂRŞIT